

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
——— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 ———

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ)
«Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία και Ιστορία της Τέχνης»
Κατεύθυνση: «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία»

Κρίση του Σουέζ (1956) και Ελλάδα:

Προσλήψεις και αναγνώσεις

μέσω του Τύπου

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (ΜΔΕ)

ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

A.M.: 7561132200004

Επόπτης καθηγητής: Ευάγγελος Καραμανωλάκης

Εξεταστική επιτροπή:

Ευάγγελος Καραμανωλάκης, Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Ευάνθης Χατζηβασιλείου, Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Εμμανουήλ Κούμας, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, ΕΚΠΑ

Αθήνα, Ιανουάριος 2025

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Συντομογραφίες	5
Εισαγωγή	6
1. Α΄ μέρος: το διεθνές και το ελληνικό πλαίσιο	15
1.1 Το διεθνές πλαίσιο	15
1.1.1 Ψυχρός πόλεμος και αποαποικιοποίηση στη νοτιοανατολική Μεσόγειο στα μέσα της δεκαετίας του 1950	15
1.1.2 Η κρίση του Σουέζ	19
1.2 Το ελληνικό πλαίσιο	25
1.2.1 Η Ελλάδα και το Κυπριακό στα μέσα της δεκαετίας του 1950	25
1.2.2 Η κυβέρνηση Καραμανλή	27
1.2.3 Η στάση της Ελλάδας κατά την κρίση του Σουέζ	30
1.2.4 Το πολιτικό σκηνικό – Η αντιπολίτευση	31
2. Β΄ μέρος: Η πρόσληψη της κρίσης του Σουέζ μέσω του ελληνικού Τύπου	35
2.1 Η δομή των εφημερίδων <i>Η Καθημερινή</i>, <i>Ελευθερία</i> και <i>Η Αυγή</i> κατά την εξεταζόμενη περίοδο	35
2.2. <i>Η Καθημερινή</i>	39
2.2.1 Η εθνικοποίηση της διώρυγας και η διάσκεψη του Λονδίνου: πρώτες αναγνώσεις και διλήμματα	39
2.2.2 Οι εξελίξεις στην Κύπρο και η άφιξη γαλλικού στρατού στο νησί: το Κυπριακό οδηγός για τη στάση της εφημερίδας	46
2.2.3 Προς την αγγλογαλλική επέμβαση: η ελληνική θέση στις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή	50
2.2.4 Η επέμβαση στην Αίγυπτο: έκπληξη και αποτίμηση των συνεπειών	58
2.3 <i>Ελευθερία</i>	63
2.3.1 Η εθνικοποίηση της διώρυγας και η διάσκεψη του Λονδίνου: πρώτες αναγνώσεις και τοποθετήσεις	63
2.3.2 Νέα τροπή με την άφιξη γαλλικών δυνάμεων στην Κύπρο	68

2.3.3 Σύνδεσμος Χρηστών – Ουγγρική Επανάσταση: συγκρουσιακή πορεία σε Σουέζ – Ανατολική Ευρώπη και στο φόντο πάντα το Κυπριακό	73
2.3.4 Η εισβολή στο Σουέζ και τα επακόλουθά της	79
2.4 Η Αυγή	82
2.4.1 Η Αίγυπτος «δίχως Άγγλους», απέναντι στη Δύση: η αριστερή οπτική των πρώτων εξελίξεων	82
2.4.2 Ο Σύνδεσμος Χρηστών και οι εξελίξεις στην Κύπρο: κλιμάκωση της αντιπολιτευτικής κριτικής	88
2.4.3 Το Κυπριακό ως «λυδία λίθος» της πολιτικής της κυβέρνησης και «όχημα» της εναντίον της κριτικής	90
2.4.4 Η αγγλογαλλική εισβολή στην Αίγυπτο: η πρόσληψή της από την <i>Αυγή</i> σε σύγκριση με τα γεγονότα στην Ανατολική Ευρώπη	95
3. Συμπεράσματα	102
Βιβλιογραφία – Πηγές	112

Ευχαριστίες

Η σύνταξη μιας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας θεωρείται, και σίγουρα αποτελεί, μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία, που περιλαμβάνει περιόδους «αδιεξόδων» και ψυχολογικής κάμψης. Τα διαστήματα αυτά ξεπερνιούνται μόνο εφόσον υπάρχει αληθινό ενδιαφέρον για το αντικείμενο και, κυρίως, χάρη στην υποστήριξη συγκεκριμένων ανθρώπων. Για τον λόγο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω, πρωτίστως, τους γονείς μου· πρώτον, για τα ερεθίσματα της παιδικής μου ηλικίας, βιβλία, ντοκιμαντέρ και ταξίδια, μέσα από τα οποία ήρθα για πρώτη φορά σε επαφή με τον «κόσμο» της Ιστορίας, και, δεύτερον, για την υλική και ψυχολογική ενίσχυση που μου παρείχαν στη διάρκεια, αρχικά, του προπτυχιακού κύκλου των σπουδών μου στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ και, μετέπειτα, στη νέα «πρόκληση» των μεταπτυχιακών σπουδών. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω και όλους όσους, από το φιλικό και το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον, μου συμπαραστάθηκαν μέσα σε αυτά τα χρόνια. Ένα μεγάλο, ιδιαίτερο «ευχαριστώ» αξίζει στον επόπτη καθηγητή μου, Βαγγέλη Καραμανωλάκη, για τις πολύτιμες συμβουλές και την καθοδήγησή του, δίχως τις οποίες δε θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για τη συμβολή τους στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντός μου για τον μεταπολεμικό κόσμο και την ελληνική εξωτερική πολιτική, τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς μου επιτροπής, και καθηγητές μου σε επιμέρους μαθήματα, Μανόλη Κούμα και Ευάνθη Χατζηβασιλείου, καθώς και το σύνολο των καθηγητών μου στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Συντομογραφίες

ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΚΚΣΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης
ΕΟΚΑ	Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών
ΕΡΕ	Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις
ΕΔΑ	Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά
ΚΚΕ	Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ε.α.	εν αποστρατεία
NATO	North Atlantic Treaty Organization
CENTO	Central Treaty Organization
MEC	Middle East Command
MEDO	Middle East Defense Organization
SEATO	Southeast Asia Treaty Organization
U.S.	United States

Εισαγωγή

Θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η κρίση του Σουέζ και η πρόσληψή της στην Ελλάδα μέσω του Τύπου. Το θέμα επιλέχθηκε στη βάση της πολυδιάστατης σημασίας της κρίσης σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο και του σημαντικού αντίκτυπού της στην Ελλάδα· από μια γενικότερη άποψη, η επιλογή του θέματος έγινε, επίσης, στη βάση των ιστορικών και ερευνητικών ενδιαφερόντων του γράφοντος, τα οποία εντοπίζονται κυρίως στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, στη θέση της μεταπολεμικής Ελλάδας στο διεθνές σύστημα και στην εξέταση του Τύπου ως πηγής για την ιστορική μελέτη.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 ο μεταπολεμικός κόσμος, αρθρωμένος στο ψυχροπολεμικό δίπολο Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής-Σοβιετικής Ένωσης, φαινόταν να διέρχεται περίοδο σχετικής ύφεσης. Όμως, οι διεθνείς σχέσεις και ισορροπίες επηρεάζονταν σημαντικά από τις αλλαγές που επέφεραν η υποχώρηση των παραδοσιακών αποικιοκρατικών δυνάμεων, η άνοδος των ανταποικιακών εθνικιστικών κινημάτων και η ανάδυση ενός νέου κόσμου, του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου. Το κέντρο των διεθνών εξελίξεων μετατοπιζόταν στην κρίσιμη περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, όπου το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1956 εκδηλώθηκε σοβαρότατη κρίση με επίκεντρο την περιοχή της διώρυγας του Σουέζ στην Αίγυπτο. Η κρίση ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1956 μετά την απόφαση του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ (Gamal Abdel Nasser), ηγέτη της Αιγύπτου και αναδυόμενου ηγέτη του αραβικού κόσμου, να εθνικοποιήσει τη διώρυγα του Σουέζ, που αποτελούσε κομβικής σημασίας δίοδο πετρελαίου και εμπορευμάτων προς τη Δύση και ως τότε ελεγχόταν από διεθνή εταιρεία δυτικών συμφερόντων. Η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία αντέδρασαν στην κίνηση αυτή, που έπληττε την ισχύ και τα οικονομικά τους συμφέροντα, και τον Οκτώβριο ενορχήστρωσαν ισραηλινή εισβολή στην Αίγυπτο που τους παρείχε το πρόσχημα για κοινή επέμβαση στο Σουέζ. Μετά την αντίδραση των δύο υπερδυνάμεων, των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης, και την καταδίκη της εισβολής από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, οι επιτιθέμενοι αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Η ένταση αποκλιμακώθηκε

στα τέλη του χρόνου, με την αποχώρηση όλων των ξένων στρατιωτικών δυνάμεων από την Αίγυπτο.¹

Παρόλο που η κρίση διήρκεσε σύντομο χρονικό διάστημα, η σημασία της είναι αναμφισβήτητη. Σε αυτήν ενεπλάκησαν στρατιωτικά σημαντικός αριθμός κρατών, η Αίγυπτος, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία και το Ισραήλ, υπήρξε σοβαρός κίνδυνος γενίκευσης κι ακόμη απειλή πυρηνικού πολέμου, δοκιμάστηκαν οι αντιδράσεις των ηγετών των αντίπαλων συνασπισμών και οι αρχές της παγκόσμιας ειρήνης του ΟΗΕ. Παλαιές δυνάμεις ήρθαν σε αντιπαράθεση με νέες και ο ανταποικιακός κόσμος με τη Δύση. Με την κρίση του Σουέζ ο Ψυχρός Πόλεμος εισήχθη στη Μέση Ανατολή, όπου διασταυρώθηκε με τα ανταποικιακά κινήματα, τον παναραβισμό και το κίνημα των Αδελφών. Πέρα από τις διεθνείς διαστάσεις της, η κρίση δημιούργησε σοβαρό πρόβλημα στο εσωτερικό της δυτικής συμμαχίας, επηρεάζοντας εφεξής τις σχέσεις Βρετανίας και ΗΠΑ μέσα στο ΝΑΤΟ.² Για τη Βρετανία υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες διπλωματικές, στρατιωτικές και πολιτικές αποτυχίες στην ιστορία της.³ Η κρίση έπαιξε ρόλο στη διαμόρφωση του σκηνικού για την μακροχρόνια αραβοϊσραηλινή διένεξη και προοιόνισε μετέπειτα αντιπαραθέσεις και κρίσεις στην περιοχή. Το 1956, με τις εξελίξεις στην Αίγυπτο, που συνέπεσαν επιπλέον με σημαντικά γεγονότα στην Ανατολική Ευρώπη, θα αποδεικνυόταν έτος καμπί για τον ψυχροπολεμικό κόσμο.⁴

Αλλά και για την Ελλάδα, το 1956 ήταν έτος πυκνό και κρίσιμο σε γεγονότα και εξελίξεις. Ξεκίνησε με τη νίκη του Κωνσταντίνου Καραμανλή στις εκλογές της 19ης Φεβρουαρίου, ταγμένου υπέρ της ενίσχυσης του δυτικού προσανατολισμού της χώρας με βασικό πυλώνα τη συμμετοχή στο ΝΑΤΟ. Παράλληλα, η χώρα, μέσω «ανοιγμάτων» στην εξωτερική της πολιτική, φιλοδοξούσε να διαδραματίσει περιφερειακό ρόλο και να λειτουργήσει ως γέφυρα με τον αραβικό κόσμο, εξασφαλίζοντας και την υποστήριξη του τελευταίου στο ζήτημα της Κύπρου, το οποίο βρισκόταν σε φάση ανακίνησης και όξυνσης. Συνυφασμένος σε μεγάλο βαθμό με το Κυπριακό ήταν ο αντιδυτικισμός και ο αντιαμερικανισμός, που κυριαρχούσαν στην πολιτική κουλτούρα της χώρας και την περίοδο στην οποία αναφερόμαστε γνώριζαν

¹ Derek Varble, *The Suez Crisis 1956*, Osprey Publishing, Οξφόρδη 2003, σελ. ix-x.

² Wallace J. Thies, *Why NATO Endures*, Cambridge University Press, Κέμπριτζ 2009, σελ. 203-204.

³ Calder Walton, *Empire of Secrets. British Intelligence, the Cold War and the Twilight of Empire*, William Collins, Λονδίνο 2014, σελ. 293.

⁴ Βλ. *Αρχειοτάξιο* 18 (2016).

πρωτοφανή άνοδο.⁵ Τα αισθήματα απογοήτευσης και αγανάκτησης από τη στάση των συμμάχων και η πίεση της κοινής γνώμης για άμεση ικανοποίηση του αιτήματος για αυτοδιάθεση και ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα ήταν τεράστια και εκδηλώνονταν με δυναμικές κινητοποιήσεις, επηρεάζοντας τον πολιτικό κόσμο, που υποστήριζε σύσσωμος το κυπριακό αίτημα, την ίδια στιγμή που αντιπαρατίθετο με οξύτητα με επίκεντρο αυτό. Η κυβέρνηση αντιμετώπιζε έντονη κριτική των χειρισμών της, όχι μόνο από την αντιπολίτευση, αλλά ακόμη και μέσα από τη δεξιά παράταξη, και πίεση για επανεξέταση της εξωτερικής πολιτικής που έφτανε σε αμφισβήτηση και αυτών των συμμαχιών της χώρας και του εξωτερικού της προσανατολισμού.⁶

Στο πλαίσιο αυτό, η κρίση του Σουέζ είχε σημαντικό αντίκτυπο στην Ελλάδα: δεδομένης της πρόσδεσης στη Δύση, η οποία όμως διαταρασσόταν εξαιτίας του Κυπριακού, αλλά και των φιλικών σχέσεων με την Αίγυπτο, η χώρα ερχόταν σε λεπτή θέση, όχι για πρώτη φορά,⁷ ως προς τη στάση που έπρεπε να κρατήσει στη σοβαρότατη διαμάχη της Αιγύπτου με τη Δύση. Καθώς οι εξελίξεις στην Αίγυπτο συμβάδιζαν με εξελίξεις στο Κυπριακό, τα δύο θέματα συσχετίστηκαν από την αρχή στην Ελλάδα: η συγκυρία θεωρήθηκε ότι αποτελούσε ευκαιρία για την προώθηση του Κυπριακού ζητήματος, καθώς η Βρετανία, ο κοινός αντίπαλος Κύπρου και Αιγύπτου, βρέθηκε σε δυσχερή θέση και εκτεθειμένη διεθνώς. Η κυβέρνηση, προσβλέποντας στη μεσολάβηση των ΗΠΑ και για το εθνικό θέμα της Κύπρου, επιδίωκε να ενισχύσει τη θέση της χώρας στο δυτικό συνασπισμό ως πιστού, σταθερού και σημαντικού συμμάχου, τη στιγμή που, εξαιτίας του Κυπριακού, ερχόταν σε οξεία αντιπαράθεση με τους συμμάχους της, τη Μεγάλη Βρετανία, αλλά και την Τουρκία, της οποίας ο ρόλος και η σημασία για το NATO ενισχυόταν έναντι της Ελλάδας μετά τις τελευταίες εξελίξεις στη νοτιοανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, η κρίση στο Σουέζ, και το γενικότερο αντιαποικιακό κλίμα, ενίσχυε το ουδετερόφιλο ρεύμα στο εσωτερικό της Ελλάδας, που εκφραζόταν κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, από την Αριστερά. Το παράδειγμα της εθνικής πολιτικής της Αιγύπτου, που αντιστεκόταν στις εξωτερικές εξαρτήσεις, θεωρήθηκε ότι συνηγορούσε στην υποστήριξη της δυνατότητας μιας

⁵ Βλ. Ζηνοβία Λιαλιούτη, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, Ασίνη, Αθήνα 2016.

⁶ Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 146.

⁷ Είχε προηγηθεί το ζήτημα της αναγνώρισης από την Ελλάδα του νέου τίτλου, «βασιλιάς Αιγύπτου και Σουδάν», του Αιγύπτιου μονάρχη Φαρούκ (Farouk I) το 1951-52, βλ. σχετικά Σπυρίδων Μπουζούκης, *Η διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της αγγλοαιγυπτιακής διένεξης, 1951-1954*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2023, σελ. 24-57.

ελληνικής πολιτικής (πιο) ανεξάρτητης, ικανής να δώσει λύση στα εθνικά θέματα και να διαδραματίσει διαμορφωτικό περιφερειακό ρόλο. Η εξέταση της κρίσης του Σουέζ σε σχέση με την Ελλάδα γίνεται από την άποψη αυτή ένας φακός ευρυγώνιος που προσφέρει διεθνή προοπτική και ευρύτητα στην εξέταση της ελληνικής πραγματικότητας της περιόδου, των προβλημάτων, των περιορισμών και των δυνατοτήτων της εσωτερικής και εξωτερικής της πολιτικής. Παράλληλα, η εξέταση του τρόπου που προσελήφθη η κρίση από την Ελλάδα εστιάζει και αναδεικνύει ακριβώς τις πολιτικές και ιδεολογικές διαφοροποιήσεις και αντιπαραθέσεις των πολιτικών δυνάμεων, και τους λόγους και στόχους πίσω από τις επιμέρους αναγνώσεις και προσλήψεις της κρίσης.

Η εργασία επιδιώκει να ερευνήσει τα ζητήματα αυτά με βάση τα δημοσιεύματα του Τύπου της εποχής. Μια έρευνα που περιορίζεται στην εξέταση του Τύπου προκειμένου να διερευνηθεί ένα θέμα, δεν πρέπει να αποκρύπτει αυτόν ακριβώς τον περιορισμό: τα δημοσιεύματα των εφημερίδων παραμένουν μία πηγή ανάμεσα σε άλλες σημαντικές για μια ιστορική περίοδο, όπως είναι τα επίσημα κρατικά αρχεία και τα προσωπικά αρχεία, οι μαρτυρίες, τα απομνημονεύματα των πολιτικών και διπλωματικών παραγόντων της εποχής.⁸ Ανάμεσα στις πηγές αυτές, ο Τύπος έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς αποτελεί βασικό μέσο έκφρασης και διάχυσης των πολιτικών και ιδεολογικών θέσεων των πολιτικών δυνάμεων, με τις οποίες αλληλεπιδρά και στις οποίες μπορεί να ασκεί και διαμορφωτικό ακόμη ρόλο. Ως βασικός εκφραστής της κοινής γνώμης και του δημόσιου αισθήματος, τα οποία παράλληλα μπορεί να διαμορφώνει και να κατευθύνει, έχει σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση του πολιτικού κλίματος και στη λήψη πολιτικών αποφάσεων.⁹ Στην περίοδο που μελετάμε, η κοινή γνώμη συμμετείχε αντιδρώντας δυναμικά στις εξελίξεις· σφυγμομετρήθηκε επανειλημμένα στην Ελλάδα,¹⁰ κυρίως ως προς το Κυπριακό και τη σχέση με τον συμμαχικό παράγοντα, αποβαίνοντας έτσι «θεσμοθετημένος συνομιλητής στη δημόσια αντιπαράθεση»¹¹ για τα θέματα αυτά.

⁸ Ο Ευάνθης Χατζηβασιλείου σημειώνει πως είναι δυνατόν να μελετηθεί η ελληνική πολιτική με βάση τα προσωπικά αρχεία αυτών των προσωπικοτήτων, βλ. Evanthis Hatzivassiliou, *Greece and the Cold War. Frontline State, 1952-1967*, Routledge, Λονδίνο – Νέα Υόρκη 2006, σελ. 4.

⁹ Για τη σχέση κοινής γνώμης, μέσων ενημέρωσης και ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, βλ. ενδεικτικά Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Το μοντέλο σχεδιασμού εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα. Πρόσωπα έναντι θεσμών» στο Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας (επιμ.), *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, τ. 1, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003, σελ. 91-137.

¹⁰ Βλ. Στεφανίδης *ό.π.*, σελ. 417-423.

¹¹ Vincent Price, *Κοινή Γνώμη*, μτφρ. Νίκος Μπουμπάρης, Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 145.

Η μελέτη επικεντρώνεται στην εξέταση των δημοσιευμάτων τριών εφημερίδων, που συγκαταλέγονται σε αυτές με τις μεγαλύτερες κυκλοφορίες την εποχή εκείνη: της *Καθημερινής*, της *Ελευθερίας* και της *Αυγής*. Οι τρεις εφημερίδες αντιπροσώπευαν αντίστοιχα τα τρία μέρη του πολιτικού φάσματος, τη Δεξιά, το Κέντρο και την Αριστερά, όπως είχαν διαμορφωθεί στην πρώτη μεταπολεμική δεκαετία.¹² Η εμφυλιοπολεμική και ψυχροπολεμική διάκριση σε εθνικόφρονες και μη, σε δυνάμεις που υπερασπίζονταν το έθνος και τη δημοκρατία και σε αυτές που ταυτίζονταν με τον αντεθνικό αντιδημοκρατικό κομμουνισμό, εξακολουθούσε να υφίσταται, αλλά η διαχωριστική γραμμή σταδιακά διαφοροποιούνταν. Η ίδρυση της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ) το 1951 σήμανε την δημιουργία μιας Αριστεράς που δεν ταυτιζόταν με το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (ΚΚΕ), από τη στιγμή εξάλλου που αυτό ήταν παράνομο, και η οποία, κυρίως, είχε ως καταστατική αρχή την υπεράσπιση των δημοκρατικών θεσμών. Η δε εκλογική της σύμπραξη με τα κόμματα του Κέντρου στις εκλογές του Φεβρουαρίου 1956 δημιουργούσε μία νέα τομή ανάμεσα στη Δεξιά, που τώρα εξέφραζε η Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (ΕΡΕ) του Καραμανλή, και στο σύνολο των αντιδεξιών δυνάμεων.¹³ Εξετάζοντας μέσω του Τύπου την πρόσληψη μιας σοβαρής διεθνούς κρίσης, η οποία νοηματοδοτείται με βάση μείζον εθνικό θέμα σε συνθήκες πολιτικής έντασης και έξαψης της κοινής γνώμης, η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει μια σειρά από ερωτήματα, όπως: πώς «διάβασαν» οι ελληνικές εφημερίδες τη διεθνή κρίση στη «γειτονιά» της χώρας, που εξελισσόταν παράλληλα με το κυρίαρχο στην ελληνική πολιτική θέμα της Κύπρου, σε ποιο βαθμό διέκριναν τις διεθνείς παραμέτρους της κρίσης και σε ποιο βαθμό εσωτερικοποίησαν ή εργαλειοποίησαν την κρίση; Με ποιο τρόπο προσαρμοζόταν η στάση και ο λόγος τους με βάση τις διεθνείς εξελίξεις και τη σημασία που θεωρούσαν ότι είχαν για τα ελληνικά πράγματα, ποιες ήταν οι ιδεολογικοπολιτικές θέσεις και στάσεις που εξέφρασαν και προέκριναν και κατά πόσο αυτές ήταν διακριτές, αντίθετες ή συγκλίνουσες, και ακόμη, σταθερές ή ρευστές, κατά πόσο και με ποιο σκοπό αντανάκλουν, μεγιστοποιούσαν και κατεύθυναν τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης;

¹² Ηλίας Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001, σελ. 35.

¹³ Ηλίας Νικολακόπουλος, «Από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έως την άνοδο της Ένωσης Κέντρου» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, τ. 16, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σελ. 193.

Η *Καθημερινή* κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στις 15 Σεπτεμβρίου 1919 και παραδοσιακά απηχούσε συντηρητικές και φιλοβασιλικές απόψεις. Ιδρυτής και πρώτος διευθυντής της, μέχρι το θάνατό του, υπήρξε ο Γεώργιος Βλάχος, τον οποίον διαδέχθηκε στη διεύθυνση της εφημερίδας από τον Αύγουστο του 1951 η κόρη του Ελένη Βλάχου. Η εφημερίδα, παραμένοντας συνεπής στις συντηρητικές της θέσεις, αποτελούσε μία από τις κύριες εφημερίδες του χώρου της Δεξιάς, και υπήρξε φιλικά διακείμενη αρχικά προς την κυβέρνηση Παπάγου και κατόπιν προς εκείνη του Καραμανλή, στηρίζοντας την πολιτική του στο Κυπριακό ζήτημα.¹⁴

Η *Ελευθερία* ξεκίνησε να κυκλοφορεί παράνομα στην Κατοχή ως ημιεπίσημο όργανό της εξόριστης κυβέρνησης «Εθνικής Ενότητας» του Γεωργίου Παπανδρέου. Μετά την Απελευθέρωση, η εφημερίδα εκδόθηκε για πρώτη φορά επίσημα στις 14 Οκτωβρίου 1944 από τον Πάνο Κόκκα, ο οποίος ανέλαβε από τον επόμενο χρόνο και τη διεύθυνση. Αρχικά, εξέφραζε τις θέσεις μιας ομάδας ανερχόμενων πολιτικών, προερχομένων, όπως και ο εκδότης της, από μη ΕΑΜικές αντιστασιακές οργανώσεις. Μεταπολεμικά, αντιπολιτεύτηκε τις κυβερνήσεις της Δεξιάς, εκφράζοντας τον ρευστό χώρο του Κέντρου, όρου που είχε καθιερωθεί, μάλιστα, μέσα από τα άρθρα της. Τη δεκαετία του 1950 είχε την υψηλότερη μέση ημερήσια κυκλοφορία ανάμεσα στις εφημερίδες του Κέντρου με πάνω από 20.000 φύλλα, ξεπερνώντας το *Βήμα*.¹⁵

Η *Αυγή* ήταν η τρίτη απόπειρα για έκδοση νόμιμου αριστερού φύλλου μετεμφυλιακά, μετά τις εφημερίδες *Ο Δημοκρατικός* και *Η Δημοκρατική*. Πρωτοκυκλοφόρησε στις 24 Αυγούστου 1952 με διευθυντή τον βουλευτή της ΕΔΑ Βασίλη Εφραιμίδη, αρχικά ως εβδομαδιαία έκδοση και σύντομα ως «καθημερινή δημοκρατική εφημερίδα του λαού», που εξέφραζε τις θέσεις της Αριστεράς. Ο ετήσιος μέσος όρος ημερήσιας κυκλοφορίας της ως το 1965 έφθανε τα 25.000 φύλλα. Η *Αυγή* αποτέλεσε διαμορφωτικό στοιχείο της ταυτότητας του μετεμφυλιοπολεμικού αριστερού κινήματος, ακολουθώντας, συχνά και επηρεάζοντας, τις επιλογές της Αριστεράς στο Κυπριακό ζήτημα και υποστηρίζοντας το ανταποικιακό ρεύμα της εποχής.¹⁶

¹⁴ Δέσποινα Παπαδημητρίου, «Η Καθημερινή» στο Λουκία Δρούλια – Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Ε-Κ*, τ. 2, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 476-477.

¹⁵ Ηλίας Νικολακόπουλος, «Ελευθερία» στο *ίδιο*, σελ. 95-97.

¹⁶ Ιωάννα Παπαθανασίου, «Η Αυγή» στο Λουκία Δρούλια – Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Α-Δ*, τ. 1, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 319-322.

Η διεθνής βιβλιογραφία για την κρίση του Σουέζ είναι εκτενής, ενώ είναι χαρακτηριστικό ότι η έκδοση βιβλίων πάνω στο θέμα δεν έχει σταματήσει. Το ενδιαφέρον φαίνεται να διατηρείται τόσο στη βάση της συμβολικής σημασίας της κρίσης ως του γεγονότος που σημάδεψε το τέλος της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας και την άνοδο της αμερικανικής υπερδύναμης, όσο και της συσχέτισης ή των αναλογιών με την τρέχουσα κατάσταση στη Μέση Ανατολή και την αμερικανική πολιτική στην περιοχή.¹⁷ Στην εργασία βασιστήκαμε στα έργα των Keith Kyle, *Suez. Britain's End of Empire in the Middle East*,¹⁸ Scott W. Lucas, *Divided we stand. The Suez Crisis of 1956 and the Anglo-American 'alliance'*,¹⁹ Derek Varble, *The Suez Crisis 1956*²⁰ και Anthony Gorst – Lewis Johnman, *The Suez Crisis*,²¹ ενώ αρκετές πληροφορίες αντλήθηκαν και από τις γενικότερες μελέτες των John Lewis Gaddis, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Οι συμφωνίες, οι συγκρούσεις, τα ψέματα, οι αλήθειες*,²² Odd Arne Westad, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια παγκόσμια ιστορία*²³ και Tony Judt, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*.²⁴ Για την κατανόηση του μεταπολεμικού κόσμου και τη θέση της Ελλάδας στο ψυχροπολεμικό σύστημα και για την εξωτερική πολιτική της χώρας κατά τη δεκαετία του 1950, βασικά ήταν τα βιβλία των Ευάνθη Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου και Greece and the Cold War. Frontline State, 1952-1967*,²⁵ Γιάννη Γιανουλόπουλου, *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία (1945-1963)*,²⁶ Κωνσταντίνου Σβολόπουλου, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*²⁷ και Ιωάννη Στεφανίδη, *Ασύμμετροι εταίροι. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η*

¹⁷ Βλ. ενδεικτικά, την πρόσφατη έκδοση Michael Doran, *Ike's Gamble. America's Rise to Dominance in the Middle East*, Free Press, Νέα Υόρκη 2016.

¹⁸ Keith Kyle, *Suez. Britain's End of Empire in the Middle East*, I.B. Tauris, Λονδίνο – Νέα Υόρκη 2011.

¹⁹ Scott W. Lucas, *Divided we stand. The Suez Crisis of 1956 and the Anglo-American 'alliance'*, Thesis, London School of Economics and Political Science, Λονδίνο 1991.

²⁰ Varble ό.π.

²¹ Anthony Gorst – Lewis Johnman, *The Suez Crisis*, Routledge, Νέα Υόρκη 1997.

²² John Lewis Gaddis, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Οι συμφωνίες, οι συγκρούσεις, τα ψέματα, οι αλήθειες*, μτφρ. Ρηγούλα Γεωργιάδου, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2018.

²³ Odd Arne Westad, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια παγκόσμια ιστορία*, μτφρ. Δέσποινα-Γεωργία Κωνσταντινιάκου, Εκδόσεις Πατάκη, Οκτώβριος 2021.

²⁴ Tony Judt, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, μτφρ. Νικηφόρος Σταματάκης – Ελένη Αστερίου, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012

²⁵ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005 και Hatzivassiliou ό.π.

²⁶ Γιάννης Ν. Γιανουλόπουλος, *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία (1945-1963)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.

²⁷ Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*, τ. 2, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2007.

Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο 1953-1961.²⁸ Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει στο βιβλίο του Στεφανίδη, *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*,²⁹ στο οποίο η εξέταση του ιδεολογικού υπόβαθρου της μεταπολεμικής ελληνικής πολιτικής και των κυρίαρχων μοτίβων του εθνικισμού και αντιαμερικανισμού της πολιτικής κουλτούρας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε εκτενή έρευνα στον Τύπο. Βασικό συμπέρασμα του Στεφανίδη είναι ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική υπήρξε δέσμια της εσωτερικής κουλτούρας από την οποία και οφείλει να απαλλαγεί. Όσον αφορά τα δημοσιεύματα για την αραβική πολιτική της Ελλάδας, αυτά, όπως έχει επισημανθεί, είναι ελάχιστα, εκτός από την περίοδο 1956-1958, και δεν βασίζονται σε έρευνα στον Τύπο.³⁰ Οι δημοσιεύσεις του Ευάνθη Χατζηβασιλείου³¹ και του Γιάννη Σακκά,³² που βασίζονται κυρίως σε αρχειακές πηγές, υπήρξαν σημαντικές για την εργασία, προσφέροντας διαφορετικές οπτικές σχετικά με τους στόχους, τους περιορισμούς και τα αποτελέσματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η δημοσίευση του Ευ. Χατζηβασιλείου, «Σουέζ και Ουγγαρία, φθινόπωρο 1956. Η πρόσληψη της κρίσης στην Ελλάδα»³³ που εξετάζει τις διπλές κρίσεις του 1956, του Σουέζ και της Ουγγαρίας, με βάση ακριβώς την πρόσληψή τους από τον ελληνικό Τύπο, καταλήγοντας σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Η δημοσίευση αυτή έδωσε το έναυσμα για τη διεξοδική έρευνα της πρόσληψης της κρίσης του Σουέζ από τις τρεις ελληνικές εφημερίδες καθ' όλο το διάστημα της κρίσης, που επιχειρεί η παρούσα εργασία.

Η εργασία διαρθρώνεται σε δύο βασικά μέρη. Το πρώτο αφορά το ιστορικοπολιτικό πλαίσιο, το διεθνές και το ελληνικό. Στην πρώτη ενότητα του πρώτου αυτού μέρους διαγράφεται το διεθνές σκηνικό όπως είχε διαμορφωθεί στα μέσα της

²⁸ Ιωάννης Δ. Στεφανίδης, *Ασύμμετροι εταίροι. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο 1953-1961*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2003.

²⁹ Στεφανίδης, *Εν ονόματι...*, ό.π.

³⁰ Γιάννης Δ. Σακκάς, *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο αραβικός κόσμος, 1947-1974. Διπλωματία και στρατηγική στη Μεσόγειο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2022, σελ. 13.

³¹ Evanthis Hatzivassiliou, "The Suez crisis, Cyprus and Greek foreign policy, 1956. A view from the British archives", *Balkan Studies* 30/1 (1989), σελ. 107-129 και Evanthis Hatzivassiliou, "Greece and the Arabs, 1956-1958", *Byzantine and Modern Greek Studies* 16 (1992), σελ. 49-82.

³² Σακκάς ό.π.

Βλ. ακόμη Γιάννης Σακκάς, «Η Ελλάδα, η Δύση και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-56» στο Κωνσταντίνα Μπότσιου – Γιάννης Σακκάς (επιμ.), *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62. Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 69-79 και John Sakkas, "Greece, The Arab World and Israel. A Troubled Triangle in the Eastern Mediterranean", *Defensor Pacis* 20 (2007), σελ. 95-104.

³³ Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Σουέζ και Ουγγαρία, φθινόπωρο 1956. Η πρόσληψη της κρίσης στην Ελλάδα», *Αγορά Χωρίς Σύνορα* 12/3 (2007), σελ. 324-347.

δεκαετίας του 1950 με τις συνθήκες του Ψυχρού Πολέμου και την επιτάχυνση της αποαποικιοποίησης και καταγράφονται τα γεγονότα που αποτέλεσαν την κρίση του Σουέζ. Στη δεύτερη ενότητα του πρώτου μέρους διαγράφεται το ελληνικό πολιτικό σκηνικό της εποχής, με αναφορά στο Κυπριακό, την κυβέρνηση Καραμανλή και την αντιπολίτευση. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας περιλαμβάνεται η έρευνα στα δημοσιεύματα των τριών εφημερίδων που επιλέχθηκαν, κατά τους μήνες που διήρκεσε η κρίση, από τον Ιούλιο ως τον Νοέμβριο του 1956. Μετά από μία σύντομη αναφορά στην εικόνα και τη δομή των τριών εφημερίδων κατά την εποχή εκείνη, ακολουθεί η εξέταση των εφημερίδων σε τρεις ενότητες. Το σύντομο, σχετικά, χρονικό διάστημα της έρευνας επέτρεψε τη λεπτομερή παρακολούθηση των σχετικών δημοσιευμάτων, που επιλέχθηκε να γίνει σε ξεχωριστή ενότητα για την κάθε εφημερίδα. Με τον τρόπο αυτό, δεν αποφεύγονται ορισμένες επαναλήψεις που δεν θα υπήρχαν, ίσως, εάν είχε προκριθεί εδώ μια συνδυαστική και θεματική προσέγγιση του υλικού. Επιλέχθηκε αυτή να γίνει συγκεφαλαιωτικά στο τελευταίο μέρος της εργασίας, στο οποίο συγκεντρώνονται τα συμπεράσματα της λεπτομερούς έρευνας του προηγούμενου μέρους, με βάση τα κυρίαρχα θέματα που αναδεικνύονται και στα οποία αντιπαραβάλλονται οι τρεις εφημερίδες.

1. Α' μέρος: το διεθνές και το ελληνικό πλαίσιο

1.1 Το διεθνές πλαίσιο

1.1.1 Ψυχρός πόλεμος και αποαποικιοποίηση στη νοτιοανατολική Μεσόγειο στα μέσα της δεκαετίας του 1950

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η διάταξη των δυνάμεων διεθνώς είχε αλλάξει ριζικά, ενώ οι πρωταγωνίστριες νικήτριες χώρες, οι ΗΠΑ, και πολύ σύντομα, και η Σοβιετική Ένωση είχαν στην κατοχή τους όπλα με τεράστιες καταστροφικές δυνατότητες. Νέα πλαίσια αντιπαράθεσης δημιουργούνταν καθώς οι δύο υπερδυνάμεις ηγήθηκαν δύο συνασπισμών, του δυτικού και ανατολικού αντίστοιχα, που ανταγωνίζονταν σε πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό επίπεδο. Οι άλλες δύο νικήτριες του πολέμου, οι αποικιοκρατικές δυνάμεις της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας, σημαντικά εξασθενημένες ήδη από τον πόλεμο, οδηγούνταν σε μεγαλύτερη αποδρομή, αντιμέτωπες με μια έκρηξη κινημάτων ανεξαρτησίας σε περιοχές που ως τότε βρίσκονταν υπό την αποικιακή τους ισχύ. Ο αναδυόμενος μέσα από τους ανταποικιακούς αγώνες Τρίτος Κόσμος γινόταν πεδίο στο οποίο εξαπλωνόταν ο ανταγωνισμός των δύο αντιπάλων συνασπισμών. Έτσι, ενώ διακηρυσσόταν, μέσα και από την ίδρυση του ΟΗΕ, η δέσμευση του μεταπολεμικού κόσμου να διασφαλίζει στο εξής την ελευθερία των λαών και την ειρηνική συνύπαρξή τους, είναι χαρακτηριστικό ότι η αμέσως μετά τον πόλεμο περίοδος θα έχει πάλι τη λέξη πόλεμος στον προσδιορισμό της. Ο Ψυχρός Πόλεμος, και στην πρώιμη ακόμα περιόδο του, θα φτάσει επικίνδυνα κοντά στη θέρμανση, ενώ και ο ΟΗΕ θα γίνει θέατρο της συνάρθρωσης της ανταγωνιστικής διπολικής διάρθρωσης του κόσμου με τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης.³⁴

Βασική πτυχή της πολιτικής της δυτικής συμμαχίας ήταν η εμπέδωση και διεύρυνση της ισχύος της στα Βαλκάνια και στη νοτιοανατολική Μεσόγειο μέσω της δημιουργίας διαφόρων συνασπισμών και της επέκτασης του ΝΑΤΟ. Στην προσέγγιση κρατών του ανατολικού συνασπισμού που είχαν έρθει σε αντιπαράθεση με τη Μόσχα,

³⁴ Γιαννουλόπουλος, *Ο μεταπολεμικός...*, ό.π., σελ. 31-39 και 40-41.

όπως η Γιουγκοσλαβία,³⁵ ο ρόλος της Ελλάδας και της Τουρκίας, που πρόσφατα τότε και από κοινού είχαν γίνει μέλη του NATO (1952), ήταν σημαντικός. Οι δύο χώρες συνυπέγραψαν με τη Γιουγκοσλαβία Αμυντικό Σύμφωνο (Μπλεντ, 1954), που αποτελούσε διεύρυνση του προηγούμενου Συμφώνου Φιλίας και Αμοιβαίας Βοήθειας μεταξύ των ίδιων κρατών (Αγκυρα, 1953). Η Τουρκία συμμετείχε και στο Σύμφωνο της Βαγδάτης (Central Treaty Organization, CENTO, 1955), αμυντικό σύστημα που έγινε με πρωτοβουλία του Λονδίνου και στο οποίο συμμετείχαν, εκτός από την Μεγάλη Βρετανία και την Τουρκία, τα φιλοδυτικά Ιράκ, Πακιστάν και Ιράν. Στο πλαίσιο της «ανάσχεσης» της σοβιετικής επεκτατικότητας, οι ΗΠΑ, υπό τον Ντουάιτ Αϊζενχάουερ (Dwight Eisenhower), καλούνταν να χαράξουν κοινή στρατηγική με τους Βρετανούς, παρά τον μεταξύ τους οικονομικό ανταγωνισμό, που είχε αυξηθεί μετά την ιρανική πετρελαϊκή κρίση του 1951-53 και το πλήγμα στα οικονομικά συμφέροντα της Βρετανίας από την αμερικανική διείσδυση και υποστήριξαν συνασπισμούς όπως το Σύμφωνο της Βαγδάτης, στους οποίους η Βρετανία επιδίωκε να έχει κεντρικό ρόλο.³⁶ Μαζί με τον στρατιωτικό συνασπισμό του Southeast Asia Treaty Organization (Οργανισμός Συμφώνου Νοτιοανατολικής Ασίας, SEATO), που είχε υπογραφεί έναν χρόνο νωρίτερα ανάμεσα στις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, τις Φιλιππίνες, την Ταϊλάνδη και το Πακιστάν, δημιουργούταν ένα τόξο άμυνας και «περικύκλωσης» του αντίπαλου σοβιετικού συνασπισμού.³⁷

Την ίδια περίοδο, η πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης αναμορφωνόταν μετά τον θάνατο του Ιωσήφ Στάλιν (Joseph Stalin) το 1953 και την επικράτηση του Νικίτα Χρουστσόφ (Nikita Khrushchev). Στην Ευρώπη, το ζήτημα της Γερμανίας εξακολουθούσε να ήταν ανοιχτό, όμως ο διπολικός ανταγωνισμός φαινόταν ότι εισερχόταν σε ηπιότερη φάση μετά και την υπογραφή της ανακωχής στον πόλεμο της Κορέας το 1953, την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης με την Αυστρία την άνοιξη του 1955 και τη συμμετοχή της ΕΣΣΔ από κοινού με τις ΗΠΑ, τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία στη Διάσκεψη Κορυφής στη Γενεύη το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου. Στο 20ό Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Σοβιετικής Ένωσης (ΚΚΣΕ) τον Φεβρουάριο του 1956, που σήμανε την αρχή της «αποσταλινοποίησης», η Σοβιετική

³⁵ Σακκάς, *Η Ελλάδα...*, ό.π., σελ. 18.

³⁶ Άλλες, προγενέστερες βρετανικές απόπειρες σύστασης περιφερειακών αμυντικών συμφώνων για τη Μέση Ανατολή ήταν η προσπάθεια ίδρυσης των Middle East Command (MEC) το 1951 και Middle East Defense Organization (MEDO) με έδρα την Κύπρο το 1952, βλ. στο ίδιο, σελ. 38-39.

³⁷ Γιαννιλόπουλος ό.π., σελ. 149-151.

Ένωση διακήρυξε την απόφαση για πολιτική ειρηνικής συνύπαρξης και ήπιου ανταγωνισμού με ειρηνικά μέσα με τον αντίπαλο συνασπισμό. Από την άλλη μεριά, γινόταν φανερό ότι ο στόχος και οι μέθοδοι του αγώνα για επικράτηση προσαρμοζόταν στα νέα διεθνοπολιτικά δεδομένα που δημιουργούσε η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου, στον οποίο τώρα στρεφόταν το σοβιετικό ενδιαφέρον.³⁸ Η μετατόπιση αυτή του ενδιαφέροντος και η αναμόρφωση της πολιτικής με βάση τις νέες συνθήκες που δημιουργούσε η διαδικασία της αποαποικιοποίησης στο ψυχροπολεμικό πλαίσιο ίσχυε σταδιακά και για τις ΗΠΑ, οι οποίες επιπλέον αντιμετώπιζαν και τις ανακατατάξεις και αναταράξεις που δημιουργούνταν στο εσωτερικό της συμμαχίας τους από την ίδια διαδικασία και αφορούσε άμεσα βασικά μέλη της, τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία.

Στην Άπω Ανατολή η Βρετανία αποχώρησε από τη μεγάλη της αποικία στην Ινδία, η οποία έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1947. Η Γαλλία είχε εμπλακεί από τον προηγούμενο χρόνο στον πόλεμο της Ινδοκίνας, η οποία βρισκόταν υπό τον αποικιακό της έλεγχο και διοίκηση και την οποία αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το 1954. Την ίδια χρονιά, ξέσπασε η επανάσταση στην Αλγερία, που αποτελούσε γαλλική επαρχία, ενώ η Γαλλία έχανε και τα προτεκτοράτα της Τυνησίας και του Μαρόκου, που ανακηρύχθηκαν ανεξάρτητα κράτη τον Μάρτιο του 1956. Στον νευραλγικό χώρο της Μέσης Ανατολής, τόσο η Γαλλία, στην περιοχή της Συρίας και του Λιβάνου, όσο και η Μεγάλη Βρετανία, στο Ιράκ και την Παλαιστίνη, ήταν υπεύθυνες, μέσω εντολής από την Κοινωνία των Εθνών, για τη μετάβασή τους σε ανεξάρτητα κράτη.³⁹ Το 1948 η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ σήμανε ταυτόχρονα τη δημιουργία ανοικτού μετώπου με τα αραβικά κράτη και η ήττα τους στον πόλεμο με το Ισραήλ το 1948-49 πυροδοτούσε τον αραβικό ριζοσπαστικό εθνικισμό. Η στάση της Βρετανίας στην αραβοϊσραηλινή σύρραξη, αλλά και στη διαμάχη με την Αίγυπτο για το Σουδάν στις αρχές του 1950 δημιουργούσε εντάσεις με τον αραβικό κόσμο σε μια περιοχή στην οποία η συρρικνούμενη Βρετανία επιδίωκε να διατηρήσει την επιρροή της και μέσω αυτής το status της ως υπερδύναμης.⁴⁰ Πλήγμα στη βρετανική ισχύ φαινόταν ότι θα επέφερε και η αλλαγή της πολιτικής κατάστασης στην Αίγυπτο, ενώ την ίδια περίοδο, η Βρετανία αντιμετώπιζε και τη ριζοσπαστικοποίηση του αγώνα για ανεξαρτησία στην Κύπρο, αποικία με μεγάλη πολιτική και στρατηγική σημασία για την διασφάλιση της

³⁸ Χατζηβασιλείου, *Εισαγωγή...*, ό.π., Αθήνα 2005, σελ. 148.

³⁹ Για τις διάφορες μορφές της αποικιοκρατίας, βλ. συνοπτικά Άγγελος Νταλαχάνης, «1956, Σουέζ. Αποαποικιοποίηση και Ψυχρός Πόλεμος», *Αρχειοτάξιο* 18 (2016), σελ. 69-70.

⁴⁰ Hatzivassiliou, «The Suez...», ό.π., σελ. 109.

βρετανικής παρουσίας στην ίδια περιοχή. Τον Απρίλιο του 1955, ακριβώς τις μέρες που στην Κύπρο ο ανταποικιακός αγώνας έπαιρνε ένοπλη μορφή με την έναρξη της δράσης της Εθνικής Οργανώσεως Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ), ο Κύπριος ηγέτης Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄ συμμετείχε ως παρατηρητής στη σύνοδο στο Μπαντουνγκ της Ινδονησίας. Στο Μπαντουνγκ συναντήθηκαν οι ηγέτες 30 μετααποικιακών Αφροασιατικών κρατών, οι οποίοι καταδίκασαν την αποικιοκρατία και εξέφρασαν την πρόθεσή τους να ακολουθήσουν πολιτική ανεξάρτητη από τις δύο υπερδυνάμεις του ψυχροπολεμικού συστήματος. Οι αρχές αυτές θα έβρισκαν πιο συγκεκριμένη έκφραση στο Κίνημα των Αδεσμεύτων που δημιουργήθηκε λίγα χρόνια αργότερα, το 1961, με τη συμμετοχή αρχικά της Αιγύπτου, της Αλγερίας, της Γκάνας, της Γιουγκοσλαβίας, της Ινδίας και της Ινδονησίας.

Η Σοβιετική Ένωση αποκήρυττε καταρχήν την αποικιοκρατία και υποστήριζε τα ανταποικιακά κινήματα, καθώς αυτά δημιουργούσαν τριγμούς στο δυτικό ιμπεριαλιστικό σύστημα και την πιθανότητα σοσιαλιστικής εξέλιξης μετά την απελευθέρωσή τους από αυτό. Σε αυτήν τη φάση, η Σοβιετική Ένωση ακολουθούσε πολιτική επαφών με μετααποικιακά κράτη, όπως η Ινδία και κράτη της Μέσης Ανατολής, και έμπρακτης, οικονομικής ενίσχυσης κρατών όπως η Αίγυπτος, που αγωνιζόταν για την ανάπτυξη της εθνικής της οικονομίας, εξαγγέλλοντας σημαντικά αναπτυξιακά έργα, όπως η ανέγερση του φράγματος του Ασουάν.⁴¹ Από την άλλη μεριά, η Αμερική, βλέποντας τα πράγματα περισσότερο υπό ψυχροπολεμικό πρίσμα, εκλάμβανε τη «θετική ουδετερότητα» των νέων κρατών όχι τόσο ως πολιτική αξιοποίησης προς όφελός τους της πιθανής βοήθειας και από τις δύο υπερδυνάμεις, αλλά, δεδομένου και του όλο και πιο ενεργού σοβιετικού ενδιαφέροντος, ως κίνδυνο πρόσδεσής τους με τον ανατολικό συνασπισμό.⁴² Την ίδια στιγμή, κρατούσε αποστάσεις από την αποικιοκρατική πολιτική των συμμάχων της, δεδομένης και της καθολικής αντίθεσης της αμερικανικής κοινής γνώμης στις ιμπεριαλιστικές και αποικιοκρατικές πολιτικές.⁴³ Βρετανία και Γαλλία, αναδιαμόρφωναν την πολιτική τους προκειμένου να διατηρήσουν τους δεσμούς εξάρτησης των ολοένα και περισσότερων περιοχών που έβγαιναν από τον άμεσο αποικιακό τους έλεγχο, και η πολιτική αυτή θα έπαιρνε επικίνδυνη τροπή στην περίπτωση της Αιγύπτου και του Σουέζ.

⁴¹ Χατζηβασιλείου *ό.π.*, σελ. 422-425.

⁴² Στο *ίδιο*, σελ. 417-418.

⁴³ Lucas, *Divided...*, *ό.π.*, σελ. 212-213.

1.1.2 Η κρίση του Σουέζ

Αν και η Αίγυπτος είχε πάψει να είναι βρετανικό προτεκτοράτο και είχε γίνει επίσημα ανεξάρτητο κράτος από το 1922, αποτελούσε χαρακτηριστική περίπτωση στην οποία οι αποικιοκρατικές δυνάμεις διατηρούσαν τον αποικιακό έλεγχο μέσω διπλωματικής και οικονομικής επιρροής, που στην Αίγυπτο ασκούταν κυρίως μέσω της Εταιρείας της Διώρυγας του Σουέζ.⁴⁴ Η διώρυγα, έργο του Γάλλου διπλωμάτη και μηχανικού Φερντινάν ντε Λεσέψ (Ferdinand de Lesseps), κατασκευάστηκε μεταξύ του 1858 και του 1869 και η σημασία της για την παγκόσμια οικονομία ήταν τεράστια. Ο έλεγχος της διώρυγας του Σουέζ σήμαινε έλεγχο των διεθνών ενεργειακών, εμπορικών και ναυτικών οδών. Τη λειτουργία της ανέλαβε εξ αρχής η Εταιρεία της Διώρυγας του Σουέζ. Αρχικά τις μετοχές κατείχαν Γάλλοι και Αιγύπτιοι επενδυτές, ενώ στη συνέχεια η βρετανική κυβέρνηση, αγοράζοντας το 40% των μετοχών, έγινε ο μείζων επενδυτής.⁴⁵ Η βρετανική στρατιωτική παρουσία στην Αίγυπτο, ήδη από το τέλος του 19ου αιώνα, οπότε η Βρετανία είχε εγκαταστήσει βάσεις σε αιγυπτιακό έδαφος, εξακολουθούσε να είναι ισχυρή και το καθεστώς των βάσεων ενισχύθηκε από την αγγλοαιγυπτιακή συνθήκη του 1936 που προέβλεπε τη διατήρησή τους για μια περίοδο 20 ετών. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Αίγυπτος κατήγγειλε την αγγλοαιγυπτιακή συνθήκη στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ σύμφωνα με το άρθρο 103 και την αρχή του σεβασμού του δικαιώματος αυτοδιάθεσης των λαών, και διαπραγματευόταν με τη Βρετανία την απομάκρυνση της δύναμης Βρετανών στρατιωτών που στάθμευαν στο Σουέζ.

Η ανατροπή του φιλοδυτικού καθεστώτος του βασιλιά Φαρούκ τον Ιούλιο του 1952 από το στρατιωτικό πραξικόπημα του «Κινήματος των Ελεύθερων Αξιωματικών» υπό το στρατηγό Μοχάμεντ Ναγκίμπ (Mohamed Naguib) και τον Νάσερ σήμανε την έναρξη της αντίστροφης μέτρησης για τη μακρόχρονη βρετανική παρουσία. Από το 1954, ο Νάσερ είχε αναλάβει στην ουσία τα ηνία της χώρας και σταδιακά αναδείχθηκε σε ηγετική μορφή του αραβικού κόσμου. Εμφορούμενος τόσο από ισχυρές εθνικιστικές και παναραβικές απόψεις, όσο και από το πνεύμα ουδετερότητας που εκφράστηκε στο

⁴⁴ Νταλαχάνης ό.π., σελ. 70.

⁴⁵ Kyle, *Suez...*, ό.π., σελ. 12.

Συνολικά, πάνω από το 80% των μετοχών είχε περάσει σε αγγλογαλλικά χέρια, βλ. Lucas ό.π., σελ. 191.

Μπαντούνγκ, ακολούθησε αρχικά προσεκτική πολιτική χωρίς να επιφέρει πλήγμα στις σχέσεις με τη Δύση. Τον Οκτώβριο του 1954, Βρετανία και Αίγυπτος σύναψαν νέα συμφωνία για την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων από τη διώρυγα εντός 20 μηνών, την αναγνώριση της αιγυπτιακής εδαφικής ακεραιότητας στην περιοχή και την επικύρωση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας στα στενά, όπως είχε καθοριστεί από τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης το 1888. Ως τον Ιούνιο του 1956 όλοι οι Βρετανοί στρατιώτες, κάπου 90.000 άνδρες,⁴⁶ είχαν εγκαταλείψει την Αίγυπτο. Ο έλεγχος της διώρυγας παρέμενε, πάντως, στην Εταιρεία της Διώρυγας του Σουέζ, ενώ οι Βρετανοί διατηρούσαν για τα επόμενα 7 έτη το δικαίωμα επανενεργοποίησης της βάσης τους εκεί σε περίπτωση επίθεσης εναντίον ορισμένων αραβικών κρατών, της Αιγύπτου συμπεριλαμβανομένης, ή της Τουρκίας από άλλο κράτος.⁴⁷

Ο Νάσερ θεώρησε τις βρετανικές ενέργειες για τη συγκρότηση του Συμφώνου της Βαγδάτης, όπου συμμετείχε το φιλοδυτικό Ιράκ του Νούρι Σαΐντ (Nuri al-Said), απειλή για την ενότητα του αραβικού κόσμου και στράφηκε προς τον ανατολικό συνασπισμό. Στο πλαίσιο του «ανοίγματος» αυτού, ήρθε σε συμφωνία με τους Σοβιετικούς για την αγορά οπλικών συστημάτων, μέσω της Τσεχοσλοβακίας. Παράλληλα, εκμεταλλευόμενος την προσπάθεια επαναπροσέγγισής του από τη Δύση, εξασφάλισε τη χρηματοδότηση από τις ΗΠΑ και τη Βρετανία, μέσω της Παγκόσμιας Τράπεζας, του σπουδαίου για την αιγυπτιακή οικονομία έργου της ανέγερσης του φράγματος του Ασουάν. Όμως, οι δύο δυνάμεις απέσυραν τελικά την πρόταση τους, δυσφορώντας μετά την αναγνώριση από την Αίγυπτο του καθεστώτος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, αλλά και την αποδοχή σοβιετικής συνδρομής στο έργο. Μετά από αυτές τις εξελίξεις, ο Νάσερ αποφάσισε τον Ιούλιο του 1956 την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ, υποστηρίζοντας ότι θα εκμεταλλευόταν τα έσοδα από τη διώρυγα για τη χρηματοδότηση του φράγματος του Ασουάν. Η ενέργειά του εντασσόταν στο ευρύτερο σχέδιο για ανεξάρτητη εθνική πολιτική της Αιγύπτου. Στις 26 του μήνα, σε μεγάλη ομιλία του στην Αλεξάνδρεια προς τον αιγυπτιακό λαό ο Νάσερ αναφέρθηκε στις αδικίες του ιμπεριαλισμού στον αραβικό κόσμο, στο πνεύμα της συνόδου του Μπαντούνγκ και την αντιαποικιακή αλληλεγγύη, ενώ κήρυξε μια νέα αραβική ενότητα με ιδρυτικά μέλη την Αίγυπτο και τη Συρία.⁴⁸ Χρησιμοποιώντας, επίσης, το όνομα του

⁴⁶ Rose McDermott, *Risk-Taking in International Politics. Prospect Theory in American Foreign Policy*, The University of Michigan Press, Μίσιγκαν 1998, σελ. 135.

⁴⁷ Hatzivassiliou, “The Suez...”, *ό.π.*, σελ. 112.

⁴⁸ Westad, *Ο Ψυχρός...*, *ό.π.*, σελ. 250.

κατασκευαστή της διώρυγας ως σύνθημα έδωσε εντολή στον αιγυπτιακό στρατό να καταλάβει τον έλεγχο της διώρυγας. Η εθνικοποίηση της διώρυγας δεν προσέκρουε στους διεθνείς νόμους και τυχόν εναντίωση των δυτικών δυνάμεων σε αυτήν δεν είχε έρεισμα εφόσον η λειτουργία της συνεχιζόταν κανονικά· ο Νάσερ υποσχέθηκε μάλιστα να πληρώσει αποζημιώσεις στους μετόχους της Εταιρείας της Διώρυγας.⁴⁹

Οι ευρωπαϊκές δυτικές δυνάμεις, όμως, θεώρησαν την ενέργεια του Νάσερ απαράδεκτο πλήγμα για την ισχύ, το γόητρο και την οικονομία τους, που εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από το μεσανατολικό πετρέλαιο. Στα μέσα της δεκαετίας του 1950, πάνω από τα 2/3 του ευρωπαϊκού πετρελαίου μεταφέρονταν μέσω της διώρυγας του Σουέζ. Το 1/3 των πλοίων που περνούσαν από τη διώρυγα ήταν βρετανικά, ενώ η πλειονότητα γενικά των διερχόμενων από το Σουέζ πλοίων ανήκε σε χώρες του ΝΑΤΟ.⁵⁰ Από την άλλη, οι ΗΠΑ ως πετρελαιοπαραγωγός χώρα δεν επηρεάζονταν σημαντικά από την αλλαγή του καθεστώτος της διώρυγας. Ο Άγγλος πρωθυπουργός Άντονι Έντεν (Anthony Eden) διαμήνυσε στον Αμερικανό πρόεδρο την πεποίθησή του ότι η μη δυναμική κοινή αντίδρασή τους θα σήμαινε την εκμηδένιση της επιρροής και των δύο στη Μέση Ανατολή.⁵¹ Τρία χρόνια νωρίτερα, οι ΗΠΑ είχαν βοηθήσει τη Βρετανία στην ανατροπή της κυβέρνησης στο Ιράν που είχε εθνικοποιήσει τη αγγλοϊρανική εταιρεία πετρελαίου.⁵² Στη συγκυρία εκείνη στην Αίγυπτο, ο Έντεν, στον οποίον προσφερόταν το καλύτερο πρόσχημα για επέμβαση,⁵³ επιζητούσε ευθέως και την ανατροπή του Νάσερ, φτάνοντας ακόμα να συζητά και αυτήν τη φυσική εξόντωσή του,⁵⁴ αλλά ο Αϊζενχάουερ ήταν πολύ επιφυλακτικός ως προς την ανάληψη στρατιωτικής δράσης στο σημείο αυτό. Λόγω και των επικείμενων αμερικανικών εκλογών, ο τελευταίος επιθυμούσε γενικά να διαδραματίσει κατευναστικό ρόλο και να μην ταυτιστεί με τις αποικιακές τακτικές των Ευρωπαίων συμμάχων του, ενισχύοντας το κύρος των ΗΠΑ στον Τρίτο Κόσμο.⁵⁵ Έτσι, απέστειλε τον υπουργό Εξωτερικών Τζον Φόστερ Ντάλες (John Foster Dulles) στο Λονδίνο με εντολή να αναλάβει πρωτοβουλίες με σκοπό τη διοργάνωση διεθνούς διάσκεψης για το θέμα του Σουέζ, στην οποία προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν οι χώρες που είχαν υπογράψει τη

⁴⁹ McDermott ό.π., σελ. 136.

⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 137.

⁵¹ Lucas ό.π., σελ. 202.

⁵² Στεφανίδης, *Ασύμμετροι...*, ό.π., σελ. 49-51.

⁵³ Kyle ό.π., σελ. 314.

⁵⁴ James Barr, *Lords of the Dessert. Britain's Struggle with America to Dominate the Middle East*, Simon & Schuster, Λονδίνο 2018, σελ. 210-212.

⁵⁵ Hatzivassiliou, "Greece...", ό.π., σελ. 56.

Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης το 1888, ανάμεσά τους και η ΕΣΣΔ, και ναυτικές δυνάμεις που χρησιμοποιούσαν και είχαν ζωτικά ενδιαφέροντα στη διώρυγα του Σουέζ.

Στις 16 Αυγούστου, 18 από τα 24 έθνη που συμμετείχαν στη διάσκεψη υπερψήφισαν την πρόταση για διεθνή έλεγχο του καναλιού και προχώρησαν στον καθορισμό επιτροπής, υπό τον Αυστραλό πρωθυπουργό Ρόμπερτ Μένζις (Robert Menzies), που θα διαπραγματευόταν με τον Νάσερ. Τον Σεπτέμβριο, ο Αιγύπτιος πρόεδρος απέρριψε το σχέδιο.⁵⁶ Η προσπάθεια επίλυσης της κρίσης διπλωματικά συνεχίστηκε με την πρόταση δημιουργίας νέας Ομοσπονδίας Χρηστών του καναλιού, ενώ τον Οκτώβριο, μετά τη νέα αποτυχία, Βρετανία και Γαλλία παρέπεμψαν το ζήτημα στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.⁵⁷ Όμως, ο Άντονι Ίντεν και ο Γάλλος ομόλογός του Γκι Μολέ (Guy Mollet) είχαν ήδη αρχίσει να εξυφαίνουν σχέδιο πολεμικής επέμβασης στο Σουέζ, αναζητώντας το πρόσχημα για να επικαλεστούν την αγγλοαιγυπτιακή συμφωνία του 1954, καθώς και τη συμφωνία ΗΠΑ-Βρετανίας-Γαλλίας του 1950.⁵⁸ Το πρόσχημα για την επέμβαση θα παρείχε το Ισραήλ, που ενισχύοταν στρατιωτικά από τη Γαλλία από το 1954⁵⁹ και το τελευταίο διάστημα βρισκόταν σε συνοριακές προστριβές με την Αίγυπτο. Στα τέλη Σεπτεμβρίου, ισραηλινή αντιπροσωπεία με την τότε υπουργό Εξωτερικών Γκόλντα Μείρ (Golda Meir) έφθασε στο Παρίσι για μυστικές συνομιλίες. Το Ισραήλ ενδιαφερόταν όχι για τη διώρυγα αλλά για το σπάσιμο του ναυτικού αποκλεισμού του από την Αίγυπτο στα στενά του Τιράν, της μόνης εισόδου που είχε για την Ερυθρά Θάλασσα. Αν και αρχικά οι Άγγλοι δίσταζαν να εμπλέξουν το Ισραήλ, λόγω των σχέσεών τους με την Ιορδανία, πείστηκαν από τους Γάλλους, οι οποίοι μάλιστα προσφέρθηκαν στη συνέχεια να θέσουν τις δυνάμεις τους υπό Βρετανό διοικητή.⁶⁰ Τον Οκτώβριο, εκπρόσωποι της Βρετανίας, της Γαλλίας και του Ισραήλ συνήλθαν μυστικά στη γαλλική πόλη Σεβρ και κατήρτισαν την επιχείρηση εναντίον της Αιγύπτου.⁶¹ Οι Βρετανοί, πριν ακόμα η

⁵⁶ Για τις αρχές στις οποίες βασίστηκαν οι προτάσεις του ΟΗΕ και της επιτροπής Μένζις, βλ. αναλυτικά McDermott *ό.π.*, σελ. 139-140.

⁵⁷ J.A.S. Grenville, *A History of the World. From the 20th to the 21st Century*, Routledge, Λονδίνο 2005, σελ. 448.

⁵⁸ Η δεύτερη αφορούσε τη δυνατότητα παρέμβασής τους με ή χωρίς τον ΟΗΕ σε περίπτωση κρίσης που θα μπορούσε να μεταβάλλει τα σύνορα μεταξύ του Ισραήλ και των αραβικών κρατών, βλ. *στο ίδιο*, σελ. 137.

⁵⁹ Σακκάς, «Η Ελλάδα...», *ό.π.*, σελ. 76.

⁶⁰ Grenville *ό.π.*, σελ. 446.

⁶¹ Το νέο αυτό σχέδιο έλαβε την κωδική ονομασία *Musketeer Revise*, καθώς αποτελούσε αναπροσαρμογή της *Επιχείρησης Musketeer*, στην οποία, ήδη από το καλοκαίρι, είχαν από κοινού καταλήξει Βρετανία και Γαλλία, βλ. Kyle *ό.π.*, σελ. 236-237.

αποστολή Μένζις φτάσει στην Αίγυπτο, είχαν δώσει άδεια στους Γάλλους για τη μεταφορά γαλλικής στρατιωτικής δύναμης στην Κύπρο, ενώ ισραηλινές δυνάμεις συγκεντρώνονταν στα σύνορα με την Ιορδανία· επιπλέον, τόσο η Βρετανία όσο και η Γαλλία είχαν δώσει εντολή να εκκενώσουν οι ομογενείς τους την Αίγυπτο, την Ιορδανία, τη Συρία και τον Λίβανο. Σύμφωνα με το σχέδιο, οι ισραηλινές δυνάμεις εισέβαλαν στην Αίγυπτο στις 29 Οκτωβρίου 1956, κατέλαβαν την περιοχή του Σινά, με χιλιάδες θύματα στην πλευρά των Αιγυπτίων και προχώρησαν προς την περιοχή της διώρυγας. Οι Αγγλογάλλοι, σύμφωνα πάλι με το σχέδιο, κι αφού άσκησαν βέτο στο ψήφισμα του ΟΗΕ που προέβλεπε την άμεση απόσυρση του Ισραήλ, επέδωσαν οι ίδιοι αρχικά τελεσίγραφο στις δύο χώρες με εντολή να αποσυρθούν από την περιοχή της διώρυγας σε απόσταση 10 μιλίων, και όχι στα αρχικά σύνορα, σύμφωνα με την τριμερή συμφωνία του 1950 που επικαλούνταν.⁶² Στις 31 Οκτωβρίου, ύστερα από την άρνηση του Νάσερ, βρετανικά και γαλλικά αεροσκάφη ξεκίνησαν να βομβαρδίζουν αιγυπτιακά αεροδρόμια. Ο βομβαρδισμός ήταν συνεχής για πάνω από 100 ώρες, επιφέροντας μεγάλη καταστροφή στην αιγυπτιακή αεροπορία.

Τις ίδιες ακριβώς ημέρες, σοβαρότατα γεγονότα εκτυλίσσονταν στην Ανατολική Ευρώπη. Στην Πολωνία και την Ουγγαρία, χώρες του ανατολικού συνασπισμού, εκδηλώθηκαν αντισοβιετικές εξεγέρσεις που προκάλεσαν την αντίδραση της ΕΣΣΔ. Αν στην Πολωνία ο έλεγχος αποκαταστάθηκε τελικά χωρίς βίαιη σοβιετική επέμβαση,⁶³ στην Ουγγαρία τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Η εξέγερση που ξεκίνησε στις 23 Οκτωβρίου κατεστάλη βίαια αρχικά στις 25 του ίδιου μήνα και κατόπιν στις 4 Νοεμβρίου από στρατιωτικές δυνάμεις που η ΕΣΣΔ απέστειλε στην Ουγγαρία. Η αγγλογαλλική επίθεση στην Αίγυπτο αποδυνάμωνε την πρώτης τάξεως ευκαιρία που δινόταν στις ΗΠΑ λόγω των γεγονότων στην Ανατολική Ευρώπη για να προβληθεί διεθνώς το ηθικό πλεονέκτημα του δυτικού κόσμου επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έναντι του ολοκληρωτικού σοβιετικού καθεστώτος. Έτσι, και γι' αυτόν τον επιπλέον λόγο,⁶⁴ οι μονομερείς ενέργειες της Βρετανίας και της Γαλλίας προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του επανεκλεγέντα στις 6 Νοεμβρίου Αϊζενχάουερ. Ο Αμερικανός πρόεδρος προειδοποίησε τη Βρετανία ότι θα έπαυε να

Στην επιχείρηση είχε πλέον συμπεριληφθεί και το αντίστοιχο ισραηλινό σχέδιο κατάληψης του Σινά, η *Επιχείρηση Kaddesh*, βλ. Varble, *The Suez...*, ό.π., σελ. 17-18.

⁶² McDermott ό.π., σελ. 141.

⁶³ Χατζηβασιλείου ό.π., σελ. 152-153.

⁶⁴ Gaddis, *Ο Ψυχρός...*, ό.π., σελ. 171-173.

στηρίζει την αγγλική λίρα⁶⁵ και απείλησε τους συμμάχους του -η οικονομία των οποίων δεχόταν ήδη ισχυρό πλήγμα- με πετρελαϊκό εμπάργκο, ενώ, παράλληλα, έδωσε εντολή στον αμερικανικό 6ο στόλο να περιπολήσει ανάμεσα στο Σουέζ και την Κύπρο, για πρώτη φορά εκτός των ορίων του ΝΑΤΟ.⁶⁶ Ο Σοβιετικός ηγέτης Χρυστσόφ αντέδρασε επίσης έντονα, μέσω του πρωθυπουργού του Nikolai Bulganin, απειλώντας τη Δύση με πυρηνικό πόλεμο, αν και δεν είναι βέβαιο ότι η ΕΣΣΔ διέθετε την εποχή εκείνη επαρκείς πυρηνικούς πυραύλους.⁶⁷ Στις 2 Νοεμβρίου, σε έκτακτη συνεδρίαση ο ΟΗΕ καταδίκασε τις επιχειρήσεις στο Σουέζ. Οι Αγγλογάλλοι στην αρχή αρνήθηκαν να συμμορφωθούν και συνέχισαν την επίθεση εναντίον της Αιγύπτου με χερσαίες δυνάμεις, που όσο ο βομβαρδισμός συνεχιζόταν, έφθασαν από τη Μάλτα και την Κύπρο. Στις 5 Νοεμβρίου αποβίβασαν δυνάμεις αλεξιπτωτιστών στο αιγυπτιακό έδαφος, ενώ αγγλογαλλικές δυνάμεις του ναυτικού και τεθωρακισμένα εισέβαλλαν στη ζώνη της διώρυγας από το βορρά καταλαμβάνοντας την περιοχή του Πορτ Σαΐντ.⁶⁸ Αντιμέτωπες με διεθνείς αντιδράσεις αλλά και αντιπολεμικές εκδηλώσεις στο εσωτερικό τους, η Βρετανία και η Γαλλία αναγκάστηκαν να δεχτούν την απόφαση της νέας συνεδρίασης του ΟΗΕ στις 7 Νοεμβρίου για κατάπαυση του πυρός και συγκρότηση αστυνομικού σώματος που θα επέφερε την ισορροπία στην περιοχή. Οι πρώτες δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών έφθασαν στην Αίγυπτο στις 15 Νοεμβρίου. Ως το τέλος του έτους, τα αγγλογαλλικά στρατεύματα είχαν αποχωρήσει, ενώ οι ισραηλινές δυνάμεις επανήλθαν στα σύνορά τους το Μάρτιο του 1957. Η εκκαθάριση της διώρυγας μετά τις εχθροπραξίες διήρκεσε αρκετούς μήνες και το κανάλι δόθηκε και πάλι στη ναυσιπλοΐα στις 8 Απριλίου 1957.

⁶⁵ Judt, *Η Ευρώπη...*, ό.π., σελ. 297.

⁶⁶ Dionysios Chourchoulis, *The Southern Flank of NATO, 1951-1959. Military Strategy or Political Stabilisation*, Thesis, Queen Mary University of London, Λονδίνο 2010, σελ. 290.

⁶⁷ Gaddis ό.π., σελ. 99.

⁶⁸ Varble ό.π., σελ. vii.

1.2 Το ελληνικό πλαίσιο

1.2.1 Η Ελλάδα και το Κυπριακό στα μέσα της δεκαετίας του 1950

Μετά τα δύο πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, όταν τη διακυβέρνηση της χώρας είχαν αναλάβει διάφοροι συνασπισμοί του Κέντρου, η νίκη του Αλέξανδρου Παπάγου και του Ελληνικού Συναγερμού στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1952 σήμανε την αρχή μιας 10χρονης και πλέον περιόδου κυριαρχίας της συντηρητικής παράταξης και σχετικής πολιτικής σταθερότητας.⁶⁹ Ο δυτικός προσανατολισμός της χώρας, δρομολογημένος ήδη από το 1947 και το Δόγμα Τρούμαν, εμπεδώθηκε. Το 1952 η Ελλάδα εντάχθηκε μαζί με την Τουρκία στο ΝΑΤΟ, ενώ, τον επόμενο χρόνο, στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, συμφώνησε για την παραχώρηση στρατιωτικών διευκολύνσεων και βάσεων στις ΗΠΑ. Ελλάδα και Τουρκία ήταν σημαντικές για τους δυτικούς σχεδιασμούς, καθώς προορίζονταν να λειτουργήσουν ως «ανάχωμα» της κομμουνιστικής επέκτασης στα Βαλκάνια⁷⁰ και παρείχαν βάσεις για επιχειρήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία ήταν πάντως στρατηγικά σημαντικότερη για το ΝΑΤΟ, από τη στιγμή που δέσποζε στις κύριες εναέριες, χερσαίες και θαλάσσιες διόδους από τη Σοβιετική Ένωση προς την Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο και για το λόγο αυτό λάμβανε και αυξημένη οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση σε σχέση με την Ελλάδα προς δυσφορία της τελευταίας.⁷¹ Η προώθηση της ελληνοτουρκικής συνεργασίας, που υποστήριξε ο Παπάγος, όπως και οι σχέσεις της χώρας με τους ισχυρούς συμμάχους Βρετανία και ΗΠΑ, σύντομα θα διασαλευόταν εξαιτίας του θέματος της Κύπρου.

Ο εκφρασμένη επιθυμία των Ελληνοκυπρίων για απελευθέρωση από την Βρετανία και ένωση με την Ελλάδα προσέκρουε μεταπολεμικά στην αρνητική στάση της Βρετανίας, που ήταν αποφασισμένη να διατηρήσει τη στρατηγικής σημασίας αποικία της στο νησί. Μετά και από την περαιτέρω απώλεια ισχύος της στη Μέση Ανατολή, που επέκειτο με την απόσυρση από τις βάσεις της στην Αίγυπτο, η διατήρηση

⁶⁹ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική...*, ό.π., σελ. 179.

⁷⁰ Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης, «Σε αναζήτηση νέων ισορροπιών. Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας 1950-1967» στο Νίκος Μαραντζίδης – Ιάκωβος Μιχαηλίδης – Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος. Επεκτείνοντας τις ερμηνείες*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2018, σελ. 89.

⁷¹ Στεφανίδης, *Ασύμμετροι...*, ό.π., σελ. 93 και Bruce R. Kuniholm, *The Near East Connection. Greece and Turkey in the Reconstruction and Security of Europe, 1946-1952*, Hellenic Press, Μπρούκλαϊν 1984, σελ. 16.

της Κύπρου μετατρέποταν σε «υπαρξιακό» ζήτημα για τη Βρετανία.⁷² Η τελευταία σκλήραινε τη στάση της απέναντι στους ξεσηκωμένους Ελληνοκυπρίους και τους ηγέτες τους, την Εθναρχία και τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, καθώς και απέναντι στις ελληνικές προσπάθειες συζήτησης του ζητήματος. Στην Ελλάδα, η υποστήριξη του κυπριακού αιτήματος για άμεση αυτοδιάθεση-ένωση είχε αναχθεί σε μείζον εθνικό θέμα, που θα κυριαρχούσε και τα επόμενα χρόνια στη δημόσια συζήτηση και την εξωτερική της πολιτική. Η πίεση του Μακαρίου να προβεί η Ελλάδα στη διεθνοποίηση του ζητήματος αντιμετωπιζόταν με επιφυλακτικότητα από την κυβέρνηση Παπάγου, που προσέβλεπε αρχικά σε ελληνοβρετανική συνεννόηση για το Κυπριακό. Καθώς η Βρετανία διατηρούσε αδιάλλακτη στάση και υπό την πίεση του Μακαρίου, του ελλαδικού πολιτικού κόσμου και της κοινής γνώμης, ο Παπάγος οδηγήθηκε τελικά σε δύο, αποτυχημένες, απόπειρες να συζητηθεί το Κυπριακό στον ΟΗΕ. Από τον Απρίλιο του 1955, με την έναρξη της ένοπλης δράσης της ΕΟΚΑ, ο αγώνας των Κυπρίων ριζοσπαστικοποιήθηκε. Η όξυνση του Κυπριακού και η πολιτική διεθνοποίησης που ακολουθούσε στη συγκυρία η Ελλάδα οδήγησαν την Βρετανία στη μεθόδευση της εμπλοκής της Τουρκίας και στην καλλιέργεια έντασης ανάμεσα στην ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα στο νησί, εκμεταλλευόμενοι και τον ανερχόμενο, και υποδαυλιζόμενο από την Τουρκία, εθνικισμό της τουρκοκυπριακής μειονότητας. Η τελευταία υπό τις νέες συνθήκες ζητούσε και αυτή αναγνώριση των δικαιωμάτων της και, στην περίπτωση αλλαγής του καθεστώτος στο νησί, διχοτόμηση. Η Τριμερής Διάσκεψη που συγκάλεσαν οι Βρετανοί στο Λονδίνο στις 29 Αυγούστου 1955, με ισότιμη συμμετοχή Βρετανίας, Ελλάδας και Τουρκίας, κατέρρευσε λίγες μέρες αργότερα μετά τα «Σεπτεμβριανά», τις οργανωμένες από την τουρκική κυβέρνηση διώξεις Ελλήνων κατοίκων της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης. Καθώς η δράση της ΕΟΚΑ εντεινόταν, οι Βρετανοί μετέφεραν επιπλέον στρατό στο νησί από τις βάσεις τους στο Σουέζ και τη Μάλτα και επικήρυξαν, φυλάκισαν και εκτόπισαν εκατοντάδες πολίτες, που δεν έπαυαν να διαδηλώνουν κατά των βρετανικών αρχών. Πλέον για τη Βρετανία η διοίκηση της νήσου είχε γίνει δύσκολη και πολυέξοδη⁷³ και η αντιμετώπιση των «τρομοκρατών» επιτακτική προτεραιότητα. Από την άλλη μεριά, από τη στιγμή που δεν ήταν διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν το νησί και προκειμένου να εκτονωθεί

⁷² Σακκάς, *Η Ελλάδα...*, ό.π., σελ. 117.

Άλλωστε, από το 1952 το βρετανικό αρχηγείο Μέσης Ανατολής είχε μεταφερθεί από το Σουέζ στην Κύπρο, βλ. Hatzivassiliou, "The Suez...", ό.π., σελ. 112.

⁷³ Sir George Hill, *A History of Cyprus. The Ottoman Province, The British Colony, 1571-1948*, τ. 4, Cambridge University Press, Κέιμπριτζ 1952, σελ. 496.

η ένταση, οι Βρετανοί οδηγούνταν στη συζήτηση συνταγματικών μεταρρυθμίσεων και σταδιακής παραχώρησης αυτοκυβέρνησης, συζήτηση που απέρριπταν Ελλάδα και Κύπρος, επιμένοντας στο αίτημα της άμεσης αυτοδιάθεσης και ένωσης της νήσου με την Ελλάδα.

1.2.2 Η κυβέρνηση Καραμανλή

Αναλαμβάνοντας την κυβέρνηση της χώρας ο Κωνσταντίνος Καραμανλής βρέθηκε, όπως έχει χαρακτηριστικά διατυπωθεί, στη δίνη του Κυπριακού.⁷⁴ Ο σχηματισμός της πρώτης κυβέρνησής του, τον Οκτώβριο του 1955, που είχε γίνει ύστερα από την ανάθεση από τον βασιλιά Παύλο της πρωθυπουργίας στο πρόσωπό του προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση στο εσωτερικό της δεξιάς παράταξης και η ασθένεια και ο θάνατος του Παπάγου, συνέπεσε με τον διορισμό νέου Άγγλου κυβερνήτη στην Κύπρο. Ο στρατάρχης Τζον Χάρντινγκ (John Harding) έφτασε στο νησί αποφασισμένος να εκτονώσει την κατάσταση, από τη μια, εφαρμόζοντας σκληρότερα μέτρα καταστολής⁷⁵ και, από την άλλη, ερχόμενος σε διαπραγματεύσεις με τον Μακάριο, προκειμένου να βρεθεί συμβιβαστική λύση με την παραχώρηση καθεστώτος αυτοδιοίκησης και συντάγματος, στο οποίο προβλεπόταν, για πρώτη φορά, αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης μετά από 10 χρόνια.⁷⁶ Η αποτυχία των πολύμηνων διαπραγματεύσεων Μακαρίου-Χάρντινγκ, που υποστήριξε ο Καραμανλής, κατέληξε στην σύλληψη και «απομάκρυνση» του Μακαρίου στις Σεϋχέλλες τον Μάρτιο 1956. Ο εκτοπισμός προκάλεσε βίαιες διαδηλώσεις τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα, περαιτέρω κορύφωση της δράσης της ΕΟΚΑ και τη σκληρή αντίδραση των Βρετανών, που εκτέλεσαν δια απαγχονισμού κρατούμενους αγωνιστές, με πρώτους τους Μιχάλη Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου, τον Μάιο του 1956.⁷⁷

⁷⁴ Νικολακόπουλος, «Από...», ό.π., σελ. 194.

⁷⁵ Στρατιωτικό νόμο μετά τους πρώτους νεκρούς Άγγλους στρατιώτες.

⁷⁶ Σπύρος Λιναρδάτος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα. 1952-1955 (Η τριετία του συναγερμού)*, τ. 2, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978, σελ. 497-501 και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, «Εξώθηση και καταστολή, βόμβες και ψηφοδέλτια. Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας, 1954-1958», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 12-13 (2001-2002), σελ. 232-234.

⁷⁷ Ακολούθησαν, την περίοδο που εξετάζεται εδώ, οι απαγχονισμοί των Ανδρέα Ζάχου, Χαρίλαου Μιχαήλ και Ιάκωβου Πατάτσου στις 9 Αυγούστου και Μιχαήλ Κατσόφτα, Στέλιου Μαυρομάτη και Ανδρέα Παναγίδη στις 21 Σεπτεμβρίου.

Οι Ελληνοκύπριοι και η αντιπολίτευση αντιδρούσαν στις προσπάθειες του Καραμανλή για συνέχιση των διαπραγματεύσεων με τους Βρετανούς,⁷⁸ και ο Καραμανλής αναγκάστηκε να αντικαταστήσει τον Σπύρο Θεοτόκη με τον Ευάγγελο Αβέρωφ-Τοσίτσα στο Υπουργείο Εξωτερικών.⁷⁹ Καθώς το Κυπριακό οδηγούταν σε αδιέξοδο, ο Καραμανλής επέλεξε να προσφύγει εκ νέου στον ΟΗΕ. Η προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ για το Κυπριακό τον Οκτώβριο έγινε ταυτόχρονα με αντιπροσφυγή της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας με την κατηγορία της υπόθαλψης τρομοκρατίας στο νησί, και συζητήθηκε στις αρχές του επόμενου έτους, με πενιχρά αποτελέσματα.⁸⁰ Η αμερικανική κυβέρνηση είχε προειδοποιήσει τις ελληνικές κυβερνήσεις για την αντίθεσή της ως προς τη διεθνοποίηση του ζητήματος, που θα δίχαζε τους συμμάχους στον ΟΗΕ, ενώ θα ενεργοποιούσε και την ανάμειξη της ΕΣΣΔ στο θέμα. Προτεραιότητα των ΗΠΑ στις συνθήκες του Ψυχρού Πολέμου ήταν η συνοχή του ΝΑΤΟ, και το Κυπριακό παρέμενε για τις ΗΠΑ ενδοσυμμαχικό ζήτημα που έπρεπε να λυθεί στο πλαίσιο της συμμαχίας, όπου όμως, δεδομένης της βρετανικής στάσης και της τουρκικής εμπλοκής, ο στόχος της αυτοδιάθεσης απομακρυνόταν. Χωρίς να παύσει να προσβλέπει σε αμερικανική μεσολάβηση, ο Καραμανλής στράφηκε και προς την αναζήτηση έτερων ερεισμάτων.

Ο δυτικός προσανατολισμός της χώρας ήταν αδιαπραγμάτευτος για τον Καραμανλή και η πολιτική του ήταν προσηλωμένη στην ενίσχυση των δεσμών με τη Δύση με βασικό πυλώνα τη συμμετοχή στο ΝΑΤΟ. Παράλληλα, στις εξωτερικές σχέσεις ακολούθησε μία πολυμερή πολιτική, με «ανοίγματα» προς ευρωπαϊκά κράτη και προς τον αραβικό κόσμο. Η πολιτική αυτή, που φαινόταν να προσλαμβάνει ανεξάρτητα χαρακτηριστικά, δεν απέκλινε πάντως από τα κελεύσματα της αμερικανικής πολιτικής να προσεταιριστεί τον «αδέσμευτο» τρίτο πόλο που αναδυόταν στην ψυχροπολεμική διαμάχη, αλλά και κράτη του ανατολικού συνασπισμού που είχαν έρθει σε αντιπαράθεση με τη Μόσχα.⁸¹ Η φιλοαραβική ελληνική πολιτική βρισκόταν στο πλαίσιο της επιδίωξης της χώρας να διαδραματίσει περιφερειακό ρόλο ως μέλος του ΝΑΤΟ, λειτουργώντας ως γέφυρα ανάμεσα στο δυτικό και τον αραβικό κόσμο, αλλά υπαγορευόταν και από ειδικότερους εθνικούς λόγους που είχαν να κάνουν με την

⁷⁸ Προς τον σκοπό αυτό, η κυβέρνηση είχε πιέσει τον αρχηγό της ΕΟΚΑ Γεώργιο Γρίβα-Διγενή να ανακοινώσει παύση της δράσης της.

⁷⁹ Περισσότερα για την ελληνική πολιτική στο Κυπριακό το καλοκαίρι 1956, βλ. Hatzivassiliou., “The Suez...”, *ό.π.*, σελ. 113-117.

⁸⁰ Λιναρδάτος *ό.π.*, σελ. 517-526.

⁸¹ Σακκάς, *Η Ελλάδα...*, *ό.π.*, σελ. 18.

εξασφάλιση διπλωματικής υποστήριξης για το Κυπριακό και με τις ελληνικές κοινότητες στα αραβικά κράτη.

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τον αραβικό κόσμο ανιχνεύονταν πίσω στο 1947 όταν η Ελλάδα καταψήφισε το σχέδιο διαίρεσης της Παλαιστίνης, αναγνωρίζοντας το νέο κράτος του Ισραήλ μόνο *de jure* δύο χρόνια αργότερα και υποστήριξε τους Άραβες στη διαμάχη τους με το Ισραήλ. Το 1955 η Ελλάδα ψήφισε υπέρ της συζήτησης του Αλγερινού ζητήματος στον ΟΗΕ.⁸² Ο αραβικός κόσμος, από τη μεριά του, εκτός από το εξαρτώμενο από τη Βρετανία Ιράκ, είχε υποστηρίξει τις προηγούμενες προσφυγές της Ελλάδας για το Κυπριακό στον ΟΗΕ.⁸³ Σε αραβικά κράτη υπήρχαν ελληνικές κοινότητες, η μεγαλύτερη και πλέον ακμάζουσα εκ των οποίων ήταν στην Αίγυπτο, οι οποίες, καθώς η ένταση και οι προστριβές αυξάνονταν στην περιοχή, έπρεπε να προστατευθούν. Η Ελλάδα επιδίωκε ακόμα τη διατήρηση του ελέγχου των Πατριαρχείων στην Ανατολή και τη διασφάλιση φθηνού πετρελαίου και ελεύθερης ναυσιπλοΐας μέσω του Σουέζ.⁸⁴ Την άνοιξη του 1956 ο Καραμανλής απέστειλε τον Γεώργιο Κασιμάτη, υπουργό Άνευ Χαρτοφυλακίου της νέας του κυβέρνησης, σε περιοδεία στην Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή. Οι προτάσεις του Κασιμάτη προς το υπουργικό συμβούλιο, που αφορούσαν την ενίσχυση των δεσμών με τα αραβικά κράτη, έβρισκαν σύμφωνο τον Καραμανλή. Τον Ιούνιο, σε διάσκεψη μεταξύ της Ελλάδας και αραβικών χωρών, δρομολογήθηκε ευρεία συνεργασία σε θέματα όπως η βιομηχανία, το εμπόριο, ο τουρισμός, η ναυτιλία και οι μεταφορές.⁸⁵ Την ίδια περίοδο, πραγματοποιήθηκε και η πρώτη, έστω ανεπίσημη, επίσκεψη σοβιετικού αξιωματούχου στην Ελλάδα.⁸⁶ Ο Σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών Ντμίτρι Σεπίλοφ (Dmitri Shepilov) διαβεβαίωσε στην Αθήνα την ελληνική κυβέρνηση ότι η ΕΣΣΔ δεν επεδίωκε να ασκήσει οποιαδήποτε πίεση αναφορικά με τον εξωτερικό προσανατολισμό της Ελλάδας, ενώ ήταν θετική ως προς την επέκταση των εμπορικών σχέσεων και την παροχή οικονομικής βοήθειας. Ο Καραμανλής παρέμενε προσεκτικός σε οποιοδήποτε άνοιγμα που θα σήμαινε εξάρτηση από την αγορά του ανατολικού συνασπισμού.⁸⁷

⁸² Σακκάς, «Η Ελλάδα...», *ό.π.*, σελ. 69-73.

⁸³ Στη συζήτηση για το Κυπριακό στον ΟΗΕ το φθινόπωρο του 1955, υπέρ της Ελλάδας είχαν ψηφίσει επίσης χώρες του ανατολικού συνασπισμού, όπως η ΕΣΣΔ και η Πολωνία, ενώ από τις επτά αρνητικές ψήφους οι πέντε ανήκαν στους συμμάχους της Ελλάδας στο NATO, ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Νορβηγία και Λουξεμβούργο.

⁸⁴ Sakkas, "Greece...", *ό.π.*, σελ. 95.

⁸⁵ Σακκάς, «Η Ελλάδα...», *ό.π.*, σελ. 74.

⁸⁶ Νικολακόπουλος, «Από...», *ό.π.*, σελ. 196.

⁸⁷ Chourchoulis *ό.π.*, σελ. 244.

1.2.3 Η στάση της Ελλάδας κατά την κρίση του Σουέζ

Η Ελλάδα, ως μία από τις κύριες ναυτικές χώρες που χρησιμοποιούσαν τη διώρυγα του Σουέζ, προσκλήθηκε να συμμετάσχει στη διάσκεψη στο Λονδίνο τον Αύγουστο του 1956. Η χώρα βρέθηκε προ διλήμματος. Από τη μία, η αποδοχή της πρόσκλησης θα σήμαινε για μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης σύνταξη με την επικυρίαρχο δύναμη στην Κύπρο, τη Βρετανία, θα υπονόμει το θετικό κλίμα στις σχέσεις της χώρας με τα αραβικά κράτη και τη στήριξή τους στο ζήτημα της Κύπρου, ενώ θα άφηνε απροστάτευτη την ελληνική παροικία στην Αίγυπτο. Το Κυπριακό θα ζημιωνόταν, επίσης, και στην περίπτωση άρνησης της συμμετοχής στη διάσκεψη, από τη στιγμή που η Ελλάδα θα εναντιωνόταν ανοιχτά στη Βρετανία σε μια περίοδο που αναζητούταν η ύφεση στις μεταξύ τους σχέσεις⁸⁸ και, παράλληλα, θα απομακρυνόταν το ενδεχόμενο αμερικανικής στήριξης.⁸⁹ Η θέση της Ελλάδας ήταν λεπτή και την κατέστησε δέκτρια πιέσεων από πάσα κατεύθυνση. Στις 4 Αυγούστου ο Ντάλες απέστειλε προσωπική επιστολή στον Καραμανλή, ζητώντας του να αποδεχτεί την πρόταση, ενώ τις ημέρες εκείνες και η πλευρά του Νάσερ ζήτησε τη στήριξη του Έλληνα πρωθυπουργού, ο οποίος απάντησε πως τα εθνικά συμφέροντα της χώρας απαιτούν, παρά τη «συμπάθεια» της προς την Αίγυπτο, να μη διαρρήξει τη σχέση της με το δυτικό συνασπισμό.⁹⁰ Τελικά, στις 11 Αυγούστου, ύστερα από διαφωνίες στο κυβερνητικό στρατόπεδο και πιέσεις της κοινής γνώμης, η Ελλάδα αρνήθηκε να παραστεί στη διάσκεψη με το επιχείρημα της μη συμμετοχής της κατ' εξοχήν ενδιαφερόμενης χώρας, της Αιγύπτου. Νωρίτερα, στις 8 Αυγούστου, είχε προτείνει την αναβολή της διάσκεψης, ώστε να αποκλιμακωθεί η ένταση, και τη μεταφορά της έδρας της από το Λονδίνο, προτάσεις που δεν έγιναν αποδεκτές.

⁸⁸ Λίγο αργότερα, στις 16 Αυγούστου, η ΕΟΚΑ θα ανακοίνωνε κατάπαυση του πυρός, ώστε να μην εμποδίσει τις συνομιλίες ρύθμισης του Κυπριακού. Παρ' όλα αυτά, οι προσπάθειες απέτυχαν και η ένταση αναζωπυρώθηκε στα τέλη του μήνα, βλ. Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (επιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής. Αρχείο, Γεγονότα & Κείμενα*, τ. 2, Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής – Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1996, https://ikk.gr/12tomo/Volume_09_OCR_low_IKK.pdf (τ.π. 12.12.2024), σελ. 148-149.

Σταδιακά, οι Βρετανοί υιοθέτησαν τις προτάσεις του Λόρδου Ράντκλιφ (Radcliffe) για ισότιμη αυτοδιάθεση της ελληνικής και τουρκικής εθνότητας στην Κύπρο, ευνοώντας τη διχοτόμηση του νησιού, βλ. Hatzivassiliou, "The Suez...", *ό.π.*, σελ. 125.

⁸⁹ Hatzivassiliou, "Greece...", *ό.π.*, σελ. 57.

⁹⁰ Σβολόπουλος (επιμ.) *ό.π.*, σελ. 144-145.

Η διαφοροποίηση της Ελλάδας από τους συμμάχους της έγινε φανερή και στο ζήτημα των πλοηγών του καναλιού του Σουέζ. Βρετανία και Γαλλία είχαν σπεύσει να αποσύρουν τους πλοηγούς τους, ώστε να κλείσει η διώρυγα και να φανεί ο Νάσερ ότι καταπατά την αρχή της ελεύθερης διέλευσης του 1888. Η συνέχιση της λειτουργίας της διώρυγας και η αποφυγή πλήγματος στην αιγυπτιακή οικονομία και τη διεθνή της θέση έγινε στο σημείο αυτό εφικτή χάρη, κυρίως, στην παρουσία των Ελλήνων πλοηγών, που αποτελούσαν το 85% του συνόλου. Στις αρχές Σεπτεμβρίου, η Ελλάδα υπέγραψε συμφωνία πολιτιστικών ανταλλαγών με την Αίγυπτο, ενισχύοντας και διευρύνοντας τους φιλικούς δεσμούς και τη συνεργασία των δύο κρατών.⁹¹ Την 1η Σεπτεμβρίου ο Καραμανλής, σε τηλεφωνική συνομιλία του με τον Χρήστο Ξανθόπουλο-Παλαμά, αντιπρόσωπο της Ελλάδας στον ΟΗΕ, του έδωσε εντολή να καταγγείλει εκ μέρους της Ελλάδας την επιθετική ενέργεια της Βρετανίας και της Γαλλίας εναντίον της Αιγύπτου, ενώ, μέσω του υπουργού Εξωτερικών Αβέρωφ, δήλωσε ότι «η Ελλάς θα συμμορφωθεί με την απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ και θα μετάσχει στα μέτρα που ενδεχομένως θα ληφθούν». Τέλος, στις 7 Νοεμβρίου η Ελλάδα ψήφισε υπέρ της αποχώρησης των ξένων στρατευμάτων και τη συγκρότηση διεθνούς αστυνομικής δύναμης για την Αίγυπτο.⁹² Η στάση της Ελλάδας, σύμφωνη ασφαλώς με τις αρχές της για την υπεράσπιση της ειρήνης και με την ελληνοαιγυπτιακή φιλία, αντιτίθετο ευθέως στη Βρετανία, την αντίπαλό της στο Κυπριακό. Από την άλλη, ευθυγραμμιζόταν με τις ΗΠΑ, στις οποίες τώρα με ανανεωμένη εμπιστοσύνη εναπόθετε η κυβέρνηση και μέρος του πολιτικού κόσμου τις ελπίδες της για τα εθνικά θέματα.

1.2.4 Το πολιτικό σκηνικό – Η αντιπολίτευση

Το Κυπριακό είχε επιφέρει σοβαρό πλήγμα στις σχέσεις της Ελλάδας με τη Δύση και οξεία πολιτική αντιπαράθεση στο εσωτερικό. Η κοινή γνώμη, εξαγριωμένη από την αδιάλλακτη, διχαστική και βίαιη βρετανική πολιτική στην Κύπρο, ήταν απογοητευμένη και από την παθητική στάση των ΗΠΑ. Ο ελληνικός λαός ένιωθε ότι εγκαταλείπεται και προδίδεται από τους δυτικούς συμμάχους του.⁹³ Ο αντιδυτικισμός και ο ανταμερικανισμός, που εκπορευόταν και από τη γενικότερη δυσaréσκεια για τον βαθμό του αμερικανικού ελέγχου και των παρεμβάσεων στην ελληνική πολιτική,

⁹¹ Hatzivassiliou, "Greece...", ό.π., σελ. 57.

⁹² Σβολόπουλος (επιμ.) ό.π., σελ. 188-189.

⁹³ Βλ. σχετικά Στεφανίδης, *Εν ονόματι...*, ό.π.

εκδηλωνόταν με δυναμικές διαδηλώσεις, φέρνοντας σε δύσκολη θέση την κυβέρνηση, που επειγόταν να πείθει ότι ήταν πιστός και σταθερός δυτικός σύμμαχος. Προσπαθώντας να ελέγξει το εξημμένο δημόσιο αίσθημα, η κυβέρνηση κατέφυγε ακόμα και σε βίαια μέσα, όπως έγινε όταν, κατά το ογκώδες συλλαλητήριο συμπαραστάσης στον κυπριακό Αγώνα στην Αθήνα στις 9 Μαΐου 1956, η αστυνομία άνοιξε πυρ εναντίον των διαδηλωτών με αποτέλεσμα τέσσερις νεκρούς και πολλούς τραυματίες.⁹⁴ Ο αντιδυτικισμός ήταν διάχυτος και σε μεγάλο μέρος του πολιτικού κόσμου, που ακολουθούσε, αν δεν εξήπτε, το δημόσιο αίσθημα. Η κυβέρνηση δεχόταν οξεία κριτική, για τους ατελέσφορους χειρισμούς της στο Κυπριακό και την υπερβολική ταύτιση με τις ΗΠΑ και πίεση για επανεξέταση της εξωτερικής πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, η κριτική της αντιπολίτευσης στρεφόταν προσωπικά εναντίον του πρωθυπουργού.

Ο τρόπος με τον οποίο ο Καραμανλής ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας τον Οκτώβριο του 1955, είχε προκαλέσει σοβαρές αντιδράσεις στον πολιτικό κόσμο, ακόμα και στη δεξιά παράταξη.⁹⁵ Η αντιπολίτευση μιλούσε για «πραξικοπηματική» επιβολή του παλατιού και κυβέρνηση «ευνοιοκρατίας», ενώ διάχυτη ήταν η εντύπωση ότι οι ΗΠΑ στήριζαν τον Καραμανλή ως το πρόσωπο που θα αποκαθιστούσε το διαταραγμένο κλίμα στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις και θα επιτύγχανε ενδοσυμμαχική διευθέτηση του Κυπριακού.⁹⁶ Ένα χρόνο αργότερα, κατά την περίοδο η οποία εξετάζεται εδώ, οι αναφορές των εφημερίδων της αντιπολίτευσης στην κυβέρνηση των «Οκτωβριανών» με ανειλημμένες υποχρεώσεις ως προς το ζήτημα της Κύπρου, ήταν συνεχείς. Επιπλέον, δεν είχε σβήσει ο απόηχος από την εφαρμογή νέου νόμου για τις εκλογές του Φεβρουαρίου 1956, ο οποίος διασφάλιζε την ΕΡΕ του Καραμανλή στην αναμέτρηση με αντίπαλους εκλογικούς σχηματισμούς,⁹⁷ και είχε οδηγήσει τα κεντρώα και τα αριστερά κόμματα σε εκλογική συμμαχία, τη Δημοκρατική Ένωση, υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου.⁹⁸ Ο χώρος του Κέντρου προασπιζόταν τον δυτικό προσανατολισμό της χώρας και οι βουλευτές του Κέντρου είχαν υπερψηφίσει την ένταξη στο ΝΑΤΟ. Διαφωνούσε όμως με την κυβέρνηση στο θέμα των υπέρογκων στρατιωτικών δαπανών με τις οποίες επιβαρυνόταν η χώρα εις βάρος της ανάπτυξης

⁹⁴ Λιναρδάτος *ό.π.*, σελ. 552-563.

⁹⁵ Νικολακόπουλος, «Από...», *ό.π.*, σελ. 191.

⁹⁶ Στο ίδιο, σελ. 190.

⁹⁷ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική...*, *ό.π.*, σελ. 196-197.

⁹⁸ Αναλυτικά για τα κόμματα που συμμετείχαν στη Δημοκρατική Ένωση, βλ. *στο ίδιο*, σελ. 199-202.

και της κοινωνικής πολιτικής και γενικά για την άνιση μεταχείρισή της εντός της συμμαχίας, καθώς και σε θέματα όπως αυτό της ετεροδικίας των Αμερικανών στρατιωτών στην Ελλάδα.⁹⁹ Την περίοδο που εξετάζεται εδώ, λόγω των εξελίξεων στο Κυπριακό, αλλά και του διεθνούς κλίματος, ο κεντρώος χώρος εκδήλωνε τάσεις «πολιτικής ίσης φιλίας», χωρίς πάντως ιδεολογική απομάκρυνση από τη Δύση.¹⁰⁰ Στο πλαίσιο αυτό, κατηγορούσε τον Καραμανλή για αδυναμία ή απροθυμία αξιοποίησης των συνθηκών ψυχροπολεμικής ύφεσης, όπως αποδείχθηκε και στη μη αξιοποίηση του σοβιετικού «ανοίγματος» που είχε γίνει με την επίσκεψη Σεπίλοφ στην Αθήνα. Σε ένα μεγάλο βαθμό, και παρά την αντίθεση σε ιδεολογικό επίπεδο, η κριτική του Κέντρου συναντούσε αυτήν της ΕΔΑ.

Η ΕΔΑ είχε ιδρυθεί το 1951 ως συνασπισμός κομμάτων και προσωπικοτήτων της Αριστεράς. Στις πρώτες εκλογές, του 1951, στις οποίες συμμετείχε το νέο κομματικό σχήμα, είχε σημαντική επίδοση, ενώ και στις δημοτικές εκλογές του 1954, καταγράφηκε άνοδος, η οποία ανησύχησε τόσο την Δεξιά στην Ελλάδα όσο και την αμερικανική κυβέρνηση ως πιθανή νέα εμφάνιση κομμουνιστικής απειλής.¹⁰¹ Όμως, αν και η πρωτοβουλία για την ίδρυση και η οργανωτική καθοδήγηση του κομματικού συνασπισμού της Αριστεράς ανήκε στο εκτός νόμου από το 1947 ΚΚΕ, η ΕΔΑ δεν ήταν υπάγωγος κόμμα σε αυτό και υποστήριζε τους δημοκρατικούς θεσμούς και τις αρχές της ειρήνης και της δημοκρατίας. Προγραμματικός της στόχος ήταν η «Εθνική Δημοκρατική Αλλαγή», δηλαδή η ήττα της Δεξιάς, και ακριβώς για το σκοπό αυτό δεν απέκλειε τις συμμαχίες. Στο πλαίσιο αυτό, συνεργάστηκε εκλογικά το Φεβρουάριο του 1956 με τα κόμματα του Κέντρου, αν και τη χώριζαν διαφορές με αυτά σε κεντρικά ζητήματα, όπως ήταν η συμμετοχή στο ΝΑΤΟ. Στην εξωτερική πολιτική, η ΕΔΑ ήταν γενικά υπέρ μιας πολιτικής ουδετερότητας και ειρηνικής συνύπαρξης ανάμεσα στους δύο ψυχροπολεμικούς πόλους, απηχώντας το διεθνές υφεσιακό κλίμα και το νέο σοβιετικό πλαίσιο.¹⁰² Στο Κυπριακό, υποστήριξε εξ αρχής το αίτημα για αυτοδιάθεση

⁹⁹ Σωτήρης Ριζάς, *Η Ελλάδα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη, 1961-1964. Πολιτικές και οικονομικές όψεις του προβλήματος ασφαλείας στο μεταίχμιο Ψυχρού Πολέμου και Ύφεσης*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2011, σελ. 150-152.

¹⁰⁰ Χατζηβασιλείου ό.π., σελ. 185-187.

¹⁰¹ Νικολακόπουλος, *Η καχεκτική...*, ό.π., σελ. 135-136 και 186-187.

¹⁰² Γιώργος Α. Λεονταρίτης, *Από τον Εμφύλιο στην Ε.Δ.Α. Τα Άγνωστα Παρασκήνια (1946-1953)*, Προσκήνιο, Αθήνα 2001, σελ. 137.

Αναλυτικά για τη φυσιογνωμία και τις θέσεις της ΕΔΑ, βλ. Κατερίνα Λαμπρινού, *ΕΔΑ 1956-1967. Πολιτική και ιδεολογία*, Πόλις, Αθήνα 2017 και Τάσος Τρίκκας, *ΕΔΑ 1951-67. Το νέο πρόσωπο της Αριστεράς*, τ. 1, Θεμέλιο, Αθήνα 2009.

και ένωση με την Ελλάδα και τη διεθνοποίηση του αιτήματος αυτού,¹⁰³ πρωτοστατώντας στις εκδηλώσεις συμπαράστασης στον αγώνα των Κυπρίων. Η ΕΔΑ στον ανταποικιακό κυπριακό Αγώνα προσέδιδε αντιιμπεριαλιστικό περιεχόμενο, υποστηρίζοντας, παράλληλα, τον αλυτρωτικό του χαρακτήρα και υιοθετώντας εθνοκεντρική ρητορική.¹⁰⁴ Για την ΕΔΑ, η διστακτικότητα των ελληνικών κυβερνήσεων να προσφύγουν στον ΟΗΕ, εν μέσω τεράστιας πίεσης της κοινής γνώμης σε Ελλάδα και Κύπρο, έδινε την ευκαιρία να αντιστρέψει τις κατηγορίες της δεξιάς παράταξης περί αντεθνικής στάσης της Αριστεράς και να διευρύνει τη λαϊκή της απήχηση.¹⁰⁵ Το 1956 το Κυπριακό, το ανταποικιακό κίνημα και η αιγυπτιακή χειραφέτηση, που επηρέαζαν τους ψυχροπολεμικούς συσχετισμούς, και η κρίση στο Σουέζ, που εξέθετε τους δυτικούς συμμάχους, έδιναν την ευκαιρία στην αντιπολίτευση να εντείνει την αντικυβερνητική της πολιτική. Ειδικά για την ΕΔΑ, δημιουργούταν ευκαιρία παρέμβασης, προώθησης των ουδετερόφιλων θέσεων και αύξησης της επιρροής της.

¹⁰³ Λιναρδάτος *ό.π.*, σελ. 66-67.

¹⁰⁴ Λαμπρινού *ό.π.*, σελ. 366-370.

¹⁰⁵ Στεφανίδης, *Εν ονόματι...*, *ό.π.*, σελ. 159-161.

2. Β' μέρος: Η πρόσληψη της κρίσης του Σουέζ μέσω του ελληνικού Τύπου

2.1 Η δομή των εφημερίδων *Η Καθημερινή*, *Ελευθερία* και *Η Αυγή* κατά την εξεταζόμενη περίοδο

Τη δεκαετία του 1950 και οι τρεις εξεταζόμενες εφημερίδες κυκλοφορούσαν καθημερινά σε εξασέλιδη έκδοση, με εξαίρεση το κυριακάτικο φύλλο τους που ήταν συνήθως οκτασέλιδο. Όσον αφορά την *Καθημερινή*, τα κύρια άρθρα, που δημοσιεύονταν πρωτοσέλιδα ανυπόγραφα, ήταν συνταγμένα κατά κύριο λόγο από τη διευθύντρια της εφημερίδας Ελένη Βλάχου, όπως και η στήλη των «Επικαίρων».¹⁰⁶ Η πρώτη σελίδα διέθετε, ακόμη, ρεπορτάζ, ενίοτε φωτογραφίες και τη σταθερή στήλη σχολιασμού της επικαιρότητας «Καθημερινά». Η δεύτερη σελίδα ήταν αφιερωμένη κυρίως σε κοινωνικές και πολιτιστικές ειδήσεις, στην τρίτη σελίδα υπήρχαν συνήθως αναδημοσιεύσεις ξένων άρθρων, στην τέταρτη μικρές αγγελίες, ενώ στην πέμπτη μικρές εσωτερικές ειδήσεις. Στην έκτη και τελευταία σελίδα καταγράφονταν οι πιο πρόσφατες ειδήσεις, όπως αυτές μεταδίδονταν από τα διεθνή πρακτορεία, οι οποίες συνήθως αναλύονταν την επόμενη μέρα.

Η *Καθημερινή* κάλυψε λεπτομερώς τα γεγονότα της περιόδου Ιουλίου-Νοεμβρίου 1956 αναφορικά με την αιγυπτιακή κρίση, με καθημερινά πρωτοσέλιδα, άρθρα και φωτογραφικό υλικό, καθώς και με την αναδημοσίευση των απόψεων διακεκριμένων ξένων δημοσιογράφων, συχνότερα των Τζόζεφ και Στιούαρτ Άλσοπ (Joseph and Stewart Alsop), Ουόλτερ Λίπμαν (Walter Lippmann) και Μάργκεριτ Χίγκινς (Marguerite Higgins) της αμερικανικής συντηρητικής και φιλικής προς το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα εφημερίδας *New York Herald Tribune*. Άρθρα σχετικά με την κρίση συνέταξαν, ακόμη, οι πολιτικοί συντάκτες της *Καθημερινής*, Κώστας Ζαφειρόπουλος, Ηλίας Δημητρακόπουλος και Κωνσταντίνος Ρουσσέν, ο συνεργάτης της εφημερίδας Χριστόφορος Χρηστίδης, αλλά και ο αντιστράτηγος εν αποστρατεία (ε.α.) Χρήστος Δέδες, οι οποίοι ασχολήθηκαν κυρίως με την ανάλυση των παραγόντων

¹⁰⁶ Πάνος Καρυκόπουλος, «Βλάχου, Ελένη» στο Δρούλια – Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια...*, τ. 1, ό.π., σελ. 380.

που καθόριζαν την ελληνική στάση στη Μέση Ανατολή και των συσχετισμών δυνάμεων που διαμορφώνονταν στην περιοχή. Επιπλέον, τον Σεπτέμβριο του 1956 η Ελένη Βλάχου ταξίδεψε στην Αίγυπτο, πήρε συνέντευξη από τον Νάσερ, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα, όπως και σειρά άρθρων της, στα οποία κατέγραψε τις εμπειρίες της κατά την επίσκεψή της εκεί. Τέλος, τον Οκτώβριο μετέδιδε από την Αίγυπτο ο ειδικός απεσταλμένος της εφημερίδας Λάμπρος Κορομηλάς.

Η *Ελευθερία* κυκλοφορούσε από το 1954 επίσης σε καθημερινή εξασέλιδη έκδοση.¹⁰⁷ Στο πρωτοσέλιδό της φιλοξενούνταν ρεπορτάζ και κύρια άρθρα, που συνήθως συνεχίζονταν στην πέμπτη σελίδα και, αν και ανυπόγραφα, έφεραν τη σφραγίδα του εκδότη-διευθυντή της Πάνου Κόκκα.¹⁰⁸ Στην πρώτη σελίδα περιλαμβανόταν και η σταθερή στήλη σχολιασμού «Ελεύθερα», όπως και συνεντεύξεις που εξασφάλιζε συχνά για λογαριασμό της *Ελευθερίας* ο δημοσιογράφος Ευθύμιος Παπαγεωργίου. Είτε στο κάτω μέρος της πρώτης σελίδας, είτε ψηλά στη δεύτερη, υπήρχαν συχνά άρθρα με πολιτιστικό και πολιτικό περιεχόμενο συνεργατών της εφημερίδας, λογοτεχνών και διανοουμένων, όπως οι Πάνος Καραβίας, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Πέτρος Χάρης και Φώτης Κόντογλου. Η δεύτερη σελίδα περιείχε ειδήσεις από τον χώρο της τέχνης και του θεάματος και τη σταθερή στήλη παραπολιτικών σχολίων «Ελευθεροστομίες» του Φαίδωνα Βαλσαμάκη, ενώ η έμφασή της εφημερίδας στα θέματα πολιτισμού και ιδεών ήταν έκδηλη και στις υπόλοιπες σελίδες. Στην έκτη και τελευταία σελίδα καταγράφονταν, όπως και στις περισσότερες εφημερίδες, τα τελευταία νέα όπως μεταδίδονταν από τα διεθνή πρακτορεία.

Την εξεταζόμενη περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου 1956 η *Ελευθερία* δημοσίευσε, στην πρώτη και στις εσωτερικές σελίδες, πληθώρα άρθρων για την κρίση στο Σουέζ, συνοδευόμενων από γεωπολιτικούς χάρτες της Μέσης Ανατολής και φωτογραφικό υλικό που απεικόνιζε τους πρωταγωνιστές της κρίσης, τα τεκταινόμενα στις διάφορες διασκέψεις και τις εχθροπραξίες. Η εφημερίδα διέθετε ακόμη δίκτυο μόνιμων ανταποκριτών, των Μ. Ταγιάδου στο Λονδίνο, Ριχάρδου Σωμερίτη στο Παρίσι και Βάσου Μαθιόπουλου στη Βόννη, που μετέφεραν το κλίμα και τις εξελίξεις από τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Επιπλέον, συνήθως στην τρίτη σελίδα, αναδημοσίευε σε μετάφραση άρθρα ξένων δημοσιογράφων των *New York Times*, όπως των Χάρολντ

¹⁰⁷ Νικολακόπουλος, «Ελευθερία» ό.π., σελ. 95-97.

¹⁰⁸ Ηλίας Νικολακόπουλος, «Κόκκας, Πάνος» στο Δρούλια – Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια...*, τ. 2, ό.π., σελ. 578.

Κάλεντερ (Harold Callender), Ντέινα Άνταμς Σμιντ (Dana Adams Schmidt), Όσγκουντ Κάρουδερς (Osgood Caruthers) και Τόμας Χάμιλτον (Thomas Hamilton). Μέσα από τις αναδημοσιεύσεις αυτές, έφερνε, όπως και η *Καθημερινή*, το ελληνικό κοινό σε επαφή με την αμερικανική οπτική των γεγονότων, από την σκοπιά τώρα μιας εφημερίδας αντιπολιτευόμενης στον Αϊζενχάουερ. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, καταγράφηκαν, τέλος, στην εφημερίδα και οι απόψεις πολιτικών, όπως των Λέοντα Μακκά και Γεωργίου Μυλωνά, και στρατιωτικών, όπως του Αλέξανδρου Σακελλαρίου, παραγόντων της χώρας για τις εξελίξεις στο Σουέζ και τη θέση της Ελλάδας σε αυτές, ενώ φιλοξενήθηκε και άρθρο του ίδιου του Νάσερ.

Στην εφημερίδα της ΕΔΑ, την *Αυγή*, που επίσης κυκλοφορούσε σε εξασέλιδη έκδοση από τον Μάιο του 1955, το βασικό θέμα στην πρώτη σελίδα, πλαισιωμένο πάντα φωτογραφικά, συνοδευόταν συνήθως από κύριο άρθρο συνταγμένο από τον διευθυντή της εφημερίδας Βασίλη Εφραιμίδη ή άλλα στελέχη της ΕΔΑ, προσωπικότητες του πνευματικού κόσμου και της Αριστεράς. Σταθερή παρουσία στην πρώτη σελίδα είχε η στήλη του ποιητή Κώστα Βάρναλη «Λόγια που καίνε» και η σατιρική στήλη του Ασημάκη Γιαλαμά, που υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Αυγερινός», «Έμμετρο ξύπνημα». Η δεύτερη σελίδα ήταν αφιερωμένη σε πολιτιστικά θέματα και η τρίτη σε πολιτικές και θεωρητικές αναλύσεις,¹⁰⁹ ενώ στην πέμπτη, όπου συνεχίζονταν τα άρθρα του πρωτοσέλιδου, υπήρχε η σταθερή στήλη σχολιασμού της επικαιρότητας «Η Φωνή της Αλήθειας». Στην κυριακάτικη έκδοση της εφημερίδας δημοσιευόταν ακόμη «Το εβδομαδιαίο διπλωματικό δελτίο» με συντάκτη τον Ευάγγελο Παντελέσκο.

Η κάλυψη από την *Αυγή* της πυκνής σε γεγονότα και εξελίξεις περιόδου από τον Ιούλιο ως το Νοέμβριο του 1956 ήταν αντίστοιχα πυκνή, με καθημερινά πρωτοσέλιδα, ρεπορτάζ, άρθρα και αναλύσεις από τους συνεργάτες της εφημερίδας, βουλευτές και μέλη της ΕΔΑ, όπως οι Ηλίας Ηλιού και Μανόλης Γλέζος (ο οποίος στα τέλη του έτους αντικατέστησε τον Εφραιμίδη στη διεύθυνση της εφημερίδας). Από τα τέλη Ιουλίου, δημοσιεύονταν σε συνέχειες οι ανταποκρίσεις από την Αίγυπτο του απεσταλμένου της ιταλικής εφημερίδας της Αριστεράς *Avanti!* Γκαετάνο Τουμιάτι (Gaetano Tumiatì), ενώ στις 12 Αυγούστου η εφημερίδα ανακοίνωσε την αποστολή και δικού της ανταποκριτή στο Κάιρο, του δημοσιογράφου Στάθη Ευσταθιάδη. Ακόμη, η σημασία της αιγυπτιακής κρίσης και η σύνδεσή της με το Κυπριακό ζήτημα

¹⁰⁹ Για τα παραπάνω στοιχεία σχετικά με την *Αυγή*, βλ. Ιωάννα Παπαθανασίου, «Η *Αυγή*» ό.π., τ. 1, σελ. 319-322.

συγκέντρωσε το ενδιαφέρον και συντακτών συνδεδεμένων με τις πολιτιστικές σελίδες της εφημερίδας, συγκεκριμένα των Μάρκου Αυγέρη, Μ.Μ. Παπαϊωάννου και του ιστορικού Γιάνη Κορδάτου. Όσον αφορά, τέλος, τις αναδημοσιεύσεις ξένων άρθρων από την *Αυγή*, αυτές ήταν σημαντικά περιορισμένες σε σχέση με τις άλλες δύο εξεταζόμενες εφημερίδες και, κατά κύριο λόγο, όχι άμεσα σχετιζόμενες με την κρίση του Σουέζ· συνήθως προέρχονταν από την *Pravda*, όργανο του ΚΚΣΕ, ή άλλα έντυπα χωρών του ανατολικού μπλοκ.

2.2 Η Καθημερινή

2.2.1 Η εθνικοποίηση της διώρυγας και η διάσκεψη του Λονδίνου: πρώτες αναγνώσεις και διλήμματα

Η εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον Νάσερ στις 26 Ιουλίου καλύφθηκε πρωτοσέλιδα από την *Καθημερινή* ως γεγονός παγκόσμιας σημασίας που επηρέαζε τη διεθνή τάξη και τις ισορροπίες. Όπως γινόταν εξ αρχής φανερό, βασική ανησυχία της *Καθημερινής* απέναντι στις εξελίξεις ήταν ο κίνδυνος να περιέλθει η Αίγυπτος, και κατ' επέκταση ο αραβικός κόσμος, στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης. Λίγες μέρες πριν την ανακοίνωση της εθνικοποίησης κι ενώ είχε ήδη γίνει αντιληπτή η αλλαγή της αιγυπτιακής στάσης απέναντι στη Δύση,¹¹⁰ η *Καθημερινή* καταλόγιζε ευθύνες, ευθυγραμμιζόμενη με την άποψη των αδερφών Άλσοπ,¹¹¹ στην «αψυχολόγητη» πολιτική έναντι του αραβικού κόσμου του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών και προσωπικά του ταυτιζόμενου με τα βρετανικά συμφέροντα Τζον Φόστερ Ντάλες, η οποία άνοιγε το δρόμο στη σοβιετική διείσδυση στην περιοχή.¹¹² Η ανακοίνωση της εθνικοποίησης κατέλαβε «εξ' απήνης» την Ουάσιγκτον και τον Ντάλες¹¹³ και ήταν «ράπισμα»¹¹⁴ στη δυτική πολιτική, που σήμανε, προς ανησυχία της εφημερίδας, την «οριστική» απομάκρυνση της Αιγύπτου από τη Δύση.¹¹⁵ Από την άλλη μεριά, η *Καθημερινή*, συνέδεε την ανεξάρτητη εθνική πολιτική της Αιγύπτου με τον αγώνα στην Κύπρο ως κοινούς αγώνες ενάντια στην αποικιοκρατία και αναφερόταν στην πολιτική του Νάσερ ως «παράδειγμα»¹¹⁶ το οποίο όφειλε η Ελλάδα να ακολουθήσει στο ζήτημα της Μεγαλόνησου. Σε αυτό το σημείο, όπως και σε άλλα στη συνέχεια, η εφημερίδα υιοθετούσε έναν συναισθηματικά φορτισμένο λόγο με αντιαποικιακά στοιχεία προειδοποιώντας πως ο ρους της ιστορίας δύσκολα θα άλλαζε,

¹¹⁰ Στις 18 Ιουλίου ο Νάσερ, σε κοινές δηλώσεις με τον Ινδό πρωθυπουργό Τζαβαχαρλάλ Νεχρού (Jawaharlal Nehru), είχε προαναγγείλει πως η Αίγυπτος θα αποσυνδεόταν από οποιαδήποτε δυτική εξάρτηση, βλ. Judt, *Η Ευρώπη...*, ό.π., σελ. 295.

¹¹¹ «Παράδοξος 'διπλωματική άσκησης'» ο χειρισμός του ζητήματος από τον Ντάλες, βλ. Joseph – Stewart Alsop, «Ο συνταγματάρχης Νάσερ εναντίον της Αμερικής», *Η Καθημερινή*, 25.07.1956. Αν και ρεπουμπλικανικών πεποιθήσεων, οι Άλσοπ άσκησαν έντονη κριτική στους χειρισμούς Ντάλες καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης.

¹¹² «Οχυρά που χάνονται», *Η Καθημερινή*, 26.07.1956.

¹¹³ «Ο πρόεδρος Νάσερ θα κτίσει το φράγμα του Ασσουάν δημοποιών την εταιρίαν της διώρυγας του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 27.07. 1956 και «Διατί την παθαίνει;», *Η Καθημερινή*, 28.07.1956.

¹¹⁴ «Το ράπισμα», *Η Καθημερινή*, 28.07.1956.

¹¹⁵ «Ο πρόεδρος...» ό.π.

¹¹⁶ «Το παράδειγμα», *Η Καθημερινή*, 28.07.1956.

από τη στιγμή που οι λαοί είχαν πλέον επίγνωση της δύναμής τους.¹¹⁷ Στο πλαίσιο της υποστήριξης της γραμμής διεθνοποίησης του Κυπριακού, τόνιζε πως η διεκδίκηση του εθνικού αιτήματος έπρεπε να γίνει στον ΟΗΕ και σε καμία περίπτωση εντός του ΝΑΤΟ, μιας συμμαχίας αμιγώς δυτικών συμφερόντων.¹¹⁸ Γινόταν φανερό ότι, επηρεασμένη από το διάχυτο ανταποικιακό κλίμα και την ανάγκη υπεράσπισης του παλλαϊκού αιτήματος για την Κύπρο, η εφημερίδα ακροβατούσε ανάμεσα στην ίδια της την ταυτότητα ως μέσου που υποστήριζε πλήρως την προσήλωση στην Δύση και την πολιτική της κυβέρνησης Καραμανλή στο πλαίσιο αυτό, και στην κριτική προς τον δυτικό κόσμο την οποία συνεπαγόταν η υποστήριξη των ανταποικιακών αγώνων στην Κύπρο και την Αίγυπτο. Τα όποια αντιδυτικά αισθήματα εξέφραζε η εφημερίδα ήταν κατά βάση αντιβρετανικά. Στο στόχαστρο της *Καθημερινής* ήταν οι «στρεβλώσεις» του διεθνούς δικαίου από τη Βρετανία, που προηγήθηκαν στην Κύπρο και αναμένονταν στην Αίγυπτο,¹¹⁹ ενώ οι ευθύνες της αμερικανικής πολιτικής αποδίδονταν προσωπικά στον Ντάλες.

Η ένταση που προκαλούσε στην εφημερίδα το διττό πρίσμα υπό το οποίο προσλάμβανε την κρίση του Σουέζ, ταυτόχρονα ως θεμιτό αγώνα ενάντια στην αποικιοκρατία και ως απειλή κλονισμού του δυτικού συνασπισμού έναντι του ανατολικού, ήταν ορατό και τις πρώτες μέρες του Αυγούστου. Από τη μία πλευρά, παρείχε σαφή υποστήριξη στη «συνετή»¹²⁰ προσωπικότητα του Νάσερ, από την άλλη παρέθετε την άποψη των Άλσοπ, σύμφωνα με την οποία ο λόγος του Αιγύπτιου ηγέτη προσομοίαζε στον Αδόλφο Χίτλερ (Adolf Hitler), και εμπεριείχε και ισχυρές φιλοκομμουνιστικές αποχρώσεις. Στο ίδιο άρθρο η ενέργειά του παρομοιαζόταν με προγενέστερα συμβάντα-αφορμές για την έκρηξη μεγάλων πολεμικών συγκρούσεων του παρελθόντος.¹²¹ Παρέθετε, επίσης, και τη γνώμη του Ουόλτερ Λίπμαν, που μείωνε την ενέργεια του Νάσερ χαρακτηρίζοντάς την «πολιτικό υποκατάστατο» για το γόητρο του, από τη στιγμή που οι υποσχέσεις του για χρηματοδότηση του φράγματος του Ασουάν από τη διώρυγα ήταν ανεδαφικές.¹²² Η εφημερίδα, σημειώνοντας την «ήττα»

¹¹⁷ Πλέον, μόνο μια «συνεννόησης τέως αφεντών και δούλων» θα διέσωζε την παγκόσμια ειρήνη, βλ. «Υποχώρησις», *Η Καθημερινή*, 31.07.1956.

¹¹⁸ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 27.07.1956.

¹¹⁹ «Η βρετανική υποκρισία», *Η Καθημερινή*, 29.07.1956.

¹²⁰ «Ο κόλαφος», *Η Καθημερινή*, 01.08.1956.

¹²¹ Όπως η επίθεση στην Κορέα (1950) και η δολοφονία του αρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου (Franz Ferdinand) στο Σεράγεβο (1914), βλ. Joseph – Stewart Alsop, «Η Μεγάλη Βρετανία πνέει τα λοίσθια ως μεγάλη δύναμη», *Η Καθημερινή*, 01.08.1956.

¹²² Walter Lippmann, «Ποίαι λύσεις τίθενται ενώπιον των δυτικών δυνάμεων», *Η Καθημερινή*, 05.08.1956.

της Βρετανίας και κατ' επέκταση τη συρρίκνωση της δυτικής επιρροής στην περιοχή της Μέσης Ανατολής,¹²³ μετέφερε, συμμεριζόμενη, την άποψη πάλι των Άλσοπ, οι οποίοι επέρριπταν την ευθύνη στον Ντάλες, και, ως έμπειροι δημοσιογράφοι με γνώση τόσο των εσωτερικών όσο και των διεθνών συνθηκών, προέβλεπαν πως οι επικείμενες εκλογές θα οδηγούσαν τις ΗΠΑ σε παθητική στάση στο Σουέζ.¹²⁴ Στον αντίποδα, έγραφε η *Καθημερινή*, διαβλέποντας σωστά, όπως θα αποδειχθεί στη συνέχεια, ο Βρετανός πρωθυπουργός Άντονι Ίντεν, ηγέτης ανάξιος της σοβαρότητας των στιγμών,¹²⁵ προετοιμάζε επέμβαση. Η *Καθημερινή* αναγνώριζε την πολεμική ατμόσφαιρα, που θύμιζε μέρες Σεπτεμβρίου του 1939,¹²⁶ ελπίζοντας πως ο Ντάλες, ακούγοντας την παγκόσμια κοινή γνώμη, δεν θα παρασυρόταν στο βρετανικό παιχνίδι.¹²⁷

Τις πρώτες εβδομάδες του Αυγούστου το θέμα που κυριάρχησε στην ελληνική δημόσια σφαίρα και στον Τύπο ήταν το δίλημμα της συμμετοχής της χώρας στη διάσκεψη στο Λονδίνο για το Σουέζ. Η θέση της *Καθημερινής* στη συζήτηση αυτή ήταν ρευστή και μεταβαλλόταν ανάλογα με τις εξελίξεις. Σε αντίθεση με εφημερίδες άλλων πολιτικών χώρων που έλαβαν αμέσως θέση κατά της συμμετοχής, η *Καθημερινή* αναγνώριζε, σε πρώτη φάση, την πολυπλοκότητα του ζητήματος που απαιτούσε προσεκτικούς χειρισμούς. Ο πολιτικός συντάκτης Κώστας Ζαφειρόπουλος υπενθύμιζε πως η Ελλάδα είχε φιλικές σχέσεις και συμφέροντα και στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές και θεωρούσε πως η απόφαση δε θα έπρεπε να παρθεί αν δε γινόταν γνωστή πρώτα η στάση της Αιγύπτου και των λοιπών αραβικών κρατών, άλλων μικρότερων δυνάμεων του δυτικού συνασπισμού, καθώς και της ΕΣΣΔ. Σε περίπτωση άρνησης της Αιγύπτου, η οποία αναμενόταν να στηριχθεί από την ΕΣΣΔ, θεωρούσε πως οι δυτικοί θα μετέτρεπαν το ζήτημα σε διαμάχη με το ανατολικό μπλοκ. Μια τέτοια εξέλιξη θα

¹²³ Ο ανταποκριτής της εφημερίδας στο Ιράν Γ. Κ. Βενιζέλος έγραφε πως η Βρετανία εξέθεσε το δυτικό κόσμο, καλλιεργώντας τη «φιλοποψία» των ελεύθερων χωρών, χάρη των συμφερόντων της επί των πετρελαίων, βλ. Γ. Κ. Βενιζέλος, «Η Αγγλία δια τα πετρέλαια εξέθεσε τον δυτικόν κόσμον», *Η Καθημερινή*, 03.08.1956.

Λίγες μέρες αργότερα, γραφόταν στην εφημερίδα πως η κρίση του Σουέζ «θα έστελνε οριστικά στον τάφο» την άλλοτε «τρανή αυτοκρατορία», βλ. «Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 09.08.1956.

¹²⁴ Στο ίδιο.

¹²⁵ «Η απειλή κατά της ειρήνης», *Η Καθημερινή*, 02.08.1956.

Μάλιστα, σε γελοιογραφία της απεικόνιζε τον Ίντεν ως σύγχρονο Μάρκο Αντώνιο που εποφθαλμιούσε τη «Σφίγγα του Σουέζ», βλ. «Ο Μαρκ Αντώνιος (Ηντεν) και η Σφιγξ του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 03.08.1956.

¹²⁶ «Η Μεγάλη Βρετανία ευρίσκεται από της χθες εις κατάστασιν πολεμικής κινητοποίησης», *Η Καθημερινή*, 03.08.1956.

¹²⁷ «Η απειλή...» ό.π.

εξυπηρετούσε τις βρετανικές επιδιώξεις για επέμβαση και, παράλληλα, θα απομάκρυνε τη συζήτηση από την ουσία του προβλήματος: ποια κράτη υπερασπίζονταν με ειλικρίνεια την ειρήνη και ποιες ήταν οι «εστίες ανωμαλίας», όπου αυτή διαταρασσόταν, δηλαδή, εκτός από το Σουέζ, και η Κύπρος, όπου επίσης θα έπρεπε να αποκρουστεί η βρετανική επιχειρηματολογία. Ο Ζαφειρόπουλος προέβλεπε πως η Ελλάδα δεν θα αντιτασσόταν στην Αίγυπτο, λόγω της διπλωματικής υποστήριξης που παρείχαν οι Άραβες στο Κυπριακό, και αυτή η πιθανότητα ίσως αυξανόταν λόγω της παθητικής στάσης που φαινόταν ότι θα διατηρούσαν οι ΗΠΑ,¹²⁸ μετά και τις «κατευναστικές» δηλώσεις του Ντάλες.¹²⁹

Πέρα από τις πρώτες ερμηνείες της κρίσης, και καθώς η πρόσκληση συμμετοχής στη διάσκεψη του Λονδίνου έφερνε την Ελλάδα προ πολιτικού διλήμματος, παρατηρείται και στην *Καθημερινή* το συχνό στον Τύπο της εποχής φαινόμενο της συνεχούς απόδοσης αλληλοκατηγοριών μεταξύ εφημερίδων από αντίθετους πολιτικούς χώρους. Η *Καθημερινή* επιτίθετο σε «μωρά» εφημερίδα, φωτογραφίζοντας μάλλον την *Αυγή*, που επέμενε να πιέζει την κυβέρνηση και να οικειοποιείται την εξωτερική πολιτική, απαιτώντας σε αυτήν τη φάση να λάβει η κυβέρνηση άμεσα θέση για το Σουέζ.¹³⁰ Νωρίτερα, με αφορμή τη φημολογούμενη αναβολή της πρόσκλησης Καραμανλή στον Νάσερ να επισκεφθεί την Αθήνα, είχε εκτοξεύσει χαρακτηρισμούς, όπως «χολοπαθής εφημερίδα» και «όργανο πάσης συκοφαντίας» σε έντυπο που ερμήνευε την εξέλιξη ως αντιπροσωπευτική των αντεθνικών κυβερνητικών χειρισμών για την υπόθεση της Κύπρου.¹³¹

Πέρα από τη γραμμή στήριξης στην κυβέρνηση, η στάση της εφημερίδας το διάστημα αυτό γενικότερα, αλλά και επί συγκεκριμένων ζητημάτων όπως αυτό της συμμετοχής στη διάσκεψη, διαμορφωνόταν στη βάση τόσο της υποστήριξης του Κυπριακού όσο και του αντικομμουνισμού της. Οι εξελίξεις στην Αίγυπτο ερμηνεύονταν, μέχρι αυτό το σημείο, ως αυγή μιας «νέας περιόδου» στις διεθνείς σχέσεις, περιόδου εθνικών διεκδικήσεων, αποτελεσματικών πλέον, και «ραπισμάτων»

¹²⁸ Κώστας Γ. Ζαφειρόπουλος, «Η κυβέρνηση μελετά την συμμετοχή της Ελλάδος εις την εν Λονδίνο διάσκεψιν δια το θέμα του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 04.08.1956.

¹²⁹ «Αι Ηνωμέναι Πολιτεiai διαχωρίζουν σαφώς την θέσιν των δια το Σουέζ από την Μεγάλην Βρετανίαν και την Γαλλίαν», *Η Καθημερινή*, 04.08.1956 και «Νέα περίοδος», *Η Καθημερινή*, 05.08.1956.

¹³⁰ «Η θέσις της Ελλάδος», *Η Καθημερινή*, 04.08.1956.

¹³¹ «Κακοήθειαι», *Η Καθημερινή*, 03.08.1956.

των μικρών έναντι των μεγάλων.¹³² Ο αναδυόμενος κόσμος, που συμπεριλάμβανε τους Κυπρίους, τους «μόνους λευκούς δούλους του ξένου ιμπεριαλισμού», θα έπεφτε στα νύχια του κομμουνισμού, εάν η Δύση δεν προσαρμοζόταν στις καινούριες συνθήκες.¹³³ Υπό το πρίσμα αυτό, η εφημερίδα έλαβε πιο συγκεκριμένη θέση επί του ζητήματος, υποστηρίζοντας τη χωρίς δισταγμούς αποδοχή της πρόσκλησης συμμετοχής στη διάσκεψη.¹³⁴ Η κριτική προς τον Καραμανλή αφορούσε και το μικρό κυβερνητικό ενδιαφέρον για το ζήτημα της οικονομικής εξάρτησης 5.000 Ελλήνων της παροικίας από τη διώρυγα του Σουέζ.¹³⁵ Όπως δήλωνε και ο Έλληνας πρέσβης στην Ουάσιγκτον Αθανάσιος Πολίτης, η θέση της Ελλάδας, τόσο λόγω της παροικίας, όσο και της διεθνούς υποστήριξης του Κυπριακού, δεν θα έπρεπε να είναι αντίθετη προς την Αίγυπτο.¹³⁶ Η θέση στην οποία είχε καταλήξει η *Καθημερινή* είχε διαμορφωθεί και από τις τελευταίες πληροφορίες που έκαναν λόγο για αποκλιμάκωση της έντασης ανάμεσα στις δύο πλευρές, τη Δύση και την Αίγυπτο, που δημιουργούσε ευνοϊκό πλαίσιο για τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διάσκεψη.¹³⁷ Σε αυτή την κατεύθυνση συνέκλιναν τόσο η αγγλική δήλωση πως συμμετοχή δεν σημαίνει απαραίτητα και αποδοχή του διεθνούς ελέγχου όσο και η ολοένα αυξανόμενη πιθανότητα παρουσίας στη διάσκεψη της Σοβιετικής Ένωσης.

Μετά και τις ελληνικές προτάσεις περί αναβολής της διάσκεψης και αλλαγής του τόπου σύγκλησής της, η εφημερίδα απέκρουσε τις κατηγορίες της αντιπολίτευσης πως η κυβέρνηση επηρεάστηκε από υποδείξεις των Αμερικανών¹³⁸ και τόνισε πως σε καμία περίπτωση δεν προδίκασαν την τελική στάση της,¹³⁹ που όφειλε να ήταν, μέσα από τη συμμετοχή, η προβολή και υποστήριξη του διεθνούς δικαίου.¹⁴⁰ Λίγες μέρες αργότερα, όμως, η *Καθημερινή* εμφανίστηκε πιο σκεπτική, επικροτώντας τώρα τη

¹³² Εκτός του Σουέζ, η αποπομπή του Γκλαμπ Πασά από την Ιορδανία, βλ. «Νέα...» ό.π. Την 1η Μαρτίου 1956 ο βασιλιάς της Ιορδανίας Χουσεΐν (Hussein I) απέπεμψε τον στρατηγό Τζον Μπάγκοτ Γκλαμπ (John Bagot Glubb), γνωστό και ως Γκλαμπ Πασά, διοικητή από το 1939 της Αραβικής Λεγεώνας, του τακτικού στρατού της Ιορδανίας και μέσου επιβολής του βρετανικού ελέγχου στην περιοχή. Η εμπλοκή του Νάσερ στην εξέλιξη αυτή είχε εντείνει το θυμό των Βρετανών προς στο πρόσωπό του, βλ. Varble, *The Suez...*, ό.π., σελ. 4.

¹³³ Στο ίδιο.

¹³⁴ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 05.08.1956.

¹³⁵ «Έλληνες και διώρυξ», *Η Καθημερινή*, 05.08.1956.

¹³⁶ «Η Ελλάς θα ταχθή σαφώς παρά το πλευρόν της Αιγύπτου με ευθυγραμμίζουσα την πολιτικήν της με τας δυνάμεις της Δύσεως;», *Η Καθημερινή*, 08.08.1956.

¹³⁷ Μάλιστα μεταδιδόταν πως η Ελλάδα θα συμμετάσχει «αναμφιβόλως» στη διάσκεψη, βλ. στο ίδιο.

¹³⁸ «Η άποψις της Ελλάδος», *Η Καθημερινή*, 09.08.1956.

¹³⁹ «Οι Άγγλοι δεν αποδέχονται ελληνικήν πρότασιν αναβολής της διασκέψεως δια το ζήτημα του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 09.08.1956.

¹⁴⁰ «Η άποψις...» ό.π.

«σύνεση» της ελληνικής κυβέρνησης, και υπογραμμίζοντας πως έπρεπε πρώτα να σταθμιστούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συμμετοχής προτού παρθεί η τελική απόφαση. Η κοινή γνώμη, έγραφε, σε μια προσπάθεια να προκαταβάλει και ελέγξει τις αντιδράσεις, ήταν βέβαιη πως ο Καραμανλής, φιλόπατρις, με αρχές και καθαρή ματιά, θα έπαιρνε τη σωστή απόφαση.¹⁴¹

Συνεχίζοντας η εφημερίδα να κρούει τον κώδωνα του κινδύνου σοβιετικής διείσδυσης που δημιουργούταν με τον ανταγωνισμό ισχύος επί του αραβικού κόσμου,¹⁴² μετέφερε παράλληλα τη θέση, εν όψει εκλογών, του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος ότι ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ υποστήριζε το εθνικοαπελευθερωτικό ρεύμα των υπόδουλων αποικιακών λαών.¹⁴³ Ο αντιβρετανισμός της εφημερίδας εξαιτίας του Κυπριακού ενισχυόταν πάλι και συμπλεκόταν με τα αντισοβιετικά της αισθήματα, καθώς έβλεπε όχι μόνο ότι οι βρετανικοί χειρισμοί στο Σουέζ άφηναν τα μικρά κράτη της Μέσης Ανατολής έρμαιο της ρωσικής επεκτατικότητας, αλλά και ότι το σοβιετικό ολοκληρωτικό καθεστώς εμφανιζόταν ηθικά ανώτερο στη συγκεκριμένη υπόθεση, άλλη μια αρνητική συνέπεια της βρετανικής πολιτικής.¹⁴⁴ Χαρακτηριστικά σημείωνε πως «τα λάθη της Δύσεως τα εκμεταλλεύτηκε πλήρως η πατρίς του κομμουνιστικού ιμπεριαλισμού».¹⁴⁵

Για τους λόγους αυτούς τελικά, η *Καθημερινή*, μόλις γνωστοποιήθηκε η άρνηση της Ελλάδας να συμμετάσχει στη διάσκεψη για το Σουέζ, έσπευσε να στηρίξει την απόφαση Καραμανλή. Παρ' ότι έδειχνε τις προηγούμενες ημέρες να ταλαντεύεται ανάμεσα στα δυο ενδεχόμενα, κλίνοντας μάλλον προς την αποδοχή της πρόσκλησης, χαρακτήρισε τώρα την απόφαση «συνετή» και «θαρραλέα», αφού η χώρα απέφυγε να συνταχθεί τόσο με την ΕΣΣΔ, που τελικά συμμετείχε στη διάσκεψη, όσο και με τους αποικιοκράτες, σε ένα πολωμένο ιδεολογικό πλαίσιο. Στηρίζοντας την κυβέρνηση έναντι των προσπαθειών της αντιπολίτευσης να την αποσταθεροποιήσει, η *Καθημερινή* κατηγόρησε πάλι τις αντίπαλες εφημερίδες για διασπορά συκοφαντιών περί δήθεν διαφωνίας με την κυβερνητική απόφαση παραγόντων όπως του υπουργού Εξωτερικών

¹⁴¹ «Η συμμετοχή», *Η Καθημερινή*, 10.08.1956.

¹⁴² «Η Ρωσία θα μετάσχει της διασκέψεως δια το Σουέζ αλλά ζητεί συμμετοχήν 22 έτι ενδιαφερομένων χωρών και κάμνει υπαινιγμούς περί όλων των άλλων διωρύγων και στενών», *Η Καθημερινή*, 10.08.1956.

¹⁴³ Marguerite Higgins, «Οι Ρεπουμπλικάνοι υπέρ των υπόδουλων λαών», *Η Καθημερινή*, 10.08.1956

¹⁴⁴ «Η ρωσική απάντησις», *Η Καθημερινή*, 11.08.1956.

¹⁴⁵ «Αι δυσοίωναι διαπιστώσεις», *Η Καθημερινή*, 11.08.1956.

Ευάγγελου Αβέρωφ,¹⁴⁶ αλλά και του εκλογικά συνεργαζόμενου με την ΕΡΕ Παναγιώτη Κανελλόπουλου,¹⁴⁷. Η στάση της αντιπολίτευσης χαρακτηριζόταν «αλλοπρόσαλλη», ενώ η κυβερνητική, αποδεδειγμένα για την *Καθημερινή*, πήγαζε «από εθνική υπερηφάνεια και εθνικό συμφέρον». Τα όργανα της αντιπολίτευσης είχαν προεξοφλήσει την αποδοχή της πρόσκλησης από τον Καραμανλή ως απόδειξη «υποτέλειας» στους συμμάχους και, τώρα, πανικοβλημένα, αναζητούσαν επιχειρήματα υπέρ της συμμετοχής.¹⁴⁸ Όσον αφορά το Κυπριακό, η εφημερίδα αποφάνθηκε πως η διάσκεψη θα ήταν «λαμπρά ευκαιρία» να αναδειχθεί, αλλά μόνο σε περίπτωση που δεν είχε αποκλειστεί καταρχήν από την συζήτηση οποιοδήποτε άλλο θέμα εκτός του Σουέζ.¹⁴⁹ Για την *Καθημερινή*, την ορθότητα της απόφασης της κυβέρνησης καταδείκνυαν και η ικανοποίηση με την οποία τη δέχτηκαν ο γιουγκοσλαβικός και ο αραβικός τύπος,¹⁵⁰ αλλά και η δυσaráσκεια των Άγγλων. Οι ΗΠΑ, από την άλλη, στο μεταίχμιο της χάραξης μιας νέας πολιτικής για την Ανατολική Μεσόγειο, πολιτικής προσεταιρισμού του αραβικού κόσμου στην οποία η Ελλάδα μπορούσε να έχει περιφερειακό ρόλο, έδειχναν να κατανοούν την ελληνική στάση.¹⁵¹ Η ελληνική κοινή γνώμη, όπως εκτιμούσε η εφημερίδα, αποτίμησε επίσης θετικά την απόφαση, καθώς ικανοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα αναπτυγμένα, εξαιτίας των γεγονότων σε Κύπρο και Σουέζ, φιλοαιγυπτιακά και αντιβρετανικά αισθήματά της. Ο κόσμος αντιλήφθηκε την άρνηση ως «επιβεβλημένο μάθημα προς αυτούς που όπλισαν τα χέρια του Χάρντινγκ και προς την Ουάσιγκτον που παρασυρόταν στον βρετανικό κατήφορο».¹⁵²

Πλέον, το ενδιαφέρον είχε συγκεντρωθεί στο αποτέλεσμα της διάσκεψης και τον κίνδυνο που ήταν δυνατό να επιφέρει για την παγκόσμια ειρήνη. Η *Καθημερινή* μετέφερε την πληροφορία πως οι ΗΠΑ θα αποδέχονταν την απόφαση, ακόμα κι αν αυτή ήταν μια ένοπλη επέμβαση,¹⁵³ σχολιάζοντας όμως παράλληλα, με την παράθεση της φιλελεύθερης σκοπιάς του Λίμμαν, όπως καταγράφηκε στην κατά τ' άλλα συντηρητική *Herald Tribune*, ότι μια επίθεση θα ισούταν με παραβίαση του πνεύματος

¹⁴⁶ «Η Ελλάς ηρνήθη την πρόσκλησιν δια την διάσκεψιν της 16ης Αυγούστου», *Η Καθημερινή*, 12.08.1956.

¹⁴⁷ «Συγκινήσεις», *Η Καθημερινή*, 14.08.1956.

¹⁴⁸ «Αλλοπρόσαλλος η κριτική της Αντιπολιτεύσεως δια την ληφθείσαν απόφασιν της ελληνικής κυβερνήσεως όπως μη μετάσχη της διασκέψεως δια την δώρυγαν», *Η Καθημερινή*, 15.08.1956.

¹⁴⁹ «Η άρνησις μας», *Η Καθημερινή*, 12.08.1956.

¹⁵⁰ «Αι αντιδράσεις», *Η Καθημερινή*, 15.08.1956.

¹⁵¹ «Ποικίλαι υπήρξαν αι αντιδράσεις από την άρνησιν της Ελλάδος να συμμετάσχη εις την διάσκεψιν», *Η Καθημερινή*, 14.08.1956.

¹⁵² «Η ικανοποίησις», *Η Καθημερινή*, 14.08.1956.

¹⁵³ «Κρίσιμος Κυριακή», *Η Καθημερινή*, 12.08.1956.

των Ηνωμένων Εθνών.¹⁵⁴ Την ίδια ώρα, η Μάργκεριτ Χίγκινς, επηρεασμένη από την εμπειρία της ως ανταποκρίτρια στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, την Κορέα και το Βιετνάμ, σημείωνε πως ιστορικά οι Αγγλογάλλοι αδυνατούσαν να κερδίσουν πόλεμο χωρίς την αμερικανική συνδρομή, προβλέποντας πως το Σουέζ θα αποτελούσε ενδεχομένως σημείο καμπής για την αποχώρησή τους από τη Μέση Ανατολή, κατ'αντιστοιχία με τη μάχη του Ντιεν Μπιεν Φου στην Ινδοκίνα. Επίσης, σε αντίθεση με την αρνητική γενικά άποψη της εφημερίδας για τους χειρισμούς του ίδιου του Ντάλες,¹⁵⁵ η Χίγκινς χαρακτήριζε τη σύγκληση της καταλυτικής για την εδραίωση του υφεσιακού κλίματος διάσκεψης, ως έναν «από τους μεγαλύτερους θριάμβους» της σταδιοδρομίας του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών.¹⁵⁶ Διάθεση αποκλιμάκωσης της έντασης φαινόταν ότι υιοθετούσε την ίδια στιγμή και η αιγυπτιακή πλευρά.¹⁵⁷ Έτσι, η *Καθημερινή*, αναγνωρίζοντας την αμερικανική συμβολή στην ατμόσφαιρα «φιλοφροσύνης και διαλλακτικότητας»¹⁵⁸, «συγκαταβάσεως και κατευνασμού»¹⁵⁹ που κυριάρχησε στις συζητήσεις, ήλπιζε πως απομακρυνόταν ο κίνδυνος πολεμικής σύγκρουσης.¹⁶⁰ Η εφημερίδα μετέφερε και την άποψη του πολέμιου της αποικιοκρατίας Λίπμαν πως το αποτέλεσμα ήταν θετικό για τη Δύση, αφού στη διάσκεψη εγκαταλείφθηκαν οι αγγλογαλλικές πολεμικές απειλές και επικράτησε η αμερικανική μετριοπαθής στάση, γεγονός που δημιουργούσε πρόσφορο έδαφος διαπραγματεύσεων με την Αίγυπτο.¹⁶¹ Πάντως, η γενικότερη πεποίθηση της *Καθημερινής* ήταν πως η διάσκεψη έληξε «αδόξως» και δεν αναμενόταν να επιλύσει το πρόβλημα.¹⁶²

2.2.2 Οι εξελίξεις στην Κύπρο και η άφιξη γαλλικού στρατού στο νησί: το Κυπριακό οδηγός για τη στάση της εφημερίδας

¹⁵⁴ Walter Lippmann, «Θα λυθή δια διαπραγματεύσεων το θέμα του Σουέζ;», *Η Καθημερινή*, 12.08.1956.

¹⁵⁵ «Καταστρεπτική», βλ. «Η 'αδέσποτος σφαίρα'», *Η Καθημερινή*, 15.08.1956.

¹⁵⁶ Marguerite Higgins, «Το Σουέζ δύναται να καταστή νέον Ντιεν Μπιεν Φου», *Η Καθημερινή*, 14.08.1956.

¹⁵⁷ «Η άποψις της Αιγύπτου», *Η Καθημερινή*, 15.08.1956.

¹⁵⁸ «Η διάσκεψις δια την διώρυγα του Σουέζ συνήλθεν εν πνεύματι φιλοφροσύνης και διαλλακτικότητος», *Η Καθημερινή*, 17.08.1956 και «Συνετή πολιτική», *Η Καθημερινή*, 17.08.1956.

¹⁵⁹ «Ο κ. Πινώ ζητεί την διεθνοποίησιν της διώρυγος και ο κ. Σεπίλωφ την σύγκλησιν νέας διασκέψεως και αναγνώρισιν των δικαίων της Αιγύπτου», *Η Καθημερινή*, 18.08.1956.

¹⁶⁰ «Η πολιτική της βίας», *Η Καθημερινή*, 17.08.1956.

¹⁶¹ Walter Lippmann, «Εξευρέθη βάσις διαπραγματεύσεων δια το Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 26.08.1956.

¹⁶² «Ο πρωθυπουργός της Αυστραλίας κ. Μέντζις επικεφαλής μιας πενταμελούς επιτροπής κομίζει τας προτάσεις της Δύσεως προς τον Νάσερ», *Η Καθημερινή*, 24.08.1956 και «Η επιτροπή των πέντε της διασκέψεως δια το Σουέζ συνήλθε χθες εις την πρώτην αὐτῆς συνεδρίασιν», *Η Καθημερινή*, 25.08.1956.

Κατά τη διάρκεια της διάσκεψης, η *Καθημερινή*, ενώ φρόντιζε, από τη μία, να υπενθυμίζει σε κάθε ευκαιρία τη στήριξή της στον Νάσερ,¹⁶³ αναδημοσίευε, από την άλλη, γαλλικά άρθρα που τον εξομοίωναν με τον Χίτλερ,¹⁶⁴ και παρέθετε απόψεις όπως του προέδρου της Εταιρείας της Διώρυγας Φρανσουά Σαρλ-Ρου (Francois Charles-Roux)¹⁶⁵ και του Γάλλου πρέσβη στις ΗΠΑ Ερβέ Αλφάν (Herve Alphand),¹⁶⁶ αντίστοιχα περί διεθνοποίησης του καναλιού και «τερματισμού των αυθαιρεσιών ενός δικτάτορα», δηλαδή του Νάσερ. Έτσι, υπό το πρίσμα έντασης που σημειώσαμε πιο πάνω, εκφράζοντας ταυτόχρονα τα φιλοαιγυπτιακά της αισθήματα και την προσήλωσή της στο δυτικό προσανατολισμό, την οποία όμως διασάλευε η βρετανική πολιτική στην Κύπρο και το Σουέζ, επιδείκνυε στα δημοσιεύματά της ποικιλόμορφη ανάγνωση των εξελίξεων.

Η αντίθεση που εξέφραζε σταθερά η εφημερίδα προς τη Βρετανία οξύνθηκε μετά και τις νέες εξελίξεις, την ανακωχή της ΕΟΚΑ, το «πρωτοφανούς ιταμότητος» τελεσίγραφο του Χάρντινγκ¹⁶⁷ και την άφιξη Γάλλων στρατιωτών στην Κύπρο. Η *Καθημερινή* αντέδρασε έντονα στην είδηση της μεταφοράς των δύο γαλλικών μονάδων στο νησί, με το πρόσχημα της προστασίας των Γάλλων υπηκόων στην Αίγυπτο,¹⁶⁸ χαρακτηρίζοντάς το ως αγγλικό σχέδιο, αφενός για να ασκηθεί πίεση στον Νάσερ, αφετέρου για να αναδειχθεί η στρατιωτική σημασία του νησιού ως βάσης για τη δυτική συμμαχία. Μάλιστα, χαρακτήρισε τη γαλλική αυτή συνδρομή προς τη Βρετανία ως «το μεγαλύτερο γαλλικό σφάλμα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο»,¹⁶⁹ που προκάλεσε την αγανάκτηση του ελληνικού λαού.¹⁷⁰ Οι Γάλλοι στρατιώτες, όπως και οι γονείς τους, έγραφε, «θα είχαν πράγματι το δικαίωμα να αναρωτηθούν *pourquoi et pour qui?* (γιατί

¹⁶³ «Το έγκλημα», *Η Καθημερινή*, 17.08.1976.

¹⁶⁴ Το βιβλίο του Νάσερ «Η φιλοσοφία της Επανάστασής μου» θύμιζε το *Mein Kampf*, ενώ η παρούσα κρίση θα μπορούσε να συγκριθεί με την ανακατάληψη της Ρηνανίας από τους Ναζί, βλ. «Ο συν/χης Γκαμάλ Νάσερ ήνωσε τον γαλλικόν λαόν», *Η Καθημερινή*, 21.08.1956.

Η εκγύμναση των στρατευμάτων του Νάσερ γινόταν από πρώην χιτλερικά στελέχη και με πρότυπο το καθεστώς του Φρανσίσκο Φράνκο (Francisco Franco) στην Ισπανία, βλ. Dominique Ancieres, «Ποίοι εκγυμνάζουν τα στρατεύματα του Νάσερ;», *Η Καθημερινή*, 22.08.1956.

¹⁶⁵ Στην *New York Herald Tribune*, βλ. «Αι απόψεις της Εταιρείας επί της εθνικοποιήσεως», *Η Καθημερινή*, 17.08.1956.

¹⁶⁶ William Humphreys, «Η γαλλική πολιτική έναντι των αποικιακών λαών», *Η Καθημερινή*, 07.09.1956.

¹⁶⁷ «Ο στρατάρχης Χάρντινγκ απηύθυνε ένα πρωτοφανούς ιταμότητος τελεσίγραφον προς την ΕΟΚΑ», *Η Καθημερινή*, 23.08.1956.

¹⁶⁸ Η κατακραυγή εξακολούθησε και τον Σεπτέμβριο, καθώς συνεχιζόταν η αποστολή αγγλογαλλικών στρατευμάτων στην Κύπρο.

¹⁶⁹ «Δύο γαλλικάι μεραρχίαι εις Κύπρον δια να δειχθή ότι η νήσος είναι δήθεν βάσις κρατούμενη από τους Άγγλους χάριν της Δύσεως», *Η Καθημερινή*, 31.08.1956.

¹⁷⁰ «Οι Γάλλοι εν Κύπρω», *Η Καθημερινή*, 31.08.1956.

και για ποιον;)» βρίσκονταν στην Κύπρο.¹⁷¹ Για την *Καθημερινή*, η «βρετανική αλώπηξ» έστελνε ξανά, όπως το 1916, τους Γάλλους «να κάνουν τη βρώμικη δουλειά», αν και «τόσο ...φιλικά τους είχε διώξει από την περιοχή πριν καν τελειώσει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος».¹⁷² Ο συνεργάτης της εφημερίδας Χριστόφορος Χρηστίδης ζητούσε από τους Βρετανούς να θυμηθούν το αποτέλεσμα των πρακτικών τους στην Ιρλανδία,¹⁷³ την εξέγερση του ντόπιου πληθυσμού και τον μακροχρόνιο κύκλο συγκρούσεων που άνοιξαν εκεί. Από την άλλη, ο αντιστράτηγος ε.α. Χρήστος Δέδες υποστήριζε πως «όσο το γρηγορότερο απομακρυνόταν η Βρετανία από τη γειτονία αυτή», τη Μέση Ανατολή, «τόσο το καλύτερο για τα κράτη».¹⁷⁴ Τελικά, ως μόνη μη ιμπεριαλιστική δύναμη η εφημερίδα αναγνώριζε την Αμερική, που όμως έχανε τις ευκαιρίες να διαδραματίσει ιστορικό ρόλο στη διατήρηση της ειρήνης¹⁷⁵ και καλούταν τώρα να λάβει ξεκάθαρη θέση για τα γεγονότα στην Κύπρο.¹⁷⁶ Για πολλοστή φορά οι ΗΠΑ έδειχναν να υποκύπτουν στις αγγλικές επιδιώξεις.¹⁷⁷ Τα τρία αμερικανικά «οχυρά» στη Μεσόγειο, η Βαλκανική Συμμαχία, η ελληνοτουρκική φιλία και τα φιλοαμερικανικά αισθήματα των Αράβων διαλύθηκαν λόγω των Βρετανών, και σειρά έπαιρνε το ΝΑΤΟ εξαιτίας του Κυπριακού. Η διαφαινόμενη ταύτιση των ΗΠΑ με τους αποικιοκράτες ήταν κι ο βασικός λόγος της «δυσφορίας» των μεσανατολικών κρατών, και της ίδιας της Ελλάδας.¹⁷⁸

Ταυτόχρονα με την καταγγελία των «συμμαχικών» ενεργειών, η *Καθημερινή* υπερασπίστηκε με πυγμή την κυβερνητική πολιτική έναντι της θέσης της αντιπολίτευσης πως η εκεχειρία της ΕΟΚΑ, αποτέλεσμα πιέσεων του Καραμανλή προς το Γρίβα, καταδείκνυε ότι «εγκαταλειπόταν» η Κύπρος.¹⁷⁹ Η εφημερίδα χαρακτήρισε

¹⁷¹ «Ο εφιάλτης», *Η Καθημερινή*, 09.09.1956.

¹⁷² «Αγγλογάλλοι...», *Η Καθημερινή*, 07.09.1956.

Η αναφορά σε προγενέστερη «συμμαχική» παρέμβαση στην εθνική κυριαρχία, τον αποκλεισμό του Πειραιά από την Αντάντ το Νοέμβριο του 1916, αποτελούσε μέρος του γενικότερου αντιδυτικού κλίματος, που διαμορφώθηκε σταδιακά και εμφανιζόταν τώρα, λόγω της Κύπρου, ισχυρότερο από ποτέ.

¹⁷³ Χριστόφορος Χρηστίδης, «Η 'τρομοκρατία' που οδηγεί στην ελευθερία!», *Η Καθημερινή*, 30.08.1956.

¹⁷⁴ Χρήστος Δ. Δέδες, «Αραβικά κράτη και Κύπρος», *Η Καθημερινή*, 01.09.1956.

¹⁷⁵ «Ο ρόλος της Αμερικής», *Η Καθημερινή*, 31.08.1956.

¹⁷⁶ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 30.08.1956.

¹⁷⁷ «Αμερικανική έκπληξις», *Η Καθημερινή*, 01.09.1956.

¹⁷⁸ «Η Αμερική και ο κόσμος», *Η Καθημερινή*, 02.09.1956.

«Οι ΗΠΑ θα μπορούσαν τουλάχιστον να μείνουν ουδέτεροι στη διαμάχη Βρετανίας-Ελλάδας στον ΟΗΕ, εάν δεν είχαν την τόλμη της δικαιοσύνης που επέβαλλε η ιστορία και η μακρά φιλελεύθερη παράδοση τους», βλ. «Μέτωπον...», *Η Καθημερινή*, 09.09.1956.

¹⁷⁹ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 21.08.1956, «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 22.08.1956 και «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 23.08.1956.

«βατράχους» όσους εργαλειοποιούσαν το Κυπριακό για να προκαλέσουν πλήγμα στην κυβέρνηση,¹⁸⁰ ενώ ο βουλευτής της ΕΡΕ Σάββας Λοϊζίδης, σύμβουλος της Εθναρχίας της Κύπρου, με άρθρο του απέκρουσε, με τη σειρά του, τους ισχυρισμούς αυτούς, δηλώνοντας πως η κυβέρνηση θα έδινε μάχη στον ΟΗΕ, που θα ολοκληρωνόταν μόνο με την επίτευξη της αυτοδιάθεσης.¹⁸¹ Η απάντηση της ΕΟΚΑ στο βρετανικό τελεσίγραφο και η επανέναρξη του ένοπλου Αγώνα στην Κύπρο, άλλωστε, έγιναν δεκτές από την *Καθημερινή* με διθυραμβικά σχόλια και αναγωγές στο ένδοξο παρελθόν της ελληνικής ιστορίας, ιδιαίτερα στη μάχη των Θερμοπυλών¹⁸² και το «ΟΧΙ» του 1940.¹⁸³ Η εφημερίδα πρόβαλε την κυβέρνηση Καραμανλή ως πρόμαχο των εθνικών αγώνων, και στην ίδια κατεύθυνση τοποθέτησε την ελληνική καταγγελία της Βρετανίας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ. Το ίδιο «αβάσιμες», συνεπώς, κρίνονταν από την εφημερίδα και οι κατηγορίες της αντιπολίτευσης για δήθεν αλλαγή στάσης της Ελλάδας και υποστήριξης της αγγλογαλλικής πολιτικής κατά της Αιγύπτου στις συζητήσεις του ΝΑΤΟ, ζήτημα για το οποίο καλούταν το Υπουργείο Εξωτερικών να προβεί σε επίσημες διαψεύσεις, ώστε «να μη δηλητηριάζονται οι σχέσεις με τις χώρες επί των οποίων βασιζαμε την προσφυγή στον ΟΗΕ για το Κυπριακό».¹⁸⁴ Καθώς η πιθανότητα εμπλοκής στρατιωτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ στο Σουέζ αυξανόταν, η *Καθημερινή*, αναγνωρίζοντας τη λεπτή θέση της Ελλάδας, τόνιζε την ανάγκη μη συγκατάθεσης, κι αυτή φαινόταν πως ήταν η πρόθεση και του Καραμανλή, δηλαδή η άρνηση «συμπράξεως εις μίαν αγγλικήν δολοπλοκίαν».¹⁸⁵ Η Ελλάδα αναμενόταν να διαμαρτυρηθεί για την παρουσία των γαλλικών δυνάμεων στην Κύπρο στην επερχόμενη σύνοδο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, με το επιχείρημα πως η αποχώρησή τους από τη Δυτική Ευρώπη αποδυνάμωνε την άμυνά της απέναντι στον ανατολικό συνασπισμό, και, παράλληλα, να απαγορεύσει τη χρήση των βάσεων και του εναέριου χώρου της σε μια ενδεχόμενη επίθεση κατά της Αιγύπτου.¹⁸⁶ Η αποχή της από τη διάσκεψη του Λονδίνου, εξάλλου, «είχε σαφή την έννοια της προκαταβολικής αποδοκιμασίας οποιασδήποτε ενέργειας κατά του διεθνούς νόμου»¹⁸⁷ και δεν

¹⁸⁰ «Οι Βατράχοι», *Η Καθημερινή*, 26.08.1956.

¹⁸¹ Σάββας Λοϊζίδης, «Ο Αγών θα λήξει μόνον με την αυτοδιάθεσιν», *Η Καθημερινή*, 23.08.1956.

¹⁸² «Ο Διγενής απήντησεν αμέσως: Μολών Λαβέ!», *Η Καθημερινή*, 24.08.1956 και «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 24.08.1956.

¹⁸³ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 23.08.1956.

¹⁸⁴ «ΝΑΤΟ και Κυπριακόν», *Η Καθημερινή*, 02.09.1956.

¹⁸⁵ «Σουέζ και ΝΑΤΟ», *Η Καθημερινή*, 05.09.1956.

¹⁸⁶ Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος, «Η ειδική θέση της Ελλάδος εις το ζήτημα του Σουέζ και τας εξ αυτού δημιουργημένας καταστάσεις», *Η Καθημερινή*, 05.09.1956.

¹⁸⁷ «Ευσεβείς πόθου», *Η Καθημερινή*, 06.09.1956.

επρόκειτο, παρά τις εικασίες της αντιπολίτευσης,¹⁸⁸ να συνταχθεί με τις αγγλογαλλικές απόψεις.¹⁸⁹ Μετά και τις πρόσφατες τότε εξελίξεις, η εφημερίδα τασσόταν υπέρ του σχηματισμού «πανελλήνιας ‘ιεράς συμμαχίας’ και αρραγούς μετώπου», για να ισοπεδωθεί η αγγλική προπαγάνδα στο ΝΑΤΟ, αίτημα, που όπως θα δούμε, προβαλλόταν επιτακτικά και από την *Ελευθερία* και από την *Αυγή*.¹⁹⁰ Βέβαια, η *Καθημερινή* ζητούσε πρώτα παραμερισμό των «αντεθνικών στοιχείων», δηλαδή του μη εθνικόφρονα χώρου, ενώ η μεγάλη διαφορά ήταν ότι εξακολουθούσε να βλέπει τον εκφραστή των πανεθνικών πόθων στο πρόσωπο του Καραμανλή, τη στιγμή που οι άλλες εφημερίδες ζητούσαν, όπως θα δούμε, την παραίτησή του...

2.2.3 Προς την αγγλογαλλική επέμβαση: η ελληνική θέση στις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή

Στις αρχές Σεπτεμβρίου οι διαπραγματεύσεις του Καΐρου ανάμεσα στην επιτροπή Μένζις και τον Νάσερ απασχόλησαν έντονα την *Καθημερινή*, καθώς το αποτέλεσμα τους αναμενόταν κομβικό για τη διατήρηση της ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή. Η εφημερίδα ανέμενε να αναδείξουν οι συζητήσεις τις «καλές προθέσεις» της αιγυπτιακής πλευράς και τη σθεναρή αντίστασή της στην παραβίαση της κυριαρχίας της, όπως επίσης να καταστήσουν σαφές ότι η τακτική του εκφοβισμού, που ακολουθούσαν Βρετανία και Γαλλία, δεν θα οδηγούσε σε λογική λύση.¹⁹¹

Όπως είδαμε, η συμμαχική πολιτική στο Κυπριακό και στο Σουέζ είχε εντείνει τη στήριξη της εφημερίδας προς τον Νάσερ. Το διάστημα αυτό, η συμπαράσταση ήταν πιο έκδηλη από ποτέ. Με αφορμή τις διαπραγματεύσεις, η διευθύντρια της εφημερίδας Ελένη Βλάχου ταξίδεψε, μαζί με άλλους Ευρωπαίους συντάκτες, στο Κάιρο, εξασφάλισε αποκλειστική συνέντευξη του Αιγύπτιου ηγέτη και κατέγραψε τις εμπειρίες τις κατά την επίσκεψή της. Τα κύρια σημεία της συνέντευξης αφορούσαν τις

¹⁸⁸ «Κονδυλοφόροι που πάσχουν από κομματική χολοκυστίτιδα προσπαθούσαν να διαβάλλουν την κυβέρνηση που έπραττε προσεκτικώς και με επίγνωση του συμφέροντος του τόπου», βλ.

«Μέτωπον...» ό.π.

Μάλιστα, ο προκαθορισμός της ελληνικής στάσης, συγκεκριμένα από την *Εστία*, αποκαλούνται προδοτική πράξη, καθώς διέβαλε τη χώρα στους ξένους υποστηρικτές της, τον αραβικό κόσμο, ώστε να πλήξει, για αντιπολιτευτικούς σκοπούς, την κυβέρνηση Καραμανλή, βλ. «Καθαρά προδοσία!», *Η Καθημερινή*, 08.09.1956 και «Πλαστογραφία κ.λ.π.», *Η Καθημερινή*, 09.09.1956.

¹⁸⁹ «Δια της σιωπής», *Η Καθημερινή*, 07.09.1956.

¹⁹⁰ «Μέτωπον...» ό.π.

¹⁹¹ «Ευκαιρία», *Η Καθημερινή*, 04.09.1956.

κατηγορηματικές, «για πρώτη φορά με τόση σαφήνεια»,¹⁹² δηλώσεις του Νάσερ πως η Αίγυπτος θα απαντούσε δυναμικά σε περίπτωση επέμβασης, καθώς και ότι θα υποστήριζε την ελληνική προσφυγή για την Κύπρο, από κοινού με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη. Το επίκεντρο της συζήτησης αφορούσε την ελληνοαιγυπτιακή φιλία. Ο Νάσερ χαρακτήρισε την ελληνική παροικία στην Αίγυπτο ως «δικούς του ανθρώπους», οι δύο λαοί, άλλωστε, τόνισε, συνδέονταν πολιτισμικά από αρχαιοτάτων χρόνων, ενώ εξέφρασε την ικανοποίησή του για την ελληνική στάση στη διάσκεψη του Λονδίνου, σε αντίθεση με εκείνη της Τουρκίας.¹⁹³ Τις επόμενες ημέρες, η Βλάχου, αποτυπώνοντας σε σειρά άρθρων τις εντυπώσεις της, έτεινε να σχηματίζει μια εξιδανικευμένη εικόνα της προσωπικότητας του Νάσερ, στον οποίο οι Αιγύπτιοι έδειχναν πλήρως αφοσιωμένοι,¹⁹⁴ κι ακόμη αναδείκνυε τις επιτυχίες της διοίκησής του, συγκριτικά με του καθεστώτος Φαρούκ και παρά τα οικονομικά προβλήματα.¹⁹⁵ Στο τελευταίο της άρθρο, όπου ασχολήθηκε επισταμένως με τις ελληνοαραβικές σχέσεις, επισήμανε την ευκαιρία ανάπτυξης τουριστικών ανταλλαγών με την Αίγυπτο, αφού οι μεσανατολικοί λαοί «μας έβλεπαν σαν ‘μικρό παράδεισο’», τόπο προόδου, εξέλιξης, ψυχαγωγίας και δημιουργίας. Το εύφορο αυτό κλίμα, υποδήλωνε η Βλάχου, οφειλόταν στα βήματα που είχαν ήδη γίνει από την κυβέρνηση Καραμανλή, που, πάντως, ήταν αναγκαίο να ασχοληθεί περισσότερο με τα ανακύψαντα προβλήματα της ελληνικής παροικίας.¹⁹⁶

Τόσο η προώθηση της εγγαρδιότητας στις ελληνοαιγυπτιακές σχέσεις, όσο και η κριτική στους κυβερνητικούς χειρισμούς επί του ζητήματος της ελληνικής παροικίας εμφανίστηκαν ξανά στην *Καθημερινή* τον Οκτώβριο, μέσα από τις ανταποκρίσεις του ειδικού απεσταλμένου της στην Αίγυπτο, Λάμπρου Κορομηλά. Στα 13 αυτά κείμενά του, που είχαν το γενικό τίτλο «Η Αίγυπτος αναγεννάται», ο Κορομηλάς ανέδειξε τις

¹⁹² «Αι δηλώσεις του κ. Νάσερ», *Η Καθημερινή*, 05.09.1956.

¹⁹³ «Ο πρόεδρος της Αιγύπτου κ. Γκαμάλ Νάσερ ομιλεί προς την διευθύντρια της ‘Καθημερινής’ κ. Ελένην Γ. Βλάχου», *Η Καθημερινή*, 04.09.1956.

¹⁹⁴ «Ο ηγέτης της φίλης χώρας μίλησε με την αυτοπεποίθηση του πολιτικού που πιστεύει στη δύναμη του δικαίου», βλ. «Αι δηλώσεις...» *ό.π.*

«Χαρακτηρίζεται από απλότητα, λογική και γενναιότητα...αν είδα ποτέ άνθρωπο που έμοιαζε να έχει άθικτα νεύρα αυτός ήταν ο Νάσερ...μιλά με ευχέρεια αγγλικά...στρατιώτης, αποφασισμένος, χωρίς μεγάλες κουβέντες», βλ. Ελένη Γ. Βλάχου, «Τα παρασκήνια μιας συνεντεύξεως», *Η Καθημερινή*, 05.09.1956.

¹⁹⁵ Τέτοιες ήταν η ανεξαρτητοποίηση του Σουδάν και η εθνικοποίηση της διώρυγας, βλ. Ελένη Γ. Βλάχου, «Η νέα Αίγυπτος», *Η Καθημερινή*, 09.09.1956.

Επίσης, έργα ανοικοδόμησης, η ανάπτυξη του στρατού και η καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους πολίτες, βλ. Ελένη Γ. Βλάχου, «Η νέα Αίγυπτος», *Η Καθημερινή*, 12.09.1956.

¹⁹⁶ Ελένη Γ. Βλάχου, «Η νέα Αίγυπτος», *Η Καθημερινή*, 16.09.1956.

εκσυγχρονιστικές προσπάθειες του καθεστώτος Νάσερ, την ανάπτυξη των αιγυπτιακών ενόπλων δυνάμεων¹⁹⁷ και την αναβάθμιση της αιγυπτιακής πρωτεύουσας, στην οποία είχαν ανεγερθεί θαυμαστά έργα, «άξια μιμήσεως».¹⁹⁸ Σημείωνε, παρ' όλα αυτά, το οικονομικό πρόβλημα της χώρας, η οποία αν και χωρίς εξωτερικό χρέος, παρέμενε πάμφτωχη, απόρροια και του «ανεπίσημου» οικονομικού αποκλεισμού που της είχε επιβληθεί, αλλά και της κατακράτησης από τις δυτικές δυνάμεις μέρους των χρεών τους προς αυτήν, εξαιτίας της κρίσης στο Σουέζ. Ο Κορομηλάς χαρακτήριζε την παραπάνω τακτική «έγκλημα» κατά των Αιγυπτίων,¹⁹⁹ και τόνιζε τη σημασία της διώρυγας, αλλά και τα προβλήματα που είχε δημιουργήσει η μη ανέγερση του φράγματος του Ασουάν.²⁰⁰ Απέδιδε, ακόμη, τη διείσδυση των κομμουνιστικών χωρών, της ΕΣΣΔ και της Κίνας, στην Αίγυπτο, στο μίσος και τις ευθύνες που καταλόγιζε στη Δύση ο αραβικός εθνικισμός για τα «δεινά» των Αράβων.²⁰¹ Τέσσερα άρθρα του Κορομηλά ήταν αφιερωμένα στην ελληνική παροικία της Αιγύπτου, η οποία, κατά τον ίδιο, όπως και κατά τη Βλάχου ένα μήνα νωρίτερα, στερούταν του ενδιαφέροντος της ελληνικής κυβέρνησης. Ο ανταποκριτής έκανε λόγο για ελλείψεις, τόσο σε ποσότητα, όσο και σε ικανότητα,²⁰² στο διπλωματικό προσωπικό της ελληνικής πρεσβείας στο Κάιρο, που σε συνδυασμό με την αποχώρηση υπαλλήλων της, κατ' εντολή του υπουργείου Εξωτερικών, και την καθυστερημένη τοποθέτηση του νέου πρέσβη Δημήτριου Λάμπρου «άφηναν απροστάτευτη την παροικία» εν μέσω κρίσης.²⁰³ Στην τελευταία ανταπόκρισή του τόνισε και πάλι το κρίσιμο ζήτημα των Αιγυπτιωτών που ανέμεναν το ελληνικό ενδιαφέρον.²⁰⁴ Πρωτύτερα, είχε θίξει τη σπουδαιότητα της προσφοράς των 1107 Ελλήνων πλοηγών του καναλιού του Σουέζ στη συνέχιση της λειτουργίας του μετά την εθνικοποίηση.²⁰⁵ Τέλος, σε ένα από τα πιο ενδιαφέροντα άρθρα του Κορομηλά υπήρξε μια συνέντευξη με τον «φιλόσοφο και φιλέλληνα» πρώην

¹⁹⁷ Λάμπρος Κορομηλάς, «Η ισχύς και η αξία του αιγυπτιακού στρατού», *Η Καθημερινή*, 06.10.1956.

¹⁹⁸ Λάμπρος Κορομηλάς, «Μερικά άξια μιμήσεως πρακτικά και αποδοτικά μέτρα εις Κάιρον», *Η Καθημερινή*, 19.10.1956.

¹⁹⁹ Λάμπρος Κορομηλάς, «Το οικονομικό πρόβλημα εις την χώραν του Γκαμάλ Νάσερ», *Η Καθημερινή*, 09.10.1956.

²⁰⁰ Λάμπρος Κορομηλάς, «Ο ζωοδότης Νείλος και το φράγμα του Ασουάν», *Η Καθημερινή*, 17.10.1956.

²⁰¹ Λάμπρος Κορομηλάς, «Το Ανατολικόν Μπλοκ εις την κοιλάδα του Νείλου», *Η Καθημερινή*, 10.10.1956.

²⁰² «Οι πλέον ηλικιωμένοι της παροικίας μας», και άρα εμπειρότεροι και με σωστότερη κρίση, «ονομάζουν μόνο τρεις διπλωμάτες ως αρίστους», βλ. Λάμπρος Κορομηλάς, «Η διπλωματική εκπροσώπησις της Ελλάδας εις Αίγυπτον», *Η Καθημερινή*, 16.10.1956.

²⁰³ Λάμπρος Κορομηλάς, «Οι Έλληνες εις την χώραν του Νείλου», *Η Καθημερινή*, 25.10.1956.

²⁰⁴ Λάμπρος Κορομηλάς, «Οι Έλληνες της κοιλάδος του Νείλου», *Η Καθημερινή*, 30.10.1956.

²⁰⁵ Λάμπρος Κορομηλάς, «Οι Έλληνες εις την χώραν του Νείλου», *Η Καθημερινή*, 27.10.1956.

υπουργό Παιδείας της Αιγύπτου και συγγραφέα Τάχα Χουσεΐν (Taha Hussein), ο οποίος είχε μιλήσει «εμπνευσμένα» υπέρ της αυτοδιάθεσης των Κυπρίων.²⁰⁶

Επιστρέφοντας στις εξελίξεις στο Σουέζ, η αποτυχία των διαπραγματεύσεων Νάσερ-επιτροπής είχε κάνει την *Καθημερινή* ιδιαίτερα ανήσυχη αναφορικά με τον κίνδυνο πολεμικής σύγκρουσης.²⁰⁷ Το ενδεχόμενο αυτό βάραινε, φυσικά, πρωτίστως τον Άντονι Ίντεν, ο οποίος, όπως αποφαίνονταν η βρετανική αντιπολίτευση, δηλαδή το Εργατικό Κόμμα, και ο μισός αγγλικός πληθυσμός, όχι μόνο τα «θαλάσσωσε» στην Κύπρο, με τη δεσποτική πολιτική του που «υπονόμευσε συμμαχίες και ακρωτηρίασε το NATO», αλλά «συνέχιζε στο Σουέζ». Εξαιτίας των χειρισμών του ο Βρετανός πρωθυπουργός είχε έρθει αντιμέτωπος με βαθιά εσωτερική κρίση, ενώ ο αραβικός κόσμος καλοέβλεπε πλέον «τον Μόσκοβο ως παραστάτη».²⁰⁸ Στο προσκήνιο ερχόταν και το ζήτημα της απεμπόλησης του ηθικού πλεονεκτήματος της Δύσης έναντι των ολοκληρωτικών καθεστώτων του ανατολικού συνασπισμού. Ο Δέδες υποστήριζε πως μια αγγλογαλλική επίθεση σε συνδυασμό με τον θάνατο άμαχου πληθυσμού θα προκαλούσε παγκόσμια κατακραυγή και θα δημιουργούσε ευκαιρία για την ΕΣΣΔ να κερδίσει την αραβική φιλία.²⁰⁹ Επιπλέον, κατά τους βαθιά αντικομμουνιστές Ουίλι Μπρέτσερ (Wily Bretscher), Ελβετό δημοσιογράφο της *Neue Zurcher Zeitung*,²¹⁰ και Λάιονελ Μπλοχ (Lionel Bloch), εβραϊκής καταγωγής αρθρογράφο της *Birmingham Daily Post*,²¹¹ ο κίνδυνος για την ειρήνη διατηρούταν, εκτός από τις αγγλικές επιδιώξεις, και εξαιτίας, της σοβιετικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή.²¹²

²⁰⁶ Λάμπρος Κορομηλάς, «Συνέντευξη με τον φιλόσοφο και φιλέλληνα Τάχα Χουσεΐν», *Η Καθημερινή*, 23.10.1956.

²⁰⁷ «Κατ' ουσίαν ο Νάσερ απέρριψε ήδη τας προτάσεις», *Η Καθημερινή*, 07.09.1956 και «Μετά το ναυάγιο», *Η Καθημερινή*, 11.09.1956.

²⁰⁸ Ο Ίντεν «πέτυχε για χάρη της Μόσχας όσα δεν πέτυχεν προπαγάνδα και λεγεών πρακτόρων σε 30 χρόνια», βλ. «Μέτωπον...» ό.π.

²⁰⁹ Χρήστος Δ. Δέδες, «Η απειλή κατά της Αιγύπτου», *Η Καθημερινή*, 12.09.1956.

²¹⁰ Παρά την αντικατάσταση της σταλινικής πολιτικής του «ψυχρού πολέμου» με την «πολιτική της χαλαρώσεως», η προσπάθεια προσεταιρισμού των πρώην αποικιακών εδαφών φαινόταν να συντηρεί το στόχο της «παγκόσμιας επανάστασης» και την αδιαλλαξία της ΕΣΣΔ απέναντι στη Δύση, βλ. Willy Bretscher, «Ουδεμία αλλαγή εις την πολιτικήν του Κρεμλίνου», *Η Καθημερινή*, 08.09.1956.

²¹¹ Lionel Bloch, «Αι φιλοδοξίαι της Σοβιετικής Ρωσίας εις την Μέσην Ανατολήν», *Η Καθημερινή*, 15.09.1956.

²¹² Το κλίμα «ρωσοφοβίας» ενίσχυε και η Μάργκεριτ Χίγκκινς, αναφέροντας πως «οι κομμουνισταί ετοιμάζονταν να εξαπολύσουν μικρούς πολέμους με συμβατικά όπλα και εθελοντάς», βλ. Marguerite Higgins, «Ισορροπία τρόμου μεταξύ ελεύθερου και μη κόσμου», *Η Καθημερινή*, 16.09.1956. Στο ίδιο πλαίσιο, η εφημερίδα δημοσίευσε άρθρο του Γάλλου ακαδημαϊκού Αντρέ Φρανσουά-Πονσέ (Andre Francois-Poncet) με ευθείες κατηγορίες για τη δημιουργία πολεμικής ατμόσφαιρας στην ΕΣΣΔ, που υποκινούσε τον Νάσερ εναντίον της Δύσης, βλ. Andre Francois-Poncet, «Η ΕΣΣΔ δεικνύεται πάντοτε εχθρά της Δύσεως», *Η Καθημερινή*, 19.10.1956.

Ταυτόχρονα, φαινόταν να διαμορφώνεται στην *Καθημερινή* ένας κατά κάποια έννοια μεσσιανισμός ως προς την προσωπικότητα του Αϊζενχάουερ. Ο Αμερικανός πρόεδρος προβαλλόταν ως ο εν δυνάμει εγγυητής της παγκόσμιας ειρήνης, φήμη που είχε κερδίσει τα προηγούμενα χρόνια στην Άπω Ανατολή,²¹³ αλλά και στη συγχρονία, από την παραπομπή του αιγυπτιακού ζητήματος στον ΟΗΕ,²¹⁴ ενώ οποιαδήποτε δυσaréσκεια για την αμερικανική στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο αφορούσε, υποστήριζε η εφημερίδα, υιοθετώντας και πάλι την άποψη των αδερφών Άλσοπ, σχεδόν αποκλειστικά τον υπουργό Εξωτερικών Ντάλες.²¹⁵ Στο πλαίσιο αυτό, η εφημερίδα επικροτούσε τη σταθερή εναρμόνιση του Καραμανλή με τις ΗΠΑ, «παρά τις πικρίες με τις οποίες τον επότισαν οι σύμμαχοι».²¹⁶ Η προσπάθεια αναζωογόνησης και επιβεβαίωσης της ελληνικής σύνδεσης με τη Δύση εκπορευόταν πιθανότατα κι από την έκδηλη, όπως διαφαινόταν από αναδημοσιεύσεις ξένων άρθρων, ανησυχία των συμμάχων για την άνοδο του αντιδυτικού-αντιαμερικανικού κλίματος και της δημοφιλίας του Νάσερ στην Ελλάδα.²¹⁷ Σε αντίθεση με τη σταθερή κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής υπό τον Καραμανλή, «η αντίπερα όχθη», δηλαδή ο κεντρώος χώρος, «απέδειξε με τη συμμαχία της με τους κομμουνιστές στις εκλογές του Φεβρουαρίου ότι δε θα είχε πολλούς δισταγμούς να τοποθετήσει την ελληνική πολιτική σε επικίνδυνα βάρη».²¹⁸ Είναι φανερό κι εδώ ότι η *Καθημερινή* εξακολουθούσε να κινείται στο πλαίσιο της εμφυλιοπολεμικής αντίληψης περί κομμουνιστικού κινδύνου, παρόλο που η συμμαχία των κομμάτων του Κέντρου και της Αριστεράς ήταν καθαρά μόνο εκλογική. Στο πλαίσιο των εχθρών της κυπριακής υπόθεσης, τοποθετούνταν τόσο η Αριστερά, όσο και «υπερδεξιοί εθνικόφρονες» που για αντιπολιτευτικούς σκοπούς δε δίσταζαν να συνταχθούν με την αγγλοτουρκική προσπάθεια να καμφθεί το ηθικό των Κυπρίων.²¹⁹ Όταν, μέσα στον Οκτώβριο, δημοσιεύθηκε στον ελληνικό Τύπο η προκήρυξη του αρχηγού της ΕΟΚΑ με την οποία ζητούσε το σχηματισμό Εθνικού

²¹³ Walter Lippmann, «Κερδήθηκε η φήμη του Αϊζενχάουερ ως 'ειρηνοποιού' στην Άπω Ανατολή μετά την ανακωχή σε Κορέα-Ινδοκίνα-Φορμόζα», *Η Καθημερινή*, 15.09.1956.

²¹⁴ «Ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ εξουδετέρωσε την παγίδα των Αγγλογάλλων να ασκήσουν εναντίον της Αιγύπτου βίαν εις το Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 12.09.1956.

²¹⁵ «Το δικό του λάκτισμα», δηλαδή η απόσυρση από τη χρηματοδότηση του φράγματος του Ασουάν, «ξεκίνησε την κρίση»· εάν σημειωνόταν αγγλογαλλική επίθεση στο Σουέζ, θα οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στους εσφαλμένους υπολογισμούς του Ντάλες, βλ. Joseph – Stewart Alsop, «Η ευθύνη των Αμερικανών δια την κρίσιν του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 19.09.1956.

²¹⁶ «Η θέσις της Ελλάδος», *Η Καθημερινή*, 19.09.1956.

²¹⁷ Χαρακτηριστικά, βλ. Henry Tanner, «Αντιδυτικόν πνεύμα επικρατεί εις την Ελλάδα», *Η Καθημερινή*, 30.10.1956.

²¹⁸ «Η θέσις...» ό.π.

²¹⁹ Στο ίδιο.

Μετώπου που θα διαχειριζόταν το Κυπριακό ζήτημα και την επανεξέταση της διεθνούς θέσης της χώρας, η *Καθημερινή* αρχικά αμφισβήτησε τη γνησιότητά της, τόνισε πως δεν ήταν δυνατό εξωπολιτικοί παράγοντες να επηρεάζουν τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα²²⁰ και κατέληξε πως στην πραγματικότητα ο Διγενής τασσόταν υπέρ της πλαισίωσης του Καραμανλή από τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις στην υπηρεσία του Έθνους και όχι υπέρ της αποπομπής του. Η ερμηνεία της επιστολής ως αίτημα παραίτησης της κυβέρνησης οφειλόταν, υποστήριζε η *Καθημερινή*, επιστρέφοντας τις κατηγορίες του αντίπαλου Τύπου περί διαστρέβλωσης της αλήθειας, σε σκόπιμη παρερμηνεία από την πλευρά της αντιπολίτευσης.²²¹ Η θέση της *Καθημερινής* στο πλευρό του πρωθυπουργού είχε γίνει σαφής κι από τη δημοσίευση στα τέλη Σεπτεμβρίου ανώνυμης επιστολής «παλαιού πολιτευόμενου», στην οποία τονιζόταν πως ο Καραμανλής είχε προσδώσει διεθνές κύρος στην Ελλάδα, με την επίτευξη οικονομικής εξυγίανσης και σταθερότητας στην εξωτερική πολιτική, και καλούταν να μείνει πιστός στο δυτικό προσανατολισμό της χώρας. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο ότι στην επιστολή αποτυπωνόταν και μια άποψη, διαφορετική από αυτήν που είχε υιοθετήσει η *Καθημερινή*, η οποία στήριζε την εκ νέου προσφυγή της Ελλάδας, υπό τον Καραμανλή τώρα, για το Κυπριακό στον ΟΗΕ· σύμφωνα με τη διαφορετική αυτή γνώμη, η Κύπρος δε θα δινόταν στην Ελλάδα μέσα από τις διεργασίες του ΟΗΕ, αλλά από την ίδια τη Βρετανία, που θα υπέκυπτε στην πίεση της Αμερικής και άλλων κρατών εντός των συμμαχικών πλαισίων.²²² Αλλά και σε αυτήν την περίπτωση, η εμπιστοσύνη και οι ελπίδες της χώρας εναποτίθετο στις ΗΠΑ που είχαν χρέος να αναγνωρίσουν την πιστή προς αυτές κυβερνητική στάση και να σταθούν αρωγοί στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης στην Κύπρο.²²³

Σύμφωνα με το ρεπορτάζ της εφημερίδας, που μερικώς επιβεβαίωνε τις προσδοκίες της από τις ΗΠΑ, εκείνες έδειχναν στο ζήτημα του Σουέζ να αντιτίθενται στο σχέδιο περί δημιουργίας του Συνδέσμου των Χρηστών της διώρυγας κατά τη

²²⁰ «Μόνον εάν εφαρμοσθή το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως οι Κύπριοι αγωνιστάι θα καταθέσουν τα όπλα των», *Η Καθημερινή*, 18.10.1956 και «Η μινωική γραφή», *Η Καθημερινή*, 21.10.1956.

²²¹ «Ελήφθη το κείμενον της προκηρύξεως του Διγενή», *Η Καθημερινή*, 19.10.1956.

²²² «Η εθνική πολιτική επί του Κυπριακού», *Η Καθημερινή*, 30.09.1956.

Η τελευταία αυτή άποψη προκάλεσε αίσθηση και αντιμετώπισε την οξεία κριτική της αντιπολίτευσης, σύμφωνα με την οποία η *Καθημερινή* επιχειρούσε να υποβαθμίσει τη σημασία της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ και να προεξοφλήσει την αρνητική της έκβαση, ώστε να δικαιολογήσει την υποχωρητική στάση της κυβέρνησης Καραμανλή.

²²³ «Η θέσις...» ό.π.

Ακόμη, η εφημερίδα υποστήριζε πως «το Κυπριακό θα είχε ήδη λυθεί αν οι ΗΠΑ το είχαν υποστηρίξει στον ΟΗΕ», βλ. «Αι αμερικανικά συστήσεις», *Η Καθημερινή*, 21.09.1956.

διάρκεια της νέας διάσκεψης που έλαβε χώρα στο Λονδίνο.²²⁴ Το σχέδιο αυτό χαρακτηρίστηκε ως «νέα απειλή κατά της ειρήνης»²²⁵ και προκάλεσε ευρείες αντιδράσεις στο εσωτερικό της Βρετανίας, που προβάλλονταν εκτενώς από την *Καθημερινή*.²²⁶ Ομοίως, ως «ανόητη και ανήθικος» ενέργεια που ενέτεινε την πολεμική ατμόσφαιρα, αντιμετωπίστηκε και η εντολή της Εταιρείας της διώρυγας στους ξένους υπαλλήλους της να εγκαταλείψουν τη θέση τους, την οποία εντολή η εφημερίδα έλπιζε πως θα αγνοούσαν οι Έλληνες.²²⁷ Όταν στη συνέχεια ορισμένοι Έλληνες πλοηγοί υπάκουσαν, προκειμένου να εξασφαλίσουν τις δεσμευμένες στο Παρίσι συντάξεις τους, η εφημερίδα ξεκαθάριζε πως δεν αποτελούσε ενέργεια κατά της φίλης χώρας της Αιγύπτου που θα έπληττε το Κυπριακό, «αλλ' απλώς πράξιν αυτοσυντηρήσεως».²²⁸

Το Σουέζ και η Κύπρος ανάγονταν και πάλι σε κυρίαρχα συναρτόμενα ζητήματα, ως διεκδικήσεις εθνικής ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης,²²⁹ επί των οποίων ο ΟΗΕ «καλούταν να δικαιώσει την εμπιστοσύνη των ανθρώπων στην ηθική στερεότητα του θεσμού του», διαλέγοντας πλευρά μεταξύ αυτών που επιθυμούσαν να διατηρηθεί η βία και όσων αγωνίζονταν για ελευθερία και δικαιοσύνη.²³⁰ Στην Κύπρο, εξάλλου, όπως και στο Σουέζ, δεν αντιπαλεύονταν δύο χώρες μόνο, αλλά δύο αρχές, από τη μία η «απόλυτη ισοτιμία των εθνότητων», που εξέφραζε ο νέος οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, και από την άλλη η υπερίσχυση του δίκαιου του ισχυρότερου, που ηττήθηκε στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους και, μέσω της ελληνικής προσφυγής για την Κύπρο, δινόταν η ευκαιρία να νικηθεί ξανά.²³¹ Μετά και τις τελευταίες εξελίξεις, το κλίμα έδειχνε ευνοϊκό για την ελληνική προσφυγή και προοιωνιζόταν η τελική ήττα

²²⁴ «Πλήρης ασυμφωνία εις την διάσκεψιν του Λονδίνου δια την αντιμετώπισιν της κρίσεως εις το Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 20.09.1956 και «Μετά τας απειλάς», *Η Καθημερινή*, 20.09.1956.

Αν και σε γενικές γραμμές ο Τύπος παρουσίαζε λανθασμένα τον Ήντεν ως εμπνευστή, στην πραγματικότητα ο Σύνδεσμος υπήρξε πρωτοβουλία του Αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Ντάλες, βλ. Gorst – Johnman, *The Suez...*, ό.π., σελ. 77.

²²⁵ «Η νέα απειλή του κ. Ήντεν κατά της ειρήνης», *Η Καθημερινή*, 13.09.1956 και «Το σχέδιον-γέφυρα», *Η Καθημερινή*, 14.09.1956.

²²⁶ Εξέχοντα μέλη του Εργατικού Κόμματος αντιτάχθηκαν στην πρόταση. Ο Μάνι Σίνγουελ (Manny Shinwell) χαρακτήρισε το Σύνδεσμο «μάλλον ηλιθιότητα παρά πρόκλησιν», ενώ ο Κλέμεντ Άτλι (Clement Attlee) τόνιζε πως «επαύσαμεν να έχωμεν οιονδήποτε φίλον εις την Μέσην Ανατολήν», βλ. «Ο Ήντεν έλαβε χθες ψήφον εμπιστοσύνης αλλά υπανεχώρησεν εις τας απειλάς του», *Η Καθημερινή*, 14.09.1956.

Η *Καθημερινή* χαρακτηριστικά έγραφε, κατακρίνοντας το σχέδιο, πως θα ήταν «σαν να εγκαθιστούσε κάποιος Εταιρεία στον Τάμεση και να εισέπραττε διόδια», βλ. «Σουέζ και Κύπρος», *Η Καθημερινή*, 16.09.1956.

²²⁷ «Πράξις μωρίας», *Η Καθημερινή*, 13.09.1956.

²²⁸ «Δικαιολογημένοι», *Η Καθημερινή*, 20.09.1956.

²²⁹ Στην περίπτωση της Αιγύπτου επρόκειτο για τμήμα του εθνικού της εδάφους, ενώ το αίτημα της Κύπρου ήταν πιο «αγωνιώδες», καθώς αφορούσε ανθρώπινη «δουλεία», βλ. «Σουέζ...» ό.π.

²³⁰ Στο ίδιο.

²³¹ «Η προσφυγή», *Η Καθημερινή*, 23.09.1956.

της Αγγλίας.²³² Η αποτυχία της διάσκεψης του Λονδίνου, κατά την οποία σημειώθηκε διάσταση στις αγγλογαλλικές απόψεις, αντιμετωπίστηκε από την *Καθημερινή* με ικανοποίηση ως «μια ακόμη ήττα» του Ίντεν,²³³ του οποίου οι μέρες στον πρωθυπουργικό θώκο, ευτυχώς για την τύχη της υφηλίου, «ήταν μετρημένες».²³⁴ Όταν, λοιπόν, το ζήτημα του Σουέζ έφτασε τελικά στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μετά από τις διαδοχικές προσφυγές των Αγγλογάλλων και της Αιγύπτου, η εφημερίδα προδίκασε πως θα αποκαλυπτόταν διεθνώς η υποκρισία της βρετανικής πολιτικής, ότι δηλαδή «στη Μέση Ανατολή δεν κινδύνευε η ειρήνη, αλλ' απλώς τα συμφέροντα μιας Εταιρείας»,²³⁵ και για το λόγο αυτό, για τη διατήρηση της ειρήνης, θα χρειαζόταν για πρώτη φορά ως και το σοβιετικό βέτο.²³⁶

Η στηλίτευση της αγγλογαλλικής αποικιοκρατικής πολιτικής συνεχίστηκε από την *Καθημερινή* και τον Οκτώβριο, το διάστημα πριν την εκδήλωση της επίθεσης στην Αίγυπτο. Η *Καθημερινή* συνέκρινε τις αγγλογαλλικές ενέργειες με εκείνες του Μπενίτο Μουσολίνι (Benito Mussolini) στην Αιθιοπία το 1935,²³⁷ προέβαινε σε απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς προς τον Ίντεν, θεωρούσε πως η «κυνική» πολιτική του είχε καταστήσει τη Βρετανία «περίγelo σε κάθε γωνιά της γης» και πως οι Άγγλοι, που βρίσκονταν αντιμέτωποι με σοβαρό δημοσιονομικό πρόβλημα και πολιτική κρίση, έπρεπε να απαλλαγούν σύντομα από αυτόν τον «έξαλλο» άνθρωπο.²³⁸ Η εφημερίδα εξακολούθησε να εναποθέτει τις ελπίδες της για την επίλυση των υποθέσεων του Σουέζ και της Κύπρου στις ΗΠΑ και τον ΟΗΕ, καλώντας τους Αμερικανούς, μετά την εγγραφή του Σουέζ στην ημερήσια διάταξη της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, να στηρίζουν την Ελλάδα στο Κυπριακό και «να μην εκβιαστούν» από τη Βρετανία.²³⁹ Επιπρόσθετα, θεωρούσε πως έπρεπε να προωθήσουν τη συνεργασία με τους μεσανατολικούς λαούς προς όφελος της άμυνας του δυτικού συνασπισμού, καθώς η παρουσία συμμαχικών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή απειλούσε τη σταθερότητα σε μέρη όπως στην Κύπρο, τη στιγμή που οι χώρες αυτές είχαν αρχίσει να δέχονται επιρροές από τον ανατολικό κόσμο, όπως «εύστοχα κατέγραψε αν και με

²³² «Μια ακόμη ήττα», *Η Καθημερινή*, 22.09.1956.

²³³ Στο ίδιο.

²³⁴ «Η θέσις του κ. Ήντεν», *Η Καθημερινή*, 23.09.1956.

²³⁵ «Εις το Συμβούλιον Ασφαλείας», *Η Καθημερινή*, 26.09.1956.

²³⁶ «Το πρώτον 'βέτο'», *Η Καθημερινή*, 25.09.1956.

²³⁷ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 18.10.1956.

²³⁸ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 04.10.1956.

²³⁹ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 02.10.1956.

υπερβολές» ξένος ανταποκριτής στην Ελλάδα.²⁴⁰ Πριν ακόμη σημειωθεί η αγγλογαλλική εισβολή στο Σουέζ, η εφημερίδα αποτιμούσε θετικά το ρόλο του ΟΗΕ, μετά και την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας με τον καταρτισμό των έξι προϋποθέσεων για διαπραγματεύσεις,²⁴¹ και πίστευε πως θα λειτουργούσε ως κυματοθραύστης στις επικίνδυνες αγγλογαλλικές ενέργειες, παρ' όλο που από ορισμένους «ακραίους», ο οργανισμός είχε θεωρηθεί «άχρηστος» ή και «επιζήμιος για την παγκόσμια ειρήνη».²⁴²

2.2.4 Η επέμβαση στην Αίγυπτο: έκπληξη και αποτίμηση των συνεπειών

Οι σχεδιασμένες εν κρυπτώ ισραηλινή και αγγλογαλλική επίθεση στην Αίγυπτο σε μεγάλο βαθμό δεν αναμένονταν από την *Καθημερινή*.²⁴³ Τον Οκτώβριο το ζήτημα του Σουέζ, παρ' ότι παρακολουθείτο, δεν εμφανιζόταν συχνά στα πρωτοσέλιδα της *Καθημερινής*, όπου κυριαρχούσε η Κύπρος και διάφορα εσωτερικά θέματα, ενώ, μετά τις 24 Οκτωβρίου, και η έκρηξη της Ουγγρικής Επανάστασης. Μετά την επίθεση και ως τα μέσα του Νοεμβρίου οι εξελίξεις στην περιοχή του Σουέζ επανήλθαν στην πρώτη σελίδα καλύπτοντας σταθερά το μισό μέρος της, συνοδευόμενες από χάρτες και φωτογραφικό υλικό· το άλλο μισό συνήθως αφορούσε τα γεγονότα στην Ουγγαρία ή την Κύπρο. Πλέον, και ύστερα από τις σοβιετικές απειλές για χρήση πυρηνικών, γινόταν λόγος για μια κρίση που ενείχε τον κίνδυνο εξάπλωσής της, ακόμα και σε Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο.²⁴⁴

Σε αντίθεση, όπως θα δούμε, με την *Αυγή*, η *Καθημερινή* αντιμετώπισε με τον ίδιο τρόπο τα γεγονότα σε Ουγγαρία και Αίγυπτο καταδικάζοντάς τα ως βίαιες ξένες επεμβάσεις σε κυρίαρχα κράτη· σε κάποιες περιπτώσεις, πάντως, όπως ήταν αναμενόμενο για τη γραμμή της εφημερίδας, υπογράμμιζε περισσότερο τις «ωμότητες»,

²⁴⁰ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 11.10.1956.

²⁴¹ Τα έξι σημεία για το Σουέζ, όπως διατυπώθηκαν από τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Νταγκ Χάμαρσγκελντ (Dag Hammarskjöld), ήταν η ελεύθερη και ανοιχτή διάβαση από τη διώρυγα χωρίς διακρίσεις, ο σεβασμός των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Αιγύπτου, ο μη επηρεασμός των επιχειρήσεων του καναλιού από τις πολιτικές οποιασδήποτε χώρας, η διόρθωση διοδίων και χρεώσεων μέσα από συμφωνία Αιγύπτου-Χρηστών, η κατανομή δίκαιου ποσοστού των οφειλών σε περαιτέρω ανάπτυξη της διώρυγας και η λύση, μέσω διαιτησίας, οποιασδήποτε διαφωνίας είχε υπάρξει ανάμεσα στην Εταιρεία και το αιγυπτιακό κράτος, βλ. McDermott, *Risk-Taking...*, ό.π., σελ. 139-140.

²⁴² «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 16.10.1956.

²⁴³ Χαρακτηριστικά, βλ. «Θεωρείται ότι παρήλθεν η κρίσις περί το Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 16.10.1956.

²⁴⁴ Η κρίση χαρακτηριζόταν ως η «σοβαρώτερα από του τέλους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου», βλ. «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 02.11.1956.

για τις οποίες εξανίστατο η παγκόσμια κοινή γνώμη,²⁴⁵ του ιδεολογικού και στρατιωτικού αντιπάλου της Δύσης, της ΕΣΣΔ. Με δραματικό τόνο αποφαινόταν πρωτοσέλιδα πως η «ερυθρά» δικτατορία²⁴⁶ κατέπνιξε στο αίμα την εξέγερση των Ούγγρων²⁴⁷ και ύστερα πως «ο ερυθρός οδοστρωτήρ εσάρωσε και ισοπέδωσε»²⁴⁸ την ελευθερία που «επνίγη εις ποταμούς αίματος».²⁴⁹ Η αναζωπύρωση της έντασης και η νέα σοβιετική εισβολή στις αρχές Νοεμβρίου αποτέλεσαν για την *Καθημερινή*, που συμμεριζόταν την αγωνία των Αμερικανών για απώλεια του ηθικού πλεονεκτήματος του δυτικού κόσμου, άμεση συνέπεια της αγγλογαλλικής εισβολής στην Αίγυπτο.²⁵⁰ Οι δύο υποθέσεις, επομένως, παρά τη σοβιετική προσπάθεια να μη συσχετισθεί το Ουγγρικό με το ζήτημα του Σουέζ,²⁵¹ αντανακλούσαν, όπως και το Κυπριακό, το πνεύμα ελευθερίας που διαχεόταν ανά τον κόσμο²⁵² και αντιστεκόταν στο σοβιετικό ολοκληρωτισμό και στην αποικιοκρατική Δύση.

Η κατακραυγή εναντίον των επιτιθέμενων και η υποστήριξη προς στο αγωνιζόμενο αιγυπτιακό έθνος εντάθηκε καθώς η επίθεση συνεχιζόταν. Η *Καθημερινή* έφθασε ακόμη και στο σημείο να ανασκευάσει την καθαρά πρακτική, στρατιωτικού χαρακτήρα, και όχι ιδεολογικά κατευθυνόμενη, άποψη του συντάκτη της Κωνσταντίνου Ρουσσέν πως το Ισραήλ διέθετε τον πιο ισχυρό στρατό στη Μέση Ανατολή,²⁵³ μετά την αντίδραση της αιγυπτιακής πρεσβείας.²⁵⁴ Επέκρινε, ακόμη, πολλές φορές με ειρωνικό τρόπο, το «πρόσχημα» των αγγλογαλλικών κινήσεων που ήταν η διασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Ως πρόφαση για να κερδηθεί χρόνος και να δημιουργηθεί ατμόσφαιρα αποκλιμάκωσης, έως ότου μπορέσουν να καταλάβουν στρατηγικές θέσεις,²⁵⁵ θεώρησε επίσης την πρόταση των Αγγλογάλλων

²⁴⁵ «Από την εξέγερσιν που εσημειώθη εις ολόκληρον τον κόσμον δια τας ρωσικάς ωμότητες εις την Ουγγαρίαν», *Η Καθημερινή*, 08.11.1956.

²⁴⁶ «Ισχυρός άνεμος ελευθερίας πνέει εις Αν. Ευρώπην», *Η Καθημερινή*, 18.10.1956.

²⁴⁷ «Ρωσικά άρματα μάχης καταπνίγουν εις το αίμα την αντισοβιετικήν επανάστασιν των Ούγγρων», *Η Καθημερινή*, 25.10.1956.

²⁴⁸ «Η Ουγγαρία πάλιν υπό τους Ρώσους», *Η Καθημερινή*, 06.11.1956.

²⁴⁹ «Χίλια σοβιετικά άρματα και βαρύ πυροβολικόν συνέτριψαν την ηρωικήν εξέγερσιν των Ούγγρων», *Η Καθημερινή*, 13.11.1956.

²⁵⁰ «Η Βουδαπέστη εκυκλώθη και πάλιν από τεθωρακισμένας σοβιετικές δυνάμεις», *Η Καθημερινή*, 03.11.1956.

²⁵¹ Η ΕΣΣΔ προπαγάνδιζε πως εκείνη επενέβη μετά από «κάλεσμα» των Ούγγρων, τη στιγμή που η εφημερίδα σχολίαζε πως έτσι «προσκαλούνταν οι φίλοι στις κοσμικές εκδηλώσεις», βλ. «Το μνημείον», *Η Καθημερινή*, 11.11.1956.

²⁵² Με αφορμή την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου, οι αγώνες των λαών αυτών παραλληλίζονταν με το ελληνικό έπος του '40, βλ. «Το ένστικτον», *Η Καθημερινή*, 28.10.1956.

²⁵³ Κωνσταντίνος Α. Ρουσσέν, «Τα τρία πρώτα συμπεράσματα εκ του πολέμου των 10 ημερών», *Η Καθημερινή*, 08.11.1956.

²⁵⁴ «Επιστολαί», *Η Καθημερινή*, 10.11.1956.

²⁵⁵ «Πονηρός ελιγμός», *Η Καθημερινή*, 04.11.1956.

για αστυνόμευση της περιοχής από δύναμη του ΟΗΕ. Οι επιτιθέμενοι κρύβονταν πλέον πίσω από δικαιολογίες, όπως η «προστασία» της ναυσιπλοΐας, και «μάσκες», διεθνείς οργανισμούς σαν τον ΟΗΕ ή παλαιότερα την Κοινωνία των Εθνών· τουλάχιστον στο παρελθόν ήταν ειλικρινείς ως προς τους σκοπούς τους,²⁵⁶ σημειωνόταν σαρκαστικά. Η αποδοκιμασία της εισβολής γινόταν εντονότερη και μέσα από την αναδημοσίευση επιλεγμένων άρθρων Αμερικανών δημοσιογράφων. Οι Τζόζεφ και Στιούαρτ Άλσοπ ασκούσαν και πάλι κριτική στον Ντάλες για τη διαχείριση της αγγλογαλλικής επιθετικότητας,²⁵⁷ ενώ οι Λίπμαν, Ρόσκο Ντράμοντ (Roscoe Drummond) και Γκόρντον Γιανγκ (Gordon Young) χαρακτήριζαν την εισβολή «ανήθικη»,²⁵⁸ «κολλοσιαίον σφάλμα»²⁵⁹ και «ατυχές εγχείρημα»²⁶⁰ αντίστοιχα. Η Μάργκεριτ Χίγκινς, από την πλευρά της, απέδιδε την επίθεση περισσότερο σε ζήτημα γοήτρου και διατήρησης της ισχύος, παρά σε οικονομικά συμφέροντα, υποδηλώνοντας πως δεν συγχρονιζόταν με το νέο μεταπολεμικό κλίμα στις διεθνείς σχέσεις, αλλά αντίθετα αποτελούσε αναβίωση αποικιστικών μεθόδων άλλων εποχών.²⁶¹ Τελικά, η αγγλογαλλική εισβολή, που ακολούθησε την ισραηλινή, ολοκλήρωσε το «έγκλημα» δύο μεγάλων δυνάμεων εναντίον ενός μικρού έθνους.²⁶² Οι ΗΠΑ προβάλλονταν ξανά ως η «μόνη δύναμη που μπορεί να κατοχυρώσει τα συμφέροντα του ελεύθερου κόσμου» και ο ΟΗΕ ως μόνη ελπίδα για την ειρήνη· σημειωνόταν, παρ' όλα αυτά, η πιθανότητα επηρεασμού του Αϊζενχάουερ από το εβραϊκό λόμπι στις ΗΠΑ ενόψει εκλογών.²⁶³ Σε άλλη τοποθέτησή της, η εφημερίδα τόνιζε πως μόνες εγγυήσεις για την ειρήνη δεν είναι άλλες από «τη γενική ανησυχία, τη δύναμη των ΗΠΑ και την προσωπικότητα του Αϊζενχάουερ».²⁶⁴ Στις 10 Νοεμβρίου, μετά την παρέμβαση του ΟΗΕ, αισθανόταν δικαιωμένη και καλούσε τον οργανισμό να πράξει το ίδιο και στην περίπτωση της Κύπρου.²⁶⁵

²⁵⁶ «Πόλεμοι», *Η Καθημερινή*, 04.11.1956.

²⁵⁷ Joseph – Stewart Alsop, «Ευθύνη Ντάλες δια την μονομερήν ενέργειαν των Αγγλογάλλων», *Η Καθημερινή*, 06.11.1956.

²⁵⁸ Walter Lippmann, «Πώς βλέπουν οι Αμερικανοί το ζήτημα του Σουέζ», *Η Καθημερινή*, 10.10.1956.

²⁵⁹ Roscoe Drummond, «Κολλοσιαίον σφάλμα», *Η Καθημερινή*, 09.11.1956.

²⁶⁰ Gordon Young, «Γάλλοι κατηγορούν Άγγλους για προδοσία», *Η Καθημερινή*, 17.11.1956.

²⁶¹ Marguerite Higgins, «Αίτια επιθέσεως Αγγλογάλλων», *Η Καθημερινή*, 14.11.1956.

²⁶² «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 06.11.1956.

²⁶³ «Τα βλέμματα των φιλειρηνικών λαών στρέφονται προς την ΟΗΕ και τις ΗΠΑ», βλ. «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 31.10.1956.

²⁶⁴ «Άρρωστος, πικραμμένος, υστερικός, εστερημένος και από επιφανειακή γοητεία» (!) ο Ίντεν, βλ. «Επίκαιρα», *Η Καθημερινή*, 11.10.1956.

²⁶⁵ «Καθημερινά», *Η Καθημερινή*, 10.11.1956.

Το «κατάντημα», η διπλωματική απομόνωση της Βρετανίας εξαιτίας του Σουέζ, που «όμοια της δεν είχε ούτε ο Χίτλερ»,²⁶⁶ η εφημερίδα εκτιμούσε ότι ευνοούσε το Κυπριακό. Η κρίση του Σουέζ κατέρριψε την αγγλική επιχειρηματολογία, ότι δηλαδή η κατοχή του νησιού ήταν ζωτικής σημασίας για την άμυνα του δυτικού κόσμου, στην πραγματικότητα δεν αποτελούσε παρά «ορμητήριο συνωμοτικών επιδιώξεων».²⁶⁷ Σε νέο άρθρο του, ο Χρήστος Δέδες διέβλεπε, ανακριβώς, την κατάρρευση του βρετανικού συστήματος ασφαλείας στη Μέση Ανατολή, δηλαδή του Συμφώνου της Βαγδάτης, ακρογωνιαίος λίθος του οποίου ήταν η Τουρκία.²⁶⁸ Σχετικό με τη διαχείριση των εξελίξεων αυτών από τη Ελλάδα ήταν άρθρο του Χριστόφορου Χρηστίδη. Η στάση της χώρας, σύμφωνα με το Χρηστίδη, παραδοσιακά καθοριζόταν από «το δίκαιο, την ευθύτητα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια», στοιχεία που εξέλειπαν από τους δυτικούς συμμάχους με τους οποίους «έχουμε σοβαρότατους ανοιχτούς λογαριασμούς» στην Κύπρο. Το άρθρο κατέληγε ότι η διαχείριση της κατάστασης απαιτούσε «μυαλό, αποφασιστικότητα, σοβαρότητα και πείρα, είναι βέβαιο πως τα διαθέτουμε;»,²⁶⁹ μία σπάνια περίπτωση έκφρασης, μέσα στη φιλοκυβερνητική *Καθημερινή*, αμφισβήτησης προς το πρόσωπο του Καραμανλή.

Το στίγμα της εφημερίδας σχετικά με την αποκλιμάκωση της κρίσης δινόταν κυρίως μέσα από τις αναδημοσιεύσεις. Η αποφυγή παγκόσμιας σύρραξης ήταν αποτέλεσμα της αμερικανικής αποφασιστικότητας, σύμφωνα με άρθρο του αντιαποικιστή Ντέιβιντ Λόρενς (David Lawrence), εκδότη του περιοδικού *U.S. News and World Report*.²⁷⁰ Οι χειρισμοί του Ντάλες είχαν, όμως, συμβάλει στην ενίσχυση του γοήτρου του Νάσερ, σύμφωνα ξανά με άρθρο των Άλσοπ, και άφηναν έκθετο το σύνολο των μεσανατολικών κρατών στον κίνδυνο υπαγωγής τους στην αιγυπτιακή σφαίρα επιρροής²⁷¹, ενώ έδιναν την ευκαιρία προσεταιρισμού της νέας αυτής δύναμης από την ΕΣΣΔ. Για το λόγο αυτό, κατόπιν εντολής του ίδιου του Αϊζενχάουερ, αντίθετα με τις επιθυμίες του υπουργού του, η αμερικανική στάση απέναντι στον Αιγύπτιο ηγέτη

²⁶⁶ «Καθημερινά, *Η Καθημερινή*, 03.11.1956.

²⁶⁷ «Καθημερινά, *Η Καθημερινή*, 01.11.1956.

²⁶⁸ Χρήστος Δ. Δέδες, «Η επίθεση των Αγγλογάλλων και αι συνέπειες της», *Η Καθημερινή*, 15.11.1956.

²⁶⁹ Χριστόφορος Χρηστίδης, «Οι απώτεροι σκοποί της επιθέσεως των Αγγλογάλλων κατά της Αιγύπτου», *Η Καθημερινή*, 04.11.1956.

²⁷⁰ David Lawrence, «Απεφύχθη η παγκόσμιος σύρραξις», *Η Καθημερινή*, 25.11.1956.

²⁷¹ Joseph – Stewart Alsop, «Αι ΗΠΑ και το 'κενόν' εις την Μέσην Ανατολήν», *Η Καθημερινή*, 28.11.1956.

θα μεταβαλλόταν απότομα,²⁷² γεγονός που εκλαμβάνόταν ως αυγή μιας νέας περιόδου σύγκλησης στις σχέσεις των ΗΠΑ με τον αραβικό κόσμο.

²⁷² Joseph – Stewart Alsop, «Απότομος στροφή της αμερικανικής πολιτικής», *Η Καθημερινή*, 30.11.1956.

2.3 Ελευθερία

2.3.1 Η εθνικοποίηση της διώρυγας και η διάσκεψη του Λονδίνου: πρώτες αναγνώσεις και τοποθετήσεις

Η *Ελευθερία* στηλίτευε την απόλυτη ευθυγράμμιση της «Οκτωβριανής» κυβέρνησης Καραμανλή με τα κελεύσματα της αμερικανικής πολιτικής, που, σύμφωνα με πρόσφατο τότε ανακοινωθέν του Στέιτ Ντιπάρτμεντ, στήριζε τη βρετανική πολιτική στην Κύπρο. Ο Ντάλες, γραφόταν στην *Ελευθερία*, «ακαταπόνητος εις διάπραξιν σφαλμάτων», θεωρούσε περισσότερο σημαντικές για το δυτικό συνασπισμό τη Βρετανία και την Τουρκία και στο βωμό αυτής της πολιτικής θυσίαζε το Κυπριακό και την Ελλάδα.²⁷³ Έτσι, όταν στις 27 Ιουλίου μεταδόθηκε στον Τύπο η εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον Νάσερ, του οποίου η φωτογραφία δέσποζε στο πρωτοσέλιδο της *Ελευθερίας*, η εφημερίδα δεν άργησε να αντιπαραβάλει τη δυναμική αυτή πράξη αντίστασης στο δυτικό ιμπεριαλισμό με την υποχωρητικότητα που επεδείκνυε ο Καραμανλής. Η Αίγυπτος «δεν περιορίσθη στους υπερήφανους λόγους», αλλά διεκδίκησε τα δίκαιά της· όσα κράτη δεν έκαναν το ίδιο, όπως η Ελλάδα, απλώς «εισέπρατταν ραπίσματα».²⁷⁴ Ο Νάσερ, ηγέτης των φελλάχων, έδωσε «κλωτσιά» στα δυτικά συμφέροντα, τη στιγμή που ο «φελλάχος ηγέτης μας» Καραμανλής «δειλός» και «προδοτικά ιδιοτελής» υπενθύμιζε την προσήλωσή του στη δυτική συμμαχία.²⁷⁵ Η *Ελευθερία* δεν αμφισβητούσε, όπως θα δούμε πως έκανε η *Αυγή*, τη σύνδεση της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ, τόνιζε, όμως, την ανάγκη αναθεώρησης της δυτικής στάσης στη Μέση Ανατολή και της σύνδεσης με τον αραβικό κόσμο που αναδεικνυόταν σε ρυθμιστή των εξελίξεων στην περιοχή. Ο Λέων Μακκάς, πρώην βενιζελικό στέλεχος, αλλά και υπουργός της κυβέρνησης Παπάγου, που πλέον αντιπολιτευόταν τον Καραμανλή, έγραφε, αφού εξήρε με τη σειρά του την πράξη του Νάσερ, πως η άνοδος των Αράβων θα αποτελούσε το απαραίτητο «αντίπαλο δέος» Βρετανίας και Τουρκίας και υποστήριζε το σχηματισμό ελληνοαιγυπτιακού άξονα απέναντι στο βρετανικό ιμπεριαλισμό, παράλληλου με το ΝΑΤΟ. Ακόμη, ο Μακκάς, στο άρθρο του όπου,

²⁷³ «Προτού είναι αργά», *Ελευθερία*, 22.07.1956.

²⁷⁴ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 27.07.1956.

²⁷⁵ «Οι φελλάχοι», *Ελευθερία*, 29.07.1956.

προξενώντας αίσθηση, φαινόταν να υιοθετεί και μαρξιστικές αντιλήψεις και λόγο,²⁷⁶ χαρακτήριζε «τυφλή τον τε νουν, τα τ' ότα, τα τ' όμματα» την κυβέρνηση στην προοπτική αυτή,²⁷⁷ παραβλέποντας τη διεύρυνση των ελληνοαραβικών σχέσεων που προωθούσε το ίδιο διάστημα ο Καραμανλής. Ο Πάνος Καραβίας, από την πλευρά του, πίστευε πως η παρακμή της βρετανικής ισχύος αποτελούσε ευκαιρία αναβάθμισης όχι μόνο του αιγυπτιακού, αλλά και του ελληνικού ρόλου ως γέφυρας Ανατολής-Δύσης.²⁷⁸ Σε άλλο άρθρο σημειωνόταν πως η χρονική στιγμή ήταν η κατάλληλη για την Ελλάδα να συνταχθεί με το αναδυόμενο αντιαποικιακό ρεύμα, που ήταν κι ο πόθος του ελληνικού λαού, και η «ηρωική» ΕΟΚΑ να εξαπολύσει τη «λυσσώδεστέρα επίθεση» απέναντι στη Βρετανία.²⁷⁹ Όπως και οι άλλες δύο εφημερίδες που εξετάζονται εδώ, η *Ελευθερία*, συμμετείχε στη γενική εκτίμηση ότι οι συνθήκες επέβαλλαν την ένταση του αγώνα στην Κύπρο.

Ο αντιδυτικός λόγος της εφημερίδας στεφόταν ως εδώ κυρίως εναντίον της Βρετανίας. Οι Βρετανοί αναφέρονταν ως «ο μεγάλος κίνδυνος για την ειρήνη στη Μέση Ανατολή»²⁸⁰ και αναμενόταν, σύμφωνα με την ανταπόκριση του Ριχάρδου Σωμερίτη από το Παρίσι, να χρησιμοποιήσουν την Κύπρο για την εφαρμογή μέτρων, όπως του οικονομικού αποκλεισμού, εναντίον της Αιγύπτου. Ο Σωμερίτης, πιο μετριοπαθής σε σχέση με θέσεις όπως αυτή που απαιτούσε ευθεία σύγκρουση με τη Δύση σε Σουέζ και Κύπρο, αναγνώριζε τη «λεπτή» θέση της Ελλάδας και την ανάγκη όσο το δυνατόν ταχύτερης επίλυσης του Κυπριακού, ώστε να μη βρεθεί σύντομα η χώρα ενώπιον ισχυρών διλημμάτων.²⁸¹

Τα διλήμματα αυτά δεν άργησαν να εμφανιστούν λίγες μέρες αργότερα, όταν η Ελλάδα προσκλήθηκε να πάρει μέρος στη διάσκεψη του Λονδίνου για το ζήτημα του Σουέζ. Ήδη πριν την πρόσκληση, η *Ελευθερία* είχε λάβει τη θέση πως η Ελλάδα έπρεπε να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε διεθνή ρύθμιση, λόγω ισχυρών ναυτιλιακών συμφερόντων και της στενής φιλίας με την Αίγυπτο, και να μη μείνει ουδέτερη.²⁸² Η

²⁷⁶ Για παράδειγμα, διαιρούσε τους λαούς σε κεφαλαιούχους και προλετάριους και χαρακτήριζε τον ιμπεριαλισμό «όργανο του διεθνούς καπιταλισμού».

²⁷⁷ Λέων Μακκάς, «Ελλάς και αραβικάί χώραι», *Ελευθερία*, 03.08.1956.

²⁷⁸ Πάνος Καραβίας, «Το γεγονός του Σουέζ», *Ελευθερία*, 31.07.1956.

²⁷⁹ «Οι φελλάχοι» *ό.π.*

²⁸⁰ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 28.07.1956.

²⁸¹ Ριχάρδος Σωμερίτης, «Τα γεγονότα της Αιγύπτου προσδίδουν νέαν όξυνσιν εις το Κυπριακόν ζήτημα», *Ελευθερία*, 29.07.1956.

²⁸² «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 01.08.1956.

απόφαση για σύγκληση της διάσκεψης στο Λονδίνο, μετά την παρέμβαση Ντάλες,²⁸³ αντιμετώπιστηκε θετικά ως «δεινή ήττα» των αγγλικών επιδιώξεων²⁸⁴ και «αφετηρία για ρεαλιστική πολιτική των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή»,²⁸⁵ ευνοϊκή για την Ελλάδα. Τα αμερικανικά συμφέροντα δεν πλήττονταν ιδιαίτερα από την εθνικοποίηση²⁸⁶ και, ενόψει εκλογών, ο Αϊζενχάουερ απέφευγε να ταυτιστεί με βίαιες μεθόδους.²⁸⁷ Παρά την αγανάκτηση για την ως τότε αμερικανική αποδοχή των βρετανικών χειρισμών στην Ανατολική Μεσόγειο, η εφημερίδα διατηρούσε, έστω και με επιφυλάξεις, την εμπιστοσύνη της στο ρόλο των ΗΠΑ και της «αμυντικής»²⁸⁸ Βορειοατλαντικής Συμμαχίας. Με τον τρόπο αυτό απέφευγε να ταυτιστεί ιδεολογικά με το αίτημα αποδέσμευσης από τη Δύση, που εμφανιζόταν στον εκλογικά συνεργαζόμενο με το Κέντρο χώρο της Αριστεράς, εναρμονίζοντας στην ουσία τη θέση της με έντυπα του κυβερνητικού χώρου. Σε σημεία όπως αυτό, φαινόταν πως η *Ελευθερία* δεν επιθυμούσε την έξοδο από το δυτικό συνασπισμό, αλλά, με το βλέμμα στην Κύπρο, τη στροφή του, με πρωτοβουλία των ΗΠΑ, προς μια πολιτική προσεταιρισμού και δικαίωσης του αναδυόμενου ανταποικιακού ρεύματος.²⁸⁹

Κατά τη συζήτηση για τη συμμετοχή ή όχι στη διάσκεψη, ο αντιβρετανισμός και η αντικυβερνητική πολιτική επανέρχονταν ως καθοριστικοί παράγοντες στη στάση της εφημερίδας. Ενώ προηγουμένως, είχε θεωρήσει σωστή τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε διεθνή συζήτηση, όταν στις αρχές Αυγούστου μεταδόθηκε πως η Ελλάδα προσκλήθηκε στη διάσκεψη του Λονδίνου, σημείωνε τώρα πως έπρεπε η κυβέρνηση να απορρίψει αμέσως το κάλεσμα, ως «ράπισμα», ανάλογο του Νάσερ, στους δυνάστες της Κύπρου. Με την άρνηση θα κέρδιζε, ακόμη, χρόνο ώστε να γίνει γνωστή και η αιγυπτιακή στάση που θα όριζε τα επόμενα ελληνικά βήματα.²⁹⁰ Η θέση της Ελλάδας

²⁸³ Η *Ελευθερία* δημοσίευσε γελοιογραφία της αγγλικής εφημερίδας *News Chronicle*, που είχε εναντιωθεί στην αγγλική εμπλοκή στην Αίγυπτο, στην οποία απεικονιζόταν ο Ντάλες να τραβάει τον Ίντεν μακριά από το Σουέζ, βλ. «Αγγλική σάτιρα δια το Σουέζ», *Ελευθερία*, 03.08.1956.

²⁸⁴ «Αι δυτικά δυνάμεις καλούν διάσκεψιν δια το Σουέζ», *Ελευθερία*, 02.08.1956.

²⁸⁵ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 03.08.1956.

²⁸⁶ Αυτό γινόταν έκδηλο και από την αναδημοσίευση ανταποκρίσεων Αμερικανών δημοσιογράφων από την Αίγυπτο. Ο έκτακτος απεσταλμένος των *New York Times* Χάνσον Μπάλντουιν (Hanson Baldwin) έγραφε πως «η διώρυγα δεν ήταν απολύτως ζωτική για τη Δύση», βλ. Hanson Baldwin, «Η διώρυξ του Σουέζ», *Ελευθερία*, 05.08.1956.

Και οι Γάλλοι την ίδια περίοδο, παρά το μίσος τους για τον Νάσερ εξαιτίας της συνδρομής του στους Αλγερινούς, δεν έδειχναν να επιθυμούν βίαιη διευθέτηση του ζητήματος του Σουέζ, βλ. Harold Callender, «Η Γαλλία και το Σουέζ», *Ελευθερία*, 07.08.1956.

²⁸⁷ «Η Ουάσινγκτον φοβείται γενίκευσιν πολέμου», *Ελευθερία*, 11.08.1956.

²⁸⁸ «Ευκαιρία και κίνδυνος», *Ελευθερία*, 05.08.1956.

²⁸⁹ Χαρακτηριστικά σημείωνε πως είτε η Ελλάδα «θα επιτύχει ριζική μεταστροφή των ΗΠΑ», είτε «θα επανέλθει η αμερικανική αλληλεγγύη προς τη Βρετανία», βλ. στο ίδιο.

²⁹⁰ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 04.08.1956.

ήταν στο πλευρό της Αιγύπτου, αφού η υπόθεσή της ήταν σύμφωνη με το δίκαιο και επίσης, οι δύο χώρες αντιμετώπιζαν κοινό αντίπαλο, τη Βρετανία.²⁹¹ Η κυβέρνηση, όμως, αποδεικνυόταν για ακόμη μια φορά «αμελέτητος», «αξιοθρήνητη» και «γελοία», αδυνατούσα να πάρει πρωτοβουλία στις διεθνείς σχέσεις,²⁹² ακόμη κι ύστερα από την εκτέλεση των τριών Κυπρίων αγωνιστών στις 9 Αυγούστου.²⁹³ Ακόμη και οι κυβερνητικές προτάσεις αναβολής της διάσκεψης και αλλαγής του τόπου σύγκλησής της προσλήφθηκαν, αν και «κατ' αρχήν επί της ορθής γραμμής»,²⁹⁴ ως «ανωδύνως γενναίες»,²⁹⁵ αφενός για να ικανοποιηθεί επιφανειακά το λαϊκό αίσθημα και αφετέρου για να διαχωριστεί η ελληνική από τη βρετανική θέση ενώπιον του αραβικού κόσμου.²⁹⁶ Μάλιστα, το γεγονός ότι η κυβέρνηση δεν συσχέτιζε, ως όφειλε, το αίτημά της για αλλαγή της έδρας της διάσκεψης εκτός του Σουέζ και με τη βρετανική κατοχή της Κύπρου υπήρξε, σύμφωνα με πληροφορίες της εφημερίδας, σύσταση της αμερικανικής πρεσβείας.²⁹⁷ Παράλληλα, την ώρα που ο Νάσερ αναμενόταν να αρνηθεί τη συμμετοχή στη διάσκεψη,²⁹⁸ προεξοφλούταν, «παρά τον ελιγμόν των αντιπροτάσεων», η ελληνική αποδοχή της πρόσκλησης.²⁹⁹

Όταν, όμως, στις 12 Αυγούστου μεταδόθηκε στον Τύπο η άρνηση τελικά της κυβέρνησης να παραστεί στη διάσκεψη του Λονδίνου, η *Ελευθερία* προχώρησε σε μια ριζική αλλαγή της μέχρι τότε θέσης της, ώστε να διατηρήσει τη γραμμή κριτικής προς τον Καραμανλή, αποδεικνύοντας πως η σπουδή της να εκφράσει αντιπολιτευτικό λόγο διαμόρφωνε την πρόσληψη των εξελίξεων. Η άρνηση, για την εφημερίδα, ισοδυναμούσε πλέον με «φυγή από τις δυσχέρειες»³⁰⁰ και «λιποταξία», αφού η διάσκεψη θα έδινε την ευκαιρία ανάδειξης του Κυπριακού σε διεθνές πλαίσιο. Με οξείς χαρακτηρισμούς εξακολούθησε να κατηγορεί την «αδύναμη», «ανίκανη»,

²⁹¹ «Ευκαιρίαι...» ό.π.

Για το λόγο αυτό η *Ελευθερία* προπαγάνδιζε ανελλιπώς τις επιτυχίες του καθεστώτος Νάσερ και την οργάνωση της αιγυπτιακής άμυνας, βλ. «Αντιπροτάσεις θα κάμη ο Νάσερ εις την Δύσιν», *Ελευθερία*, 05.08.1956, «Η Αίγυπτος κινητοποιεί την πολεμικήν μηχανήν», *Ελευθερία*, 07.08.1956, Ευθύμιος Παπαγεωργίου, «Το μέγα φράγμα Ασσουάν βαθύς πόθος των Αιγυπτίων», *Ελευθερία*, 08.08.1956 και «Ο Νάσερ εκάλεσεν πανστρατιάν», *Ελευθερία*, 10.08.1956.

²⁹² «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 04.08.1956.

²⁹³ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 08.08.1956.

²⁹⁴ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 09.08.1956.

²⁹⁵ «Αναβολήν της διασκέψεως δια το Σουέζ», *Ελευθερία*, 09.08.1956.

²⁹⁶ «Η κυβέρνησις θα μετάσχη της διασκέψεως του Σουέζ», *Ελευθερία*, 10.08.1956.

²⁹⁷ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 09.08.1956.

²⁹⁸ «‘ΟΧΙ’ θα απαντήση ο πρόεδρος Νάσερ», *Ελευθερία*, 09.08.1956.

²⁹⁹ Η απόφαση, σύμφωνα με την *Ελευθερία*, είχε παρθεί από την πρώτη στιγμή, βλ. «Η κυβέρνησις...» ό.π.

³⁰⁰ «Η Ελλάς δεν θα συμμετάσχη εις την διάσκεψιν», *Ελευθερία*, 12.08.1956.

προβαίνουσα σε «επαίσχυντους γιεσμανισμούς» κυβέρνηση «της 6ης Οκτωβρίου» και κατέληγε σαρκαστικά πως «τελικά καλύτερα που δε συμμετείχε διότι θα εξευτέλιζε την Ελλάδα».³⁰¹

Και ο ανταποκριτής της *Ελευθερίας* στο Λονδίνο Μ. Ταγιάδος σημείωνε πως από τη στιγμή που η Βρετανία, μετά την έκδηλη αντίθεση των ΗΠΑ σε βίαιη ενέργεια, αναμενόταν να ακολουθήσει μοναχικό μονοπάτι, σαν άλλος «Δον Κιχώτης», και η διάσκεψη να προσλάβει χαρακτήρα «διεθνούς δικαστηρίου» προς τον Ίντεν, η απουσία ελληνικής αντιπροσωπείας ισοδυναμούσε με απώλεια τεράστιας ευκαιρίας. Η «αβουλία» και «έλλειψη θάρρους» της κυβέρνησης Καραμανλή στερούσε τη δυνατότητα προσέγκυσης, μέσω της ενεργούς συμπαράστασης στην Αίγυπτο, φίλων της κυπριακής υπόθεσης.³⁰² Ταυτόχρονα, ο Ριχάρδος Σωμερίτης μετέδιδε από το Παρίσι τη γαλλική στάση, αναφέροντας πως, αν και η κοινή γνώμη δεν διατίθετο να εμπλακεί σε πόλεμο για το Σουέζ, εντούτοις επιθυμούσε να δοθεί αυστηρό «μάθημα» στον Νάσερ, κυρίως λόγω του Αλγερινού, και στο κλίμα αυτό μετείχε και η γαλλική Αριστερά, που διαπνεόταν από φιλοεβραϊκά αισθήματα. Επιπρόσθετα, ο Σωμερίτης, χωρίς βέβαια να μπορεί να γνωρίζει τότε ότι ο Ίντεν πραγματικά επιζητούσε κι αυτήν τη φυσική εξόντωση του Νάσερ, σημείωνε πως στόχος της Δύσης δεν ήταν απλώς «η ελευθερία της ναυσιπλοΐας», αλλά ένα ισχυρό πλήγμα στο ολοένα και ενισχυόμενο γόητρο του Αιγύπτιου ηγέτη.³⁰³ Ακόμη, ο Ντέινα Άνταμς Σμιντ, πολιτικός ανταποκριτής των *Times* στην Ουάσιγκτον, έμπειρος στην ενασχόληση με τα μεσανατολικά ζητήματα, ανέλυε το αδιέξοδο στο οποίο είχε περιέλθει η Δύση, καθώς το πρόβλημα του Σουέζ είχε δημιουργήσει ρήγματα τόσο στο εσωτερικό της, όσο και στη σχέση της με τον Τρίτο Κόσμο. Πλέον, από τη μια η χρήση βίας θα προκαλούσε την εξέγερση των αραβικών λαών, από την άλλη η ύφεση θα έπληττε το κύρος των δύο μεγάλων αποικιακών δυνάμεων, της Βρετανίας και της Γαλλίας.³⁰⁴ Ο Σμιντ διέβλεπε πως η στάση των ΗΠΑ θα παρέμενε εναντίον μιας στρατιωτικής λύσης και θα περιοριζόταν σε οικονομικές μόνο πιέσεις, εφόσον η Αίγυπτος διατηρούσε την

³⁰¹ «Η άρνησις», *Ελευθερία*, 14.08.1956.

³⁰² Μ. Ταγιάδος, «Από την 'μάχην Κίτσεναρ' εις Αίγυπτον έως το όραμα του Δον Κιχώτη», *Ελευθερία*, 19.08.1956.

³⁰³ Ριχάρδος Σωμερίτης, «Η γαλλική θέσις έναντι της διασκέψεως του Σουέζ», *Ελευθερία*, 14.08.1956.

³⁰⁴ Dana Adams Schmidt, «Η Δύσις και το Σουέζ», *Ελευθερία*, 14.08.1956.

Η Δύση, επίσης, έδειχνε να φοβάται ιδιαίτερα την οριστική απώλεια των μεσανατολικών πετρελαίων, βλ. Dana Adams Schmidt, «Σχεδιάζεται η δημιουργία νέων πετρελαιοαγωγών», *Ελευθερία*, 19.08.1956.

άκαμπτη θέση της.³⁰⁵ Ο ανταποκριτής της εφημερίδας στη Βόννη Βάσος Μαθιόπουλος, μεταφέροντας τη γερμανική θέση, έγραφε πως η Δυτική Γερμανία υποστήριζε το ανταποικιακό ρεύμα και ήταν θετική σε κοινοπραξία με τις ΗΠΑ που θα εξωθούσε τη Βρετανία από τη Μέση Ανατολή.³⁰⁶ Ωστόσο, από την πλευρά του, ο διευθυντής του πολιτικού γραφείου του Προέδρου της Αιγύπτου Αλί Σαμπρί (Ali Sabri), ο οποίος κατά την επίσκεψή του στην Αθήνα παραχώρησε συνέντευξη στην *Ελευθερία*, έβλεπε την ανακίνηση του ζητήματος του Σουέζ ως καθολική δυτική «συνομοσία».³⁰⁷

Η αποφυγή της πολεμικής επέμβασης, μετά τη λήξη της διάσκεψης του Λονδίνου, χαρακτηρίστηκε από την εφημερίδα «φιάσκο της πολιτικής του εκφοβισμού»³⁰⁸ το οποίο ενίσχυσε το κύρος του Νάσερ ως προσωπικότητας, που, εκφράζοντας τους απανταχού Μουσουλμάνους, όρθωσε ανάστημα απέναντι στη Δύση.

2.3.2 Νέα τροπή με την άφιξη γαλλικών δυνάμεων στην Κύπρο

Εν μέσω των εξελίξεων στο Λονδίνο, στις 17 Αυγούστου μεταδόθηκε στον Τύπο η «αιφνιδιαστική» ανακοίνωση του Γρίβα για διακοπή του ένοπλου Αγώνα της ΕΟΚΑ, ζήτημα που σταδιακά κυριάρχησε στα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας έναντι της διάσκεψης για το Σουέζ. Η *Ελευθερία*, αρχικά, αντέδρασε αμφισβητώντας τη γνησιότητα της προκήρυξης.³⁰⁹ Την επόμενη μέρα, καθώς ο Χάρντινγκ φάνηκε να αξιώνει «θρασέως» την παράδοση των αγωνιστών της ΕΟΚΑ,³¹⁰ η εφημερίδα κατηγόρησε την κυβέρνηση πως για άλλη μια φορά σιώπαινε και κινούταν με βραδύτητα.³¹¹ Η κριτική συνεχίστηκε κι όταν εν τέλει ο Καραμανλής προχώρησε σε δηλώσεις, με τις οποίες «διαστρέβλωνε» το μήνυμα της ανακοίνωσης Διγενή, από «αναστολή» προς όφελος της επίτευξης του εθνικού στόχου, σε «πλήρη αποκατάσταση» της ειρήνης στο νησί.³¹² Τα γεγονότα οδηγούσαν στον

³⁰⁵ Dana Adams Schmidt, «Η Δύσις και η Αίγυπτος», *Ελευθερία*, 15.08.1956.

³⁰⁶ Βάσος Μαθιόπουλος, «Η Μπον ακολουθεί ιδίαν πολιτικήν εις το ζήτημα της διώρυγος», *Ελευθερία*, 21.08.1956.

³⁰⁷ Η εφημερίδα σχολίαζε επί της συνέντευξης πως η ηρεμία που φάνηκε να τον διακατέχει αποδείκνυε την πίστη του στην ορθότητα του αγώνα της χώρας του, βλ. Ευθύμιος Παπαγεωργίου, «Ο θόρυβος πέριξ Σουέζ σχέδιον συνομοσίας, λέγει ο κ. Αλή Σαμπρί», *Ελευθερία*, 17.08.1956.

³⁰⁸ «Οι Αγγλογάλλοι πιέζουν οικονομικώς τον Νάσερ», *Ελευθερία*, 23.08.1956.

³⁰⁹ «Η Ε.Ο.Κ.Α. διέταξεν αναστολήν των επιχειρήσεων;», *Ελευθερία*, 17.08.1956 και «Η προκήρυξις», *Ελευθερία*, 17.08.1956.

³¹⁰ «Η Αγγλία ζητεί να παραδοθή άνευ όρων η ΕΟΚΑ», *Ελευθερία*, 18.08.1956.

³¹¹ «Η κυβέρνηση εσίγησε και χθες έναντι των γεγονότων της Κύπρου αναμένουσα συμβουλάς από τρίτους», *Ελευθερία*, 18.08.1956.

³¹² «Θλιβερός ρόλος», *Ελευθερία*, 19.08.1956.

«στραγγαλισμό» του Κυπριακού και στην αποδοχή εκ μέρους του Καραμανλή των βρετανικών επιταγών,³¹³ όπως κατήγγειλαν και οι ηγέτες του κεντρώου χώρου, Γεώργιος Παπανδρέου και Σοφοκλής Βενιζέλος.³¹⁴ Πλέον, η εφημερίδα αναρωτιόταν αν η κυβέρνηση είχε με κάποιο τρόπο εμπλακεί στην ενέργεια της ΕΟΚΑ, επειδή η απόφαση κατάπαυσης πυρός πάρθηκε τη στιγμή που οι ένοπλες δράσεις της βρίσκονταν σε πλήρη έξαρση και είχαν επιφέρει σημαντικά πλήγματα στη Βρετανία, η οποία, σε συνδυασμό και με το Σουέζ, είχε περιέλθει σε ιδιαίτερα δυσχερή θέση. Η άρνηση παράθεσης από την κυβέρνηση, παρά το αίτημα της αντιπολίτευσης, οποιασδήποτε πληροφορίας για την υπόθεση φαινόταν να επιβεβαίωνε τους ισχυρισμούς της εφημερίδας.³¹⁵

Σχεδόν μια βδομάδα μετά τη δημοσίευση της προκήρυξης, αφού ο «τύραννος» Χάρντινγκ ανακοίνωσε τους «εξευτελιστικούς» όρους παράδοσης της ΕΟΚΑ,³¹⁶ η εφημερίδα ανέμενε από τον Διγενή να παύσει την ανακωχή και καλούσε τους Κυπρίους να επιστρέψουν «εις τα όπλα!». ³¹⁷ Πράγματι, την επόμενη μέρα, ο Διγενής σαν άλλος Λεωνίδα, απάντησε «Μολών Λαβέ» στον Χάρντινγκ και γνωστοποίησε το τέλος της εκχειρίδας.³¹⁸ Ο τρόπος με τον οποίο η *Ελευθερία* μετέδωσε την απάντηση του Διγενή, αλλά και, γενικότερα, το ύφος των δημοσιευμάτων της αυτό το διάστημα, ήταν ενδεικτικά της αντιστασιακής ατμόσφαιρας που καλλιεργούσε η εφημερίδα, κατ'αντιστοιχία με το ένδοξο παρελθόν, εναντίον του ξένου δυνάστη. Η *Ελευθερία* απαιτούσε πια την παραίτηση της ανάξιας των στιγμών ανίκανης να υπηρετήσει τους εθνικούς στόχους κυβέρνησης Καραμανλή.³¹⁹

Η έκρηξη των αντιβρετανικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα καταγραφόταν σε παραλληλισμό με τον παναραβικό ξεσηκωμό στη Μέση Ανατολή. Η εφημερίδα μετέδιδε σε καθημερινή βάση τις διαδηλώσεις στο Κάιρο και άλλες αραβικές πόλεις³²⁰ και υποστήριζε έντονα την ενίσχυση των ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων, μέσα από την αλληλεξάρτηση των ανοιχτών εθνικών υποθέσεων των δύο χωρών. Στο πλαίσιο αυτό,

³¹³ «Απαρχή στραγγαλισμού του Κυπριακού θέματος;», *Ελευθερία*, 19.08.1956.

³¹⁴ «Εκλείσεν κατ' ουσίαν το Κυπριακόν θέμα», *Ελευθερία*, 21.08.1956.

³¹⁵ «Πλήρης η συσκότισις εις το Κυπριακόν», *Ελευθερία*, 22.08.1956 και «Η συσκότισις», *Ελευθερία*, 22.08.1956.

³¹⁶ «Ταπεινωτικοί αγγλικοί όροι προς την Ε.Ο.Κ.Α.», *Ελευθερία*, 23.08.1956.

³¹⁷ «Εις τα όπλα!», *Ελευθερία*, 23.08.1956.

³¹⁸ «'Μολών Λαβέ' απήντησε χθες ο Διγενής προς τον Χάρντινγκ», *Ελευθερία*, 24.08.1956

³¹⁹ «Να φύγετε!», *Ελευθερία*, 24.08.1956.

³²⁰ «Πανμουσουλμανικός συναγερμός υπέρ Νάσερ», *Ελευθερία*, 22.08.1956, «Αντιδυτικά διαδηλώσεις εις Κάιρον», *Ελευθερία*, 24.08.1956 και Sam Pope Brewer, «Η αραβική εξέγερσις», *Ελευθερία*, 24.08.1956.

ο Αιγύπτιος πρέσβης στην Αθήνα Χασάν Μοχάμεντ ελ-Χακίμ (Hassan Mohammed el-Hakim) παραχώρησε συνέντευξη στην *Ελευθερία*, στην οποία δήλωνε ξεκάθαρα την υποστήριξη της χώρας του σε υποθέσεις αυτοδιάθεσης των λαών, όπως της Κύπρου,³²¹ και την ίδια θέση εξέφραζαν Άραβες δημοσιογράφοι στο Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων.³²² Άλλωστε, ο Νάσερ, άρθρο του οποίου, όπου αναλύονταν οι άξονες της αντιαποικιακής του πολιτικής, φιλοξενήθηκε επίσης στην *Ελευθερία*,³²³ είχε αποδείξει έμπρακτα την προσήλωσή του στην ελληνοαιγυπτιακή φιλία με την παραχώρηση ασύλου στον Κύπριο αγωνιστή Γεώργιο Κοτσώνη.³²⁴ Επιπλέον, η εφημερίδα, μέσα από την αναδημοσίευση σκιαγραφίας του Νάσερ από τον Αμερικανό δημοσιολόγο Έντουιν Μίλερ (Edwin Muller), παρουσίαζε τον Αιγύπτιο ηγέτη ως «ήρωα» που «έδωσε πνοή σε ένα σκλαβωμένο επί 30 αιώνες λαό»,³²⁵ υπονοώντας την έλλειψη αντίστοιχης προσωπικότητας στη διακυβέρνηση της Ελλάδας. Στο κλίμα της ελληνοαραβικής προσέγγισης, ο Πάνος Καραβίας κατέγραφε με το λογοτεχνικό του ύφος στη στήλη του «Το πνεύμα και η σύγχρονη ζωή» τις αναμνήσεις του από τα ταξίδια στη χώρα του Νείλου.³²⁶ Τέλος, η συντάκτρια της εφημερίδας Σούζυ Λάππα μετέφερε την πεποίθηση, ύστερα από πληροφορίες, πως οι περίπου 1.000 Έλληνες εργαζόμενοι της διώρυγας, παρά την αγωνία που υπήρχε, θα διατηρούνταν στη θέση τους και, παράλληλα, σημείωνε το ευρύ φιλελληνικό ρεύμα που είχε αναπτυχθεί στον αιγυπτιακό λαό.³²⁷

Στα τέλη Αυγούστου, ενώ αναμένονταν οι διαπραγματεύσεις Νάσερ-επιτροπής Μένζις στο Κάιρο, τα γαλλικά στρατεύματα, όπως έχει ήδη σημειωθεί, με το πρόσχημα της προστασίας των Γάλλων υπηκόων της Αιγύπτου, αφίχθηκαν στην Κύπρο. Για την *Ελευθερία*, η διατήρηση της βρετανικής επικυριαρχίας στην Κύπρο, με την εξεύρεση νέων, μετά τους Τούρκους, «συνενόχων», η πίεση στον Νάσερ να δεχθεί τις δυτικές

³²¹ Ευθύμιος Παπαγεωργίου, «Ο Αιγύπτιος πρέσβης ομιλεί δια το μέλλον των σχέσεων Ελλάδας-Αιγύπτου», *Ελευθερία*, 22.08.1956.

³²² «Τα αραβικά κράτη θα βοηθήσουν ενθέρμως τον αγώνα των Κυπρίων», βλ. «Οι Άραβες δημοσιογράφοι ομιλούν δια την Ελλάδα», *Ελευθερία*, 30.08.1956.

³²³ Τα κυριότερα σημεία του άρθρου αφορούσαν τη διάπλαση ενότητας μεταξύ των αραβικών κρατών και την αντίσταση σε οποιαδήποτε ξένη παρέμβαση επί των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Αιγύπτου, βλ. Gamal Abdel Nasser, «Η πολιτική μου», *Ελευθερία*, 02.09.1956.

³²⁴ «Ο Γιαννούδης μας θα τα βρή σκούρα στην Κύπρο», λέγει ο Γεώργ. Κοτσώνης», *Ελευθερία*, 30.08.1956.

³²⁵ Ο Νάσερ χαρακτηριζόταν, επίσης, «ταπεινός», αφού διέμενε ακόμη σε συνοικιακή κατοικία, «χαμογελαστός», «μεγαλόσωμος», έως και ...«νόστιμος» (!), βλ. «Edwin Muller, «Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ: ο ήρωας της Αιγύπτου», *Ελευθερία*, 26.08.1956.

³²⁶ Πάνος Καραβίας, «Σουέζ», *Ελευθερία*, 26.08.1956.

³²⁷ Σούζυ Λάππα, «Το μέλλον των 1.000 Ελλήνων που εργάζονται στο Σουέζ», *Ελευθερία*, 29.08.1956.

προτάσεις, αλλά και η στήριξη του βρετανικού επιχειρήματος πως η Κύπρος είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη δυτική συμμαχία³²⁸ αποτελούσαν τους πραγματικούς λόγους της αποστολής των δυνάμεων αυτών.³²⁹ Αναφορικά με την ανεδαφικότητα του τελευταίου αυτού επιχειρήματος, άλλωστε, ο ναύαρχος Αλέξανδρος Σακελλαρίου είχε ήδη τοποθετηθεί από καιρό σε άρθρο του στην *Ελευθερία*, όπου έκρινε το νησί, που δεν διέθετε λιμάνια, «ακατάλληλο» για στρατιωτική βάση και σημείωνε πως ήταν η διασφάλιση των πετρελαϊκών οδών που καθιστούσε τη διατήρηση του επιτακτική για τους Βρετανούς.³³⁰ Από τη στιγμή, όμως, που το βρετανικό εγχείρημα διατήρησης προνομίων του παρελθόντος³³¹ δεν συμμορφωνόταν με το κλίμα της εποχής και την ανεπτυγμένη συνείδηση των πρώην αποικιακών λαών, η απειλή για την ειρήνη από την μεταφορά στρατού στην περιοχή αυτή ολοένα και αυξανόταν.³³²

Την ίδια στιγμή, παρά τον κατά τ' άλλα οξύμενο αντιδυτικισμό των δημοσιευμάτων της, η εφημερίδα απέφευγε να στρέψει τα βέλη της κριτικής της ευθέως εναντίον των ΗΠΑ, αλλά, αντίθετα, μέσα από την αναδημοσίευση άρθρου του Χάρολντ Κάλεντερ, φάνηκε να δικαιολογεί τη μετριοπαθή στάση τους. Ο δημοσιογράφος των *Times* σημείωνε το δίλημμα στη διαχείριση του ζητήματος από τη χώρα του, παραδοσιακά συμπαθούσα από τη μία του ανταποικιακού ρεύματος, σύμμαχο από την άλλη των Αγγλογάλλων· φιλοδοξία της αμερικανικής πολιτικής επί Ντάλες ήταν να διαδραματίσει μεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στη Δύση και τον αραβικό κόσμο, ώστε να μετριασθεί η συγκρουσιακή ατμόσφαιρα.³³³ Και στην τελευταία αυτή εξέλιξη, της άφιξης των Γάλλων στην Κύπρο, οι Αμερικανοί φάνηκαν εξαρχής να αντιτίθενται.³³⁴ Ήταν αναγκαίο η στάση αυτή να γίνει έγκαιρα αντιληπτή από την Ελλάδα, διότι την ευνοούσε. Θα έπρεπε, έπειτα από συνεννόηση με τα αραβικά κράτη, να καταγγείλει την άφιξη των γαλλικών δυνάμεων στην Κύπρο, τόσο στο Συμβούλιο

³²⁸ Το επιχείρημα αυτό κατακρίθηκε και σε άλλες στιγμές από την *Ελευθερία*, όπως με αφορμή σχετική δήλωση του Άγγλου Υπουργού Αποικιών Άλαν Λένοξ-Μπόιντ (Alan Lennox-Boyd), βλ. «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 26.09.1956.

³²⁹ «Ο μέγας κίνδυνος», *Ελευθερία*, 02.09.1956.

³³⁰ Αλέξανδρος Ε. Σακελλαρίου, «Η Κύπρος ακατάλληλος ως στρατιωτική βάση», *Ελευθερία*, 21.08.1956.

³³¹ Η επέμβαση στηριζόταν σε υποκριτικά επιχειρήματα τύπου «ελέω Θεού αγγλικής υπεροχής», όπως κατήγγειλε η *Ελευθερία*, σχολιάζοντας άρθρο του εκδιωχθέντος από την Ιορδανία πρώην αρχηγού της Αραβικής Λεγεώνας, Γκλαμπ Πασά, βλ. «Η αγγλική υποκρισία», *Ελευθερία*, 02.09.1956.

Για τον Γκλαμπ Πασά, βλ. πιο πάνω, υποσημείωση 132.

³³² «Ο μέγας...» ό.π.

³³³ Harold Callender, «Η Αμερική και το Σουέζ», *Ελευθερία*, 31.08.1956.

³³⁴ «Έντονος επιφύλαξις των Ηνωμένων Πολιτειών», *Ελευθερία*, 01.09.1956 και «Ο Αϊζενχάουερ τονίζει την ανάγκην ειρηνικής διευθετήσεως του Σουέζ», *Ελευθερία*, 06.09.1956.

Ασφαλείας του ΟΗΕ, όσο και στην επικείμενη Σύνοδο του ΝΑΤΟ.³³⁵ Αντίθετα, η ελληνική κυβέρνηση εμφανιζόταν για μια ακόμη φορά «ανεκτική έναντι των αγγλογαλλικών σχεδίων»³³⁶ και η *Ελευθερία* την καλούσε να διαχωρίσει δημόσια τη θέση της από τους αποικιοκράτες, προκειμένου να μη διαβληθεί η χώρα στον αραβικό κόσμο.³³⁷

Μετά το ναυάγιο των διαπραγματεύσεων της επιτροπής Μένζις με τον Νάσερ, αλλά και την αποστολή νέων γαλλικών στρατευμάτων στην Κύπρο,³³⁸ η Αμερική εξακολουθούσε να επιδιώκει ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος³³⁹ και η εφημερίδα, που ανησυχούσε έκδηλα για την πορεία των γεγονότων στο Σουέζ και τους αφιέρωνε το μεγαλύτερο μέρος της πρώτης σελίδας της, την αναδείκνυε ως τη μόνη δύναμη «που μπορεί να αποσοβήσει πλέον τον πόλεμο».³⁴⁰ Καθώς η διάσταση ΗΠΑ-Αγγλογάλλων φαινόταν να παίρνει ευρείες διαστάσεις, η *Ελευθερία*, σε αντίθεση με την πεποιθήση της *Αυγής* που απέδιδε την εξέλιξη σε κατανομή ρόλων στους εκβιασμούς εναντίον της Αιγύπτου, διέκρινε την αμερικανική προσήλωση στην αποφυγή της σύγκρουσης³⁴¹ που δυσχέρανε τη διεθνή θέση της Αγγλίας, και την τύχη του Ίντεν προσωπικά.³⁴² Ο Βρετανός πρωθυπουργός, όπως μετέδιδε ο Μ. Ταγιάδος από το Λονδίνο, βρισκόταν αντιμέτωπος με βαθιά εσωτερική κρίση, προσπαθώντας να ικανοποιήσει από τη μια την πτέρυγα του κόμματος του που επιθυμούσε στρατιωτική εμπλοκή στο Σουέζ,³⁴³ και από την άλλη να διαχειριστεί τις φιλειρηνικές φωνές της αντιπολίτευσης των Εργατικών και της κοινής γνώμης. Αδυνατώντας να καλύψει το κενό που είχε αφήσει μια προσωπικότητα όπως του Ουίνστον Τσόρτσιλ (Winston Churchill), ακολουθούσε πολιτική που ομοιάζε σε «χαρτοπαίκτη», που οδηγούσε με γοργό ρυθμό στην πτώση του,³⁴⁴ πρόβλεψη που επιβεβαιώθηκε σύντομα με την παραίτηση του Ίντεν. Η εφημερίδα εκτιμούσε πως, μετά τις τελευταίες εξελίξεις και χάρη στη δυναμική, όπως

³³⁵ «Ο μέγας...» ό.π.

³³⁶ «Ανεκτική η ελληνική στάσις εις το ΝΑΤΟ», *Ελευθερία*, 06.09.1956.

³³⁷ «Ελεύθερα», 08.09.1956.

³³⁸ «Νέαι γαλλικαί δυνάμεις εκ 2.700 ανδρών έφθασαν χθες εις Κύπρον», *Ελευθερία*, 07.09.1956.

³³⁹ «Αι Ην. Πολιτεΐαι δεν εγκρίνουν τη χρήσιν βίας εναντίον της Αιγύπτου δια την διώρυγαν του Σουέζ», *Ελευθερία*, 07.09.1956.

³⁴⁰ «Εναυάγησαν αι συνομιλΐαι Μένζις και Νάσερ», *Ελευθερία*, 07.09.1956.

³⁴¹ «Ο Νάσερ προτείνει σύγκλησιν διασκέψεως δια την διώρυγα αλλ' οι Αγγλοι την αποκρούουν», *Ελευθερία*, 11.09.1956.

³⁴² «Η θέσις του Ίντεν απέβη μετά την αποτυχΐαν του λΐαν δυσχερής», *Ελευθερία*, 12.09.1956 και Kennett Love, «Αγγλικάι δυσχέρειαι», *Ελευθερία*, 12.09.1956.

³⁴³ Οι επονομαζόμενοι «αντάρτες του Σουέζ».

³⁴⁴ Μ. Ταγιάδος, «Το προσωπικόν δράμα του Σερ Άντονυ Ίντεν», *Ελευθερία*, 20.09.1956.

έκρινε, αμερικανική παρέμβαση, η ειρήνη στη Μέση Ανατολή διασωζόταν «οριστικώς», βεβαιότητα που θα διαψευστεί στη συνέχεια.³⁴⁵

2.3.3 Σύνδεσμος Χρηστών – Ουγγρική Επανάσταση: συγκρουσιακή πορεία σε Σουέζ – Ανατολική Ευρώπη και στο φόντο πάντα το Κυπριακό

Παρά τις ευοίωνες προβλέψεις της *Ελευθερίας*, το νέο σχέδιο δημιουργίας του Συνδέσμου Χρηστών της διώρυγας εμφανίστηκε ως νέα ενέργεια στο πλαίσιο της φιλοπόλεμης πολιτικής των Αγγλογάλλων,³⁴⁶ μόνη θετική συνέπεια του οποίου ήταν η περαιτέρω ενίσχυση του κύρους του Νάσερ στον αραβικό κόσμο.³⁴⁷ Κατά τ' άλλα, όπως τόνιζε και η ίδια η αιγυπτιακή πλευρά, επανερχόταν ο κίνδυνος ακόμη και ξεσπάσματος ενός Γ' Παγκοσμίου Πολέμου.³⁴⁸

Με τον Σύνδεσμο διαφώνησαν, αν και αναμενόταν να συμμετάσχουν, οι ΗΠΑ, ανακόπτοντας και πάλι τις πολεμικές επιδιώξεις,³⁴⁹ απουσίασε, όμως, η ελληνική αντίδραση, με την κυβέρνηση να ακολουθεί «πολιτική φυγής» από το ζήτημα.³⁵⁰ Υπό τον φόβο της κατακραυγής του ελληνικού λαού, η κυβέρνηση δεν συμμετείχε στις διεργασίες για τον Σύνδεσμο, ούτε, όμως, και στην αιγυπτιακή, υποστηριζόμενη από τους Σοβιετικούς,³⁵¹ πρόταση διεθνούς διάσκεψης, υπό τον φόβο του Ντάλες. Ο Καραμανλής, για την εφημερίδα, αναλωνόταν «να κάνει τον παλληκαρά» σε άλλες υποθέσεις και όχι στη συγκεκριμένη, βαρύνουσα εθνικής σημασίας.³⁵² Στην κυβερνητική στάση η εφημερίδα αντιπαρέβαλε την γενναία απόφαση των Ελλήνων πλοηγών να παραμείνουν στο Σουέζ, αποσιωπώντας τυχόν κυβερνητική συμβολή στην απόφασή τους. Με τη συμβολή των Ελλήνων, όπως πιστοποιούσε και το φωτογραφικό

³⁴⁵ «Απεμακρύνθη οριστικώς ο κίνδυνος πολέμου δια την διώρυγα», *Ελευθερία*, 11.09.1956.

³⁴⁶ «Νέον σχέδιον Αγγλογάλλων δια τον έλεγχον του Σουέζ», *Ελευθερία*, 13.09.1956.

Όπως και η *Καθημερινή*, και η *Ελευθερία* παρουσίαζε τον, στην πραγματικότητα εμπνευσμένο από τον Ντάλες, Σύνδεσμο Χρηστών ως «αγγλογαλλικής σύλληψης» σχέδιο.

³⁴⁷ Osgood Caruthers, «Το όπλον του Νάσερ», *Ελευθερία*, 08.09.1956 και «Αντί ν' ανατρέψουν τον Νάσερ τον κατέστησαν τώρα ήρωα των αραβικών λαών», *Ελευθερία*, 13.09.1956.

³⁴⁸ «Νέον...» *ό.π.*

³⁴⁹ «Ο κ. Ντάλλες αποκλείει βίαν δια το Σουέζ», *Ελευθερία*, 13.09.1956.

³⁵⁰ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 14.09.1956.

³⁵¹ «Ο Μπουλγκάνιν προτείνει σύγκλησιν εξαμερούς διασκέψεως του Σουέζ», *Ελευθερία*, 20.09.1956

³⁵² «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 16.09.1956.

υλικό που δημοσίευε η εφημερίδα,³⁵³ η Αίγυπτος έδειχνε «να κερδίζει τη μάχη των πλοηγών».³⁵⁴

Σε αυτό το κλίμα, και καθώς οι Βρετανοί ετοιμάζονταν να εκτελέσουν 3 ακόμη Κυπρίους, ο δικηγόρος Γεώργιος Μυλωνάς, μετέπειτα βουλευτής της Ένωσης Κέντρου, κατέγραψε σε άρθρο του στην *Ελευθερία* τις απόψεις του, που σε μεγάλο βαθμό συνόψιζαν την ως τότε θέση του κεντρώου χώρου επί της εξωτερικής πολιτικής. Αφού πρώτα έκρινε ορθή την 40χρονη σύνδεση της Ελλάδας με τη Δύση, εντούτοις σημείωνε την ανάγκη χάραξης «ανεξάρτητης» και «υπερήφανης» πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό χαρακτήριζε καταρχήν σωστή τη διεθνοποίηση του Κυπριακού από τον Αλέξανδρο Παπάγο, που στη συνέχεια ακολούθησαν λανθασμένοι χειρισμοί. Η διαχείριση αυτή προκάλεσε μεγάλες «ήττες», όπως τις αρνητικές εκβάσεις των προσφυγών στα Ηνωμένα Έθνη και τα «Σεπτεμβριανά» του 1955, τις οποίες κληρονόμησε η κυβέρνηση Καραμανλή και πρόσθεσε νέες, την εξορία του Μακαρίου, τις εκτελέσεις Κυπρίων, αλλά και την κατάπνιξη του αντιδυτικών αντιδράσεων του ελληνικού λαού.³⁵⁵ Σε αντίθεση με άλλες πιο οξείες απόψεις που είχαν καταγραφεί στην εφημερίδα, τις οποίες ο Μυλωνάς απέδιδε σε «πολιτικό πάθος», ο ίδιος δεν θεωρούσε την κυβερνητική διαχείριση «προδοτική», αλλά απλώς εσφαλμένη, που όφειλε να μεταβληθεί. Η ελληνική εξωτερική πολιτική ήταν αναγκαίο να γίνει πιο «αποφασιστική» και «γενναία» σε διεθνές επίπεδο, όπου δεν εκτιμώνταν όσοι «έκυπταν τον αυχένα», να διασφαλίσει την εθνική ανεξαρτησία και, τελικά, να επιτύχει την «απελευθέρωση» της υπόδουλης Κύπρου. Τέλος, αν και οι αγγλοαμερικανικές ενέργειες είχαν στρέψει την «παραδοσιακά δυτικόφιλη» κοινή γνώμη «προς άλλους ορίζοντες», όπως δεν είχαν καταφέρει στο παρελθόν ούτε «το χιτλερικό Βερολίνο», ούτε «η σταλινική Μόσχα», η Ελλάδα δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να συνταχθεί με τον ανατολικό συνασπισμό.³⁵⁶ Ουσιαστικά, μέσα από το άρθρο του Μυλωνά, αναπαράγονταν οι θέσεις του κεντρώου χώρου: η ταύτιση καταρχήν, όμοια με της Δεξιάς, αν και με διαφορές σε επιμέρους ζητήματα και με μεγαλύτερη κριτική διάθεση, με τη Δύση, η προσήλωση στην αντισοβιετική γραμμή, αλλά και το αίτημα μιας διαφορετικής, πιο

³⁵³ «Μετά την αποχώρησιν των ξένων πλοηγών», *Ελευθερία*, 20.09.1956.

³⁵⁴ «Την μάχην των πλοηγών κερδίζουν ήδη οι Αιγύπτιοι εις την διώρυγαν», *Ελευθερία*, 18.09.1956.

³⁵⁵ Εδώ ο Μυλωνάς αναφερόταν στο συλλαλητήριο της 9ης Μαΐου 1956, κατά του απαγχονισμού των αγωνιστών Μιχάλη Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου, που κατεστάλη βίαια από την αστυνομία.

³⁵⁶ Γεώργιος Αλεξ. Μυλωνάς, «Εξωτερική πολιτική», *Ελευθερία*, 20.09.1956.

δυναμικής πολιτικής στο Κυπριακό, που αποτελούσε τον πυρήνα της αντιπολιτευτικής του κριτικής.

Μετά την αποτυχία των συζητήσεων του Λονδίνου για το σχέδιο του Συνδέσμου Χρηστών του Σουέζ, η *Ελευθερία* μετέδιδε, δείχνοντας επαρκή αντίληψη της κατάστασης, τη διάσταση των δυτικών δυνάμεων,³⁵⁷ με την αμερικανική στάση να διαμορφωνόταν σε μεγάλο βαθμό, προς κακή τύχη του Ίντεν, εξαιτίας της συγκυρίας των επικείμενων εκλογών.³⁵⁸ Από την άλλη πλευρά, η Γαλλία, επιδιώκοντας λόγω του Αλγερινού την επίτευξη ισχυρού πλήγματος στον Νάσερ,³⁵⁹ είχε θεωρήσει το σχέδιο αρκετά «ήπιο» για την Αίγυπτο.³⁶⁰ Γενικότερα, η *Ελευθερία* στηλίτευε τη βρετανική τακτική να οδηγεί την επίλυση των ζητημάτων, όπως του Σουέζ, σε «διασκέψεις» και «ήσσοις οργανισμούς». Το ίδιο είχε πράξει στο παρελθόν για την Κύπρο, «στήνοντας» στην Ελλάδα «την παγίδα της τριμερούς του Λονδίνου», όπου ενέπλεξε την Τουρκία ως τρίτο παράγοντα στο Κυπριακό, και τις μέρες εκείνες επιδίωκε ξανά να εγκλωβίσει τη συζήτηση στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Τα δύο ανοικτά ζητήματα συσχετιζόνταν και πάλι από την εφημερίδα στη βάση του κοινού εχθρού, της Βρετανίας, που αποδεδειγμένα πλέον, έχοντας αίσθηση της ενοχής της, ανησυχούσε στην προοπτική της συζήτησης στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών.³⁶¹ Η *Ελευθερία*, εκτός των παραπάνω, αντιμετώπισε την αποτυχία της διάσκεψης ως τομή στο ζήτημα, και για το λόγο αυτό προχώρησε σε εκτενή ανασκόπηση της κρίσης ως εκείνο το σημείο. Μέσα από την αναδρομή αυτή καταγραφόταν η εξέλιξη της αγγλογαλλικής στάσης, από την επιθετικότητα στο «φιάσκο των ανώδυνων προτάσεων» του Λονδίνου.³⁶² Η εφημερίδα διέκρινε την επιστροφή της αγγλογαλλικής επιθετικότητας, με την υποκίνηση προστριβών στα σύνορα Ισραήλ-Ιορδανίας,³⁶³ αλλά και με την προσφυγή, ταυτόχρονα με την Αίγυπτο, στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για το Σουέζ, σημειώνοντας, παράλληλα, τη δυσφορία που η επιμονή στο ζήτημα αυτό προκαλούσε ακόμη και εντός του βρετανικού στρατού.³⁶⁴ Η δυσφορία αυτή και γενικότερα η ασυνεπής πολιτική του Ίντεν αποδείκνυαν τη στρατιωτική ανεπάρκεια

³⁵⁷ «Πλήρης η διάσταση των τριών Δυτικών», *Ελευθερία*, 23.09.1956.

³⁵⁸ «Η Αγγλία χάνει οριστικώς την αποφασιστική μάχη δια την διώρυγαν», *Ελευθερία*, 22.09.1956.

³⁵⁹ Hanri Cliniger, «Το Σουέζ απειλή δια την Γαλλίαν», *Ελευθερία*, 16.09.1956.

³⁶⁰ «Η διάσκεψη του Σουέζ διεσπάσθη μη υπογράψασης της Γαλλίας», *Ελευθερία*, 22.09.1956

³⁶¹ «Τα περί Ν.Α.Τ.Ο.», *Ελευθερία*, 23.09.1956.

³⁶² «Πενήντα εννέα ημέραι κρίσεως του Σουέζ», *Ελευθερία*, 25.09.1956.

³⁶³ «Αιματηρά σύρραξις εις τα σύνορα Ισραήλ-Ιορδανίας με 150 νεκρούς», *Ελευθερία*, 27.09.1956.

³⁶⁴ «Κοχλάζουσα οργή απειλεί με έκρηξιν τα βρετανικά στρατεύματα», *Ελευθερία*, 26.09.1956.

της Βρετανίας,³⁶⁵ την ώρα που η νασερική Αίγυπτος παρουσιαζόταν περισσότερο ενισχυμένη και οργανωμένη από ποτέ.³⁶⁶ Ακόμη, στις αναδημοσιεύσεις της *Ελευθερίας* διατυπωνόταν από διάφορους Αμερικανούς δημοσιογράφους η άποψη πως οι σπασμωδικές ενέργειες της Βρετανίας ενδέχεται, αντί να αποδυναμώσουν, να συσφίξουν τις σχέσεις μεταξύ των αραβικών κρατών, με τον Νάσερ να βγαίνει νικητής από αυτή την «πρώτη φάση» της μάχης.³⁶⁷ Στο δεύτερο μισό του Οκτωβρίου, η επικράτηση αντιδυτικών στοιχείων στην Ιορδανία και οι ταραχές στη Βόρειο Αφρική μετά την «πειρατική απαγωγή»³⁶⁸ των ηγετών του αλγερινού κινήματος αντιμετωπίζονταν ως αποδείξεις της ήττας της αγγλογαλλικής πολιτικής στην περιοχή.

Ο κίνδυνος για την Ευρώπη σε περίπτωση κλεισίματος της διώρυγας γινόταν αντιληπτός ως κίνδυνος που ελάχιστα θα επηρέαζε τις ΗΠΑ.³⁶⁹ Οι Αμερικανοί, παρά τη σαφή επιθυμία τους να οικοδομήσουν φιλικές σχέσεις με τον Τρίτο Κόσμο, είχαν ως τώρα ενεργήσει εσφαλμένα, σύμφωνα με την άποψη του δημοσιογράφου των *Times* Έντουιν Ντέιλ (Edwin Dale) που αναδημοσιεύθηκε στην εφημερίδα, σε τρεις περιπτώσεις: τη δημιουργία του Συμφώνου της Βαγδάτης, τη διακοπή χρηματοδότησης του φράγματος του Ασουάν και την εξορία του Μακαρίου, σφάλματα που καθιστούσαν αναγκαία την επαναδιαπραγμάτευση της στρατηγικής τους.³⁷⁰ Μέσα από τέτοιες αναδημοσιεύσεις άρθρων Αμερικανών δημοσιογράφων, από εφημερίδα προσκείμενη στην αντιπολίτευση του Αϊζενχάουερ, το Δημοκρατικό Κόμμα, η *Ελευθερία* κατάφερνε να διατηρεί μια κριτική ματιά προς τις ΗΠΑ, αν και όπως επισημάναμε, στεκόταν πάντα πιστή στη σημασία τους ως παράγοντα σταθερότητας, που τελικά θα ευνοούσε τα ελληνικά συμφέροντα. Τον Οκτώβριο, ωστόσο, και καθώς η πολεμική ατμόσφαιρα

³⁶⁵ «Η κρίσις του Σουέζ απέδειξεν στρατιωτικήν αδυναμίαν της Μ. Βρετανίας», *Ελευθερία*, 28.09.1956 και «Ο αραβικός κόσμος επί ποδός πολέμου δια να αποκρούση νέας ισραηλίτικας επιθέσεις», *Ελευθερία*, 28.09.1956.

³⁶⁶ «Η στρατιωτική οργάνωσις της Αιγύπτου», *Ελευθερία*, 28.09.1956.

³⁶⁷ Thomas Hamilton, «Το πρόβλημα του Σουέζ», *Ελευθερία*, 02.10.1956 και Osgood Caruthers, «Η αραβική ενότητα», *Ελευθερία*, 09.10.1956.

³⁶⁸ «Αι αντιγαλλικάι ταραχαί συγκλονίζουν από χθες την Βόρ. Αφρικήν», *Ελευθερία*, 24.10.1956. Στις 22 Οκτωβρίου οι 5 ηγέτες του αλγερινού εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος, ανάμεσά τους ο μετέπειτα πρώτος Πρόεδρος της Αλγερίας Αχμέντ Μπεν Μπελά (Ahmed Ben Bella), επρόκειτο να μεταβούν στην Τύνιδα για συνομιλίες με την κυβέρνηση της Τυνησίας. Αντ' αυτού συνελήφθησαν από γαλλικές δυνάμεις που ανακατεύθυναν την πορεία του αεροπλάνου στο Αλγέρι. Η *Ελευθερία* εναρμονίστηκε με τις αντιδράσεις του αραβικού κόσμου στην «πειρατική απαγωγή» των Αλγερινών ηγετών.

³⁶⁹ «Η Ευρώπη και τα πετρέλαια», *Ελευθερία*, 28.09.1956.

Επίσης, ωφέλιμη θα μπορούσε να αποβεί μια τέτοια εξέλιξη στους Έλληνες εφοπλιστές, όπως τον Σταύρο Νιάρχο, τον Αριστοτέλη Ωνάση και τον Σταύρο Λιβανό, που θα είχαν τη δυνατότητα να μεταφέρουν πετρέλαια από το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδος χωρίς αισθητή αύξηση των ναύλων, βλ. «Οι Έλληνες» και η κρίσις του Σουέζ...», *Ελευθερία*, 26.09.1956.

³⁷⁰ Edwin L. Dale, «Η Μ. Ανατολή και η Δύσις», *Ελευθερία*, 30.09.1956.

εντεινόνταν, η *Ελευθερία* σκλήρυνε εκ νέου τη στάση της και, σε αντίθεση με εφημερίδες όπως η *Καθημερινή*, χρησιμοποίησε έναν ευρύτερα αντιδυτικό λόγο, που στρεφόταν τώρα ευθέως και κατά των ΗΠΑ. Σε άρθρο της με αφορμή την τοποθέτηση του νέου Αμερικανού πρέσβη στην Αθήνα Τζορτζ Άλεν (George Allen), συγκέντρωσε τους λόγους για τους οποίους η ελληνική κοινή γνώμη διακατεχόταν από αντιαμερικανικά αισθήματα. Τέτοιοι ήταν η διαπλοκή των ΗΠΑ στον κρατικό μηχανισμό και την πολιτική ζωή της Ελλάδας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το ζήτημα της ετεροδικίας των Αμερικανών στρατιωτικών στην Ελλάδα, καθώς και η στάση τους στο Κυπριακό, που εκλαμβάνονταν ως εξυπηρετούσα τα βρετανικά συμφέροντα.³⁷¹

Παράλληλα, μέσα από τα κείμενα Ελλήνων λογοτεχνών-συνεργατών της που δημοσιεύθηκαν στις πολιτιστικές σελίδες της, η *Ελευθερία* εξέφραζε και τώρα, που τα σύννεφα του πολέμου εναντίον του πύκνωναν, την εγκαρδιότητα και τη σύνταξή της με τον αγωνιζόμενο κατά της δυτικής κυριαρχίας αιγυπτιακό λαό. Ο Φώτης Κόντογλου μοιραζόταν τις αναμνήσεις του από το ταξίδι του το 1933 στην «εγγλεξοσκλαβωμένη» χώρα του Νείλου.³⁷² Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, ο οποίος είχε επισκεφθεί επίσης την Αίγυπτο, σημείωνε τη θετική εντύπωση που αποκόμισε από το ταξίδι του, αλλά και την περιφρόνηση που διαπίστωσε ότι έτρεφαν οι Ευρωπαίοι για τον αιγυπτιακό λαό, ο οποίος «τον τελευταίο καιρό ανάσαινε από την καταπίεση... πήρε ένα κομμάτι γης δικό του» και η Δύση έπρεπε να του αφήσει χώρο «να γίνει καλύτερος».³⁷³

Λίγο νωρίτερα, στα μέσα Οκτωβρίου, είχε δημοσιευθεί στον ελληνικό τύπο η προκήρυξη του Γρίβα και η *Ελευθερία* έσπευσε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία να εντείνει την κριτική της στην κυβέρνηση Καραμανλή, με πυρήνα σχετικές δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών Ευ. Αβέρωφ, με τις οποίες αμφισβητούσε, αφενός, τη γνησιότητα του κειμένου αυτού³⁷⁴ και, σε δεύτερη φάση, αρνιόταν οποιαδήποτε παρέμβαση της ΕΟΚΑ στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής.³⁷⁵ Ο Αβέρωφ ακροβατούσε σπασμωδικά, δηλαδή, όπως έγραφε η εφημερίδα χαρακτηριστικά,

³⁷¹ «Αι 'παρεξηγήσεις'», *Ελευθερία*, 09.10.1956.

³⁷² Φώτης Κόντογλου, «Ταξίδι στην Αίγυπτο», *Ελευθερία*, 04.11.1956.

³⁷³ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, «Ο φελλάχος», *Ελευθερία*, 11.11.1956.

³⁷⁴ Η κυβέρνηση «αρνείται να αναγνωρίσει τον γενναίον και τον πατριώτην», βλ. «Η κυβέρνηση αποδοκιμάζει προκλητικώς τον Διγενή», *Ελευθερία*, 19.10.1956 και «Το μήνυμα», *Ελευθερία*, 19.10.1956.

³⁷⁵ «Εξέσπασεν ανοικτή αντιδικία κυβερνήσεως-Διγενή», *Ελευθερία*, 18.10.1956.

μεταξύ της «τακτικής της παλαβής» και της αντίστοιχης του «ακανθόχοιρου».³⁷⁶ Ως προς το αίτημα του σχηματισμού «Εθνικού Μετώπου», η εφημερίδα τοποθετούσε την κυβέρνηση εκτός του πλαισίου που έθετε ο Διγενής.³⁷⁷ Την καλούσε, παράλληλα, τη στιγμή που την εμφάνιζε έτοιμη να αποδεχτεί το σύνταγμα Ράντκλιφ,³⁷⁸ να σπάσει τη σιωπή της και να απαντήσει ξεκάθαρα αν ευθυγραμμιζόταν με τη γραμμή της αυτοδιάθεσης.³⁷⁹ Η αναμενόμενη αποδοχή της βρετανικής πρότασης και ο «τορπιλισμός» της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ, που αποτελούσε ως τότε την «πίστωση» του Καραμανλή,³⁸⁰ και, επομένως, η επίτευξη μιας συμφωνίας χωρίς αυτοδιάθεση, αποτελούσε «προδοσία» απέναντι στον ελληνικό και κυπριακό λαό.³⁸¹ Συνεχίζοντας την προσπάθεια αποσταθεροποίησης της κυβέρνησης, η εφημερίδα πρόβαλε και τη δυσφορία για τους χειρισμούς του Καραμανλή στο Κυπριακό 13 βουλευτών του, που έδειχναν έτοιμοι να ανεξαρτητοποιηθούν από την ΕΡΕ.³⁸² Μεγάλες ευθύνες καταλογίζονταν για την πορεία του ζητήματος και στην αμετάβλητη, εξυπηρετούσα τα βρετανικά συμφέροντα, αμερικανική στάση, αν και η εφημερίδα σε καμία περίπτωση δεν ταυτίστηκε με την απαίτηση του Διγενή για αποχώρηση από το ΝΑΤΟ· επέμενε, όμως, ότι απαιτείτο η παραίτηση της «ξενόδουλης» κυβέρνησης.³⁸³

Στην πρόσληψη των παράλληλων εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη, η *Ελευθερία* αποδεικνυόταν ότι έκλινε θετικά προς το ρεύμα της ουδετερότητας. Στο δεύτερο μισό του Οκτωβρίου η εφημερίδα τοποθετούσε τους Πολωνούς και τους Ούγγρους στο φάσμα των λαών που μάχονταν, όπως οι Κύπριοι και οι Αιγύπτιοι, για την ελευθερία και την ανεξαρτησία τους, στα μικρά έθνη που ζητούσαν απαλλαγή από «όλους τους τυράννους».³⁸⁴ Οι εξεγέρσεις στην Πολωνία και την Ουγγαρία αποτελούσαν εξάπλωση του «τιτοϊστικού ρεύματος» ουδετερότητας,³⁸⁵ του αιτήματος

³⁷⁶ «Απλά λόγια», *Ελευθερία*, 21.10.1956.

³⁷⁷ «Το μήνυμα» *ό.π.*

³⁷⁸ «Η κυβέρνηση προχωρεί προς συμβιβασμόν», *Ελευθερία*, 21.10.1956.

Για το σύνταγμα Ράντκλιφ βλ. πιο πάνω, υποσημείωση 88.

³⁷⁹ «Απαντήσατε!», *Ελευθερία*, 20.10.1956.

Στη γραμμή αυτή, που ακολούθησε η προηγούμενη κυβέρνηση του Παπάγου, συναινούσαν το σύνολο των πολιτικών κομμάτων και η αγωνιζόμενη Κύπρος, βλ. «Ναι ή Όχι», *Ελευθερία*, 23.10.1956.

³⁸⁰ «Ο μηχανισμός», *Ελευθερία*, 26.10.1956.

³⁸¹ «Απλά...» *ό.π.*

³⁸² «Δέκα τρεις κυβερνητικοί βουλευταί απειλούν να αποσκιρτήσουν της ΕΡΕ», *Ελευθερία*, 23.10.1956.

³⁸³ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 28.10.1956.

³⁸⁴ Στο ίδιο.

Άλλωστε το κεντρικό σύνθημα της Ουγγρικής Επανάστασης ήταν: «Δεν είμεθα πλέον δούλοι», βλ.

«Συγκρούσεις συνεχίζονται εις την Βουδαπέστην», *Ελευθερία*, 26.10.1956.

³⁸⁵ «Ο Ροκοσόφσκυ ετέθη χθες εις περιορισμόν», *Ελευθερία*, 23.10.1956 και «Η Ουγγαρία εν εξεγέρσει ζητεί την ανεξαρτησίαν», *Ελευθερία*, 24.10.1956.

εκδημοκρατισμού της δημόσιας ζωής και της αντίστασης στο σταλινικό πρότυπο εξουσίας. Παράλληλα, αποδείκνυαν ότι ο κομμουνισμός «δεν αποτελούσε λύση του κοινωνικού προβλήματος».³⁸⁶ Η επέμβαση του σοβιετικού στρατού, που μεταδιδόταν με τη συνοδεία φωτογραφικού υλικού, καταδικαζόταν ρητά,³⁸⁷ ενώ αναδεικνυόταν η λαϊκή αποδοχή των εθνικών ηγετών, όπως του Πολωνού Βλάντισλαβ Γκομούλκα (Wladyslaw Gomulka),³⁸⁸ κατ' αντιστοιχία με την περίπτωση του Νάσερ. Απέναντι στην *Αυγή*, που όπως θα δούμε κρατούσε φιλοσοβιετική στάση, η *Ελευθερία* καταδίκασε τον κομμουνισμό και τον σοβιετικό ολοκληρωτισμό, κατηγορώντας την εφημερίδα της Αριστεράς ότι προσλάμβανε με διαφορετικά κριτήρια την επέμβαση στην Ουγγαρία και εκείνη στο Σουέζ.³⁸⁹

2.3.4 Η εισβολή στο Σουέζ και τα επακόλουθά της

Όπως και η *Καθημερινή*, η *Ελευθερία* φάνηκε να αιφνιδιάζεται από την εκδήλωση της ισραηλινής εισβολής στην Αίγυπτο στις 29 Οκτωβρίου και την επακόλουθη αγγλογαλλική επέμβαση³⁹⁰ και εξέφρασε την έντονη ανησυχία της ως προς τον κίνδυνο διεύρυνσης της κρίσης σε γενικευμένη σύγκρουση.³⁹¹

Συσχετίζοντας το ζήτημα του Σουέζ με το Ουγγρικό, η *Ελευθερία* σχολίαζε, από τη μία, πως η επέμβαση των Σοβιετικών εκεί κατέστησε ευνοϊκές τις διεθνείς συνθήκες για την «γκανγκστερική»,³⁹² «άνανδρη» και «αδίστακτη» αγγλογαλλική «συνομοσία», εναντίον της οποίας «εξεγειρόταν» η παγκόσμια κοινή γνώμη.³⁹³ Από την άλλη, η εισβολή στο Σουέζ, θεωρούσε η εφημερίδα, «ελευθέρωσε τας χείρας των Σταλινιστών της Μόσχας» για την τελική κατάπνιξη της ουγγρικής εξέγερσης λίγες μέρες αργότερα.³⁹⁴ Οι δύο υποθέσεις αποτελούσαν, σύμφωνα με την εφημερίδα, «από τις αισχρότερες συναλλαγές εις βάρος μικρών εθνών και αρχών για τις οποίες θυσιάστηκαν

³⁸⁶ «Το μέγα μήνυμα», *Ελευθερία*, 30.10.1956.

³⁸⁷ Χαρακτηριστικά, βλ. «Σοβιετικός στρατός επενέβη εις την Ουγγαρίαν», *Ελευθερία*, 25.10.1956

³⁸⁸ Σε αντίθεση με την πτώση του υπουργού Άμυνας «λαομίσητου Ρώσου Στρατάρχη» Κωνσταντίν Ροκοσόφσκι (Konstanty Rokossovsky), βλ. «Ο Ροκοσόφσκυ...» *ό.π.*

³⁸⁹ «Ελευθεροστομίες», *Ελευθερία*, 04.11.1956.

³⁹⁰ «Ισραηλίτικαι δυνάμεις εισέβαλον χθες αιφνιδίως εις το αιγυπτιακόν έδαφος και έφθασαν 30 χιλιόμ. από το Σουέζ», *Ελευθερία*, 30.10.1956.

³⁹¹ «Η Ρωσία απειλεί με πόλεμον τους Αγγλογάλλους», *Ελευθερία*, 06.11.1956 και «Βαθεία κρίσις», *Ελευθερία*, 04.11.1956.

³⁹² «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 31.10.1956.

³⁹³ «Παγκόσμιος εξέγερσις κατά της αγγλογαλλικής δράσεως εις την Μ. Ανατολήν», *Ελευθερία*, 02.11.1956.

³⁹⁴ Μ. Ταγιάδος, «Η περιπέτεια των Άγγλων και Γάλλων εις Μ. Ανατολήν», *Ελευθερία*, 16.11.1956.

εκατομμύρια άνθρωποι, των οποίων οι τάφοι είναι ακόμη νωποί». ³⁹⁵ Ο Πάνος Καραβίας, σε άρθρο του, χαρακτήριζε τις δύο επεμβάσεις ως «αντιδραστικές εκδηλώσεις ενάντια στην ιστορική εξέλιξη», εννοώντας προφανώς τη χειραφέτηση των εθνών από τις αυτοκρατορίες, καταλήγοντας πως οι τύραννοι τελικά «θα εκπέσουν» και η ανθρωπότητα «θα συνεχίσει την ιστορική πορεία της προς τα εμπρός». ³⁹⁶ Η *Ελευθερία* τόνιζε την πάλη, σε Βουδαπέστη και Σουέζ, ανάμεσα στην «ωμή ανταρσία ορισμένων κυβερνήσεων κατά του διεθνούς νόμου» και στην «απέλπιδα ανταρσία εθνών κατά του νόμου της βίας και της υποδουλώσεως». Η Ελλάδα ήταν αναγκαίο να εγκαταλείψει τη στάση του «άφωνου δορυφόρου», για να μη χαθεί σαν άχυρο στην παγκόσμια αυτή σύγκρουση. ³⁹⁷

Επανερχόμενη στις εξελίξεις στο Σουέζ, η *Ελευθερία* απέδιδε τη μη άμεση παρέμβαση των ΗΠΑ και την πολιτική διπλωματικού κατευνασμού που ακολουθούσε ως τότε στην «παραλυσία» τους ενόψει των αμερικανικών εκλογών. ³⁹⁸ Μετά την επικράτηση του Αϊζενχάουερ στις εκλογές, τη δυναμική παρέμβασή του και την απόφαση του ΟΗΕ για κατάπαυση του πυρός στην Αίγυπτο, η εφημερίδα έδειξε να υιοθετεί πλήρως τη σημασία των ΗΠΑ και του διεθνούς οργανισμού για την ειρήνη. ³⁹⁹ Ο Καραβίας, αφού δήλωσε πως αισθανόταν ντροπή που σπούδασε στο Παρίσι (!), ανέφερε πως «δεν πρέπει να χάνεται η ελπίδα μας για την εδραίωση του νόμου στις διεθνείς σχέσεις» και υπογράμμισε την αποτελεσματικότητα του ΟΗΕ σε σχέση με την Κοινωνία των Εθνών. ⁴⁰⁰ Ως προς το δίλημμα της συμμετοχής της Ελλάδας στο αστυνομικό σώμα που θα στελνόταν στο Σουέζ, η *Ελευθερία* θεωρούσε πως δεν έπρεπε να αποκλειστεί εφόσον το σώμα αυτό θα εκπορευόταν από τον ΟΗΕ, θα ήταν αναγκαίο, όμως, η Ελλάδα να ζητήσει πρώτα τη συγκατάθεση της Αιγύπτου, διασφαλίζοντας τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο. ⁴⁰¹ Και αυτήν την περίοδο, η εφημερίδα συνέχιζε τις συστηματικές κατηγορίες εναντίον της «ανίκανης» και «δέσμιας ξένων συμφερόντων», κυβέρνησης Καραμανλή που αδυνατούσε να εκμεταλλευτεί την ηθική κατάπτωση της Βρετανίας διεθνώς προς όφελος της Κύπρου, προειδοποιώντας την πως «αν συνθηκολογούσε με τους δυνάστες της Κύπρου θα βρισκόταν αντιμέτωπη με τον

³⁹⁵ Εμφανής αναφορά στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βλ. «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 02.11.1956.

³⁹⁶ Πάνος Καραβίας, «Και οι Ρώσοι...», *Ελευθερία*, 25.11.1956.

³⁹⁷ «Βαθεία...» *ό.π.*

³⁹⁸ «Αποθέωσις του κυνισμού», *Ελευθερία*, 02.11.1956.

³⁹⁹ «Ο πρόεδρος Αϊζενχάουερ εκστρατεύει δια να σώση ήδη την ειρήνη», *Ελευθερία*, 08.11.1956.

⁴⁰⁰ Πάνος Καραβίας, «Η ελπίδα μας», *Ελευθερία*, 11.11.1956.

⁴⁰¹ «Ελεύθερα», *Ελευθερία*, 08.11.1956.

ελληνικό λαό». ⁴⁰² και τόνιζε πως η αντίδραση της κοινής γνώμης διαμόρφωσε τις εξελίξεις «μόνο» στον δημοκρατικό δυτικό κόσμο. ⁴⁰³

Στις 14 Νοεμβρίου παρατέθηκε μετά από καιρό η άποψη πολιτικού προσώπου για τα γεγονότα στο Σουέζ, στις οποίες συνοψίζονταν η εμπιστοσύνη στις ΗΠΑ και τον ΟΗΕ και η κριτική στην κυβέρνηση: ο Λέων Μακκάς, ειδικός επί των διεθνών θεμάτων, σημείωνε την ενδεχόμενη στροφή της αμερικανικής πολιτικής μετά τις αγγλογαλλικές ενέργειες που θα μπορούσε να αποβεί συμφέρουσα για την Ελλάδα στο Κυπριακό, «ασχέτως αν η τωρινή κυβέρνηση ήταν ανίκανη να αξιοποιήσει την ευκαιρία». Θεωρούσε πως η λήξη των εχθροπραξιών στο Σουέζ αποδείκνυε την αξία του ΟΗΕ και πως ο οργανισμός αυτός είχε τη δυνατότητα να επιλύσει το Κυπριακό. Για το Μακκά η κυβέρνηση εμφανιζόταν «κωφή» μπροστά σε αυτές τις εξελίξεις, άκουγε, όμως, «ο λαός, η Κύπρος και ο βασιλιάς». ⁴⁰⁴ Η εφημερίδα, ακόμη, μέσα και από τις αναδημοσιεύσεις, αναδείκνυε ως μέγα ζητούμενο την ανάγκη ενότητας του δυτικού συνασπισμού απέναντι στην ΕΣΣΔ, ⁴⁰⁵ αλλά και αναδιαμόρφωσης της πολιτικής του προς τα αραβικά κράτη, όπως σημειωνόταν στα τέλη Νοεμβρίου, σε ανταπόκριση από το Λονδίνο με τίτλο «Νέα διεθνής πραγματικότητα». Καταλήγοντας, στο ίδιο άρθρο, διατυπωνόταν η άποψη πως τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Βουδαπέστη και το Πορτ Σάιντ σήμαναν την κατάρρευση του μεταπολεμικού κόσμου. ⁴⁰⁶

⁴⁰² «Βαθεία κρίσις», *Ελευθερία*, 04.11.1956 και «Προειδοποιήσις», *Ελευθερία*, 13.11.1956.

⁴⁰³ «Οι δύο κόσμοι», *Ελευθερία*, 08.11.1956.

⁴⁰⁴ Λέων Μακκάς, «Διδάγματα δια την Ελλάδα», *Ελευθερία*, 14.11.1956.

⁴⁰⁵ Harold Callender, «Αι δύο επιθέσεις», *Ελευθερία*, 14.11.1956.

⁴⁰⁶ «Νέα διεθνής πραγματικότητα», *Ελευθερία*, 28.11.1956.

2.4 Η Αυγή

2.4.1 Η Αίγυπτος «δίχως Άγγλους», απέναντι στη Δύση: Η αριστερή οπτική των πρώτων εξελίξεων

Η *Αυγή* ήταν υπέρ των ανταποικιακών αγώνων και το ενδιαφέρον της για την αιγυπτιακή χειραφέτηση και τις διαγραφόμενες εξελίξεις με επίκεντρο το Σουέζ ήταν πολύ μεγάλο. Ήδη από τα τέλη Ιουλίου, αναδημοσίευε σε συνέχειες τις ανταποκρίσεις του δημοσιογράφου της ιταλικής *Avanti!* Γκαετάνο Τουμιάτι, με γενικό τίτλο «Η Αίγυπτος δίχως Άγγλους», μέσα από τις οποίες προπαγάνδιζε στο ελληνικό κοινό την πρόοδο της Αιγύπτου μετά το Κίνημα του 1952 και τη σταδιακή αποχώρηση των Άγγλων, τα εντυπωσιακά αιγυπτιακά επιτεύγματα σε διάφορους κλάδους, όπως η βιομηχανία,⁴⁰⁷ και τη μεγάλη λαϊκή αποδοχή του Νάσερ ως ηγετικής προσωπικότητας. Σε άλλα άρθρα, η *Αυγή* πρόβαλλε τη στρατιωτική και πολεμική ετοιμότητα των Αιγυπτίων, ενώ αναφερόταν στη διώρυγα του Σουέζ ως «το κανάλι που θα σώσει την Αίγυπτο από τα νύχια των αποικιστών».⁴⁰⁸ Στις 12 Αυγούστου, μάλιστα, η εφημερίδα ανακοίνωσε την αποστολή και δικού της ανταποκριτή στο Κάιρο, του Στάθη Ευσταθιάδη, ο οποίος, κατά τον επόμενο μήνα, μέσω των ανταποκρίσεών του με γενικό τίτλο «Αίγυπτος 1956», ενίσχυε το φιλοαιγυπτιακό κλίμα, μεταφέροντας τις εξελίξεις από τη χώρα του Νείλου, την πρόοδο υπό το καθεστώς Νάσερ, καθώς και τη συμπαράσταση της κυβέρνησής του και του λαού στην αγωνιζόμενη Κύπρο.⁴⁰⁹

Η είδηση της εθνικοποίησης της διώρυγας του Σουέζ από τον Νάσερ στις 26 Ιουλίου προβλήθηκε με παρόμοιο με αυτόν της *Ελευθερίας*, κυρίως, τρόπο, αλλά με πιο φορτισμένες πανηγυρικές εκφράσεις ως «θρυμμάτισμα σκλαβιάς αιώνων»,⁴¹⁰ «βόμβα»,⁴¹¹ «ξεδόντιασμα»,⁴¹² «γροθιά»,⁴¹³ και «κλοτσιά» προς «τους τρανούς της Δύσεως αφέντες».⁴¹⁴ Όπως και η *Ελευθερία*, αλλά με περισσότερο οξύ τόνο, η *Αυγή*

⁴⁰⁷ «Το πρώτο εργοστάσιο χάλυβος στην Αίγυπτο», *Η Αυγή*, 01.08.1956.

⁴⁰⁸ «Σουέζ», *Η Αυγή*, 04.08.1956.

⁴⁰⁹ Χαρακτηριστικά, μετέφερε άρθρο του αιγυπτιακού περιοδικού *Tahrir*, στο οποίο σημειωνόταν πως «κάθε σφαίρα που δίνουμε στην Κύπρο θα μας γλυτώσει από μια σφαίρα για το στήθος μας», βλ. Στάθης Ευσταθιάδης, «Η Αίγυπτος συμπαραστάτις των αγωνιζομένων Κυπρίων», *Η Αυγή*, 17.08.1956.

⁴¹⁰ «Παράδειγμα», *Η Αυγή*, 29.07.1956.

⁴¹¹ «Συγκλονίζει την Δύσιν η 'βόμβα' του Σουέζ», *Η Αυγή*, 28.07.1956.

⁴¹² Αυγερινός, «Το ξεδόντιασμα», *Η Αυγή*, 28.07.1956.

⁴¹³ Στο ίδιο.

⁴¹⁴ Αυγερινός, «Το 'δείπνον εργασίας!'», *Η Αυγή*, 03.08.1956.

αντιπαρέβαλλε την ανεξάρτητη, πέρα από συμμαχικούς περιορισμούς, και θαρραλέα εξωτερική πολιτική του Νάσερ με την πολιτική «υποτέλειας» της «μικρόψυχης», «δεσμευμένης» και «ένοχης γιατί δεν συγχρονιζόταν με τους πόθους του ελληνικού λαού» κυβέρνησης Καραμανλή.⁴¹⁵ Αντίθετα με την Αίγυπτο, σάρκαζε ο Βάρναλης, η Ελλάδα του Καραμανλή θα ύψωνε «την αστερόεσσα στον Παρθενώνα» και θα έλεγε «το μέγα ΝΑΙ στο μαστίγιο και την κλωτσιά» για να αποδείξει την πίστη της στη Δύση,⁴¹⁶ στην οποία Δύση η *Αυγή* καταλόγιζε, πάλι σε παρόμοια γραμμή με αυτή της *Ελευθερίας*, πέρα από τη μη υποστήριξη στο Κυπριακό, και άλλα εθνικά δεινά.⁴¹⁷

Η *Αυγή* όμως εκκινούσε από διαφορετική πολιτική και ιδεολογική θέση τόσο από την *Ελευθερία* όσο και από την *Καθημερινή* και η διαφοροποίηση στην πρόσληψη των γεγονότων γινόταν φανερή. Απέναντι στην προσήλωση και ταύτιση με τη Δύση της «αντίθετης με τα εθνικά συμφέροντα» εθνικόφρονος Δεξιάς⁴¹⁸ αλλά και του Κέντρου, η γραμμή της ΕΔΑ ήταν ρητά υπέρ μιας πολιτικής ουδετερότητας ανάμεσα στους δύο ψυχροπολεμικούς πόλους και, ακολουθώντας το νέο σοβιετικό πλαίσιο, υπέρ της διεύρυνσης των σχέσεων με τον ανατολικό συνασπισμό, σε πρώτη φάση με τη μορφή οικονομικής συνεργασίας. Σε αυτό το πλαίσιο, κι ενώ δεν είχε περάσει μήνας από την επίσκεψη Σεπίλοφ στην Αθήνα, η *Αυγή* τόνιζε ότι η Ελλάδα όφειλε να αξιοποιήσει τη σοβιετική συνδρομή για τη χρηματοδότηση μεγάλων τεχνικών έργων με εθνική σημασία, όπως ήταν το φράγμα του ποταμού Αχελώου.⁴¹⁹ Από τα πρώτα δημοσιεύματα σχετικά με την κρίση στην Αίγυπτο γινόταν φανερό, πάντως, ότι η *Αυγή* έτεινε να υιοθετεί περισσότερο φιλοσοβιετική στάση, που θα γινόταν πιο εμφανής στη συνέχεια. Σε αυτό το σημείο, έδινε έμφαση στη διαφορά ανάμεσα στις πολιτικές των δύο αντίπαλων συνασπισμών προς τα μικρά κράτη, εξαιρώντας αυτήν του ανατολικού συνασπισμού: η Δύση, υποστήριζε, ασκούσε «εκβιαστική πολιτική του δολαρίου, που διαφημιζόταν ως γενναιοδωρία... με αντάλλαγμα την υποδούλωση των λαών»,⁴²⁰ σε αντίθεση με την «ανυστερόβουλη»,⁴²¹ όπως έγραφε, συμπαράσταση της Σοβιετικής

⁴¹⁵ «Παράδειγμα» ό.π.

⁴¹⁶ Κώστας Βάρναλης, «Το άδικον ουκ ευλογείται», *Η Αυγή*, 29.07.1956.

⁴¹⁷ «Βάσεις σας δώσαμε και ετεροδικία...», βλ. Κώστας Βάρναλης, «Εθνικά ναυάγια», *Η Αυγή*, 01.08.1956.

⁴¹⁸ Στο ίδιο.

⁴¹⁹ «Ασουάν-Αχελώος», *Η Αυγή*, 26.07.1956.

⁴²⁰ Στο ίδιο.

⁴²¹ «Παράδειγμα» ό.π.

Ένωσης, η οποία υποστήριζε την «ειρηνική άμιλλα» στην ενίσχυση των χωρών του Τρίτου Κόσμου.

Για την *Αυγή*, στο Σουέζ, όπως και στην Κύπρο, ο αντίπαλος δεν ήταν απλώς η Μεγάλη Βρετανία, η οποία αντιδρούσε σπασμωδικά, με αποικιοκρατική υπεροψία και βιαιότητα στη μείωση της ισχύος της στην περιοχή, αλλά όλος ο δυτικός ιμπεριαλισμός που από κοινού «στην Κύπρο ξεπέρασαν τον Χίτλερ» και ετοιμάζονταν «να επαναλάβουν τον επαίσχυντο στην ιστορία ρόλο τους».⁴²² Ο αντιδυτικός λόγος της *Αυγής* δεν ήταν ο ίδιος με αυτόν της *Καθημερινής* ή και της *Ελευθερίας*: η τελευταία μπορεί να εξέφραζε, όπως είδαμε, γενικότερη δυσαρέσκεια προς τους δυτικούς συμμάχους, αλλά στην ουσία εναντιώνονταν για τη στάση της στην Κύπρο και το Σουέζ απέναντι στη Βρετανία. Αντίθετα η *Αυγή* απέφευγε να εγκλωβιστεί σε αποκλειστικά αντιβρετανική ρητορική και στρεφόταν ευθέως εναντίον των ΗΠΑ και συνολικά εναντίον του ιμπεριαλιστικού δυτικού κόσμου του οποίου αυτές ηγούνταν. Αν και κατά τη διάρκεια των συζητήσεων στο Λονδίνο για το Σουέζ κατέγραφε τη διαφοροποίηση ανάμεσα στην αμερικανική και βρετανική στάση, η εφημερίδα την απέδιδε σε κατανομή ρόλων στο «εκβιαστικό παιχνίδι» κατά του Νάσερ.⁴²³ Κοινή πρόθεση των Δυτικών ήταν η διατήρηση του ελέγχου της διώρυγας, και σε αυτήν την κατεύθυνση είχαν κινηθεί οι μεταξύ τους συνομιλίες.⁴²⁴ Οι χαρακτηρισμοί για την αγγλική πολιτική ήταν, όπως και στο σύνολο του ελληνικού τύπου, σταθερά οξύτατοι, αλλά και η αμερικανική πολιτική του Ντάλες, την οποία, κατά την *Αυγή*, στήριζε ο κυβερνητικός τύπος,⁴²⁵ παρομοιαζόταν από την εφημερίδα με τις φιλοπόλεμες τακτικές του Μουσολίνι.⁴²⁶ Απέναντι στην επιθετικότητα της Δύσης στεκόταν «αγέρωχος ο πατριωτισμός του αιγυπτιακού λαού και η συνετή φιλειρηνική προσταγή των λαών», που υποστήριζε η ΕΣΣΔ. Η κυβέρνηση Καραμανλή, όμως, τασσόταν, σε αντίθεση με το ιστορικό της καθήκον και το δημόσιο αίσθημα, στο πλευρό των ιμπεριαλιστών.⁴²⁷

⁴²² «Το ουράνιο τόξο», *Η Αυγή*, 02.08.1956.

⁴²³ Οι Αμερικανοί και ο Ντάλες ακολουθούσαν συμβιβαστική προσέγγιση, ενώ οι Βρετανοί προέβαιναν σε «λεονταρισμούς», βλ. «Ο 'κατευναστής' κ. Ντάλλες», *Η Αυγή*, 05.08.1956. Επίσης, βλ. Ευάγγελος Παντελέσκος, «Η εθνικοποίηση του Σουέζ και οι εκβιασμοί των Δυτικών», *Η Αυγή*, 05.08.1956.

⁴²⁴ «Απόπειρα πιέσεως και εκφοβισμού της Αιγύπτου η απόφασις της διασκέψεως των τριών Δυτικών», *Η Αυγή*, 04.08.1956.

⁴²⁵ «Οι συνήγοροι Ντάλλες», *Η Αυγή*, 15.08.1956.

⁴²⁶ «Μουσσολίνι και Ντάλλες», *Η Αυγή*, 07.08.1956 και Κώστας Βάρναλης, «Πριν από τριάντα χρόνια», *Η Αυγή*, 12.08.1956.

⁴²⁷ «Το ουράνιο...» ό.π.

Όσο οι συνομιλίες λάμβαναν χώρα στο Λονδίνο, η εφημερίδα καλούσε την κυβέρνηση να πάρει θέση δηλώνοντας την αμέριστη συμπαράστασή της στην Αίγυπτο, όπως επίτασσε το συμφέρον της Κύπρου,⁴²⁸ να μετουσιώσει δηλαδή σε εθνική πολιτική το λαϊκό αίτημα σύμπραξης με το ανταποικιακό ρεύμα.⁴²⁹ Την ίδια στιγμή μετέδιδε πως η Ελλάδα είχε ήδη απαντήσει θετικά ως προς τη συμμετοχή της στη διάσκεψη και πως η διάψευση της πληροφορίας εκ μέρους του υπουργού Εξωτερικών Αβέρωφ στόχευε να μετριάσει τις αντιδράσεις στο εσωτερικό της χώρας.⁴³⁰ Η φημολογούμενη αποδοχή της πρόσκλησης συνδεόταν, σύμφωνα με την εφημερίδα, με αμερικανικές πιέσεις, μέσω του επιτετραμμένου της πρεσβείας στην Αθήνα Ρέιμοντ Θέρστον (Raymond Thurston).⁴³¹ Ο Βάρναλης υπογράμιζε πως την ώρα του παγκόσμιου ξεσηκωμού μόνο η ελληνική κυβέρνηση, απαθής στον απαγχονισμό των 3 Κυπρίων αγωνιστών τις ημέρες εκείνες,⁴³² αλλά και στην απειλή που αντιμετώπιζε η ελληνική παροικία της Αιγύπτου,⁴³³ συνέχιζε να τηρεί «τις ανειλημμένες υποχρεώσεις της» προς τους «συμμάχους». ⁴³⁴ Η κυβέρνηση, όπως γραφόταν γενικότερα στην *Αυγή*, προσπαθούσε να ανακόψει «το ποτάμι της λαϊκής οργής» για να «τηρήσει την εντολή που έλαβε την 6η Οκτωβρίου» και τόσο η στάση της στο Σουέζ όσο και η εγκατάλειψη των Κυπρίων στην «εγκληματική μανία του Χάρντινγκ» ήταν συνέπειες της «ίδιας δουλικής νοοτροπίας». ⁴³⁵ Ακόμη, ο βουλευτής της ΕΔΑ Ηλίας Ηλιού, σε άρθρο του, στο οποίο ασκούσε κριτική γενικά στην πολιτική Καραμανλή, δημοσιονομική και εξωτερική, υπογράμιζε πως στόχος της κυβέρνησης ήταν «η ένταξη της Ελλάδας ως υποτελούς σε έναν επιθετικό συνασπισμό ξένων ιμπεριαλιστικών συμφερόντων» σε μια περίοδο διεθνούς ύφεσης που ευνοούσε, όπως υποστήριζε η εφημερίδα, την γραμμή ουδετερότητας κατά το παράδειγμα των «φίλων» χωρών Γιουγκοσλαβίας και Αιγύπτου.⁴³⁶

⁴²⁸ Η Ελλάδα είχε άμεση ανάγκη να συσφίξει τις σχέσεις της με τον αραβικό κόσμο, βλ. «Ελληνική πολιτική», *Η Αυγή*, 03.08.1956.

⁴²⁹ «Ούτε με τον Νάσερ;», *Η Αυγή*, 05.08.1956.

⁴³⁰ «Η Ελλάδα, από τις πρώτες χώρες που δηλώνουν συμμετοχή στην διάσκεψιν του Σουέζ;», *Η Αυγή*, 04.08.1956, «Αναποσαφηνιστή και αντιφατική η κυβερνητική θέσις», *Η Αυγή*, 05.08.1956 και «Οι ‘αντιπροτάσεις’ της κυβέρνησης», *Η Αυγή*, 09.08.1956.

⁴³¹ «Απεδέχθη την πρόσκλησιν να μετάσχη της διασκέψεως», *Η Αυγή*, 07.08.1956.

Πράγματι, υπήρξαν σχετικές πιέσεις της αμερικανικής πρεσβείας για συμμετοχή στη διάσκεψη, βλ. Σακκάς, *Το Κυπριακό...*, ό.π., σελ. 57.

⁴³² Κώστας Βάρναλης, «Θεαταί απαθής», *Η Αυγή*, 09.08.1956.

⁴³³ Κώστας Βάρναλης, «Ακούς εκεί ... αναποφάσιστη!», *Η Αυγή*, 08.08.1956.

⁴³⁴ Κώστας Βάρναλης, «Το ξεγύμνωμα της φρόνης», *Η Αυγή*, 05.08.1956.

⁴³⁵ «Οι τρεις αγχόνες», *Η Αυγή*, 10.08.1956.

⁴³⁶ Ηλίας Ηλιού, «Η αδυσώπητη επίθεσις», *Η Αυγή*, 08.08.1956.

Τελικά, αντίθετα με την πρόβλεψη-πεποίθηση της *Αυγής*,⁴³⁷ μεταδόθηκε στον Τύπο η είδηση πως η Ελλάδα αρνήθηκε να μετάσχει στη διάσκεψη για το Σουέζ. Η εφημερίδα, έκπληκτη, καθώς «πρώτη φορά» δεν υποτάχθηκε η κυβέρνηση στα κελεύσματα των Αμερικανών, υποδέχθηκε την εξέλιξη αυτή ως μια «πρώτη θετική εκδήλωσιν προς μια ελληνική εξωτερική πολιτική» και ως «διαμαρτυρία» για τη δυτική στάση στο Κυπριακό. Θεωρούσε, ωστόσο, πως η κυβέρνηση έπρεπε με περισσότερη τόλμη να δηλώσει ανοικτά τη συμπαράστασή της στην Αίγυπτο και να συσχετίσει τα ζητήματα του Σουέζ και της Κύπρου,⁴³⁸ άποψη που επανέλαβε και στη συνέχεια.⁴³⁹ Η *Αυγή*, άλλωστε, δημοσιεύοντας την απόφαση της διοικούσας επιτροπής της ΕΔΑ, είχε καθορίσει τα στάδια μιας επωφελούς για τα εθνικά θέματα ελληνικής πολιτικής. Τα βήματα αυτά αφορούσαν την ταύτιση της ελληνικής με την αιγυπτιακή στάση στο Σουέζ, τη διεύρυνση μέσω αυτής της διεθνούς υποστήριξης του Κυπριακού και την αναστολή οποιασδήποτε «συμμαχικής» δέσμευσης προς τη Δύση, όπως τη χρήση του ελληνικού εδάφους και εναέριου χώρου από το ΝΑΤΟ.⁴⁴⁰ Στο ίδιο πλαίσιο, δημοσιεύθηκε πρωτοσέλιδα και η δήλωση του στρατηγού Στέφανου Σαράφη πως το εθνικό συμφέρον απαιτούσε αμέριστη στήριξη στην Αίγυπτο.⁴⁴¹ Τελικά, μετά το τέλος της διάσκεψης, την ανάσχεση της αγγλογαλλικής επιθετικότητας και την αναμενόμενη επίδοση των προτάσεων από την επιτροπή Μένζις στο Νάσερ, η εφημερίδα διέβλεπε πως η Αίγυπτος φαινόταν να «κερδίζει την μάχη του Σουέζ».⁴⁴²

Τη μάχη, όμως, με κυριολεκτικούς όρους, προετοιμάζαν ήδη μυστικά από κοινού οι Βρετανοί και οι Γάλλοι. Όταν στις 30 Αυγούστου έγινε γνωστή η άφιξη μονάδας Γάλλων στρατιωτών στην Κύπρο, η *Αυγή* αντέδρασε έντονα. Η εφημερίδα είχε και νωρίτερα εκφράσει την πικρία της για τη γαλλική στάση, ασύμβατη προς τις δημοκρατικές παραδόσεις της χώρας.⁴⁴³ Εξομοιώνοντας τώρα τις βρετανικές με τις

Το αίτημα για «άξονα» συνεργασίας Αθήνας-Βελιγραδίου-Καΐρου είχε εμφανιστεί στις αντιδυτικού χαρακτήρα διαδηλώσεις του Μαΐου 1956 υπέρ του κυπριακού Αγώνα, βλ. Hatzivassiliou, *Greece...*, ό.π., σελ. 67.

⁴³⁷ «Η κυβέρνηση θα ανακοινώσει πιθανώς σήμερα συμμετοχή στη διάσκεψη», *Η Αυγή*, 11.08.1956.

⁴³⁸ «Η Ελλάς αρνείται να συμμετάσχει στη διάσκεψιν για το Σουέζ», *Η Αυγή*, 12.08.1956.

⁴³⁹ «Δεν υπήρχε δίλημμα», *Η Αυγή*, 14.08.1956.

Στον αντίποδα, κατηγορούσε τον κυβερνητικό Τύπο πως επιχειρούσε να «αποχρωματίσει» εντελώς την ελληνική άρνηση, ώστε να μη συσχετιστεί με την ΕΣΣΔ, βλ. «Η απόφασις της κυβερνήσεως να μη μετάσχει στη διάσκεψιν», *Η Αυγή*, 14.08.1956.

⁴⁴⁰ «Η εθνική λύσις του Κυπριακού», *Η Αυγή*, 12.08.1956.

⁴⁴¹ «Ανεπιφύλακτη υποστήριξη της Αιγύπτου υπαγορεύουν τα συμφέροντα του Έθνους», *Η Αυγή*, 15.08.1956.

⁴⁴² Στάθης Ευσταθιάδης, «Η Αίγυπτος κερδίζει την μάχη του Σουέζ», *Η Αυγή*, 22.08.1956.

⁴⁴³ Ευάγγελος Παντελέσκος, «Η εθνικοποίηση του Σουέζ και οι εκβιασμοί των Δυτικών», *Η Αυγή*, 05.08.1956.

χιτλερικές πολεμικές προετοιμασίες, η εφημερίδα εμφανίστηκε ιδιαίτερα απογοητευμένη που τις ακολουθούσαν συμπράττοντας οι Γάλλοι. «Πού ‘σαι Γαλλία ...του Ουγκώ, του Ζολά, του Ζωρές, του Παστέρ, της Βαστίλης, την διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων;», αναρωτιόταν ο Βάρναλης, ελπίζοντας στην αντίδραση του γαλλικού λαού, όπως επίτασσε η κληρονομιά της Γαλλικής Επανάστασης.⁴⁴⁴ Καθώς η κυβέρνηση δεν αντέδρασε στη μεταφορά γαλλικού στρατού στην Κύπρο, η *Αυγή* την κατηγόρησε πως συνέχιζε να τηρεί ενοχική «σιωπή», που, εκτός των άλλων, την εξέθετε και στον αραβικό κόσμο. Η κυβερνητική αυτή σιωπή αποδιδόταν και πάλι, όχι μόνο στην «ανικανότητα», αλλά και στην «αναίσχυντη δουλικότητα» της κυβέρνησης Καραμανλή, που ακολουθούσε πιστά το «συμμαχικό σχέδιο».⁴⁴⁵

Η μεταφορά της γαλλικής μονάδας στην Κύπρο θεωρήθηκε από την *Αυγή* ως «ύστατη» ενέργεια του δυτικού ιμπεριαλισμού κατά της Αιγύπτου και «των λαών» και αποκάλυψη του πραγματικού προσώπου του ΝΑΤΟ.⁴⁴⁶ Για άλλη μια φορά, φαινόταν ότι η *Αυγή* προσλάμβανε και ενέτασσε τα γεγονότα στην ευρύτερα αντιδυτική και ανιμπεριαλιστική οπτική της και στόχευση: ήταν το ίδιο κοινό ιμπεριαλιστικό μέτωπο των «συμμάχων» σε εισαγωγικά, «Τούρκων, Αμερικανών και Αγγλογάλλων, που κατέλυαν στο Σουέζ και την Κύπρο τις αξίες πάνω στις οποίες» υποτίθεται ότι «είχε συσταθεί το ΝΑΤΟ, την εδαφική ακεραιότητα, την εθνική ανεξαρτησία και την ελευθερία των λαών».⁴⁴⁷ Πλέον, είχε αποκαλυφθεί πως η Βορειοατλαντική Συμμαχία δρα ανοιχτά «εναντίον της Ελλάδας και της Αιγύπτου»,⁴⁴⁸ όπως είχε γίνει αντιληπτό και από την ελληνική κοινή γνώμη,⁴⁴⁹ καθιστώντας αναγκαία την απαγκίστρωση της χώρας από τα συμμαχικά πλαίσια.

Τελικά, «το σχέδιο εκφοβισμού της Αιγύπτου», μέρος του οποίου ήταν και η αποστολή στρατευμάτων στην Κύπρο, στο οποίο δεν αντιτάχθηκε η Ελλάδα,⁴⁵⁰ «απέτυχε»,⁴⁵¹ με την απόρριψη από τον Νάσερ των προτάσεων της επιτροπής Μένζις, που είχαν συντάξει οι δυτικές δυνάμεις στο Λονδίνο. Η ειρήνη και η ελευθερία νίκησαν

⁴⁴⁴ Κώστας Βάρναλης, «Πού ‘σαι, Γαλλία;», *Η Αυγή*, 02.09.1956.

⁴⁴⁵ Βασίλης Εφραιμίδης, «Γλωσσοδέτης», *Η Αυγή*, 02.09.1956.

⁴⁴⁶ «Ας παραμερίσουν», *Η Αυγή*, 31.08.1956, «Η κυβέρνηση σιωπά», *Η Αυγή*, 31.08.1956 και «Σιωπή ενόχου τηρεί η κυβέρνηση», *Η Αυγή*, 01.09.1956.

⁴⁴⁷ Βασίλης Εφραιμίδης, «Αθλιοι ουραγοί», *Η Αυγή*, 09.09.1956.

⁴⁴⁸ «Το ΝΑΤΟ κατά της Ελλάδος και της Αιγύπτου», *Η Αυγή*, 07.09.1956.

⁴⁴⁹ Ο Βάρναλης παρέθετε τα αποτελέσματα δημοσκοπήσης ινστιτούτου, σύμφωνα με τα οποία το 75% των Ελλήνων τασσόταν υπέρ της αποχώρησης από το ΝΑΤΟ, βλ. Κώστας Βάρναλης, «Η γνώμη του λαού», *Η Αυγή*, 05.09.1956.

⁴⁵⁰ «Η Ελλάς ταντίζεται με τους αποικιστάς», *Η Αυγή*, 07.09.1956.

⁴⁵¹ «Το σχέδιο εκφοβισμού της Αιγύπτου απέτυχε», *Η Αυγή*, 08.09.1956.

στην Αίγυπτο «λόγω του παναραβικού ξεσηκωμού» με τη συμπαράσταση της Σοβιετικής Ένωσης και «δυτικών φιλελεύθερων λογίων», σε αντίθεση με την Κύπρο, όπου «η κυβέρνηση Καραμανλή δεν αξιοποίησε την ιστορική ευκαιρία».⁴⁵²

2.4.2 Ο Σύνδεσμος Χρηστών και οι εξελίξεις στην Κύπρο: κλιμάκωση της αντιπολιτευτικής κριτικής

Στα μέσα Σεπτεμβρίου, η Αυγή τοποθετήθηκε απέναντι στις νέες εξελίξεις μετά την εντολή της Εταιρείας του Σουέζ στους πλοηγούς της διώρυγας να εγκαταλείψουν τη θέση τους και, κυρίως, το νέο δυτικό σχέδιο-«ανοιχτή πρόκληση εναντίον της Αιγύπτου»,⁴⁵³ που αποσκοπούσε στη δημιουργία Συνδέσμου Χρηστών της διώρυγας. Στο πνεύμα της ανακοίνωσης της ΕΔΑ, η εφημερίδα καλούσε και τη στιγμή εκείνη την κυβέρνηση Καραμανλή να ταχθεί υπέρ της Αιγύπτου και να απορρίψει ενδεχόμενη πρόταση των αποικιστών για συμμετοχή στο Σύνδεσμο.⁴⁵⁴ Αντίθετη με το πολεμικό κλίμα που δημιουργούταν, η εφημερίδα προειδοποιούσε την κυβέρνηση να είναι προσεκτική στην απόφασή της, καθώς «είχε ήδη διαπράξει πολλά εγκλήματα» σε μια «υπόθεση όλων των λαών», των οποίων κοινός εχθρός ήταν ο πόλεμος. Την ίδια στιγμή, η εφημερίδα τοποθετούσε πάλι τη Σοβιετική Ένωση στην κορυφή της πυραμίδας των «δυνάμεων της ειρήνης».⁴⁵⁵ Μέσα από σειρά άρθρων της, αντέκρουε τη προπαγάνδα περί διείσδυσης της ΕΣΣΔ στην Αίγυπτο, όπως γινόταν αντιληπτή στη Δύση η οικονομική συνδιαλλαγή των δύο κρατών. Στο πλαίσιο αυτό, αναφερόταν στον πανικό των ιμπεριαλιστών μπροστά στο σύνθημα της «ειρηνικής άμιλλας», του ειρηνικού οικονομικού ανταγωνισμού για ενίσχυση των χωρών του Τρίτου Κόσμου, που εξέφραζε η Σοβιετική Ένωση και το οποίο τερμάτιζε το αμερικανικό μονοπώλιο «βοήθειας» προς τις χώρες αυτές.⁴⁵⁶ Ακόμη, πάνω στην έξαρση του αντιδυτικού κλίματος στην Ελλάδα, μετά τους νέους απαγχονισμούς Κυπρίων αγωνιστών στις 21 Σεπτεμβρίου, τονίζονταν πως η ΕΣΣΔ αποτελούσε τον πραγματικό υποστηρικτή της κυπριακής υπόθεσης.⁴⁵⁷ Ο βουλευτής της ΕΔΑ Γεώργιος Σπηλιόπουλος υποστήριζε κι αυτός στην *Αυγή* πως αποτελούσε πανελλήνιο αίτημα η άμεση διακοπή των σχέσεων

⁴⁵² Εφραιμίδης, «Αθλοί...» *ό.π.*

⁴⁵³ «Νέα ανοικτή πρόκληση εναντίον της Αιγύπτου», *Η Αυγή*, 13.09.1956.

⁴⁵⁴ «Χωρίς δολιχοδρομίες», *Η Αυγή*, 13.09.1956 και «Σαφής και κατηγορηματική πρέπει να είναι η απάντηση της Ελλάδος», *Η Αυγή*, 14.09.1956.

⁴⁵⁵ «Οι δυνάμεις της ειρήνης κινούνται για αποτροπή του πολέμου», *Η Αυγή*, 14.09.1956.

⁴⁵⁶ «Η κρίσις του Σουέζ και η σοβιετική 'διείσδυσις'», *Η Αυγή*, 16.09.1956.

⁴⁵⁷ «Απαγχονίζονται αύριο τρεις Κύπριοι πατριώται», *Η Αυγή*, 20.09.1956.

με τους «δημίους».⁴⁵⁸ Αντίθετα, «χλιαρή» και «αδρανής»⁴⁵⁹ κρινόταν και τη στιγμή εκείνη η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία περιοριζόταν σε τυπικά μόνο διαβήματα διαμαρτυρίας απέναντι στις εκτελέσεις, αλλά και αποδεχόταν να συζητηθεί το Κυπριακό στο ΝΑΤΟ, σε απόρρητο δηλαδή πλαίσιο. Κατά την εφημερίδα, η στάση αυτή οδηγούσε στο «κλείσιμο» του εθνικού ζητήματος και στην οριστική απαλλαγή του Καραμανλή από αυτό.⁴⁶⁰ Ένας τέτοιος «συμβιβασμός» ερχόταν σε αντίθεση με το λαϊκό αίτημα για αυτοδιάθεση και τροφοδοτούσε την «οργή» του έθνους,⁴⁶¹ η οποία δεν αντικατοπτρίστηκε σε δυναμικές διαδηλώσεις εξαιτίας των απαγορεύσεων και της κυβερνητικής «τρομοκρατίας».

Στις συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί, η διάσπαση των δυτικών δυνάμεων κατά τις συνομιλίες του Λονδίνου για το σχηματισμό του Συνδέσμου των Χρηστών⁴⁶² και το αδιέξοδο στο οποίο είχαν οδηγήσει τη Βρετανία οι χειρισμοί της αντιμετώπιστηκαν αισιόδοξα από την εφημερίδα, ως ευνοϊκή εξέλιξη για τη δυναμική συνέχεια του λαϊκού αγώνα σε Ελλάδα και Κύπρο.⁴⁶³ Στα τέλη Σεπτεμβρίου όμως, κι ενώ η υπόθεση του Σουέζ παραπέμφθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ μετά από τις προσφυγές και των δύο πλευρών, ο Δυτικογερμανός καγκελάριος Κόνραντ Αντενάουερ (Konrad Adenauer) ανέλαβε ρόλο μεσολαβητή με την ελληνική πλευρά προκειμένου να συζητηθεί το Κυπριακό στο ΝΑΤΟ. Η *Αυγή* εξέλαβε αυτή την εξέλιξη, σε συνδυασμό με το διορισμό του νέου Αμερικανού πρέσβη στην Αθήνα Τζορτζ Άλεν, ως μια ακόμη κίνηση για τον «ενταφιασμό» του Κυπριακού⁴⁶⁴ και τον τερματισμό του ανταποικιακού αγώνα, στο πλαίσιο της ιμπεριαλιστικής πολιτικής της υποτιθέμενης «χώρας της ελευθερίας», των ΗΠΑ. Κατηγορούσε, επιπλέον, έντονα τον κυβερνητικό Τύπο και, ιδιαίτερα, την *Καθημερινή*, η οποία έκανε λόγο για «καλές διαθέσεις» του Αντενάουερ⁴⁶⁵ και για λιγοστές ελληνικές ελπίδες δικαίωσης στον ΟΗΕ,⁴⁶⁶ ότι δρούσε κι αυτή προς όφελος του «συμβιβασμού».

⁴⁵⁸ Γεώργιος Σπηλιόπουλος, «Αίτημα του Έθνους η διακοπή των σχέσεων με τους δημίους», *Η Αυγή*, 22.09.1956.

⁴⁵⁹ «Να διακοπούν οι σχέσεις με τους Άγγλους δολοφόνους», *Η Αυγή*, 20.09.1956.

⁴⁶⁰ «Θλιβερό θέαμα», *Η Αυγή*, 20.09.1956.

⁴⁶¹ «Η ψευδομανία των ενόχων», *Η Αυγή*, 21.09.1956.

⁴⁶² «Κλονίζει την ενότητα της δυτικής συμμαχίας η αποτυχία του Λονδίνου», *Η Αυγή*, 23.09.1956.

⁴⁶³ «Το Κυπριακό θα κριθεί κυρίως στην Ελλάδα», *Η Αυγή*, 23.09.1956.

⁴⁶⁴ «Ο κ. Τζορτζ Άλεν έρχεται να 'κλείσει' το Κυπριακό», *Η Αυγή*, 25.09.1956.

⁴⁶⁵ «Οι 'καλές διαθέσεις' του κ. Αντενάουερ», *Η Αυγή*, 25.09.1956.

⁴⁶⁶ «Εξόρμησις ...κατά της προσφυγής», *Η Αυγή*, 26.09.1956.

2.4.3 Το Κυπριακό ως «λυδία λίθος» της πολιτικής της κυβέρνησης και «όχημα» της εναντίον της κριτικής

Για την *Αυγή*, οι συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί με την κρίση στο Σουέζ και έφερναν τη Βρετανία σε εξαιρετικά δυσχερή πολιτικά και διπλωματικά θέση, ήταν ευνοϊκές για το Κυπριακό, και η ΕΟΚΑ έπρεπε τότε ακριβώς να εντείνει τη δράση της.⁴⁶⁷ Έτσι, η εφημερίδα αντιμετώπισε την κατάπαυση πυρός από την ΕΟΚΑ στις 16 Αυγούστου εντελώς αντίθετα από κυβερνητικά «όργανα», όπως η *Καθημερινή*, που στηρίζοντας τους χειρισμούς του Καραμανλή, έγραφαν ότι «η χειρονομία της ΕΟΚΑ ανοίγει νέο δρόμο για τη βελτίωση των ελληνοαγγλικών σχέσεων».⁴⁶⁸ Για την *Αυγή*, δεν ήταν παρά «αποτέλεσμα μυστικής συμφωνίας» με αμερικανική πρωτοβουλία,⁴⁶⁹ προκειμένου να επιτευχθεί ένας «απαράδεκτος» συμβιβασμός, παραμονές της ελληνικής «μάχης» στον ΟΗΕ.⁴⁷⁰ Η στάση των ΗΠΑ, την οποία η Ελλάδα ακολουθούσε ως «αποικία των Αγγλοαμερικανών»,⁴⁷¹ σχολιαζόταν στην εφημερίδα με το βλέμμα και προς την παράλληλη κρίση στην Αίγυπτο, ότι προεξοφλούσε ανάλογη αντιμετώπιση των ανταποικιακών κινημάτων στο μέλλον.⁴⁷² Αυτός ήταν, έγραφε με ειρωνεία ο Βάρναλης, ο «θρίαμβος της εθνικοφροσύνης»,⁴⁷³ ενώ η ευθύνη της «γενναίας αποφάσεως» της ΕΟΚΑ, στην πραγματικότητα, δεν ανήκε στον Διγενή, αλλά στην κυβέρνηση, τον Ντάλες και το Βρετανό βουλευτή των Εργατικών και διαμεσολαβητή στις συνομιλίες Μακαρίου-Χάρντινγκ Φράνσις Νόελ-Μπέικερ (Francis Noel-Baker).⁴⁷⁴

Λιγότερο οξύς κι απόλυτος και περισσότερο πολιτικός, ο Μανόλης Γλέζος υποστήριζε πως, αν και η ανακωχή ήταν γενικά σωστή ως θέση αρχής, δεν χρησιμοποιήθηκε όπως έπρεπε, στο πλαίσιο της ευνοϊκής συγκυρίας για την Ελλάδα. Επίσης, ο Γλέζος θεωρούσε πως η κρισιμότητα των στιγμών δεν προσφερόταν για

⁴⁶⁷ «Η εθνική...» και «Πολλά στελέχη της ΕΟΚΑ ομιλούν για προδοσία», *Η Αυγή*, 19.08.1956.

Για τη στάση της ΕΔΑ απέναντι στην ΕΟΚΑ, που πέρασε από την αρχική καταδίκη στη διστακτική αποδοχή και τελικά στην αποθέωση της ένοπλης δράσης της, βλ. Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Ελλαδική αριστερά και ο Αγώνας της ΕΟΚΑ. Μια πρώτη προσέγγιση» στο Γεώργιος Καζαμίας – Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Πενήντα χρόνια μετά την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ. Μια ιστορική αποτίμηση*, Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, Λευκωσία 2006, σελ. 101-103.

⁴⁶⁸ «Τι τους ενδιαφέρει;», *Η Αυγή*, 21.08.1956.

⁴⁶⁹ «Αποτέλεσμα μυστικής συμφωνίας η κατάθεση των όπλων», *Η Αυγή*, 18.08.1956.

⁴⁷⁰ «Η κυβέρνηση εναποθέτει την τύχη της Κύπρου στο έλεος των Άγγλων», *Η Αυγή*, 19.08.1956.

⁴⁷¹ Κώστας Βάρναλης, «Και πού 'μαστε ακόμα», *Η Αυγή*, 25.08.1956.

⁴⁷² «Η αμερικανική μεσολάβηση», *Η Αυγή*, 21.08.1956.

⁴⁷³ Κώστας Βάρναλης, «Θρίαμβος της εθνικοφροσύνης», *Η Αυγή*, 19.08.1956.

⁴⁷⁴ Κώστας Βάρναλης, «Γενναία απόφαση», *Η Αυγή*, 21.08.1956.

κριτική στην κυβέρνηση, η οποία θα έπρεπε, σε κλίμα ομονοίας, «να ακολουθήσει τον εθνικό δρόμο, στα πλαίσια μιας αποκλειστικά ελληνικής πολιτικής» και να συνταχθεί με τις ανταποικιακές δυνάμεις.⁴⁷⁵ Η ανάγκη εθνικής ομόνοιας και εθνικής πολιτικής υποστηριζόταν, όπως είδαμε, και από τις άλλες εφημερίδες, αλλά είναι σαφές ότι η καθεμία εννοούσε τα πράγματα διαφορετικά. Η *Αυγή* είχε ξεκαθαρίσει ότι η κυβέρνηση και ο κατευθυνόμενος από αυτήν τύπος δεν ήταν δυνατό να αποτελέσουν τους «σημαιοφόρους» ενός «αρραγούς εθνικού μετώπου».⁴⁷⁶ Αν είχε έρθει, όπως σημείωνε χαρακτηριστικά ο Γλέζος, «η ώρα της Ελλάδος», η κυβέρνηση Καραμανλή, που εξακολουθούσε να «σιωπά» μπροστά στη «συμμαχική συνομοσία»,⁴⁷⁷ δεν ήταν αυτή που θα μπορούσε να την πραγματώσει. Το Κυπριακό, κατά τον Μάρκο Αυγέρη, ήταν η «λυδία λίθος» που «ξεσκέπασε την αδυναμία της».⁴⁷⁸ Στη «μαύρη» επέτειο ενός χρόνου από τα «Σεπτεμβριανά», η *Αυγή* ζητούσε απαλλαγή από την κυβέρνηση των «εθελόδουλων».⁴⁷⁹ Με αφορμή την αποβίβαση των γαλλικών δυνάμεων στην Κύπρο, η εφημερίδα είχε επιρρίψει ευθύνες συνολικά στο πολιτικό σύστημα, καλώντας την αντιπολίτευση να ζητήσει άμεσα σύγκληση της Βουλής,⁴⁸⁰ τη στιγμή που η κυβέρνηση επιχειρούσε να την παρασύρει σε «συγκάλυψη».⁴⁸¹ Όπως έγραφε ο Βάρναλης, κατηγορώντας και την «εθνικόφρονα» αντιπολίτευση, δηλαδή τον κεντρώο χώρο, δεν αρκούσε να αλλάξουν «τα πρόσωπα των διαχειριστών, αλλά τα συμφέροντα των κυρίων».⁴⁸² Η σκληρή γραμμή που ακολουθούσε η *Αυγή* διαφοροποιούνταν από τις διακηρύξεις της Α΄ Συνδιάσκεψης της ΕΔΑ ως ενιαίου κόμματος, σύμφωνα με τις οποίες η «Αλλαγή» θα ερχόταν μέσα από συνεργασία με τις πατριωτικές δυνάμεις από όλο τον πολιτικό κόσμο, ακόμα και από την ίδια τη Δεξιά.⁴⁸³

Η οξεία αντιπολιτευτική κριτική της *Αυγής* επικεντρώθηκε τις επόμενες μέρες πάλι στον Καραμανλή κατηγορώντας τον ότι απέφευγε τον κοινοβουλευτικό έλεγχο για τους χειρισμούς του στο Κυπριακό, και, την ώρα που ο Χάρντινγκ έπαιρνε νέα σκληρότατα μέτρα στην Κύπρο, εμφανιζόταν έτοιμος να αποδεχθεί το «αποικιακό» σύνταγμα Ράντκλιφ.⁴⁸⁴ Το σφυροκόπημα εναντίον της κυβέρνησης ήταν συνεχές και

⁴⁷⁵ Μανόλης Γλέζος, «Η ώρα της Ελλάδας», *Η Αυγή*, 26.08.1956.

⁴⁷⁶ «Δημαγωγοί», *Η Αυγή*, 18.09.1956.

⁴⁷⁷ «Σοβαρός κίνδυνος απειλεί το Έθνος», *Η Αυγή*, 29.08.1956.

⁴⁷⁸ Μάρκος Αυγέρης, «Η πολιτική της Δεξιάς και το Έθνος», *Η Αυγή*, 26.08.1956.

⁴⁷⁹ «Η 6η Σεπτεμβρίου», *Η Αυγή*, 06.09.1956.

⁴⁸⁰ «Ας παραμερίσουν» *ό.π.*

⁴⁸¹ «Η κυβέρνηση αναζητεί τώρα συνενόχους», *Η Αυγή*, 11.09.1956.

⁴⁸² Κώστας Βάρναλης, «Εθνικόφρων αντιπολίτευσις», *Η Αυγή*, 19.09.1956.

⁴⁸³ Λαμπρινού, *ΕΔΑ...*, *ό.π.*, σελ. 106.

⁴⁸⁴ «Η κυβέρνηση έχει δεχθή το αποικιακό σύνταγμα», *Η Αυγή*, 30.09.1956.

ευρύ, περιλαμβάνοντας και άλλα θέματα, όπως ήταν η διάρρηξη, που συνοδεύτηκε από την κλοπή απόρρητων εγγράφων της ελληνικής πρεσβείας στην Άγκυρα, η παράταση του μέτρου των εκτοπίσεων των αντιφρονούντων,⁴⁸⁵ η απόδραση από τις ελληνικές φυλακές του Τούρκου πράκτορα Οκτάι Ενγκίν (Oktaý Engin)⁴⁸⁶ και η εισαγωγή από τον Καραμανλή νομοσχεδίου για την αύξηση της βασιλικής χορηγίας. Στις 6 Οκτωβρίου, την ημέρα συμπλήρωσης ενός έτους από την αναρρίχηση του Καραμανλή στην εξουσία, ο πρόεδρος της ΕΔΑ Ιωάννης Πασαλίδης σε άρθρο του κατηγόρησε εκ νέου την κυβέρνηση για συμπόρευση με τις επιταγές των «συμμάχων» που οδηγούσαν στον «ενταφιασμό του Κυπριακού». Η συσσώρευση της λαϊκή οργής, επισήμαινε και ο Πασαλίδης, οφειλόταν και σε άλλα ζητήματα, όπως τα οικονομικά σκάνδαλα και η διατήρηση της ετεροδικίας και των εκτοπισμών. Το άρθρο κατέληγε πως η χώρα θα εξερχόταν του αδιεξόδου με εκλογές και μάλιστα με το σύστημα της απλής αναλογικής,⁴⁸⁷ και όχι του «τριφασικού» με το οποίο είχε επικρατήσει ο Καραμανλής το Φεβρουάριο του 1956.

Σε αυτό το πλαίσιο, η *Αυγή* ταυτίστηκε με το μήνυμα του αρχηγού της ΕΟΚΑ Γρίβα, με το οποίο ζητούσε αντικατάσταση της κυβέρνησης από ένα πανεθνικό μέτωπο όλων των κομμάτων και επανεξέταση της ελληνικής θέσης διεθνώς, ώστε να συνεχιστεί επιτυχώς ο κυπριακός Αγώνας.⁴⁸⁸ Η προσπάθεια αμφισβήτησης και στη συνέχεια διαστρέβλωσης του μηνύματος Γρίβα από τους «Οκτωβριανούς νεκροθάπτες», «συμβιβαστές» και «ηττοπαθείς» της κυβέρνησης παρουσιαζόταν ως απόλυτα συνεπής με τη σχεδιαζόμενη αποδοχή του αμερικανικού σχεδίου, του συντάγματος Ράντκλιφ.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Ο Βάρναλης αναρωτιόταν πως ήταν δυνατό να ζητά την απελευθέρωση των Κυπρίων ένα καθεστώς που στερεί την ελευθερία στους Έλληνες, εκφράζοντας την πεποίθηση πως, εκτός των άλλων, η χώρα εξετίθετο κι έχανε ένα σοβαρό διαπραγματευτικό επιχείρημα στο διεθνή στίβο, βλ. Κώστας Βάρναλης, «Διαφώτιση», *Η Αυγή*, 29.09.1956.

Στο ίδιο μήκος κύματος ο Μανόλης Γλέζος, σε άρθρο του με αφορμή τη συμπλήρωση 15 χρόνων από την ίδρυση του ΕΑΜ, του οποίου κληρονομιά υπήρξε ο αγωνιζόμενος λαός σε Ελλάδα και Κύπρο, υποστήριζε πως το συμφέρον της χώρας προϋπέθετε εθνική ενότητα που δε θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί χωρίς την κατάργηση των εξοριών, βλ. Μανόλης Γλέζος, «Μια κληρονομιά», *Η Αυγή*, 27.09.1956.

⁴⁸⁶ Ο Ενγκίν είχε μετάσχει στον εμπρησμό του τουρκικού προξενείου της Θεσσαλονίκης τον Σεπτέμβριο του 1955 ως πρόσχημα για το ξέσπασμα του ανθελληνικού πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη. Το γεγονός αποδόθηκε από την *Αυγή* σε υποχώρηση της κυβέρνησης στις «συμμαχικές» επιταγές για βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, βλ. «Η απόδραση του Ενγκίν», *Η Αυγή*, 26.09.1956.

Ο Βάρναλης σημείωνε με πικρία πως αν ο Εγκίν «δεν ήταν Τούρκος, αλλά Έλληνας», δηλαδή Αριστέρος, «θα σάπιζε όλη τη ζωή του στη φυλακή», βλ. Κώστας Βάρναλης, «Ο Οκτάι Ενγκίν», *Η Αυγή*, 28.09.1956.

⁴⁸⁷ Ιωάννης Πασαλίδης, «Η 6η Οκτωβρίου», *Η Αυγή*, 06.10.1956.

⁴⁸⁸ «Η ΕΟΚΑ ζητεί πανεθνικό μέτωπο από όλα τα κόμματα στην Ελλάδα», *Η Αυγή*, 18.10.1956.

⁴⁸⁹ «Διαστρέφει το μήνυμα της ΕΟΚΑ η κυβέρνηση», *Η Αυγή*, 20.10.1956 και «Το μήνυμα», *Η Αυγή*, 20.10.1956.

Η *Αυγή* μετέφερε υπερθεματίζοντας και τη γνώμη του αρχηγού της αντιπολίτευσης Γεωργίου Παπανδρέου πως «η κυβέρνηση τίθετο εκτός των πλαισίων του μαχομένου έθνους»,⁴⁹⁰ ζητώντας και πάλι στην ουσία την παραίτησή της⁴⁹¹ και τον σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας που θα ακολουθούσε ανεξάρτητη εθνική πολιτική.

Η πίεση προς τον Καραμανλή ολοένα και εντεινόταν, γι' αυτό και δεν εγκατέλειπε ακόμα, όπως θα ήθελε, σύμφωνα με την εφημερίδα, την προσφυγή για την Κύπρο στον ΟΗΕ.⁴⁹² Υπό αυτές τις συνθήκες, αφίχθη στην Αθήνα ο νέος Αμερικανός πρέσβης Τζορτζ Άλεν, δηλώνοντας πως ορισμένες «παρεξηγήσεις» έχουν επιδεινώσει τις σχέσεις των δύο χωρών. Η *Αυγή* έσπευσε να τοποθετηθεί επί των δηλώσεων Άλλεν, τονίζοντας και σε αυτήν την περίπτωση πως οι «παρεξηγήσεις» αποτελούν στην πραγματικότητα οργανωμένη «ανθελληνική πολιτική» εκ μέρους των ΗΠΑ.⁴⁹³ Στις 12 Οκτωβρίου, επέτειο απελευθέρωσης των Αθηνών από τη γερμανική Κατοχή, η εφημερίδα υπενθύμιζε τις «συμμαχικές» παρεμβάσεις που ακολούθησαν, όπως και τώρα στην Κύπρο, και «δηλητηρίασαν τη χαρά του λαού».⁴⁹⁴ Τελικά, οι ελιγμοί των Αγγλοαμερικανών κατέληξαν στην κατάθεση βρετανικής προσφυγής κατά της Ελλάδας στον ΟΗΕ. Ενώ η κυβέρνηση, μέσω των οργάνων της, παρουσίασε το γεγονός ως αποτέλεσμα της δυναμικής της πολιτικής,⁴⁹⁵ η *Αυγή*, από την πλευρά της, το αντιμετώπισε ως ένα ακόμη «ράπισμα»,⁴⁹⁶ στηλιτεύοντας την τακτική της κυβέρνησης και του φιλοκυβερνητικού Τύπου να παρουσιάζει τα αποτελέσματα των χειρισμών της στο διεθνές επίπεδο ως επιτυχίες, τη στιγμή που στην πραγματικότητα αποτύγχανε να προωθήσει το αίτημα της κυπριακής αυτοδιάθεσης.

⁴⁹⁰ «Η κυβέρνηση τίθεται εκτός των πλαισίων του μαχομένου έθνους», *Η Αυγή*, 19.10.1956.

⁴⁹¹ «Η αμερικανική συμπαράσταση», *Η Αυγή*, 27.10.1956.

⁴⁹² «Ο κ. Τζωρτζ Άλεν κοιμιστής εντολών της Ουάσινγκτον», *Η Αυγή*, 07.10.1956.

⁴⁹³ «Ο κ. Άλεν και οι 'παρεξηγήσεις'», *Η Αυγή*, 09.10.1956.

Στις πτυχές της πολιτικής αυτής η εφημερίδα ενέτασσε τόσο το σύνταγμα Ράντκλιφ, όσο και την αποστολή του πρίγκιπα Φιλίππου, Δούκα του Εδιμβούργου (Prince Philip, Duke of Edinburgh) στις Σεϋχέλλες για να πείσει τον Μακάριο, βλ. «Οι παγίδες των Αγγλοαμερικανών», *Η Αυγή*, 10.10.1956.

⁴⁹⁴ «Η σημερινή επέτειος», *Η Αυγή*, 12.10.1956.

⁴⁹⁵ «Υποπται θριαμβολογία», *Η Αυγή*, 16.10.1956.

⁴⁹⁶ «Η προσφυγή των Άγγλων», *Η Αυγή*, 14.10.1956.

Για το λόγο αυτό η απόφαση της κυβέρνησης να διακόψει τη λειτουργία της Βουλής, δόθηκε για να αφιερωθεί στην προπαρασκευή της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ, μεταφράστηκε ως προσπάθεια αποφυγής του κοινοβουλευτικού ελέγχου, βλ. «Βουλή και Κυπριακόν», *Η Αυγή*, 17.10.1956.

Καθώς πλησίαζε η συζήτηση της προσφυγής, η εφημερίδα, μέσα από σειρά άρθρων του ιστορικού Γιάνη Κορδάτου⁴⁹⁷ και του Μ. Μ. Παπαϊωάννου,⁴⁹⁸ αναδείκνυε τους παραδοσιακούς δεσμούς ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Ελλάδα με αναφορές στην ελληνική παροικία, τους διανοούμενους που προήλθαν από αυτήν και τον «φιλέλληνα» σουλτάνο Μεχμέτ Αλί (Muhammad Ali), που ευνόησε τις δραστηριότητές της. Ακόμη, οι ανταποκρίσεις του Χαρίλαου Μάνου από την Κίνα και η προβολή δηλώσεων όπως του Κινέζου πρωθυπουργού Τσου Εν Λάι (Zhou Enlai) που τοποθετούνταν «ολόψυχα» υπέρ της κυπριακής αυτοδιάθεσης,⁴⁹⁹ έφερναν σε επαφή το ελληνικό κοινό με τις εξελίξεις εκεί και έκαναν γνωστή την κινεζική στήριξη στο αίτημα για το Κυπριακό.⁵⁰⁰ Νωρίτερα, η εφημερίδα τόνιζε και πάλι τη συμπαράσταση της Αιγύπτου, που είχε αποδειχθεί και έμπρακτα όταν ο Νάσερ παραχώρησε άσυλο στο διωκόμενο από τις βρετανικές αρχές Κύπριο αγωνιστή Γεώργιο Κοτσώνη.⁵⁰¹ Οι παραπάνω δημοσιεύσεις αποσκοπούσαν, εν όψει της συζήτησης στον ΟΗΕ, στη σύνδεση της Ελλάδας με το ουδετερόφιλο τόξο και τους «Αδέσμευτους», τους «πραγματικούς» «φίλους της κυπριακής υποθέσεως».⁵⁰²

Στα τέλη Οκτωβρίου και στο περιθώριο των εξεγέρσεων στην Ανατολική Ευρώπη, το κάλεσμα Καραμανλή στην αντιπολίτευση για συμμετοχή στην αντιπροσωπεία στα Ηνωμένα Έθνη αντιμετωπίστηκε ως «αφελής ελιγμός» στην «προσπάθεια εξεύρεσης συνενόχων»,⁵⁰³ σε μια περίοδο, μάλιστα, που το κυβερνών κόμμα πλήττονταν από την αποχώρηση σημαντικών στελεχών του που διαφωνούσαν με τη διαχείριση του Κυπριακού.⁵⁰⁴ Μετά και την «απροκάλυπτη» αξίωση του Άλεν για αποδοχή του συντάγματος Ράντκλιφ από την Ελλάδα, η *Αυγή* ζήτησε εκ νέου την παραίτηση της κυβέρνησης, από τη στιγμή που στην αμερικανική στήριξη είχε βασίσει την εξωτερική της πολιτική.⁵⁰⁵ Τις ημέρες εκείνες, η επέτειος της 28ης Οκτωβρίου, που πλησίαζε, έδινε στην εφημερίδα την ευκαιρία, μέσω ενός σχήματος αναδρομών και

⁴⁹⁷ Γιάνης Κορδάτος, «Μωχάμετ Αλύ», *Η Αυγή*, 13.10.1956.

⁴⁹⁸ Μ. Μ. Παπαϊωάννου, «Α' - Η ιστορία της ελληνικής παροικίας», *Η Αυγή*, 09.10.1956, Μ.Μ. Παπαϊωάννου, «Καβάφης-Σκληρός», *Η Αυγή*, 14.10.1956 και Μ.Μ. Παπαϊωάννου, «Τίμος Μαλάνος, Στρατής Τσίρκας και άλλοι πεζογράφοι και ποιητές», *Η Αυγή*, 16.10.1956.

⁴⁹⁹ «Ο Τσού Εν Λάι ολόψυχα υπέρ της Κύπρου», *Η Αυγή*, 29.09.1956.

⁵⁰⁰ Χαρίλαος Μάνος, «Η Λαϊκή Κίνα, πολύτιμη και φυσικός μας σύμμαχος στο Κυπριακό», *Η Αυγή*, 17.10.1956.

⁵⁰¹ Στάθης Ευσταθιάδης, «Ο Γ. Κοτσώνης ομιλεί στην *Αυγή*», *Η Αυγή*, 28.08.1956.

⁵⁰² «Οι πραγματικοί φίλοι της κυπριακής υποθέσεως», *Η Αυγή*, 11.10.1956.

⁵⁰³ «Ο κ. Καραμανλής ζητεί να σύρει στον συμβιβασμό και την αντιπολίτευση», *Η Αυγή*, 23.10.1956.

⁵⁰⁴ Όπως ο βουλευτής Λάμπρος Ευταξίας, βλ. «Βαθύτατο ρήγμα στις τάξεις της ΕΡΕ», *Η Αυγή*, 23.10.1956.

⁵⁰⁵ «Η αμερικανική συμπαράσταση», *Η Αυγή*, 27.10.1956.

συγκρίσεων με το πρόσφατο παρελθόν, να εκφράσει ξανά την αντίθεσή της στην κυβέρνηση και τους «συμμάχους» της. Ανήμερα της επετείου σημείωνε με πάθος πως το πνεύμα του «Όχι» ζούσε ακόμη στην Ελλάδα και την Κύπρο, όπου το έθνος το πρόβαλλε τώρα απέναντι «στους νεοβαρβάρους του Ήντεν και του Χάρντινγκ, στους διαφόρους μεσολαβητάς και τους ετεροδίκους στραγγαλιστάς της ανεξαρτησίας του». ⁵⁰⁶ Οι κυβερνητικές πρακτικές, η διατήρηση δηλαδή των εκτοπισμών, η κατάπνιξη των αντιδράσεων υπέρ του κυπριακού Αγώνα, αλλά και η γενικότερη πολιτική της υποτέλειας και της συνθηκολόγησης τοποθετούνταν απέναντι στο πνεύμα της περιόδου 1940-45. ⁵⁰⁷ Κατηγορώντας η εφημερίδα το σύνολο του πολιτικού συστήματος της εθνικοφροσύνης, δηλαδή και τη Δεξιά και το Κέντρο, για αντεθνική στάση, ⁵⁰⁸ διεκδικούσε για την Αριστερά πρωταγωνιστικό ρόλο στα εθνικά θέματα. Μέσα από τα δημοσιεύματά της *Αυγής* διαμορφωνόταν ένας αριστερός πατριωτικός λόγος, στον οποίο ο αντιαποικιακός αγώνας σε Αίγυπτο και Κύπρο συνδεόταν με τους αγώνες για ελευθερία κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η δράση της ΕΟΚΑ με την ΕΑΜική Αντίσταση. ⁵⁰⁹

2.4.4 Η αγγλογαλλική εισβολή στην Αίγυπτο: η πρόσληψή της από την *Αυγή* σε σύγκριση με τα γεγονότα στην Ανατολική Ευρώπη

Λίγο πριν εκδηλωθεί η ισραηλινή και κατόπιν η αγγλογαλλική επίθεση στην Αίγυπτο, το ανατολικό στρατόπεδο συγκλονίστηκε από τις εξεγέρσεις στην Πολωνία και στην Ουγγαρία. Παρ' όλο που κατά τη διάρκεια των συνομιλιών του Πολωνού ηγέτη Γκομούλκα με αντιπροσωπεία της ΕΣΣΔ το πολεμικό κλίμα ήταν έκδηλο, η *Αυγή* μετέφερε την αίσθηση «ατμόσφαιρας κομματικής ειλικρίνειας». ⁵¹⁰ Μετά τις διαβεβαιώσεις που έλαβαν οι Σοβιετικοί και την εδραίωση της θέσης του Γκομούλκα, η εφημερίδα ανέφερε πως αποκαταστάθηκε πλήρως «η σοσιαλιστική νομιμότητα» στο πλαίσιο της «προσπάθειας εκδημοκρατισμού». Η έμφαση της *Αυγής*, πως η αλλαγή στην Πολωνία θα συντελούταν χωρίς την επέμβαση ξένων στρατευμάτων ⁵¹¹ φωτογράφιζε τις βίαιες πρακτικές των αποικιοκρατικών δυνάμεων του δυτικού

⁵⁰⁶ «Το 'ΟΧΙ'», *Η Αυγή*, 28.10.1956.

⁵⁰⁷ «Οι συνθηκολόγοι και το 1940», *Η Αυγή*, 30.10.1956.

⁵⁰⁸ Κώστας Βάρναλης, «Εθνικόφρων αντιπολίτευσις», *Η Αυγή*, 19.09.1956.

⁵⁰⁹ Στην επέτειο 15 χρόνων από την ίδρυση του ΕΑΜ, βλ. Μανώλης Γλέζος, «Μια κληρονομιά», *Η Αυγή*, 27.09.1956.

⁵¹⁰ «Ταυτόσημη ανακοίνωσις στην Μόσχα και Βαρσοβία», *Η Αυγή*, 21.10.1956.

⁵¹¹ «Ο Γκομούλκα επικεφαλής της νέας ηγεσίας του πολωνικού Κόμματος», *Η Αυγή*, 23.10.1956.

συνασπισμού. Ακόμη, ταυτιζόμενη με τη σοβιετική εκδοχή των γεγονότων, τιτλοφορούσε τα κύρια άρθρα της με αποσπάσματα δηλώσεων του Γκομούλκα, σύμφωνα με τις οποίες οι εξελίξεις όχι μόνο δεν προκάλεσαν αντισοβιετικά αισθήματα στην Πολωνία, όπως ορισμένοι έλπιζαν,⁵¹² αλλά επρόκειτο να ενισχύσουν περισσότερο τη φιλία με την ΕΣΣΔ.⁵¹³

Όμως, ενώ η κατάσταση στην Πολωνία έδειχνε να εξομαλύνεται, στην Ουγγαρία η εξέγερση, που ξεκίνησε από φοιτητική διαδήλωση στις 23 Οκτωβρίου στη Βουδαπέστη, εξαπλώθηκε σύντομα σε όλη τη χώρα και οδήγησε στην εισβολή των σοβιετικών στρατευμάτων. Η *Αυγή* εξέλαβε την εξέγερση ως «αντεπανάσταση», η οποία οργανώθηκε από «φασιστικά» και «αντιλαϊκά στοιχεία», που στηρίζονταν από τις ΗΠΑ⁵¹⁴ και εκμεταλλεύτηκαν τις διαδηλώσεις υπέρ του εκδημοκρατισμού. Δύο μέρες μετά την εκδήλωσή της, η εφημερίδα μετέδωσε πως περιορίστηκε σε μερικά σημεία της πρωτεύουσας και εν τέλει «κατεστάλη».⁵¹⁵ Η ομαλότητα, γραφόταν στην εφημερίδα, επανήλθε, όπως και στην Πολωνία, το ανατολικό στρατόπεδο παρέμεινε «αρραγές» και επρόκειτο να συνεχίσει την πορεία του προς το σοσιαλισμό. Μετά την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Ίμρε Νάγκι (Imre Nagy) και την αντικατάσταση στην ηγεσία του Κόμματος του Έρνο Γκέρο (Ernö Gerő) από τον Γιάνος Κάνταρ (Janos Kadar), η ζωή στη Βουδαπέστη έμοιαζε να παίρνει τον κανονικό της ρυθμό⁵¹⁶ και να αποκαθίσταται η «λαϊκή ενότητα».⁵¹⁷

Ήταν φανερό πως η *Αυγή* αντιμετώπιζε τη σοβιετική αντίδραση στην Ανατολική Ευρώπη όχι ως επέμβαση μιας τρίτης χώρας σε ανεξάρτητα κράτη, όπως θα έκανε λίγες μέρες αργότερα στην περίπτωση του Σουέζ, αλλά ως εσωτερικά ζητήματα του ανατολικού μπλοκ που, όπως δήλωνε ο Σοβιετικός υπουργός Εξωτερικών Σεπίλοφ, καθιστούσαν αναπόφευκτη τη χρήση βίας.⁵¹⁸ Σε μεγάλο βαθμό προσπάθησε από τη μία να υποβαθμίσει την έκτασή τους, να πείσει για τη μεγέθυνσή τους από τη δυτική προπαγάνδα και, από την άλλη, να καταδείξει πως οι εξελίξεις ήταν απόλυτα εναρμονισμένες με το πνεύμα του 20ού Συνεδρίου του ΚΚΣΕ και την

⁵¹² Στο ίδιο.

⁵¹³ «Ο Γκομούλκα στη Μόσχα», *Η Αυγή*, 24.10.1956.

⁵¹⁴ «Αποκατεστάθη πλήρως η τάξις στην Ουγγαρία», *Η Αυγή*, 26.10.1956.

⁵¹⁵ Αντεπαναστασις στην Ουγγαρία κατεστάλη», *Η Αυγή*, 25.10.1956.

⁵¹⁶ «Κυβέρνησις πατριωτικής ενώσεως υπό τον Ίμρε Νάγκυ στην Ουγγαρία», *Η Αυγή*, 27.10.1956.

⁵¹⁷ «Ευρύτατες μεταρρυθμίσεις ανήγγειλε η κυβέρνησις του Νάγκυ», *Η Αυγή*, 30.10.1956.

⁵¹⁸ «Η γήινη σφαίρα εξακολουθεί πάντοτε να γυρίζει», *Η Αυγή*, 26.10.1956.

«αποσταλινοποίηση». ⁵¹⁹ Ακόμη, η κατ' εξακολούθηση σύνδεση των «αντεπαναστατών» με το «φασιστικό» τους παρελθόν και οι συνεχείς αναφορές στην υποστήριξη που δέχονταν από τη Δύση στόχευαν στη μετατόπιση της ευθύνης για τις αιματηρές συγκρούσεις. Σε κάθε περίπτωση, η πρόσληψη της σοβιετικής επέμβασης, υπήρξε εκ διαμέτρου αντίθετη με την αντίστοιχη που ακολούθησε στη διώρυγα του Σουέζ.

Η ισραηλινή επίθεση στην Αίγυπτο και η επακόλουθη αγγλογαλλική εισβολή επιβεβαίωναν την άποψη της εφημερίδας για την επιθετική ιμπεριαλιστική πολιτική της Δύσης. Από την πρώτη στιγμή, η *Αυγή* εκδήλωσε τη συμπαράστασή της στον αιγυπτιακό λαό και προπαγάνδιζε, μέσω των δημοσιευμάτων της, την αιγυπτιακή επικράτηση απέναντι στα ισραηλινά στρατεύματα, ⁵²⁰ εικόνα που δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. ⁵²¹ Από την αρχή, επίσης, η εφημερίδα αναγνώριζε τον τεράστιο κίνδυνο για την παγκόσμια ειρήνη και κατήγγειλε τους επιτιθέμενους, αναφέροντας χαρακτηριστικά, πως τον πόλεμο ξανά τον υποκίνησαν «τα όρνεα του Σίτυ, οι έμποροι της Δύσεως, οι άνθρωποι οι μοιραίοι, κι όρμησαν οι Εβραίοι!». ⁵²² Απηχώντας από την ανάστροφη τις κατηγορίες του εθνικόφρονα χώρου κατά τον Εμφύλιο εναντίον της Αριστεράς, η *Αυγή* προσπαθούσε με τη σειρά της να απαξιώσει ηθικά το αντίπαλο στρατόπεδο και σε αυτό το πλαίσιο είναι χαρακτηριστικές οι συχνές αναφορές της στους Δυτικούς ως «ληστές» και «γκάνγκστερ». ⁵²³

Ο Βάρναλης έγραφε πως η κατάσταση θύμιζε τον πόλεμο του οποίου που οι Βρετανοί είχαν προκαλέσει χάριν της «ελευθερίας του εμπορίου»· τώρα «κόπτονταν για την ελευθερία της ναυσιπλοΐας». ⁵²⁴ Η αναφορά σε γεγονότα του παρελθόντος ήταν συχνή τακτική της *Αυγής* προκειμένου να καταδείξει τη «δόλια πολιτική των ιπποτών του 'ελευθέρου κόσμου'». ⁵²⁵ Ο Βάρναλης, πάλι, θύμιζε αλλού πως με τον ίδιο τρόπο και ο Μουσολίνι «πήγε να φάει την Αβησσυνία...κ' έφαγε το κεφάλι του!». ⁵²⁶ Ο Κορδάτος, από την πλευρά του, αναλογιζόταν τα διαχρονικά εγκλήματα των Άγγλων

⁵¹⁹ Ευάγγελος Παντελέσκος, «Αποτυγχάνει η προσπάθεια των Δυτικών να διασπάσουν το σοσιαλιστικό στρατόπεδο», *Η Αυγή*, 29.10.1956.

⁵²⁰ «Ατακτος φυγή Ισραηλινών», *Η Αυγή*, 31.10.1956.

⁵²¹ Οι Ισραηλινοί λίγες μέρες αργότερα, στις 3 Νοεμβρίου, ολοκλήρωσαν την κατάληψη του όρους Σινά και της Γάζας, βλ. Judt, *Η Ευρώπη...*, ό.π., σελ. 296.

⁵²² Αυγερινός, «Ο πόλεμος...», *Η Αυγή*, 31.10.1956.

⁵²³ Ενδεικτικά, βλ. «Οι Έλληνες στο πλευρό του αιγυπτιακού λαού», *Η Αυγή*, 01.11.1956.

⁵²⁴ Κώστας Βάρναλης, «Ληστές και προβοκάτορες», *Η Αυγή*, 02.11.1956.

⁵²⁵ «Το μάθημα», *Η Αυγή*, 28.07.1956.

⁵²⁶ Κώστας Βάρναλης, «Το γέλιο της σφίγγας», *Η Αυγή*, 04.11.1956.

στην Αίγυπτο, διαπιστώνοντας, παράλληλα, με πικρία πως και ο γαλλικός σοσιαλισμός, εκπροσωπούμενος από την κυβέρνηση Μολέ, πρόδωσε τις αξίες και τα ιδανικά του.⁵²⁷ Η εφημερίδα καυτηρίασε, ακόμη, την απόφαση της ισραηλινής ηγεσίας, λησμονώντας το μαρτύριο του λαού της, να συμμετάσχει στο «μπλίτσκρηγκ»⁵²⁸ των συνεχιστών του Χίτλερ,⁵²⁹ προς μεγάλη αγανάκτηση της ελληνικής κοινής γνώμης.⁵³⁰ Ο Βάρναλης, που χαρακτήριζε τους Άγγλους «μεγαλύτερο εχθρό του Ελληνισμού εδώ και 200 χρόνια», προειδοποιούσε το Ισραήλ πως η «προδοσία» του θα ανταμειφθεί όπως η ελληνική αντίσταση κατά των φασιστών, δηλαδή με «τελειωτικό αλυσόδεμα του λαού του».⁵³¹

Όπως είδαμε και νωρίτερα, ο αντιδυτικισμός της εφημερίδας δεν αφορούσε μόνο τη Βρετανία, αλλά το σύνολο των δυτικών ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και τις ΗΠΑ. Έτσι, για την *Αυγή*, η κρίση και η προοπτική εξάπλωσης της σύγκρουσης σε παγκόσμια κλίμακα δεν βάραινε μόνο τους επιτιθέμενους, Αγγλογάλλους και Ισραηλινούς, αλλά και τον σύγχρονο «Πόντιο Πιλάτο»⁵³² Αϊζενχάουερ, που με την παθητική του στάση «στο όνομα της αγίας ‘ενότητας του δυτικού κόσμου’»⁵³³ επέτρεπε στους συμμάχους του να ολοκληρώσουν το σχέδιό τους. Οι ΗΠΑ ενώ είχαν την δύναμη «να σβήσουν τον δαυλό της πυρκαϊάς, στήριζαν φιλικά το χέρι που τον εκράτει»: «Η ουδετερότης καλύπτει την επίθεσιν»,⁵³⁴ αποφαινόταν η εφημερίδα. Κι ενώ το ρήγμα στις αγγλοαμερικανικές σχέσεις εξαιτίας του Σουέζ γινόταν εμφανές, η *Αυγή* θεωρούσε ότι η Αμερική υιοθετούσε φιλειρηνικό και αντιαποικιακό προσώπείο, καταγγέλλοντας την χρήση των όπλων του ΝΑΤΟ, από την άλλη όμως επέτρεπε την εισβολή, σύμφωνα με το «πραγματικό πνεύμα» της Ατλαντικής «Ιεράς Συμμαχίας».⁵³⁵ Την ίδια εμπειρία του δυτικού ιμπεριαλισμού, στον οποίο υπάκουε ο ΟΗΕ, είχαν ζήσει στο παρελθόν, επισήμανε ο Μάρκος Αυγέρης, Ελλάδα, Κορέα, Ινδοκίνα, Περσία και Κένυα. Η συμμετοχή των ΗΠΑ στην αγγλογαλλική επέμβαση στην Αίγυπτο ματαιώθηκε μόνο και μόνο εξαιτίας της «αγαθής» σύμπτωσης των αμερικανικών εκλογών. Στον αντίποδα της δυτικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής στεκόταν η «έντονη

⁵²⁷ Γιάνης Κορδάτος, «Η επιδρομή των Αγγλογάλλων στην Αίγυπτο και η Ιστορία», *Η Αυγή*, 04.11.1956.

⁵²⁸ «Πυρετός στις Αθήνας», *Η Αυγή*, 01.11.1956.

⁵²⁹ «-Χάιλ Ήντεν!», βλ. Ειρηνικός, «Τα νιάτα», *Η Αυγή*, 04.11.1956.

⁵³⁰ Ειρηνικός, «Προς Ισραήλ», *Η Αυγή*, 22.11.1956.

⁵³¹ Κώστας Βάρναλης, «Παθήματα μαθήματα», *Η Αυγή*, 07.11.1956.

⁵³² Αυγερινός, «Το δράμα», *Η Αυγή*, 02.11.1956 και «Ο Πόντιος Πιλάτος», *Η Αυγή*, 02.11.1956.

⁵³³ «Η ‘ουδετερότης’ καλύπτει την επίθεσιν», *Η Αυγή*, 04.11.1956.

⁵³⁴ Στο ίδιο.

⁵³⁵ «Τα όπλα του ΝΑΤΟ», *Η Αυγή*, 17.11.1956.

ειρηνοφιλία» και «ζωτική ανάγκη για ειρήνη» που υποστήριζε η ΕΣΣΔ.⁵³⁶ Για την *Αυγή* οι τρεις παράγοντες εξασφάλισης της ειρήνης στην περιοχή του Σουέζ ήταν ο αιγυπτιακός στρατός, η παγκόσμια κοινή γνώμη και η Σοβιετική Ένωση.⁵³⁷ Η εφημερίδα χαιρέτιζε την αποφασιστική παρέμβαση της «Άσπρης Αρκούδας» που χάλασε τα αγγλογαλλικά σχέδια και τερμάτισε τον πόλεμο,⁵³⁸ μια ακόμη συνεισφορά δηλαδή των Σοβιετικών στην παγκόσμια ειρήνη,⁵³⁹ ύστερα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στην οποία συμπαρέσυρε, όπως έγραφε, και τους Αμερικανούς.⁵⁴⁰

Την ίδια στιγμή, οι νέες εξελίξεις στην Ουγγαρία, μετά την κλιμάκωση και τη νέα σοβιετική επέμβαση στις αρχές Νοεμβρίου, κλόνιζαν το αφήγημα της Αριστεράς. Αν και αρχικά φάνηκε να κρατά ουδέτερη στάση αναμονής, στη συνέχεια η *Αυγή* χαιρέτιζε τη σοβιετική εισβολή στη Βουδαπέστη ως «συντριβή της αντεπανάστασης» και «νίκη των σοσιαλιστικών δυνάμεων»,⁵⁴¹ και πρόβαλλε φωτογραφίες με τις «θηριωδίες»⁵⁴² και «ωμότητες»⁵⁴³ των αντεπαναστατών... Όπως και νωρίτερα, τις τελευταίες μέρες του Οκτωβρίου, τα γεγονότα της Πολωνίας και της Ουγγαρίας αντιμετωπίζονταν όχι ως παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών αυτών από μια υπερδύναμη, όπως στην περίπτωση του Σουέζ, αλλά ως διευθετήσεις ζητημάτων του ανατολικού μπλοκ στο πνεύμα της «αποσταλινοποίησης». Για την εφημερίδα, η προπαγάνδα του λεγόμενου «ελεύθερου κόσμου» προσπαθούσε να μειώσει την «ηθική ακτινοβολία» που αποκτούσε η Σοβιετική Ένωση με την ειρηνευτική της πρωτοβουλία στο Σουέζ,⁵⁴⁴ φέρνοντας το Ουγγρικό ζήτημα στον ΟΗΕ, ενώ, όπως τόνιζε πάλι, επρόκειτο για καθαρά «εσωτερική υπόθεση».⁵⁴⁵ Ουσιαστικά, η ευθύνη για την εξάπλωση της έντασης σε παγκόσμια κλίμακα καταλογιζόταν αποκλειστικά στη δυτική συμμαχία. Από τη στιγμή, μάλιστα, που το Σύμφωνο της Βαρσοβίας δημιουργήθηκε ως συνέπεια της ίδρυσης του ΝΑΤΟ, η Δύση όφειλε να μη διαμαρτυρόταν, χύνοντας «κροκοδείλια δάκρυα» για τη σοβιετική παρουσία στην Ουγγαρία, αλλά να ικανοποιήσει το αίτημα των λαών για κατάργηση των αντίπαλων

⁵³⁶ Μάρκος Αυγέρης, «Οι δρόμοι της ελευθερίας», *Η Αυγή*, 18.11.1956.

⁵³⁷ Ευάγγελος Παντελέσκος, «Η συντριβή της επιθέσεως στην Αίγυπτο και οι σοβιετικές ενέργειες στην Ουγγαρία», *Η Αυγή*, 11.11.1956.

⁵³⁸ Κώστας Βάρναλης, «Κυβέρνησις Έλευθέρας Αιγύπτου», *Η Αυγή*, 10.11.1956.

⁵³⁹ «Η επέτειος της Οκτωβριανής Επανάστασεως», *Η Αυγή*, 07.11.1956.

⁵⁴⁰ «Ο Ο.Η.Ε. απεφάσισε άμεση αποχώρησιν των Αγγλο-γάλλων από την Αίγυπτο», *Η Αυγή*, 08.11.1956.

⁵⁴¹ «Συνετριβή στην Ουγγαρία η αντεπαναστάσις», *Η Αυγή*, 06.11.1956.

⁵⁴² «Οι θηριωδίες των αντεπαναστατών», *Η Αυγή*, 06.11.1956.

⁵⁴³ «Οι ωμότητες των Ούγγρων αντεπαναστατών», *Η Αυγή*, 14.11.1956.

⁵⁴⁴ «Νίκη των λαών», *Η Αυγή*, 08.11.1956.

⁵⁴⁵ «Το 'Ουγγρικό ζήτημα' πάλι στον ΟΗΕ», *Η Αυγή*, 09.11.1956.

συνασπισμών.⁵⁴⁶ Η ίδια η Ελλάδα, που καμία δουλειά δεν είχε στη δυτική συμμαχία των αποικιστών, έπρεπε να χαράξει «το δικό της δρόμο»,⁵⁴⁷ μέσα από τον οποίο θα προωθούσε την επίλυση του Κυπριακού, αξιοποιώντας το παράδειγμα-ευκαιρία που της παρείχε η Αίγυπτος και η κρίση του Σουέζ.⁵⁴⁸

Σχετικό με τα παραπάνω ήταν και το ζήτημα, που εντοπίζεται εκείνες της μέρες στη δημόσια συζήτηση και τον Τύπο στην Ελλάδα, και αφορούσε τη χρήση της Κύπρου ως αεροπορικής βάσης για την επίθεση στο Σουέζ. Για την *Αυγή* αποτελούσε μια ακόμη απόδειξη της σαθρότητας του βρετανικού προσχήματος πως η Κύπρος χρησίμευε στην «άμυνα» του «ελεύθερου κόσμου», η δε κατοχή της που εξυπηρετούσε τους «συμμάχους» βάραινε την κυβέρνηση Καραμανλή.⁵⁴⁹ Αποδείκνυε, επίσης, την ορθότητα της πολιτικής της ΕΔΑ ότι η αυτοδιάθεση της νήσου θα επιτυγχανόταν με την έξοδο από «τα συρματοπλέγματα των ληστοσυμμαχιών».⁵⁵⁰ Ο Βάρναλης καλούσε για μια ακόμη φορά την κυβέρνηση να εναρμονιστεί με το αίτημα του λαού και να αποσύρει την υποστήριξή της στους εχθρούς της ελευθερίας του.⁵⁵¹ Έτσι, ακόμα κι όταν η κυβέρνηση Καραμανλή διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στον ΟΗΕ υπέρ της λήξης των εχθροπραξιών στο Σουέζ και απαγόρευσε τη χρήση του ελληνικού εναέριου χώρου στους εμπλεκόμενους, η *Αυγή* συνέχισε να την εγκαλεί για «υποχωρητικότητα», κυρίως με αφορμή ένα περιστατικό ανεφοδιασμού ισραηλινού αεροπλάνου με καύσιμα στο αεροδρόμιο του Ελληνικού.⁵⁵² Προς το τέλος της περιόδου που εξετάζουμε, στα μέσα Νοεμβρίου, καθώς οι πρώτες διεθνείς ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ κατέφθαναν στην Αίγυπτο και η κρίση στην περιοχή εκτονωνόταν, το θέμα της Κύπρου επανήλθε με ένταση στο προσκήνιο ενόψει της επικείμενης συζήτησης της ελληνικής προσφυγής στον ΟΗΕ, αλλά και της βρετανικής αντιπροσφυγής εναντίον της Ελλάδας για υποκίνηση «των τρομοκρατών». Για την *Αυγή*, το γενικευμένο αντισοβιετικό παραλήρημα, η «ουγγαρολύσσα» με τη χαρακτηριστική πένα του Βάρναλη,⁵⁵³ στην οποία συμμετείχε ο μη αριστερός Τύπος, αποπροσανατόλιζε την κοινή γνώμη από την

⁵⁴⁶ «Να καταργηθούν», *Η Αυγή*, 08.11.1956.

⁵⁴⁷ «Το δικό της δρόμο», *Η Αυγή*, 06.11.1956.

⁵⁴⁸ «Να σταματήσει η αποικιακή βία στην Κύπρο», *Η Αυγή*, 07.11.1956 και «Μέσα από το ρήγμα», *Η Αυγή*, 08.11.1956.

⁵⁴⁹ «Ο ελεύθερος κόσμος», *Η Αυγή*, 01.11.1956.

⁵⁵⁰ «Οι Έλληνες στο πλευρό του αιγυπτιακού λαού», *Η Αυγή*, 01.11.1956.

⁵⁵¹ Κώστας Βάρναλης, «Αντίθεση λαού και ηγεσίας», *Η Αυγή*, 03.11.1956.

⁵⁵² «Βοηθούμε το Ισραήλ;», *Η Αυγή*, 04.11.1956.

Στο τέλος του μήνα ήρθε στο προσκήνιο νέο περιστατικό ανεφοδιασμού αυτή τη φορά ισραηλινού καταδιωκτικού στο λιμάνι του Πειραιά, βλ. «Ισραηλίτικο καταδιωκτικό εφοδιάσθη με καύσιμα στον Πειραιά», *Η Αυγή*, 28.11.1956.

⁵⁵³ Κώστας Βάρναλης, «Ουγγαρολύσσα», *Η Αυγή*, 14.11.1956.

υποστήριξη της διεκδίκησης του εθνικού στόχου διεθνώς και εξυπηρετούσε τις «αγγλικές μηχανορραφίες». ⁵⁵⁴ Αυτό γινόταν, μάλιστα, τη στιγμή που η πρόσφατη χρήση της Κύπρου ως «ορμητηρίου» από τους «επικίνδυνους», «όσο και ο Χίτλερ», για την παγκόσμια ειρήνη αποικιστές παρείχε «ένα ακόμη ατράνταχτο επιχείρημα υπέρ της αυτοδιαθέσεως». ⁵⁵⁵ Ο Καραμανλής μετέβη στη Νέα Υόρκη για συνομιλίες με τον Αϊζενχάουερ κι ενώ, διατηρώντας πάντα τις ελπίδες του στις ΗΠΑ και τη διαμεσολαβητική της δύναμη, που αποδείχτηκε στο Σουέζ, ο φιλοδυτικός τύπος θριαμβολογούσε, η *Αυγή* τόνιζε για άλλη μια φορά ότι οι αμερικανικές προθέσεις ήταν αντίθετες προς το εθνικό συμφέρον και αποσκοπούσαν σε ελληνοτουρκική συνδιαλλαγή, συμβιβασμό και απομάκρυνση από την αυτοδιάθεση. Με τόνο δραματικό η *Αυγή* θύμιζε ότι παραδοσιακά, μετά τις κυβερνητικές «επιτυχίες» και «θριαμβολογίες», ακολουθούσαν πικρές ήττες για την Ελλάδα. ⁵⁵⁶

Η κάλυψη από την *Αυγή* της κρίσης του Σουέζ ολοκληρώθηκε με αναφορές στις σοβαρές συνέπειές της τόσο στη δυτική οικονομία, ⁵⁵⁷ όσο και στις γεωπολιτικές ισορροπίες, καθώς για την Αγγλία, το τέλος της κρίσης στο Σουέζ σήμανε και το τέλος της αποικιακής της παρουσίας στη Μέση Ανατολή: «Άγγλε, αποχαιρέτα την αυτοκρατορία!», έγραφε παραστατικά στα τέλη Νοεμβρίου ο Ασημάκης Γιαλαμάς, δίνοντας ένα απόσταγμα των γεγονότων των ημερών αυτών που θα επηρέαζαν τη μετέπειτα πορεία του μεταπολεμικού κόσμου. ⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ «Αντιπερισπασμός», *Η Αυγή*, 13.11.1956 και «Η χώρα μας στο επίκεντρο αγγλικών μηχανορραφιών», *Η Αυγή*, 27.11.1956.

⁵⁵⁵ «Κύπρος και Σουέζ», *Η Αυγή*, 15.11.1956.

⁵⁵⁶ «Μετά τις νέες ‘επιτυχίες’», *Η Αυγή*, 24.11.1956.

⁵⁵⁷ «Ένας πόλεμος οκτώ ημερών ανατρέπει την γαλλική οικονομία», *Η Αυγή*, 23.11.1956.

⁵⁵⁸ Αυγερινός, «Η αρχή του τέλους», *Η Αυγή*, 23.11.1956.

3. Συμπεράσματα

Κατά την εξέταση της πρόσληψης της κρίσης του Σουέζ από τον ελληνικό Τύπο, ασχοληθήκαμε σε αρκετή έκταση και με την πρόσληψη των παράλληλων κρίσιμων εξελίξεων στο Κυπριακό. Αυτό δεν έγινε απλώς λόγω της χρονικής σύμπτωσης των εξελίξεων στα δύο ζητήματα. Πραγματικά, δεν μπορεί να υπερβάλει κανείς ως προς τον βαθμό που εκείνη την εποχή, αλλά και στη συνέχεια, το Κυπριακό δέσποζε και επηρέαζε το σύνολο των εσωτερικών και εξωτερικών θεμάτων της χώρας, μονοπωλώντας σχεδόν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και της πολιτικής αντιπαράθεσης. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο ίδιος ο Τύπος συνέδεσε τα δύο ζητήματα. Υπήρχαν εξάλλου και οι προφανείς ομοιότητες ή αναλογίες: τόσο στην Κύπρο, όσο και στην Αίγυπτο, γινόταν ανταποικιακός αγώνας που στρεφόταν εναντίον της Μεγάλης Βρετανίας. Το Κυπριακό αποδείχτηκε το πρίσμα μέσα από το οποίο οι εφημερίδες που εξετάσαμε εδώ προσλάμβαναν τις εξελίξεις στην Αίγυπτο και τοποθετούνταν απέναντι σε αυτές, στην πολιτική της κυβέρνησης και στη στάση των άλλων εφημερίδων.

Στη σύγκρουση της Αιγύπτου με τη Βρετανία και τη Γαλλία η Ελλάδα τάχθηκε εξ αρχής με το μέρος των Αιγυπτίων, καταδίκασε την επίθεση εναντίον τους και ψήφισε υπέρ της επικράτησης της ειρήνης. Σε όλη τη διάρκεια της κρίσης το ελληνικό κοινό κατακλύστηκε από δημοσιεύματα που τόνιζαν τους φιλικούς δεσμούς της Ελλάδας με την Αίγυπτο και εξέφραζαν τα θερμά αισθήματα συμπαράστασης προς τον αιγυπτιακό λαό. Στα δημοσιεύματα των ανταποκριτών των εφημερίδων από την Αίγυπτο και στα κείμενα συνεργατών τους όπου καταγράφονταν οι ταξιδιωτικές τους εμπειρίες από τη «χώρα του Νείλου» προβάλλονταν τα πρόσφατα επιτεύγματα της Αιγύπτου σε διάφορους τομείς και η πρόοδος που σημειωνόταν με τον Νάσερ. Η ενθουσιώδης αυτή προβολή και εγκάρδιότητα συνδεόταν με το αίσθημα απογοήτευσης του ελληνικού κοινού από τους δυτικούς συμμάχους. Υποδήλωνε, επίσης, ότι η πρόοδος ήταν εφικτή με ανεξάρτητη εθνική πολιτική. Παρόλο που, όπως είδαμε, η *Καθημερινή* δημοσίευε αμερικανικά άρθρα που ανησυχούσαν για τις αντιιμπεριαλιστικές ή και φιλοκομμουνιστικές, όπως τις εκλάμβαναν, απόψεις του Νάσερ, η εφημερίδα εξήρε κι αυτή, μαζί με τις άλλες δύο, τη «συνετή», γενικά, και «υπερήφανη» πολιτική του Αιγύπτιου ηγέτη που έπρεπε να γίνει παράδειγμα για την Ελλάδα. Οι εφημερίδες συντάσσονταν με το ανταποικιακό ρεύμα και διαπιστώνεται η προσπάθειά τους να

ακουστεί ο λόγος των αγωνιζόμενων εναντίον της δυτικής αποικιοκρατίας. Η *Καθημερινή* δημοσίευσε συνέντευξη του Νάσερ, που πήρε στην Αίγυπτο η διευθύντρια της εφημερίδας, γενικά όμως ο ανταποικιακός λόγος ήταν ισχνός έναντι της αμερικανικής οπτικής που κυριαρχούσε στην εφημερίδα μέσω των συχνών αναδημοσιεύσεων άρθρων συντηρητικών, κυρίως, Αμερικανών δημοσιογράφων. Η *Ελευθερία* δημοσίευε τις απόψεις του Νάσερ, άλλων μελών της αιγυπτιακής κυβέρνησης, του Αιγύπτιου πρέσβη στην Ελλάδα και Αράβων δημοσιογράφων και η *Αυγή*, προωθώντας σταθερά τις ουδετερόφιλες θέσεις της και την άποψή της για το ποιοι ήταν οι πραγματικοί σύμμαχοι της Ελλάδας και της Κύπρου, μετέφερε τη φωνή εκπροσώπων των αδέσμευτων χωρών, όπως η Κίνα.

Οι βασικές πολιτικές διαιρέσεις όσον αφορά τον εξωτερικό προσανατολισμό της χώρας, που εκφράζονταν στις εφημερίδες, επηρεάζονταν από την πρόσληψη της κρίσης του Σουέζ και των παράλληλων εξελίξεων στην Κύπρο και την Ανατολική Ευρώπη. Και οι τρεις εφημερίδες αφοουγκράζονταν και αντανakλούσαν, όχι όμως με ταυτόσημο τρόπο και στόχο, τα αντιδυτικά αισθήματα, που οξύνονταν από τη στάση των συμμάχων στην Αίγυπτο και την Κύπρο. Η *Αυγή*, ιδιαίτερα, συντονιζόταν και επέτεινε τη σφοδρότητα του δημόσιου αισθήματος και αυτό, όπως έχει αναφερθεί, καταγράφηκε στην κυκλοφορία της εφημερίδας την εποχή αυτή. Για την ΕΔΑ εξάλλου, αποτελούσε πολιτική επιλογή και στόχο η διάχυση των θέσεών της και η αύξηση της επιρροής της μέσω της αύξησης του αναγνωστικού κοινού της *Αυγής*.⁵⁵⁹

Τα αντιδυτικά αισθήματα που περνούσαν στην *Καθημερινή* ήταν κυρίως αντιβρετανικά και όχι ανταμερικανικά. Αν η αντίθεση προς τη Βρετανία αποτελούσε τη μία σταθερά της γραμμής της, η προσήλωση στη Δύση και τις ΗΠΑ ήταν σαφώς η άλλη. Αν οι ΗΠΑ δεν έπαιρναν σαφή θέση υπέρ της Ελλάδας στο Κυπριακό και αν φαινόταν αναποφάσιστες ή αντιφατικές ως προς τις εξελίξεις στην Αίγυπτο, αυτό οφειλόταν στις ραδιουργίες των Βρετανών ή/και στον Ντάλες προσωπικά. Αν οι ΗΠΑ εξακολουθούσαν να μην αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στην Κύπρο και το Σουέζ, τότε, κι εδώ υπεισερχόταν ο εμφυλιοπολεμικός ψυχροπολεμικός φόβος της εφημερίδας για τον κομμουνισμό, υπήρχε ο κίνδυνος να αποξενωθούν από τον αραβικό και ανταποικιακό κόσμο, αφήνοντάς τον έκθετο στη σοβιετική επιρροή. Η *Καθημερινή*

⁵⁵⁹ Ιωάννα Στ. Παπαθανασίου, «ΕΔΑ. Το μαζικό κόμμα της προδικτατορικής Αριστεράς (1963-1967)» στο *Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994, σελ. 696.

ήλπιζε, και επιβεβαιωνόταν στη συνέχεια, ότι οι ΗΠΑ δεν θα ταυτιζόταν με τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της συμμαχίας στο Σουέζ· ήλπιζε ότι το ίδιο θα γινόταν και στην Κύπρο.

Εκ διαμέτρου αντίθετα, η *Αυγή* έγραφε ότι ήταν ακριβώς οι ΗΠΑ που ηγούνταν των εχθρών των αγωνιζόμενων εναντίον της αποικιοκρατίας λαών. Την αντίθεση των ΗΠΑ προς τις ενέργειες της Βρετανίας και τη Γαλλίας απέδιδε η εφημερίδα στον ανταγωνισμό τους με τις δυνάμεις αυτές και στον καταμερισμό ρόλων έναντι του Νάσερ, δεν ήταν παρά ένα «προσωπείο αντιαποικιακό» που δεν μπορούσε όμως να κρύψει την κοινή ιμπεριαλιστική πολιτική. Ο κοινός αντίπαλος στην Αίγυπτο και στην Κύπρο δεν ήταν η Βρετανία, αλλά το ιμπεριαλιστικό μέτωπο ΗΠΑ, Βρετανίας, Γαλλίας και Τουρκίας, η δυτική «ιερά συμμαχία» από την οποία η Ελλάδα έπρεπε να απαγκιστρωθεί. Η *Αυγή* έδινε στον κυπριακό Αγώνα αντιιμπεριαλιστικό περιεχόμενο και τον έκανε «όχημα», ενισχυμένο τώρα από τις εξελίξεις στο Σουέζ, για την ευρύτερη αμφισβήτηση του εξωτερικού προσανατολισμού της χώρας και για την προώθηση της αντιιμπεριαλιστικής και ουδετερόφιλης θέσης της.

Ως ένα σημείο, η *Ελευθερία* ακολουθούσε την *Αυγή*, εκφράζοντας κι αυτή, με αφορμή τις εξελίξεις, όχι μόνο έντονα αντιβρετανικά, αλλά και αντιαμερικανικά αισθήματα, συναρτώντας και άλλα ζητήματα σχετικά με την εξάρτηση της χώρας από τις ΗΠΑ στα οποία ήταν αντίθετη με τους κυβερνητικούς χειρισμούς. Η έκφραση, όμως, όπως είδαμε, και αντικομμουνιστικών αισθημάτων, έδειχνε ότι την περίοδο αυτή το Κέντρο αποτελούσε κομμάτι του εθνικόφρονου χώρου. Ο ίδιος ο διευθυντής της, Πάνος Κόκκας, σε άρθρο του με αφορμή την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου, ενέτασσε τον χώρο του στις δυνάμεις που πολέμησαν, όχι μόνο τον φασισμό και τον ναζισμό, αλλά και τον κομμουνισμό.⁵⁶⁰ Τις εξεγέρσεις στην Πολωνία και την Ουγγαρία η *Ελευθερία* τις ενέτασσε στις εθνικές προσπάθειες για ανεξαρτησία, όπως της Γιουγκοσλαβίας και της Αιγύπτου, εκφράζοντας συμπάθεια προς το ρεύμα της ουδετερότητας, καταδικάζοντας ταυτόχρονα τον σοβιετικό ολοκληρωτισμό. Μετά τις αμερικανικές εκλογές και την αντίδραση του Αϊζενχάουερ στην αγγλογαλλική επέμβαση στο Σουέζ, η *Ελευθερία* έδειχνε ανανεωμένη εμπιστοσύνη στον ρόλο των ΗΠΑ ως εγγυητών της παγκόσμιας ειρήνης και ως των κατεξοχήν θετικών μεσολαβητών για τα εθνικά θέματα. Από την άποψη αυτή, συντονιζόταν και πάλι με την *Καθημερινή*: και οι δύο εφημερίδες απέδιδαν

⁵⁶⁰ «Η μεγάλη επέτειος», *Ελευθερία*, 28.10.1956.

την επικράτηση των αρχών της λογικής και της ειρήνης στο Σουέζ στον Αϊζενχάουερ και τις ΗΠΑ, τη μόνη δύναμη που μπορούσε να αποσοβήσει τον πόλεμο και να κατοχυρώσει τα συμφέροντα του ελεύθερου κόσμου, κατά τη σχεδόν ταυτόσημη διατύπωση των δύο εφημερίδων.

Την ίδια στιγμή, η *Αυγή* χαιρέτιζε την παρέμβαση της «Άσπρης Αρκούδας»: αυτή ήταν η μόνη δύναμη που, μαζί με τον αιγυπτιακό στρατό και την παγκόσμια κοινή γνώμη, διέσωσε την ειρήνη. Καθώς στην πραγματικότητα η παρέμβαση της Σοβιετικής Ένωσης περιορίστηκε στη διακοίνωση-απειλή περί άμεσης απάντησης προς τους επιτιθέμενους,⁵⁶¹ είναι φανερό ότι η *Αυγή* μεγέθυνε τη συμβολή της προπαγανδιστικά. Διαπιστώνεται γενικότερα από την έρευνα ότι τα δημοσιεύματα της *Αυγής* αυτήν την περίοδο παρουσίαζαν σκλήρυνση της γραμμής και διαφοροποίηση από τις μετριοπαθείς απόψεις για την εξωτερική πολιτική, που διατυπώνονταν την ίδια περίοδο στην Α΄ Συνδιάσκεψη της ΕΔΑ ως ενιαίου κόμματος. Η *Αυγή*, όπως είδαμε, ζητούσε έξοδο από τη δυτική συμμαχία, κι ενώ δεν προχώρησε ποτέ στο σημείο να ζητά ανοιχτά πρόσδεση με τον ανατολικό συνασπισμό, έκλινε σαφώς προς το ανατολικό μπλοκ κατά την αντιπαράθεση της πολιτικής των δύο συνασπισμών προς την Αίγυπτο και τον Τρίτο Κόσμο. Επιπλέον, υιοθετούσε σαφώς φιλοσοβιετική γραμμή, όπως έγινε ιδιαίτερα φανερό κατά την πρόσληψη των γεγονότων στην Ανατολική Ευρώπη. Καταδεικνυόταν, από την άποψη αυτή, η μεταιχμιακή θέση της ελληνικής Αριστεράς ανάμεσα στην κομμουνιστική-σοβιετική επιρροή και την προσπάθεια ταυτοτικού προσδιορισμού.⁵⁶² Όπως είδαμε, στην *Αυγή* ακούγονταν και φωνές, όπως του Μανόλη Γλέζου, που έπαιρναν αποστάσεις όταν η εφημερίδα σκλήραινε τη γραμμή της και ύψωνε τους τόνους, και είναι χαρακτηριστικό ότι ο Γλέζος αντικατέστησε στο τέλος του 1956 τον «σκληρό» Βασίλη Εφραιμίδη στη διεύθυνση της εφημερίδας. Διαπιστώνεται, πάντως, γενικότερα ότι στο πολωμένο κλίμα που επέτειναν οι κρίσεις στην Αίγυπτο και στην Κύπρο, οι εφημερίδες δεν ακολουθούσαν απλώς την πολιτική γραμμή των κομμάτων που υποστήριζαν, αλλά μπορεί και να την υπερέβαιναν, να διαφοροποιούνταν και να επιχειρούσαν να τη διαμορφώσουν. Εκτός από την *Αυγή*, και στην *Ελευθερία* διαπιστώνεται, όπως είδαμε, τέτοιου είδους διαφοροποίηση με το «άνοιγμα» της εφημερίδας προς ουδετερόφιλες θέσεις.⁵⁶³

⁵⁶¹ Judt, *Η Ευρώπη...*, ό.π., σελ. 297.

⁵⁶² Λαμπρινού, *ΕΔΑ...*, ό.π., σελ. 110-121

⁵⁶³ Βλ. και πιο πάνω, «Το πολιτικό σκηνικό – Η αντιπολίτευση».

Η *Καθημερινή*, από την άλλη, μπορεί να αναγκαζόταν μερικές φορές να «στραμπουλήσει» τη στάση της προκειμένου να το πετύχει, παρέμενε πάντως σαφής και σταθερή στη Δύση και τις ΗΠΑ και ανησυχούσε για την αποσταθεροποίηση με την οποία απειλούσε τη χώρα και την κυβέρνηση η άνοδος του αντιαμερικανισμού. Καθώς η πολιτική του Καραμανλή εναρμονιζόταν με τις ΗΠΑ, «παρά τις πικρίες με τις οποίες τον επότισαν οι σύμμαχοι»,⁵⁶⁴ η υπεράσπιση της κυβέρνησής του από την εφημερίδα γινόταν ο κεντρομόλος άξονας που συνέιχε τα δημοσιεύματά της. Η στήριξη των χειρισμών και των αποφάσεων της κυβέρνησης, έστω και μετά από προβληματισμό, ήταν συνεχής. Η εφημερίδα υπερασπιζόταν τον Καραμανλή απέναντι στις «χολοπαθείς» και «συκοφαντικές» κατηγορίες των αντίπαλων εφημερίδων, τις οποίες με τη σειρά της κατηγορούσε ότι εργαλειοποιούσαν το Κυπριακό για να πλήξουν την κυβέρνηση. Βέβαια, η εφημερίδα παρότρυνε τον Καραμανλή να είναι πιο «τολμηρός» στους χειρισμούς του απέναντι στις εξελίξεις στην Κύπρο και στην Αίγυπτο και τον ήλεγχε ως προς το θέμα της ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο. Μία μόνο φορά φιλοξένησε, όπως είδαμε, άρθρο στο οποίο αμφισβητούταν η επάρκεια του Καραμανλή. Η εφημερίδα ουσιαστικά αντικατόπτριζε την ένταση που αντιμετώπιζε ο ίδιος ο Καραμανλής και η οποία πρόκυπτε από το σύμπλεγμα της ανάγκης να υπερασπίζεται ανταποικιακούς αντιδυτικούς αγώνες σε Κύπρο και Αίγυπτο, σε συντονισμό και με το κοινό αίσθημα, και, ταυτόχρονα, να πείθει ότι είναι σταθερός και πιστός δυτικός σύμμαχος.

Για τις αντιπολιτευόμενες εφημερίδες, το σύμπλεγμα αυτό ανάγκαζε τον Καραμανλή, που ήταν «δουλικώς» ταυτισμένος με τα δυτικά-αμερικανικά συμφέροντα, προκειμένου να μην αποκοπεί από το λαϊκό αίσθημα, να «ψευδολογεί» στον λαό ως προς τα εθνικά θέματα, τη στιγμή που ακολουθούσε όχι το εθνικό συμφέρον αλλά τη «συμμαχική συνωμοσία».⁵⁶⁵ Οι χαρακτηρισμοί ήταν σοβαρότατοι και εκτοξεύονταν με κάθε ευκαιρία, κλιμακούμενες από ατολμία, δειλία και ανικανότητα ως και εθνική προδοσία. Μετριοπαθέστερες φωνές, όπως του Γεώργιου Μυλωνά στην *Ελευθερία*, υποστήριζαν ότι μπορεί οι χειρισμοί του Καραμανλή να ήταν άτολμοι ή εσφαλμένοι, οπωσδήποτε όμως δεν έπρεπε να αποδοθούν σε ιδιοτέλεια και προδοτική στάση· και στην *Αυγή*, απέναντι στα «λόγια που καίνε» του Βάρναλη, η ηπιότερη και πιο πολιτική πένα του Γλέζου τόνιζε ότι ορισμένες αποφάσεις της κυβέρνησης ήταν προς τη σωστή

⁵⁶⁴ Βλ. πιο πάνω, υποσημείωση 216.

⁵⁶⁵ Στεφανίδης, *Εν ονόματι...*, ό.π., σελ. 42.

κατεύθυνση, η όξυνση δεν ευνοούσε πάντα τα εθνικά θέματα και η κρισιμότητα των στιγμών επέβαλλε εθνική ομόνοια και όχι εγκλωβισμό σε αποκλειστικά αντικυβερνητική πολιτική. Γενικά, όμως, και στις δύο εφημερίδες η αντικυβερνητική κριτική ήταν συστηματική και ο τόνος οξύς. Ακόμα και κυβερνητικές αποφάσεις που ήταν σύμφωνες με τις θέσεις των δύο εφημερίδων, όπως η άρνηση συμμετοχής στη διάσκεψη του Λονδίνου για το Σουέζ και η εμπέδωση και διεύρυνση των ελληνικών σχέσεων με τον αραβικό κόσμο, που ακολουθούσε παράλληλα η κυβέρνηση το διάστημα εκείνο, υποβαθμίζονταν ή επισκιάζονταν μέσα στην ισοπεδωτική αντικυβερνητική γραμμή τους.

Όπως είδαμε, η προκήρυξη του Γρίβα, μεσούσης της κρίσης στο Σουέζ τον Οκτώβριο, προκάλεσε αιφνιδιασμό και ταραχή στην *Καθημερινή*, καθώς η ευκαιρία για πολιτική εκμετάλλευση από την αντιπολίτευση ήταν σοβαρή. Η *Ελευθερία* υπερθεμάτιζε την άποψη του Γρίβα ως προς το ότι τα αισθήματα του έθνους δεν επέτρεπαν την εγκατάλειψη, τον «ενταφιασμό» της διεκδίκησης του μοναδικού στόχου του κυπριακού Αγώνα, που ήταν η αυτοδιάθεση και η ένωση με την Ελλάδα, αλλά δεν ταυτίστηκε με την προτροπή για έξοδο από τη δυτική συμμαχία. Η *Αυγή* δημοσίευσε τη δήλωση του Παπανδρέου ότι ο Καραμανλής τοποθετούταν εκτός των πλαισίων του μαχόμενου έθνους και ζητούσε απαλλαγή από την κυβέρνηση των «οκτωβριανών» και απαγκίστρωση από τα «συμμαχικά δεσμά». Και πριν ακόμη γίνει γνωστή η προκήρυξη Γρίβα, η *Αυγή* ζητούσε τη δημιουργία «εθνικού μετώπου» και αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής. Πανελλήνιο μέτωπο «ιεράς συμμαχίας» ζητούσε και η *Καθημερινή*, χωρίς βέβαια να δέχεται ουδεμία αμφισβήτηση ως προς το ποιος θα (εξακολουθούσε να) ήταν ο αρχηγός του, και αφού πρώτα αποκλείονταν τα «αντεθνικά στοιχεία», που στην εθνικόφρονα αντίληψη της *Καθημερινής* ήταν οι αριστερές δυνάμεις. Και η *Αυγή*, όμως, δεν ήταν σαφές πώς εννοούσε το εθνικό μέτωπο, την ανάγκη του οποίου επίσης επικαλούταν, από τη στιγμή που, σε μια αντιστροφή των κατηγοριών με ρίζες στον Εμφύλιο προς την Αριστερά, κατηγορούσε, όπως είδαμε, το σύνολο του εθνικόφρονα χώρου, όπου συμπεριλάμβανε το Κέντρο, για αντεθνική στάση. Η εθνική σύμπνοια, που ζητούσε η *Καθημερινή*, το ξεπέραςμα των ιδεολογικών ψυχροπολεμικών δίπολων, το οποίο υποστήριζε η *Αυγή* και ο κατευνασμός, που επαγγελλόταν η *Ελευθερία*, αποδεικνύονταν στην πράξη δύσκολα εγχειρήματα. Μπορεί και οι τρεις εφημερίδες να χρησιμοποιούσαν παρόμοια ρητορική περί «εθνικού μετώπου» για την προώθηση των εθνικών θεμάτων ή περί «ελληνικής», «εθνικής», «περήφανης», κατά το παράδειγμα

του Νάσερ, πολιτικής, αλλά η κάθε μία νοηματοδοτούσε διαφορετικά τους όρους αυτούς. Η *Καθημερινή* ζητούσε πιο τολμηρούς απλώς χειρισμούς από την κυβέρνηση στο πλαίσιο της δυτικής συμμαχίας και συναίνεση από τον πολιτικό κόσμο, και η αντιπολίτευση ζητούσε επανεξέταση των εξωτερικών σχέσεων, που για την *Αυγή* έφτανε ως την έξοδο από το ΝΑΤΟ, και κυβερνητική αλλαγή. Οι συγκλίσεις στην αμφισβήτηση της κυβέρνησης και της εξωτερικής πολιτικής της χώρας αντίπαλων κατά τ' άλλα χώρων, οι οποίες έχουν διαπιστωθεί για την εποχή αυτή,⁵⁶⁶ δεν ήταν ιδεολογικές συγκλίσεις και εξαντλούνταν στη βάση της αντικυβερνητικής στόχευσης, χωρίς όμως, κατά τη γνώμη μας, να μπορούν να αποδοθούν σε σκέτο πολιτικό καιροσκοπισμό. Ήταν η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα του κυπριακού Αγώνα και η περιπλοκότητα και οι δυσκολίες της διεθνούς διεκδίκησης του αιτήματος για την Κύπρο που δημιουργούσαν πρωτοφανείς αντιθέσεις και συγκλίσεις: το κυπριακό αίτημα προβαλλόταν ταυτόχρονα ως αντιαποικιακό αίτημα ανεξαρτησίας και ως εθνικιστικό αλυτρωτικό αίτημα, φιλοδυτικοί χώροι και κυβερνήσεις έρχονταν σε αντιπαράθεση με τη Δύση, στην οποία ακριβώς πρόσβλεπαν για λύση, η Αριστερά υποστήριζε αγώνα που έβλεπε ως αντιιμπεριαλιστικό, του οποίου όμως ηγούνταν στην Κύπρο συντηρητικές δυνάμεις, και την ένοπλο δράση ομάδας, της οποίας ηγούταν αντικομμουνιστής ηγέτης... Από την άλλη, το Κυπριακό ήταν ένα παλλαϊκό αίτημα και εκεί ήταν η μεγάλη σύγκλιση. Αν η Κύπρος εργαλειοποιούταν από διάφορους πολιτικούς χώρους και άτομα εναντίον της κυβέρνησης, αυτό πάντως εκκινούσε από το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, με την πολιτική που ακολουθούταν ως τότε, το κυπριακό αίτημα έστριβε και απομακρυνόταν από τον πρωταρχικό στόχο του, χωρίς όμως να έρχονται στη δημόσια συζήτηση οι παράγοντες και οι συνθήκες που το επέβαλλαν αυτό ή να αναγνωρίζονται τα λάθη.

Η επίδοση σε στείρα ανταλλαγή κατηγοριών περί αντεθνικής στάσης και ο εγκλωβισμός στην εσωτερική πολιτική αντιπαράθεση περιόρισε την οπτική και τη σημασία της παρέμβασης των εφημερίδων και αυτό έγινε συγκεκριμένα ορατό κατά την πρόσληψη της κρίσης στο Σουέζ. Παρά την αναγνώριση της κρισιμότητας των γεγονότων για την παγκόσμια ειρήνη και της σημασίας τους για τις διεθνείς σχέσεις και ισορροπίες, οι εφημερίδες δε διέκριναν σωστά τον τρόπο που τα εσωτερικά-εθνικά θέματα συνυφαίνονταν και εξαρτιόνταν από τις εξελίξεις που συμβαίνουν έξω από τον εθνικό ορίζοντα. Αντίθετα, εσωτερικοποίησαν την κρίση, προσαρμόζοντάς την στις

⁵⁶⁶ Χατζηβασιλείου, «Σουέζ...», *ό.π.*, σελ. 346.

εσωτερικές προτεραιότητες και στην πολιτική γραμμή που η κάθε μία ακολουθούσε, χωρίς να διαβλέπουν με ακρίβεια τις συνέπειες για τη διεθνή θέση της Ελλάδας και για το Κυπριακό που διαμορφώνονταν με τις εξελίξεις στην Αίγυπτο. Σουέζ και Κύπρος όντως διαπλέκονταν, αλλά με τρόπο αρνητικό για την Ελλάδα. Όπως έχει επισημανθεί, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι η σκλήρυνση της αρνητικής βρετανικής στάσης για την Κύπρο, το «ουδέποτε» που εκφωνήθηκε από τον υπουργό Αποικιών της περιόδου 1952-55, Χένρι Χόπκινσον (Henry Hopkinson), στη βρετανική Βουλή, συνέπεσε ακριβώς με την αρχή των διαπραγματεύσεων Αιγύπτου-Βρετανίας για την αποχώρηση της τελευταίας από τη βάση της στο Σουέζ.⁵⁶⁷ Πέρα από τους στρατηγικούς λόγους, και λόγοι κύρους, διεθνώς και στο εσωτερικό, δεν επέτρεπαν την αλλαγή της βρετανικής πολιτικής στην Κύπρο. Όπως παρατηρούσε ο Αμερικανός πρέσβης στο Λονδίνο Ούνθροπ Όλντριχ (Winthrop Aldrich), ο Ίντεν δε θα μπορούσε να κρατήσει τη θέση του αν αποχωρούσε ταυτόχρονα από το Σουέζ και την Κύπρο.⁵⁶⁸ Όπως εν τέλει αποδείχθηκε για τον Ίντεν, που αναγκάστηκε να παραιτηθεί λίγους μήνες μετά την αποτυχία στο Σουέζ, ούτε κρατώντας έστω την Κύπρο. Και οι τρεις εφημερίδες στη διάρκεια της κρίσης επέμεναν ότι η συγκυρία, με τη Βρετανία «στη γωνία», ήταν ευνοϊκή για τη χώρα και υποστήριζαν, παρά ορισμένες διαφοροποιήσεις, την ένταση του αγώνα στην Κύπρο, χωρίς να διακρίνουν ότι στην πραγματικότητα τα περιθώρια στένευαν και η θέση της Ελλάδας αδυνατίζε. Το Σουέζ επισκίαζε το Κυπριακό, επέτεινε τη βρετανική δυσарέσκεια προς τη «φιλονασερική» Ελλάδα, ενώ ενίσχυε τις βρετανοτουρκικές σχέσεις. Η *Καθημερινή* και η *Ελευθερία*, όταν δεν επικαλούνταν - και περιορίζονταν- στο «ηθικό χρέος» του δυτικού κόσμου απέναντι στην Ελλάδα και την Κύπρο, διάβαζαν τη διένεξη ΗΠΑ-Βρετανίας θετικά και η εμπιστοσύνη τους στη διαμεσολαβητική δύναμη της Αμερικής, που αποδείχτηκε στο Σουέζ και θα μπορούσε να αποδειχθεί και στο Κυπριακό, φαινόταν εκ πρώτης βάσιμη. Όπως έχει επισημανθεί, ειδικά μετά το Σουέζ, οι ενέργειες της Βρετανίας στην εξωτερική πολιτική έπρεπε να έχουν εκ των προτέρων την αμερικανική συγκατάθεση.⁵⁶⁹ Στο Σουέζ οι ΗΠΑ αναδείχτηκαν ηγέτιδα δύναμη και απέδειξαν τη δύναμή τους να παρεμβαίνουν επιβάλλοντας τη θέλησή τους όταν μονομερείς πολιτικές και επιμέρους συμφέροντα των συμμάχων τοποθετούνταν πάνω από τα συμφέροντα του NATO. Αν με την κρίση

⁵⁶⁷ Hatzivassiliou, "The Suez...", *ό.π.*, σελ. 112.

⁵⁶⁸ Andrew Mumford, *Counterinsurgency Wars and the Anglo-American Alliance. The Special Relationship on the Rocks*, Georgetown University Press, Ουάσιγκτον 2017, σελ. 98.

⁵⁶⁹ Kathleen Burk, *The Lion and the Eagle. The Interaction of the British and American Empires, 1783-1972*, Bloomsbury, Λονδίνο 2018, σελ. 406.

του Σουέζ κλονίστηκε ο ένας από τους δύο βασικούς πυλώνες στον οποίο βασιζόταν η δυτική στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο, η αμερικανοβρετανική συνεργασία, με το Κυπριακό κλονιζόταν ο άλλος, που ήταν η ελληνοτουρκική συμμαχία. Όμως σε αυτό το ενδοσυμμαχικό πρόβλημα, η μεσολάβηση των ΗΠΑ δεν ήταν αυτονόητο ότι θα ήταν ίδια, με ευνοϊκά για την Ελλάδα και την Κύπρο αποτελέσματα. Μετά και τις τελευταίες εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, η Τουρκία αναδεικνυόταν στην καλύτερη φίλη της Βρετανίας στην περιοχή και γενικότερα ο ρόλος της για τη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO αναβαθμιζόταν περισσότερο.⁵⁷⁰ Για τις ΗΠΑ προείχε η συνοχή και η ασφάλεια του NATO και η αποφυγή νέων αντιπαράθεσεων με τους συμμάχους ή η δυσaréστηση ενός σημαντικού, σταθερού περιφερειακού συμμάχου στην περιοχή όπου εκδηλωνόταν πλέον ενεργά το σοβιετικό ενδιαφέρον. Για την *Αυγή* ο ηγετικός πλέον ρόλος των ΗΠΑ στην περιοχή σήμαινε την αρχή ενός νέου ιμπεριαλισμού, και η αρνητική απέναντι στην Ελλάδα και την Κύπρο αμερικανική στάση επιβεβαίωνε τη γραμμή της. Οι συνθήκες ήταν δύσκολες και απαιτούσαν καλή στάθμιση, ενημέρωση του κοινού και νηφαλιότητα, ειδικά ως προς την έξαψη του οπωσδήποτε δικαιολογημένου αντιδυτικισμού της κοινής γνώμης. Ως προς τον ΟΗΕ, και οι τρεις εφημερίδες υπολόγιζαν στην υποστήριξη των αντιαποικιακών κρατών στον οργανισμό, όπου όμως, το 1956, η δύναμη της ομάδας αυτή ήταν μικρή έναντι της επιρροής των ΗΠΑ και της Βρετανίας. Το Κυπριακό θα λυθεί τελικά λίγα χρόνια αργότερα, με τον τρόπο που θα λυθεί, όχι στον ΟΗΕ, αλλά με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου ανάμεσα στη Βρετανία, την Τουρκία, την Ελλάδα και την ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα του νησιού.

Ένα σημείο στο οποίο συναντήθηκαν στην πρόσληψή τους οι εφημερίδες, ακόμη και η φιλοκυβερνητική *Καθημερινή*, ήταν στην κριτική της κυβέρνησης για το σοβαρό θέμα της ελληνικής παροικίας στην Αίγυπτο. Μπορεί ο Νάσερ να βράβευσε τους Έλληνες πλοηγούς για τη στάση τους κατά την κρίση στο Σουέζ, αλλά είναι γεγονός ότι ο Καραμανλής, παρά την ελληνική συμπαράσταση στην Αίγυπτο κατά την κρίση, δεν εξασφάλισε από τον Νάσερ καμία ευνοϊκή ρύθμιση για τις περιουσίες και τα συμφέροντα της ελληνικής παρουσίας. Μετά το 1956 το σύνολο σχεδόν των Ελλήνων Αιγυπτιωτών οδηγήθηκε σε «μαζική έξοδο».⁵⁷¹

⁵⁷⁰ Chourchoulis. *The Southern...*, ό.π., σελ. 292-293.

⁵⁷¹ Περισσότεροι από 100.000, στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν περίπου 70.000, βλ. John Sakkas, "Greece and the Mass Exodus of the Egyptian Greeks, 1956-66", *Journal of the Hellenic Diaspora* 35 (2009), σελ. 112-113.

Ο Καραμανλής συνέχισε την φιλοαραβική πολιτική και ήταν ο πρώτος αρχηγός δυτικού κράτους που επισκέφτηκε το Κάιρο μετά την κρίση του Σουέζ, τον Αύγουστο του 1957. Συμμετείχε επίσης στη διάσκεψη του Μπριόνι, από κοινού με τον Γιουγκοσλάβο ηγέτη Γιόσιπ Μπροζ Τίτο (Josip Broz Tito) και τον Νάσερ, τον επόμενο χρόνο.⁵⁷² Από την άλλη, πιστός στον φιλοαμερικανικό προσανατολισμό, ο Καραμανλής προσχώρησε στο Δόγμα Αϊζενχάουερ, λίγο καιρό μετά την αποκλιμάκωση της κρίσης στο Σουέζ, το οποίο απέβλεπε κυρίως στην αποτροπή της σοβιετικής επιρροής στη Μέση Ανατολή, ενώ έστρεψε το ενδιαφέρον του και προς τις διαδικασίες της αναδυόμενης ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η Ελλάδα καλούνταν να διαχειρισθεί τα εθνικά θέματα και τη θέση της ως μέλους της νοτιοανατολικής μεθορίου του δυτικού συνασπισμού προσαρμοζόμενη στις διεθνείς συνθήκες. Η κρίση του Σουέζ και η πρόσληψή της από τις εφημερίδες που εξετάσαμε ανέδειξαν περισσότερο τις δυσκολίες και τα προβλήματα παρά τις σαφώς περιορισμένες, αλλά όχι ανύπαρκτες, δυνατότητες της θέσης αυτής.

⁵⁷² Σβολόπουλος, *Η ελληνική...*, ό.π., σελ. 95

Βιβλιογραφία – Πηγές

Πρωτογενείς πηγές

- *Η Καθημερινή* (Ιούλιος-Νοέμβριος 1956)
- *Ελευθερία* (Ιούλιος-Νοέμβριος 1956)
- *Η Αυγή* (Ιούλιος-Νοέμβριος 1956)

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- *Αρχειοτάξιο* 18 (2016).
- Γιανουλόπουλος, Γιάννης Ν., *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία (1945-1963)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.
- Ιωακειμίδης, Παναγιώτης Κ., «Το μοντέλο σχεδιασμού εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα. Πρόσωπα έναντι θεσμών» στο Παναγιώτης Ι. Τσάκωνας (επιμ.), *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, τ. 1, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003, σελ. 91-137.
- Καρυκόπουλος, Πάνος, «Βλάχου, Ελένη» στο Δρούλια, Λουκία – Κουτσοπανάγου, Γιούλα (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Α-Δ*, τ. 1, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 380.
- Λαμπρινού, Κατερίνα, *ΕΔΑ 1956-1967. Πολιτική και ιδεολογία*, Πόλις, Αθήνα 2017.
- Λεονταρίτης, Γιώργος Α., *Από τον Εμφύλιο στην Ε.Δ.Α. Τα Άγνωστα Παρασκήνια (1946-1953)*, Προσκήνιο, Αθήνα 2001.
- Λιαλιούτη, Ζηνοβία, *Ο αντιαμερικανισμός στην Ελλάδα 1947-1989*, Ασίνη, Αθήνα 2016.
- Λιναρδάτος, Σπύρος, *Από τον εμφύλιο στη χούντα. 1952-1955 (Η τριετία του συναγερμού)*, τ. 2, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978.
- Μιχαηλίδης, Ιάκωβος Δ., «Σε αναζήτηση νέων ισορροπιών. Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας 1950-1967» στο Νίκος Μαραντζίδης – Ιάκωβος

- Μιχαηλίδης – Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Η Ελλάδα και ο Ψυχρός Πόλεμος. Επεκτείνοντας τις ερμηνείες*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2018, σελ. 75-89.
- Μπουζούκης, Σπυρίδων, *Η διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της αγγλοαιγυπτιακής διένεξης, 1951-1954*, αδημοσίευτη διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2023.
 - Ηλίας Νικολακόπουλος, «Από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου έως την άνοδο της Ένωσης Κέντρου» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1941 ως το τέλος του αιώνα*, τ. 16, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 2000, σελ. 172-207.
 - Νικολακόπουλος, Ηλίας, *Η καχεκτική δημοκρατία. Κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001.
 - Νικολακόπουλος, Ηλίας, «Ελευθερία» στο Δρούλια, Λουκία – Κουτσοπανάγου, Γιούλα (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Ε-Κ*, τ. 2, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 95-97.
 - Νικολακόπουλος, Ηλίας, «Κόκκας, Πάνος» στο Δρούλια, Λουκία – Κουτσοπανάγου, Γιούλα (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Ε-Κ*, τ. 2, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 577-578.
 - Νταλαχάνης, Άγγελος, «1956, Σουέζ. Αποαποικιοποίηση και Ψυχρός Πόλεμος», *Αρχειοτάξιο* 18 (2016), σελ. 69-79.
 - Παπαδημητρίου, Δέσποινα, «Η Καθημερινή» στο Λουκία Δρούλια – Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Ε-Κ*, τ. 2, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 476-477.
 - Παπαθανασίου, Ιωάννα Στ., «ΕΔΑ. Το μαζικό κόμμα της προδικτατορικής Αριστεράς (1963-1967)» στο *Η ελληνική κοινωνία κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο (1945-1967)*, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα 1994, σελ. 681-698.
 - Παπαθανασίου, Ιωάννα, «Η Αυγή» στο Δρούλια, Λουκία – Κουτσοπανάγου, Γιούλα (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του ελληνικού τύπου 1784-1974. Α-Δ*, τ. 1, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα 2008, σελ. 319-322.

- Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Η Ελλαδική αριστερά και ο Αγώνας της ΕΟΚΑ. Μια πρώτη προσέγγιση» στο Γεώργιος Καζαμίας – Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Πενήντα χρόνια μετά την έναρξη του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ. Μια ιστορική αποτίμηση*, Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, Λευκωσία 2006, σελ. 87-120.
- Ριζάς, Σωτήρης, *Η Ελλάδα, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη, 1961-1964. Πολιτικές και οικονομικές όψεις του προβλήματος ασφαλείας στο μεταίχμιο Ψυχρού Πολέμου και Υφεσης*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2011.
- Σακκάς, Γιάννης, «Η Ελλάδα, η Δύση και ο Αραβικός Κόσμος, 1947-56» στο Κωνσταντίνα Μπότσιου – Γιάννης Σακκάς (επιμ.), *Η Ελλάδα, η Δύση και η Μεσόγειος 1945-62. Νέες ερευνητικές προσεγγίσεις*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2015, σελ. 69-79.
- Σακκάς, Γιάννης Δ., *Η Ελλάδα, το Κυπριακό και ο αραβικός κόσμος, 1947-1974. Διπλωματία και στρατηγική στη Μεσόγειο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2022.
- Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος (επιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής. Αρχείο, Γεγονότα & Κείμενα*, τ. 2, Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής – Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1996, https://ikk.gr/12tomo/Volume_09_OCR_low_IKK.pdf (τ.π. 12.12.2024).
- Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*, τ. 2, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2007.
- Στεφανίδης, Ιωάννης Δ., *Ασύμμετροι εταίροι. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα στον Ψυχρό Πόλεμο 1953-1961*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2003.
- Στεφανίδης, Ιωάννης Δ., *Εν ονόματι του έθνους. Πολιτική κουλτούρα, αλυτρωτισμός και αντιαμερικανισμός στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1945-1967*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010.
- Τρίκκας, Τάσος, *ΕΔΑ 1951-67. Το νέο πρόσωπο της Αριστεράς*, τ. 1, Θεμέλιο, Αθήνα 2009.
- Φλιτούρης, Λάμπρος Α., «Η κρίση του Σουέζ (1956) και οι επιπτώσεις της στις ελληνογαλλικές σχέσεις», *Μνήμων* 26 (2004), σελ. 183-199.
- Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Εξώθηση και καταστολή, βόμβες και ψηφοδέλτια. Η Βρετανία και ο Κυπριακός Αγώνας, 1954-1958», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 12-13 (2001-2002), σελ. 221-239.

- Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2005.
- Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Σουέζ και Ουγγαρία, φθινόπωρο 1956. Η πρόσληψη της κρίσης στην Ελλάδα», *Αγορά Χωρίς Σύνορα* 12/3 (2007), σελ. 324-347.
- Gaddis, John Lewis, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Οι συμφωνίες, οι συγκρούσεις, τα ψέματα, οι αλήθειες*, μτφρ. Ρηγούλα Γεωργιάδου, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2018.
- Judt, Tony, *Η Ευρώπη μετά τον πόλεμο*, μτφρ. Νικηφόρος Σταματάκης – Ελένη Αστερίου, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2012.
- Price, Vincent, *Κοινή Γνώμη*, μτφρ. Νίκος Μπουμπάρης, Οδυσσέας, Αθήνα 1996.
- Westad, Odd Arne, *Ο Ψυχρός Πόλεμος. Μια παγκόσμια ιστορία*, μτφρ. Δέσποινα-Γεωργία Κωνσταντινάκου, Εκδόσεις Πατάκη, Οκτώβριος 2021.

Ξενόγλωσση

- Barr, James, *Lords of the Dessert. Britain's Struggle with America to Dominate the Middle East*, Simon & Schuster, Λονδίνο 2018.
- Burk, Kathleen, *The Lion and the Eagle. The Interaction of the British and American Empires, 1783-1972*, Bloomsbury, Λονδίνο 2018.
- Chourchoulis, Dionysios, *The Southern Flank of NATO, 1951-1959. Military Strategy or Political Stabilisation*, Thesis, Queen Mary University of London, Λονδίνο 2010.
- Doran, Michael, *Ike's Gamble. America's Rise to Dominance in the Middle East*, Free Press, Νέα Υόρκη 2016.
- Gorst, Anthony – Johnman, Lewis, *The Suez Crisis*, Routledge, Νέα Υόρκη 1997.
- Grenville, J.A.S., *A History of the World. From the 20th to the 21st Century*, Routledge, Λονδίνο 2005.
- Hatzivassiliou, Evanthis, "The Suez crisis, Cyprus and Greek foreign policy, 1956. A view from the British archives", *Balkan Studies* 30/1 (1989), σελ. 107-129.
- Hatzivassiliou, Evanthis, "Greece and the Arabs, 1956-1958", *Byzantine and Modern Greek Studies* 16 (1992), σελ. 49-82.

- Hatzivassiliou, Evanthis, *Greece and the Cold War. Frontline State, 1952-1967*, Routledge, Λονδίνο – Νέα Υόρκη 2006.
- Hill, Sir George, *A History of Cyprus. The Ottoman Province, The British Colony, 1571-1948*, τ. 4, Cambridge University Press, Κέιμπριτζ 1952.
- Kuniholm, Bruce R., *The Near East Connection. Greece and Turkey in the Reconstruction and Security of Europe, 1946-1952*, Hellenic Press, Μπούκλαϊν 1984.
- Kyle, Keith, *Suez. Britain's End of Empire in the Middle East*, I.B. Tauris, Λονδίνο – Νέα Υόρκη 2011.
- Lucas, Scott W., *Divided we stand. The Suez Crisis of 1956 and the Anglo-American 'alliance'*, Thesis, London School of Economics and Political Science, Λονδίνο 1991.
- McDermott, Rose, *Risk-Taking in International Politics. Prospect Theory in American Foreign Policy*, The University of Michigan Press, Μίσιγκαν 1998.
- Mumford, Andrew, *Counterinsurgency Wars and the Anglo-American Alliance. The Special Relationship on the Rocks*, Georgetown University Press, Ουάσιγκτον 2017.
- Sakkas, John, "Greece, The Arab World and Israel. A Troubled Triangle in the Eastern Mediterranean", *Defensor Pacis* 20 (2007), σελ. 95-104.
- Sakkas, John "Greece and the Mass Exodus of the Egyptian Greeks, 1956-66", *Journal of the Hellenic Diaspora* 35 (2009), σελ. 101-117.
- Thies, Wallace J., *Why NATO Endures*, Cambridge University Press, Κέιμπριτζ 2009.
- Varble, Derek, *The Suez Crisis 1956*, Osprey Publishing, Οξφόρδη 2003.
- Walton, Calder, *Empire of Secrets. British Intelligence, the Cold War and the Twilight of Empire*, William Collins, Λονδίνο 2014.